

**VIJEĆE MINISTARA
BOSNE I HERCEGOVINE**

1

Na osnovu člana 17. Zakona o Vijeću ministara Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", br. 30/03, 42/03, 81/06, 76/07, 81/07, 94/07 i 24/08) i člana 84. Zakona o odbrani Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", broj 88/05), na prijedlog Ministarstva vanjskih poslova Bosne i Hercegovine, Vijeće ministara Bosne i Hercegovine, na 17. sjednici održanoj 30. jula 2015. godine, donijelo je

**ODLUKU
O USPOSTAVLJANJU KOMISIJE ZA NATO
INTEGRACIJSKI PROCES BOSNE I HERCEGOVINE**

Član 1.

(Predmet odluke)

Ovom odlukom uspostavlja se Komisija za NATO integracijski proces Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Komisija), utvrđuje njen sastav i djelokrug poslova.

Član 2.

(Sastav Komisije)

Komisija se uspostavlja u sljedećem sastavu:

- a) Josip Brkić, zamjenik ministra vanjskih poslova Bosne i Hercegovine, predsjednik
- b) Emir Suljagić, zamjenik ministrice odbrane Bosne i Hercegovine, zamjenik predsjednika
- c) Mijo Krešić, zamjenik ministra sigurnosti Bosne i Hercegovine, član
- d) Mitar Kujundžić, pomoćnik ministra vanjskih poslova Bosne i Hercegovine, član
- e) Zoran Šajinović, pomoćnik ministra odbrane Bosne i Hercegovine, član
- f) Željko Bogut, sekretar Ministarstva pravde Bosne i Hercegovine, član

- g) Vanja Filipović, šef Kabineta ministra komunikacija i transporta Bosne i Hercegovine, član
- h) Nina Mišković, šefica Kabineta ministra za izbjeglice i ljudska prava Bosne i Hercegovine, član
- i) Muhamed Mujakić, šef Kabineta ministra civilnih poslova Bosne i Hercegovine, član
- j) Snežana Tuševljak, Ministarstvo finansija i trezora Bosne i Hercegovine, član
- k) Milomir Hršum, Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine, član
- l) Darija Ramljak, pomoćnica direktora Direkcije za evropske integracije Vijeća ministara Bosne i Hercegovine, član
- m) Alida Sofić, pomoćnica direktora Direkcije za ekonomsko planiranje Vijeća ministara Bosne i Hercegovine, član
- n) Božo Zovko, šef Kabineta direktora Uprave za indirektno oporezivanje Bosne i Hercegovine, član
- o) Miloš Šavija, Obavještajno-sigurnosna agencija Bosne i Hercegovine, član
- p) Momir Brajić, šef Odsjeka za NATO i PfP u Ministarstvu vanjskih poslova Bosne i Hercegovine
- q) Goran Pranjić, savjetnik u Ministarstvu vanjskih poslova Bosne i Hercegovine, član
- r) Mihajlo Vujović, šef Odsjeka za saradnju sa NATO/PfP u Ministarstvu odbrane Bosne i Hercegovine, član
- s) Mirsad Čaluk, Ministarstvo odbrane Bosne i Hercegovine, sekretar.

Član 3.

(Djelokrug poslova)

Djelokrug poslova Komisije je:

- a) Utvrđuje prioritete u realizaciji obaveza Bosne i Hercegovine koje proizlaze iz učešća BiH u NATO programu "Partnerstvo za mir", kao i u vezi sa prijemom u punopravno članstvo NATO saveza;

- b) Priprema planove rada i predlaže Vijeću ministara Bosne i Hercegovine mjere i aktivnosti za realizaciju obaveza iz stava (1) član 3. Odluke i kontinuirano prati i analizira njihovo sprovođenje, te izvještava Vijeće ministara Bosne i Hercegovine o istom;
- c) Organizira i rukovodi izradom dokumenata saradnje Bosne i Hercegovine i NATO-a u okviru NATO integracijskog procesa Bosne i Hercegovine;
- d) Vršiti stručno-konsultativne poslove i funkcionalnu koordinaciju aktivnosti institucija Bosne i Hercegovine koje su involvirane u proces realizacije obaveza iz stava (1) član 3. Odluke;
- e) Saraduje sa drugim državnim i entitetskim institucijama, kao i nevladinim organizacijama, u procesu realizacije obaveza iz stava (1) član 3. Odluke;
- f) Saraduje sa nadležnim autoritetima NATO Štabova u Briselu i Sarajevu u svrhu adekvatne realizacije obaveza iz stava (1) član 3. Odluke;
- g) Saraduje sa Misijom Bosne i Hercegovine pri NATO-u u Briselu u procesu realizacije obaveza iz stava (1) član 3. Odluke;
- h) Saraduje sa nadležnim institucijama drugih zemalja, kao i sa međunarodnim organizacijama, u procesu realizacije obaveza iz stava (1) član 3. Odluke;
- i) Predlaže projekte i programe koji su od posebnog interesa za NATO integracijski proces Bosne i Hercegovine;
- j) Obavlja i druge poslove koji su od značaja za NATO integracijski proces Bosne i Hercegovine.

Član 4.

(Donošenje poslovnika o radu)

U roku od 60 (šezdeset) dana od dana donošenja ove Odluke, Komisija će donijeti poslovnik o radu i dostaviti ga Vijeću ministara Bosne i Hercegovine na odobrenje.

Član 5.

(Izvještavanje Vijeća ministara Bosne i Hercegovine)

Komisija je dužna svakih šest mjeseci Vijeću ministara Bosne i Hercegovine podnijeti izvještaj o aktivnostima iz svog djelokruga rada.

Član 6.

(Stupanje na snagu i primjena)

- (1) Stupanjem na snagu ove Odluke stavlja se van snage Odluka o uspostavljanju Komisije za NATO integracijski proces Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", br. 70/12 i 68/13) i drugi akti doneseni na osnovu te odluke.
- (2) Odluka stupa na snagu danom donošenja i objavljuje se u "Službenom glasniku BiH".

VM broj 279/15
30. jula 2015. godine
Sarajevo

Predsjedavajući
Vijeća ministara BiH
Dr. Denis Zvizdić, s. r.

Na osnovu članka 17. Zakona o Vijeću ministara Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", br. 30/03, 42/03, 81/06, 76/07, 81/07, 94/07 i 24/08), te članka 84. Zakona o obrani Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", broj 88/05), na prijedlog Ministarstva vanjskih poslova Bosne i Hercegovine, Vijeće ministara Bosne i Hercegovine, na 17. sjednici održanoj 30. jula 2015. godine, donijelo je

ODLUKU

O USPOSTAVLJANJU POVJERENSTVA ZA NATO INTEGRACIJSKI PROCES BOSNE I HERCEGOVINE

Članak 1.

(Predmet odluke)

Ovom odlukom uspostavlja se Povjerenstvo za NATO integracijski proces Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Povjerenstvo), utvrđuje njegov sastav i djelokrug poslova.

Članak 2.

(Sastav Povjerenstva)

Povjerenstvo se uspostavlja u sljedećem sastavu:

- a) Josip Brkić, zamjenik ministra vanjskih poslova Bosne i Hercegovine, predsjedatelj
- b) Emir Suljagić, zamjenik ministrice obrane Bosne i Hercegovine, zamjenik predsjedatelja
- c) Mijo Krešić, zamjenik ministra sigurnosti Bosne i Hercegovine, član
- d) Mitar Kujundžić, pomoćnik ministra vanjskih poslova Bosne i Hercegovine, član
- e) Zoran Šajinović, pomoćnik ministra obrane Bosne i Hercegovine, član
- f) Željko Bogut, tajnik Ministarstva pravde Bosne i Hercegovine, član
- g) Vanja Filipović, šef Ureda ministra komunikacija i prometa Bosne i Hercegovine, član
- h) Nina Mišković, šefica Ureda ministra za izbjeglice i ljudska prava Bosne i Hercegovine, član
- i) Muhamed Mujakić, šef Ureda ministra civilnih poslova Bosne i Hercegovine, član
- j) Snežana Tuševljak, Ministarstvo financija i trezora Bosne i Hercegovine, član
- k) Milomir Hršum, Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine, član
- l) Darija Ramljak, pomoćnica ravnatelja Direkcije za europske integracije Vijeća ministara Bosne i Hercegovine, član
- m) Alida Sofić, pomoćnica ravnatelja Direkcije za ekonomsko planiranje Vijeća ministara Bosne i Hercegovine, član
- n) Božo Žovko, šef Ureda ravnatelja Uprave za neizravno oporezivanje Bosne i Hercegovine, član
- o) Miloš Šavija, Obavještajno-sigurnosna agencija Bosne i Hercegovine, član
- p) Momir Brajić, šef Odsjeka za NATO i PpP u Ministarstvu vanjskih poslova Bosne i Hercegovine
- q) Goran Pranjić, savjetnik u Ministarstvu vanjskih poslova Bosne i Hercegovine, član
- r) Mihajlo Vujović, šef Odsjeka za saradnju sa NATO/PpP u Ministarstvu obrane Bosne i Hercegovine, član
- s) Mirsad Čaluk, Ministarstvo obrane Bosne i Hercegovine, tajnik.

Članak 3.

(Djelokrug poslova)

Djelokrug poslova Povjerenstva je:

- a) Utvrđuje prioritete u realiziranju obaveza Bosne i Hercegovine koje proističu iz sudjelovanja BiH u NATO programu "Partnerstvo za mir", kao i u svezi sa prijemom u punopravno članstvo NATO saveza;
- b) Priprema planove rada i predlaže Vijeću ministara Bosne i Hercegovine mjere i aktivnosti za realiziranje obaveza iz stavka (1) članak 3. Odluke i kontinuirano prati i raščlanjuje njihovo sprovođenje, te izvješćuje Vijeće ministara Bosne i Hercegovine o istom;

- c) Organizira i rukovodi izradom dokumenata suradnje Bosne i Hercegovine i NATO-a u okviru NATO integracijskog procesa Bosne i Hercegovine;
- d) Vršiti stručno-konzultativne poslove i funkcionalnu koordinaciju aktivnosti institucija Bosne i Hercegovine koje su involvirane u proces realiziranja obveza iz stavka (1) članak 3. Odluke;
- e) Suraduje sa drugim državnim i entitetskim institucijama, kao i nevladinim organizacijama, u procesu realiziranja obveza iz stavka (1) članak 3. Odluke;
- f) Suraduje sa nadležnim autoritetima NATO Štabova u Briselu i Sarajevu u svrhu adekvatnog realiziranja obveza iz stavka (1) članak 3. Odluke;
- g) Suraduje sa Misijom Bosne i Hercegovine pri NATO-u u Briselu u procesu realiziranja obveza iz stavka (1) članak 3. Odluke;
- h) Suraduje sa nadležnim institucijama drugih zemalja, kao i sa međunarodnim organizacijama, u procesu realiziranja obveza iz stavka (1) članak 3. Odluke;
- i) Predlaže projekte i programe koji su od posebnog interesa za NATO integracijski proces Bosne i Hercegovine;
- j) Obavlja i druge poslove koji su od značaja za NATO integracijski proces Bosne i Hercegovine.

Članak 4.

(Donošenje poslovnika o radu)

U roku od 60 (šezdeset) dana od dana donošenja ove Odluke, Povjerenstvo će donijeti poslovnik o radu i dostaviti ga Vijeću ministara Bosne i Hercegovine na odobrenje.

Članak 5.

(Izvršavanje Vijeća ministara Bosne i Hercegovine)

Povjerenstvo je dužno svakih šest mjeseci Vijeću ministara Bosne i Hercegovine podnijeti izvješće o aktivnostima iz svog djelokruga rada.

Članak 6.

(Stupanje na snagu i primjena)

- (1) Stupanjem na snagu ove Odluke stavlja se van snage Odluka o uspostavljanju Komisije za NATO integracijski proces Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", br. 70/12 i 68/13) i drugi akti doneseni temeljem te odluke.
- (2) Odluka stupa na snagu danom donošenja i objavljuje se u "Službenom glasniku BiH".

VM broj 279/15
30. srpnja 2015. godine
Sarajevo

Predsjedatelj
Vijeća ministara BiH
Dr. Denis Zvizdić, v. r.

Na osnovu člana 17. Zakona o Savjetu ministara Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", br. 30/03, 42/03, 81/06, 76/07, 81/07, 94/07 i 24/08) i člana 84. Zakona o odbrani Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", broj 88/05), na prijedlog Ministarstva inostranih poslova Bosne i Hercegovine, Savjet ministara Bosne i Hercegovine, na 17. sjednici održanoj 30. jula 2015. godine, donio je

ОДЛУКУ О УСПОСТАВЉАЊУ КОМИСИЈЕ ЗА НАТО ИНТЕГРАЦИОНИ ПРОЦЕС БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

Члан 1.

(Предмет одлуке)

Овом одлуком успоставља се Комисија за НАТО интеграциони процес Босне и Херцеговине (у даљем тексту: Комисија), утврђује њен састав и дјелокруг послова.

Члан 2.

(Састав Комисије)

Комисија се успоставља у сљедећем саставу:

- а) Јосип Бркић, замјеник министра иностраних послова Босне и Херцеговине, предсједник
- б) Емир Суљагић, замјеник министрице одбране Босне и Херцеговине, замјеник предсједника
- ц) Мијо Крешић, замјеник министра безбједности Босне и Херцеговине, члан
- д) Митар Кујунџић, помоћник министра иностраних послова Босне и Херцеговине, члан
- е) Зоран Шајиновић, помоћник министра одбране Босне и Херцеговине, члан
- ф) Жељко Богут, секретар Министарства правде Босне и Херцеговине, члан
- г) Вања Филиповић, шеф Кабинета министра комуникација и транспорта Босне и Херцеговине, члан
- х) Нина Мишковић, шефица Кабинета министра за избјеглице и људска права Босне и Херцеговине, члан
- и) Мухамед Мујакић, шеф Кабинета министра цивилних послова Босне и Херцеговине, члан
- ј) Снежана Тушевљак, Министарство финансија и трезора Босне и Херцеговине, члан
- к) Миломир Хршум, Министарство спољне трговине и економских односа Босне и Херцеговине, члан
- л) Дарија Рамљак, помоћница директора Дирекције за европске интеграције Савјета министара Босне и Херцеговине, члан
- м) Алида Софић, помоћница директора Дирекције за економско планирање Савјета министара Босне и Херцеговине, члан
- н) Божо Зовко, шеф Кабинета директора Управе за индиректно опорезивање Босне и Херцеговине, члан
- о) Милош Шавија, Обавјештајно-безбједносна агенција Босне и Херцеговине, члан
- п) Момир Брајић, шеф Одсјека за НАТО и ПфП у Министарству иностраних послова Босне и Херцеговине
- q) Горан Прањић, савјетник у Министарству иностраних послова Босне и Херцеговине, члан
- р) Михајло Вујовић, шеф Одсјека за сарадњу са НАТО/ПфП у Министарству одбране Босне и Херцеговине, члан
- с) Мирсад Чалук, Министарство одбране Босне и Херцеговине, секретар.

Члан 3.

(Дјелокруг послова)

Дјелокруг послова Комисије је:

- а) Утврђује приоритете у реализацији обавеза Босне и Херцеговине које произлазе из учешћа БиХ у НАТО програму "Партнерство за мир", као и у вези са пријемом у пуноправно чланство НАТО савеза;
- б) Припрема планове рада и предлаже Савјету министара Босне и Херцеговине мјере и активности за реализацију обавеза из става (1) члан 3. Оdlуке и континуирано прати и анализира њихово спровођење, те извјештава Савјет министара Босне и Херцеговине о истом;
- ц) Организира и руководи изradом докумената сарадње Босне и Херцеговине и НАТО-а у оквиру НАТО интеграцијског процеса Босне и Херцеговине;

- д) Врши стручно-консултативне послове и функционалну координацију активности институција Босне и Херцеговине које су укључене у процес реализације обавеза из става (1) члан 3. Одлуке;
- е) Сарађује са другим државним и ентитетским институцијама, као и невладиним организацијама, у процесу реализације обавеза из става (1) члан 3. Одлуке;
- ф) Сарађује са надлежним ауторитетима НАТО Штабова у Бриселу и Сарајеву у сврху адекватне реализације обавеза из става (1) члан 3. Одлуке;
- г) Сарађује са Мисијом Босне и Херцеговине при НАТО-у у Бриселу у процесу реализације обавеза из става (1) члан 3. Одлуке;
- х) Сарађује са надлежним институцијама других земаља, као и са међународним организацијама, у процесу реализације обавеза из става (1) члан 3. Одлуке;
- и) Предлаже пројекте и програме који су од посебног интереса за НАТО интеграциони процес Босне и Херцеговине;
- ј) Обавља и друге послове који су од значаја за НАТО интеграциони процес Босне и Херцеговине.

Члан 4.

(Доношење пословника о раду)

У року од 60 (шездесет) дана од дана доношења ове Одлуке, Комисија ће донијети пословник о раду и доставити га Савјету министара Босне и Херцеговине на одобрење.

Члан 5.

(Извјештавање Савјета министара Босне и Херцеговине)

Комисија је дужна сваких шест мјесеци Савјету министара Босне и Херцеговине поднијети извјештај о активностима из свог дјелокруга рада.

Члан 6.

(Ступање на снагу и примјена)

- Ступањем на снагу ове Одлуке ставља се ван снаге Одлука о успостављању Комисије за НАТО интеграцијски процес Босне и Херцеговине ("Службени гласник БиХ", бр. 70/12 и 68/13) и други акти донесени на основу те одлуке.
- Одлука ступа на снагу даном доношења и објављује се у "Службеном гласнику БиХ".

СМ број 279/15
30. јула 2015. године
Сарајево

Председавајући
Савјета министара БиХ
Др **Денис Звиздић**, с. р.

2

На основу члана 17. Закона о Вijeћу министара Босне и Херцеговине ("Службени гласник БиХ", бр. 30/03, 42/03, 81/06, 76/07, 81/07, 94/07 и 24/08), на приједлог Министарства за људска права и избјеглице Босне и Херцеговине, Вijeће министара Босне и Херцеговине на 151. сједници, одржаној 03.08.2018. године, донijело је

ODLUKU O USVAJANJU AKCIONOG PLANA ZA IMPLEMENTACIJU UN REZOLUCIJE 1325 U BOSNI I HERCEGOVINI ZA PERIOD 2018-2022. GODINE

Члан 1.

(Предмет Одлуке)

Овом Одлуком усваја се "Акциони план за имплементацију UN Резолуције 1325 у Босни и Херцеговини за период 2018-2022. године" (у даљњем тексту: Акциони план).

Члан 2.

(Праћење реализације)

За праћење реализације Акционог плана задужује се Агенција за равноправност сполоро БиХ Министарства за људска права и избјеглице Босне и Херцеговине у сарадњи са Координационим одбором за праћење provedбе Акционог плана који ће бити формиран након усвајања Акционог плана.

Члан 3.

(Извјештавање)

Агенција за равноправност сполоро БиХ, Министарства за људска права и избјеглице Босне и Херцеговине једном годишње подноси извјештај Вijeћу министара Босне и Херцеговине о реализацији Акционог плана.

Члан 4.

(Саставни дио Одлуке)

Саставни дио ове Одлуке је Акциони план.

Члан 5.

(Ступање на снагу)

Ова Одлука ступа на снагу даном доношења и објављује се у "Службеном гласнику БиХ".

VM број 255/18
3. августа 2018. године
Сарајево

Председавајући
Вijeћа министара БиХ
Др. **Денис Звиздић**, с. р.

AKCIONI PLAN ZA PRIMJENU REZOLUCIJE VIJEĆA SIGURNOSTI UN-a 1325 "ŽENE, MIR I SIGURNOST" U BOSNI I HERCEGOVINI ZA PERIOD OD 2018. DO 2022. GODINE

1. UVOD

Резолуција Вijeћа сигурности UN-a 1325 "Žене, мир и сигурност", усвојена 31.10.2000. прва је резолуција Вijeћа сигурности Уједињених народа у којој се наглашава важност улоге и равноправног учешћа жена у спречавању и рјешавању конфликта, те изградњи одрживог мира. Она позива државе чланице да осигурају веће присуство жена у доношењу одлука на свим нивоима одлучивања. То је предуслов за веће укључивање перспективе равноправности сполоро у секторе одбране и сигурности, те за већу заштиту и поштивање људских права жена и дјевојчица, како у ратним сукобима, тако и у процесима постизања мира и сигурности.

Generalni sekretar donio је 29.10.2008. директиву (S/PRST/2008/39) која се односи на процес провођења и извјештавања у складу с Резолуцијом Вijeћа сигурности UN-a 1325 "Žене, мир и сигурност", којом је државима чланицама дата обавеза израде националних акционих планова за њену примјену.

Први Акциони план за примјену Резолуције Вijeћа сигурности UN-a 1325 у Босни и Херцеговини (у даљњем тексту: AP UNSCR 1325 у БиХ) за период 2010-2013. усвојен је Одлуком Вijeћа министара БиХ 2010. године.¹ То је био и први акциони план за примјену UNSCR-a 1325 у региону Југоисточне Европе и послужио је као примјер другим државима регије приликом израде националних акционих планова за провођење UNSCR-a 1325. Такође, Одлуком Вijeћа министара БиХ успостављен је **Координациони одбор за праћење провођења AP-a UNSCR 1325**, који се састојао од представника и представница 11 институција, већином из сектора одбране и сигурности² и једне представнице невладиног сектора (прво удружење "Žене женама", Сарајево, а

¹ "Службени гласник БиХ", број 92/10

² Министарство одбране БиХ, Министарство сигурности БиХ, Државна агенција за истраге и заштиту (SIPA), Гранична полиција БиХ, Министарство ванјских послова БиХ, Министарство финансија и трезора БиХ, Gender центар Федерације БиХ, Gender центар RS-a, Федерално министарство унутрашњих послова, Министарство унутрашњих послова RS-a и Центар за деминирање БиХ

nakon toga "Udružene žene", Banja Luka). Članovi i članice Koordinacionog odbora veoma su aktivno učestvovali i doprinijeli provođenju i promociji Akcionog plana, i u institucijama iz kojih dolaze i u široj javnosti te na međunarodnom nivou.

Vijeće ministara BiH je 2014. godine usvojilo **drugi AP UNSCR 1325 u BiH za period 2014- 2017.**¹ Oslanjajući se na nalaze i preporuke nezavisne procjene prethodnog AP-a UNSCR 1325 koja je ukazala na sve pozitivne aspekte i izazove njegove primjene i koordinacije. Ponovo je imenovan **Koordinacioni odbor za praćenje AP-a UNSCR 1325 u BiH u periodu 2014-2017.** Odlukom Vijeća ministara BiH² koja je nakon toga, 2016. godine, pretrpjela određene izmjene i dopune³ Koordinacioni odbor (u daljnjem tekstu: KO) dopunjen je predstavnicima i predstavnicama nekoliko novih institucija⁴, tako da je u njegovom članstvu bilo 19 nadležnih institucija i agencija na državnom i entitetskom nivou, kao i jedna predstavica i njena zamjenica iz nevladinog sektora (Udruženje "Vive žene", Tuzla i "Lara", Bijeljina). MUPRS-a nije se odazvao pozivu za nominiranje članova, iako je imao predstavice u KO tokom primjene prvog AP-a UNSCR 1325 (2010-2013). Također, početkom oktobra 2017. godine Gender centar RS-a dostavio je Rješenje Vlade RS-a⁵ kojim je predstavica Gender centra RS-a razriješena dužnosti članice u KO, bez dodatnih obrazloženja. Dostavljen je dopis, a nakon toga i urgencija Vladi Republike Srpske da imenuje novog člana i članicu kako bi blagovremeno mogli učestvovati u izradi novog AP-a UNSCR 1325.

Agencija za ravnopravnost spolova Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH (u daljnjem tekstu: ARSMLJPiBiH) koordinirala je izradom **redovnih godišnjih izvještaja o primjeni AP-a UNSCR 1325 u BiH**, koje je usvojilo Vijeće ministara BiH (u daljnjem tekstu: VMBiH). **Izrađen je i Završni izvještaj o primjeni AP-a UNSCR 1325 u periodu 2014-2017**, koji sadrži preporuke i naučene lekcije koje su bile polazni osnov za izradu ovog akcionog plana.

Izradom **trećeg po redu AP-a UNSCR 1325 za period 2018-2020.** koordinirao je ARSMLJPiBiH, uz konsultacije sa institucijama i NVO-ima zastupljenim u Koordinacionom odboru za praćenje realizacije Akcionog plana. Ovaj akcioni plan izrađen je oslanjajući se na strukturu prethodnog, tako da su zadržani postojeći strateški ciljevi, te revidirani određeni srednjoročni ciljevi, očekivani rezultati i planirane aktivnosti, kako je predstavljeno u tabeli koja slijedi:

RAVNOPRAVNO UČEŠĆE	ZASTITA I PREVENCIJA	KOORDINACIJA I PARTNERSTVO
STRATEŠKI CILJ 1 Povećano učešće žena u vojsci, policiji i mirovnim misijama, uključujući i učešće na mjestima donošenja odluka	STRATEŠKI CILJ 2 Povećan stepen ljudske sigurnosti kroz priznu rodne ravnopravnosti	STRATEŠKI CILJ 3 Unaprijeđeni uslovi i pristup primjeni AP-a UNSCR 1325
SREDNJOROČNI CILJEVI		
1.1. Ključne politike, zakoni i drugi propisi omogućavaju povećanje učešća žena u vojsci, policiji i mirovnim misijama, uključujući i mjesta donošenja odluka	2.1. Smanjena stopa trgovine ljudima u BiH	3.1. Unaprijeđeni mehanizmi koordinacije i instrumenti za primjenu AP-a UNSCR 1325
1.2. Stvorene potrebne pretpostavke za unapređenje položaja i napredovanje žena u vojsci, policiji, mirovnim misijama, uključujući i mjesta	2.2. Poboljšana podrška i pomoć žrtvama koje su preživjele seksualno nasilje i druge oblike stradanja tokom rata	3.2. Poboljšana saradnja s drugim akterima

¹ "Službeni glasnik BiH", broj 89/14

² "Službeni glasnik BiH", br. 20/15 od 9.3.2015.

³ "Službeni glasnik BiH", broj 55/16 od 29.7.2016.

⁴ Oružane snage BiH, Direkcija za koordinaciju policijskih tijela BiH, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, Ministarstvo pravde BiH, Ured za zakonodavstvo BiH, Ured parlamentarnog vojnog povjerenika, Federalna uprava policije

⁵ "Službeni glasnik RS" broj 53 od 5.6.2017.

donošenja odluka		
1.3. Razvijena svijest o važnosti učešća žena u donošenju odluka i očuvanju mira i sigurnosti	2.3. Unaprijeđen rodno-odgovoran pristup i sistemi podrške u uslovima aktualnih sigurnosnih prijetnji i izazova	

1. Međunarodni i domaći pravni okvir

1.1. Međunarodni pravni okvir

Rezolucija Vijeća sigurnosti UN-a 1325 "Žene, mir i sigurnost" (2000) poziva na puno i ravnopravno učešće žena u procesu prevencije i rješavanja sukoba, te izgradnji međunarodnog mira i sigurnosti. Donošenje Rezolucije 1325 naročito je značajno ako se uzme u obzir činjenica da je u posljednjim decenijama priroda rata izmijenjena, te da su civili sve češće izloženi ratnim dejstvima. Žene i djevojčice uključuju se u ratne sukobe, a zlostavljanje i silovanje žena i djevojčica širom svijeta postalo je važno oružje rata i jedan od metoda ekstremne torture. To zahtijeva povećanu zaštitu za žene i djevojčice, kako u konfliktnim, tako i u postkonfliktnim situacijama, što je naročito istaknuto donošenjem pratećih rezolucija, koje se oslanjaju na Rezoluciju UN-a 1325, kao što su rezolucije 1820 (2008), 1888 (2009), 1889 (2009), 1960 (2010), 2106 (2013) i 2122 (2013).

- **Rezolucija UN-a 1820 (2008)** odnosi se na pitanja seksualnog nasilja u konfliktnim i postkonfliktnim situacijama. Njome se naglašava značaj prevencije seksualnog nasilja nad ženama i kažnjavanja počinitelaca, što je naročito značajno za procese pomirenja i izgradnju trajnog i održivog mira. U vezi s tim, silovanja i ostali oblici seksualnog nasilja u toku i nakon oružanog sukoba mogu se smatrati ratnim zločinom i zločinom protiv čovječnosti.
- **U Rezoluciji UN-a 1888 (2009)** obraća se posebna pažnja na zaštitu žena i djevojčica od seksualnog nasilja u oružanim sukobima. Ona se oslanja na Rezoluciju 1820 i zahtijeva imenovanje specijalnog predstavnika generalnog sekretara, te formiranje ekspertnih timova, koji bi djelovali u okviru Ujedinjenih naroda na terenu, s ciljem djelotvornije koordinacije, primjene i izvještavanja o primjeni Rezolucije UN-a 1820.
- **U Rezoluciji UN-a 1889 (2009)** stavlja se akcenat na zaštitu žena i djevojčica u postkonfliktnim situacijama. U njoj se poziva na preduzimanje dodatnih mjera za povećanje učešća žena u svim fazama: rješavanju sukoba, postkonfliktnom planiranju i izgradnji mira, uključujući donošenje političkih i ekonomskih odluka, suzbijanje stereotipa i promoviranje ženskog liderstva i kapaciteta, upravljanje programima pomoći, te podršku ženskim organizacijama.
- **Rezolucija UN-a 1960 (2010)** donesena je kao odgovor na spor napredak u rješavanju pitanja seksualnog nasilja u oružanim sukobima, posebno nad ženama i djecom. U njoj se poziva na stvaranje konkretnih koraka i institucionalnih mehanizama za prevenciju i zaštitu od seksualnog nasilja u sukobima, kao ozbiljne povrede ljudskih prava i međunarodnog prava.
- **Rezolucijom UN-a 2106 (2013)** ukazuje se na spor napredak u provođenju važnih aspekata Rezolucije 1960 i poziva na djelotvornije korake u procesuiranju i reagiranju na slučajeve seksualnog nasilja, što bi znatno doprinijelo održavanju međunarodnog mira i sigurnosti.
- **Rezolucijom UN-a 2122 (2013)** poziva se na kontinuiranu primjenu Rezolucije UN-a 1325 i nacionalnih akcionih planova, te unapređenje sistema koordinacije, monitoringa i evaluacije. U njoj se poseban fokus stavlja na žensko liderstvo i veće učešće žena u praćenju napretka u rješavanju konflikata i očuvanju mira.

- **Rezolucija UN-a 2242 (2015)** odnosi se na žene, mir i sigurnost sa akcentom na važnost učešća i doprinosa žena u kontekstu aktuelnih globalnih sigurnosnih prijetnji i izazova, poput nasilnog ekstremizma, povećanog broja izbjeglica i interno raseljenih osoba, posljedica klimatskih promjena, različitih pandemija itd. Njome se jasno pokazuje suštinska veza između između učešća žena i održivog mira i sigurnosti.

Konvencija UN-a o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW, 1979) primjenjuje se u Bosni i Hercegovini od 1993. godine, dok je Opcioni protokol potpisan 2002. godine. Bosna i Hercegovina, kao država članica, podnosi redovne izvještaje Komitetu UN-a za CEDAW o primjeni Konvencije (izvještaj o CEDAW-u). Tokom 2017. godine izrađen je Šesti periodični izvještaj o CEDAW-u za BiH koji je u proceduri usvajanja u VMBiH. Ovaj izvještaj, između ostalog, sadrži detaljne informacije o provođenju preporuka komiteta za CEDAW u oblastima značajnim za primjenu UNSCR-a 125, a koje su dostavljene nakon prethodnog izvještaja o CEDAW-u za BiH.

U Pekinškoj deklaraciji i Platformi za akciju (1995) u poglavlju: *Žene i oružani sukobi* poziva se na preduzimanje sveobuhvatnih institucionalnih promjena kako bi se smanjili vojni izdaci i omogućila globalna promocija ljudskih prava i nenasilnog rješavanja konflikata. U deklaraciji je, također, naglašeno da je neophodno osigurati učešće žena u procesima zaključivanja mira i rješavanja konflikata, kao i zaštitu žena u ratnim područjima i izbjegličkim logorima.

U Preporuci CM/Rec (2007)17 Komiteta ministara Vijeća Evrope "Standardi i mehanizmi za ravnopravnost spolova" u oblasti: *Konflikti i postkonfliktni period* poziva se na potpuno provođenje relevantnih međunarodnih pravnih instrumenata, naročito *Rezolucije UN-a 1325* i naglašava potrebu da se: *"učešće žena u odlučivanju o sprečavanju i rješavanju konflikata mora povećati budući da žene mogu dati značajan doprinos, naročito u pogledu izgradnje mira i sprečavanja daljnjih konflikata. Njihovo učešće u odlučivanju i mehanizmima za zaštitu, rukovođenju i rješavanju konflikata, uključujući i mirovne pregovore, i demokratizaciju društava nakon konflikata, ne smije da bude ispod 40 % što se smatra minimalnim pragom jednakosti."*

2.2. Domaći pravni okvir

Ustav Bosne i Hercegovine, Ustav Federacije Bosne i Hercegovine, Ustav Republike Srpske, ustavi kantona i Statut Brčko Distrikta BiH svim građanima i građankama Bosne i Hercegovine garantiraju pravo učešća u političkim strankama, učešće u javnim poslovima, jednakopravnost pristupa javnim službama i pravo da biraju i da budu birani. U Ustavu Bosne i Hercegovine, međutim, ne propisuje se općenito obaveza određene zastupljenosti spolova (kvota, proporcija, paritet i sl.) u javnom životu, ni posebna obaveza u pogledu zastupljenosti u zakonodavnoj, izvršnoj ili sudskoj vlasti, ali on sadrži odredbe o zabrani diskriminacije po osnovu spola u procesu uživanja prava i sloboda utvrđenih u Ustavu BiH i u međunarodnim sporazumima navedenim u Aneksu I. Ustava.

Pitanje ravnopravnosti spolova regulirano je i u brojnim drugim zakonskim i podzakonskim aktima države i entiteta. **Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini** - prečišćeni tekst¹ u članu 20. (oblast koja se odnosi na *Javni život*) propisuje ravnopravnu zastupljenost oba spola u upravljanju i procesima odlučivanja. Radi bržeg postizanja ravnopravne zastupljenosti spolova u kreiranju politika i donošenju odluka na svim nivoima organiziranja vlasti u Bosni i Hercegovini, prilikom noveliranja Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH, član 20. usklađen je s Preporukom (2003)3 Komiteta ministara Vijeća

Evrope, kojom se propisuje da: "Ravnopravna zastupljenost spolova postoji u slučaju kada je jedan od spolova zastupljen najmanje u procentu od 40% u državnim organima na svim nivoima organizacije vlasti i organima lokalne samouprave, uključujući zakonodavnu, izvršnu i sudsku vlast, političke stranke..."

Izborni zakon Bosne i Hercegovine² usaglašen je sa Zakonom o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini, te se u članu 4.19. stav 4. propisuje da ravnopravna zastupljenost spolova postoji u slučaju kada je jedan od spolova zastupljen s najmanje 40% od ukupnog broja kandidata na listi. Pored obaveznog postotka, utvrđivanjem kvote uveden je i obavezni poredak pri rangiranju. To pravilo nalaže najmanje jednog kandidata manje zastupljenog spola među prva dva kandidata, dva kandidata manje zastupljenog spola među prvih pet kandidata i tri kandidata manje zastupljenog spola među prvih osam kandidata itd. Centralna izborna komisija BiH (u daljnjem tekstu: CIKBiH) odbija listu stranke ako ona nije sastavljena prema ovom pravilu o kvoti. U 2016. predložene su **izmjene i dopune Izbornog zakona BiH**, među kojima je i prijedlog o jednakoj zastupljenosti spolova na kandidatskim listama (po 50% oba spola na listi), ali ove izmjene i dopune nisu usvojene. Izrađen je i **Prijedlog zakona o izmjeni i dopunama Zakona o Vijeću ministara BiH**, kojim bi bila propisana ravnopravna zastupljenost oba spola u sastavu VMBiH (imenovanje najmanje 40% osoba manje zastupljenog spola). Iako je bio usvojen u prvom čitanju na 28. sjednici Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine BiH, ovaj zakon u konačnici ipak nije usvojen.

Gender akcioni plan Bosne i Hercegovine za period 2013-2017. (GAPBiH)³ strateški je dokumenat koji sadrži strateške ciljeve, programe i mjere za ostvarivanje ravnopravnosti spolova u svim oblastima društvenog života i rada, u javnoj i privatnoj sferi. On daje smjernice za izradu godišnjih operativnih planova na entitetskom, kantonalnom i lokalnom nivou. U GAP-u BiH navodi se da Rezolucija Vijeća sigurnosti UN-a 1325 i Rezolucija Evropskog parlamenta o učešću žena u mirnom rješavanju sukoba (2000/2025(INI)) daju uputstva i smjernice državama članicama za preduzimanje odgovarajućih mjera kako bi unaprijedili položaj žena u društvu i spriječili svaki oblik nasilnog rješavanja problema. U toku je priprema novog, trećeg po redu, Gender akcionog plana Bosne i Hercegovine za period 2018-2022.

3. Analiza stanja ravnopravnosti spolova po strateškim ciljevima AP-a UNSCR 1325

3.1. Učešće žena u vojsci, policiji i mirovnim misijama, uključujući i učešće na mjestima donošenja odluka

Pokazatelji o **zastupljenosti žena u vojsci, policiji i mirovnim misijama, uključujući i učešće na mjestima donošenja odluka**, ukazuju na određeni napredak od početka primjene AP-a UNSCR 1325 u BiH, ali je taj napredak još uvijek daleko od ravnopravne zastupljenosti spolova.

3.1.1. Učešće žena u zakonodavnoj, izvršnoj vlasti i pravosuđu

Prema podacima, **žene u zakonodavnoj i izvršnoj vlasti** na svim nivoima organizacije vlasti u BiH učestvuju sa oko 20%. Nakon **Općih izbora 2014**⁴, zastupljenost žena u Predstavničkom domu Parlamentarne skupštine BiH (u daljnjem tekstu: PDPSBiH) iznosi 23,8%. Trend povećanja broja žena u PSBiH je primjetan, kao i odnos biračkog tijela prema ženama koje su izabrane, jer su četiri žene koje su bile izabrane 2010. ponovo izabrane 2014. godine. Kolegijem PDPSBiH, koji čine tri člana, trenutno

² "Službeni glasnik BiH", br. 23/01, 07/02, 09/02, 20/02, 25/02, 04/04, 20/04, 25/05, 52/05, 65/05, 77/05, 11/06, 24/06, 32/07, 33/08, 37/08, 32/10, 18/13 i 07/14

³ "Službeni glasnik BiH", broj 98/13

⁴ Podaci Centralne izborne komisije BiH

¹ "Službeni glasnik BiH", broj 32/10

predsjedava žena. Zastupljenost oba spola u sastavu Kolegija propisana je Poslovnikom PDPSBiH.

- U parlamentima entiteta prosjek učešća žena je 19,7% (Parlament FBiH 21,4%, Narodna skupština RS-a 18%). U FBiH broj žena povećan je za više od 4%, dok je zabilježen pad broja izabranih žena u Narodnoj skupštini RS-a za 5% u odnosu na prethodni skupštinski saziv iz 2010. godine. Međutim, nakon održanih Lokalnih izbora 2016. godine u Narodnoj skupštini RS-a došlo je do određenih promjena, tako da trenutno žene zauzimaju 23% poslaničkih mjesta. Na kantonalnom nivou, prosjek učešća žena je 18,5% s najvećim procentom izabranih žena u Posavskom kantonu 23,8%, a najmanjim u Kantonu 10 sa 4%.
- U sadašnjem sazivu VMBiH su dvije ministricе, u Vladi FBiH zabilježen je značajan porast broja žena na dužnosti ministra i iznosi 25%, dok je u kantonalnim vladama smanjena zastupljenost žena na dužnosti ministra. U Vladi RS-a ima 25% žena, uključujući premijerku koja vodi Vladu u drugom mandatu. Vijećem naroda RS-a također predsjedava žena. Na poziciji zamjenika premijera FBiH je žena.

Na **Lokalnim izborima 2016.**¹ za gradonačelnike/načelnice kandidiralo se 6,22% žena i 93,78% muškaraca, a za vijeća/skupštine 41% kandidatkinja i 59% kandidata. Kada su u pitanju nacionalne manjine, ovjereno je 18 imena žena i 125 imena muškaraca. Na Lokalnim izborima 2016. žene su činile 49% glasačkog tijela. Rezultati ovih izbora ukazuju na blago povećanje broja izabranih žena. Prema podacima CIK-a BiH, šest žena (4,3% je izabrano za načelnice (pet načelnica u RS-u, jedna načelnica u FBiH), dok je 2012. godine taj procenat iznosio 3,6%. Udio žena u sastavu vijeća/skupštine je 18,34%, što je blago povećanje participacije žena u odnosu na Lokalne izbore 2012. kada ih je bilo 17,1%.

Podaci o učešću u pravosuđu iz 2016. pokazuju da su žene u sudovima zastupljene oko 64%, a u tužilaštvima 51%. Na višim pozicijama predsjednika sudova i glavnih tužilaca, žene su zastupljene sa 43%, što je povećanje broja žena u strukturi rukovodilaca pravosudnih institucija BiH u odnosu na prethodni izvještajni period. U 80% kantonalnih sudova žene obavljaju dužnost predsjednika, a od devet rukovodećih mjesta u okružnim tužilaštvima žene čine 33%, i to kao v.d. glavne tužiteljice i dvije glavne tužiteljice.

Prema podacima Ministarstva vanjskih poslova BiH (u daljnjem tekstu: MVPBiH), za izvještajni period 2015/2016. u **diplomatsko-konzularnoj mreži** bilo je 11 ili 23% žena ambasadorica, jedna generalna konzulica (ili 17%) i dvije šefice stalnih misija (ili 40%). Analizom dostupnih podataka utvrđeno je da je u periodu od 2013. do 2016. broj ambasadorica bio povećan sa šest na 11, što je bilo procentualno povećanje za oko 8%. Međutim, prema najsvježijim podacima iz 2017. godine, broj ambasadorica smanjen je na sedam. Nadalje, broj državnih službenica s diplomatskim statusom je, u principu, veći od broja muškaraca.

U **pregovaračkim delegacijama BiH** iz nadležnosti Ministarstva sigurnosti BiH (u daljnjem tekstu: MSBiH) radi zaključivanja međunarodnih dokumenata o policijskoj saradnji, readmisiji, zaštiti tajnih podataka, zaštiti i spašavanju, žene su zastupljene u procentu od 34%. MSBiH nastoji osigurati ravnopravnu zastupljenost muškaraca i žena u ovim delegacijama, što pokazuje podatak da se u sastavu svake pregovaračke delegacije nalazi najmanje jedna žena, dok je u sporazumima/protokolima o readmisiji paritet, tj. podjednaka zastupljenost žena i muškaraca.

Primjena postojećih zakonskih odredbi kao što su kvota od 40% (član 4.19. Izbornog zakona BiH ili član 20. ZoRS-a) dovela je do određenog napretka, ali je potrebno uključivanje dodatnih afirmativnih mjera koje bi rezultirale konkretnim povećanjem broja žena na mjestima donošenja odluka.

3.1.2. Učešće žena u vojsci, policiji i mirovnim misijama

Provođenjem sveobuhvatnih strateških mjera AP-a UNSCR 1325 stvoreno je povoljnije okruženje za povećanje **učešća žena u vojnim i policijskim snagama**, iako je to povećanje i dalje najuočljivije na nižim pozicijama i činovima. U Ministarstvu odbrane BiH (u daljnjem tekstu: MOBiH) zaposleno je 38% žena (2% povećanje u odnosu na 2013), a u Oružanim snagama BiH (u daljnjem tekstu: OSBiH) zastupljeno je 6,8% žena (1,8% povećanje u odnosu na 2010. i samo 0,2% u odnosu na 2013), dok je 24% žena civilnih lica i 5,5% žena vojnih lica (1% u odnosu na 2013).

MOBiH uspješno provodi mjeru da se prilikom prijema kandidata u OSBiH, od ukupnog broja primljenih kandidata primi 10% žena, s tim da se prednost daje najuspješnijim kandidatima i kandidatkinjama u skladu sa listom uspješnosti. Tome u prilog ide činjenica o evidentnom povećanju interesa žena za prijem u OSBiH, što ilustrira podatak² da su se 2008. godine na oglas prijavile samo 23 žene, a na oglas 2014. godine njih čak 595.

- Od ukupno 2693 prijavljena kandidata u 2014. godini bila je 241 kandidatkinja (nešto više od 10%). Na javni konkurs za prijem oficira u OSBiH od ukupno prijavljenih 369 kandidata bilo je 76 žena (nešto više od 20%). Prema podacima iz 2016. godine, od ukupnog broja prijavljenih na javni oglas za prijem vojnika bilo je 9,9% žena. Od ukupnog broja prijavljenih na konkurs za prijem oficira bilo je 20,59% žena, a na interni oglas za podoficire 18,75% žena. Na vojne akademije upisano je 11 žena ili 14% od ukupnog broja upisanih.

Postoji trend povećanja **učešća žena na rukovodećim pozicijama u sektorima odbrane i sigurnosti**. Npr. žena je na čelu MOBiH, a tri žene postavljene su na mjesta šefa odjela. Trenutno je 22% žena na rukovodećim pozicijama. Međutim, u OSBiH procenat učešća žena na rukovodećim pozicijama je i dalje veoma nizak (2,5%). Podaci MSBiH o učešću žena na rukovodećim pozicijama u institucijama sektora sigurnosti na svim nivoima vlasti pokazuju da su žene uglavnom zastupljene na nivou srednjeg menadžmenta, tj. šefa odjela, dok su najmanje zastupljene na višim rukovodećim pozicijama, npr. pomoćnika ministra/direktora, gdje su samo tri žene. Međutim, u ukupnom broju zaposlenih u MSBiH, agencijama za provođenje zakona u BiH, entitetskim i kantonalnim ministarstvima i policiji Brčko Distrikta BiH, žene su u prosjeku zastupljene 50,5%.

Žene u policijskim snagama³ na svim nivoima vlasti učestvuju 7,5%, uglavnom na pozicijama policajki i starijih policajki, inspektorica, mladih i viših inspektorica. Od ukupnog broja policijskih službenica, njih 11,3% su na pozicijama viših inspektorica, 3,3% su samostalne inspektorice, a samo je 0,3% glavnih inspektorica.

- U Državnoj agenciji za istrage i zaštitu (SIPA) zaposleno je 14,64% policijskih službenica, što je povećanje od oko 1,5% u odnosu na podatke iz 2013. godine, s početka primjene Akcionog plana. U Graničnoj policiji BiH (u daljnjem tekstu: GPBiH) zastupljenost žena od 7,78% pokazuje povećanje od oko 0,5%. U Direkciji za koordinaciju policijskih tijela BiH (DKPT BiH) zaposleno je 38 policijskih službenica ili 5,25%. U Federalnoj upravi policije (FUP) procenat učešća žena od 7,8% ne mijenja se još od

¹ Podaci Centralne izborne komisije BiH

² Podaci Ministarstva odbrane BiH

³ Podaci Ministarstva sigurnosti

2010. godine. Zastupljenost žena u 10 kantonalnih ministarstava unutrašnjih poslova od 7,3% nešto je povećana (za oko 1%) u odnosu na 2013. godinu. Prema dostupnim podacima, procenat policijskih službenica u MUP-u RS-a povećan je za oko 2% u posljednje tri godine i iznosi 7, 8%. U Policiji Brčko Distrikta BiH je 4,8% žena, isto koliko je bilo i 2013. godine.

Iako navedeni podaci pokazuju neujednačeno stanje zastupljenosti policijskih službenica u pojedinim policijskim organima, opći zaključak je da je došlo do neznatnog povećanja učešća žena u policijskim snagama na svim nivoima u BiH koje, u izvještajnom periodu, u prosjeku iznosi oko 1,25%. Žene su, također, podzastupljene na najvišim rukovodećim pozicijama s višim činovima (oko 1,2%). Posljednjih godina često je naglašavano da je korištenje porodiljskog odsustva razlog za otežano napredovanje u policijskoj karijeri. Naime, kriteriji za sticanje neposredno višeg čina, koji se formalno ne razlikuju za žene i muškarce, zahtijevaju tačno određeno vrijeme provedeno u prethodnom činu, te dostavljanje ocjene u posljednje tri godine. Ako je policijska službenica jednu godinu provela na porodiljskom odsustvu, nije u mogućnosti dostaviti tražene ocjene, niti se prijaviti na konkurs. Pojedine policijske agencije, kao što su GPBiH i SIPA, nastoje prevazići ovaj problem tako što uzimaju u obzir posljednje tri ocjene (mimo korištenja porodiljskog odsustva), ali to još uvijek nije slučaj u svim policijskim organima. Zbog toga je potrebno i dalje insistirati na izmjenama i dopunama Zakona o policijskim službenicima BiH i relevantnih podzakonskih akata, kako bi se spriječila mogućnost da korištenje porodiljskog odsustva bude otežavajuća okolnost u postupku napredovanja, te na taj način spriječila indirektna diskriminacija na osnovu spola.

Učešće žena u mirovnim misijama povećano je u odnosu na početak primjene AP-a UNSCR 1325 u BiH.

- MSBiH koristi afirmativnu mjeru kojom je smanjen broj potrebnih godina radnog iskustva, kao jedan od glavnih kriterija za prijavu za upućivanje u mirovne misije, sa osam na pet godina za žene. Korištenje ove afirmativne mjere doprinosi povećanju broja žena u mirovnim misijama UN-a; postotak koji trenutno iznosi 30% povećan za 6% u odnosu na 2014, te za oko 14% u odnosu na 2010. godinu.
- U MOBiH je, također, došlo do značajnijeg povećanja broja žena u ukupnom broju upućenih u mirovne misije. Od 2013. godine procenat učešća žena od 3,5% povećan je na 6,7%. Kontinuiranom povećanju broja žena upućenih u mirovne misije doprinose i redovne petodnevne obuke o temi "Rodna pitanja u operacijama podrške miru" koje su uvrštene u nastavne planove i programe Centra za obuku za operacije podrške miru, OSBiH - PSOTC.

Povećanje učešća žena u sektorima odbrane i sigurnosti, uključujući i učešće u donošenju odluka, dugoročan je proces. Zbog specifičnosti ovih sektora u kojima tradicionalno dominantniju ulogu i zastupljenost imaju muškarci, nije moguće očekivati brz napredak. Potrebno je stvoriti niz preduslova kako bi se ostvarila ravnopravna zastupljenost u skladu sa Zakonom o ravnopravnosti spolova BiH.

3.1.3. Stvaranje preduslova za veće učešće žena u sektorima odbrane i sigurnosti

Jedan od ključnih sistemskih preduslova za ravnopravno učešće žena u sektorima odbrane i sigurnosti, te na pozicijama donošenja odluka je **usklađivanje zakona, podzakonskih akata, strategija, politika i programa** iz djelokruga nadležnih institucija sa Zakonom o ravnopravnosti spolova BiH (ZoRS BiH). Tokom primjene AP-a UNSCR 1325 u BiH većina nadležnih institucija nastojala je ispunjavati ovu obavezu propisanu članom 24. ZoRS-a, ali ova praksa nije ujednačena: dok se u nekim institucijama

više radilo na usklađivanju ili donošenju novih internih akata, pravila i procedura, u drugima je uvedena redovna praksa dostavljanja zakona i politika na mišljenje **ARS-u MLJPIBiH** i entitetskim gender centrima, a prije upućivanja **VMBiH**, odnosno entitetskim vladama. Broj akata koji se dostavljaju na mišljenje ARS-u MLJPIBiH povećan je oko tri puta u posljednje tri godine. Poseban napredak postignut je u MSBiH, koji redovno traži mišljenje o usaglašenosti sa ZoRS-om na nacrt zakona i drugih propisa, strategija, akcionih planova i programa iz svoje nadležnosti, pri čemu su sve sugestije ARS-a MLJPIBiH uvrštene.

Nadalje, u većini nadležnih institucija i agencija usvojene su odluke kojima se dodatno regulira obaveza usklađivanja propisa sa ZoRS-om i druge aktivnosti s ciljem uređenja, promocije i zaštite ravnopravnosti spolova. Pored već postojećih internih akata, u MOBiH je u postupku donošenja/odobravanja i Politika rodne ravnopravnosti u MOBiH i OSBiH, čiji je prednacrt već izrađen, kao i Standardne operativne procedure rodne ravnopravnosti u OSBiH, te Instrukcija o primjeni propisa iz oblasti ostvarivanja prava na porodiljsko i roditeljsko odsustvo i reguliranja statusa trudnica u OSBiH.

Iako je postignut napredak u usklađivanju propisa i politika sa ZoRS-om BiH, te donošenju internih akata za postizanje ravnopravnosti spolova, sistem praćenja efekata primjene uvedenih odredbi u pojedinim institucijama još uvijek nije sistemski uspostavljen. Potrebno je raditi na uspostavljanju jedinstvenog sistema praćenja koji će primjenjivati sve institucije, kao dio sveukupnog procesa uvođenja, primjene i nadzora nad primjenom principa ravnopravnosti spolova.

Jačanje kapaciteta žena i podizanje svijesti stručne i šire javnosti, uključujući i promotivne aktivnosti su od ključne važnosti za povećanje učešća žena posebno u oblastima u kojima dominiraju muškarci, kao što su odbrana i sigurnost. Pojedine institucije su, u većoj ili manjoj mjeri, nastojale osigurati uslove za stručno usavršavanje žena. Žene su učestvovala u različitim obukama i kursovima, ali je i dalje broj muškaraca na stručno-specijalističkim obukama namijenjenim profesionalnom usavršavanju u policijskim i vojnim snagama mnogo veći.

Tokom realizacije AP-a UNSCR 1325 u BiH provedene su brojne edukativne i promotivne aktivnosti s ciljem **podizanja svijesti stručne i šire javnosti** o važnosti pitanja ravnopravnosti spolova, većeg učešća žena u donošenju odluka u postizanju mira i sigurnosti, te važnosti Rezolucije UN-a 1325 i svih pratećih rezolucija. Promocija i obuke o ravnopravnosti spolova za zaposlene u institucijama sektora odbrane i sigurnosti, koje su zastupljene u KO, održane su u okviru različitih inicijativa i projekata ARS-a MLJPIBiH, međunarodnih i nevladinih organizacija. One su značajno doprinijele povećanju znanja, ali je važno istaći da je pristup jačanju kapaciteta u prethodne tri godine značajno unaprijeđen. Obuke se sve češće planiraju u skladu s potrebama pojedinih sektora/organizacionih jedinica institucija i uvrštavaju se u redovne planove i programe obuka u institucijama i agencijama.

Tokom primjene AP-a UNSCR 1325, ARSMLJPIBiH, nadležne institucije, nevladine i međunarodne organizacije promovirali su teme vezane za UNSCR 1325 "Žene, mir i sigurnost" ili ciljanim **promotivnim aktivnostima, događajima i materijalima** ili uključivanjem ovih tema u druge promotivne akcije. Kampanje su bile fokusirane na afirmaciju i promociju vojnog poziva, promociju učešća žena u policiji, vojsci i mirovnim misijama, te ulogi i uticaj žena u političkom i javnom odlučivanju, pogotovo u kontekstu općih i lokalnih izbora održanih u izvještajnom periodu.

Potrebno je ulagati više napora kako bi se uslovi za napredovanje u policijskim i vojnim strukturama, kao i uslovi za učešće na pozicijama donošenja odluka, prilagođavali

statusu i potrebama oba spola, te omogućili usklađivanje profesionalnog i porodičnog života. Tome doprinose redovne i povremene obuke s ciljem kontinuiranog podizanja svijesti i razumijevanja važnosti primjene standarda ravnopravnosti spolova u sektorima odbrane i sigurnosti. Ojačani su i koriste se stručni kapaciteti u nadležnim institucijama za daljnje prenošenje stečenih znanja i vještina. Primjetan je i porast broja ciljanih promotivnih aktivnosti koje iniciraju i provode nadležne institucije s ciljem promocije jednakih mogućnosti i preduslova za veće učešće žena u sektorima odbrane i sigurnosti.

3.2. Povećanje stepena ljudske sigurnosti iz perspektive ravnopravnosti spolova

Unapređenju sigurnosti građana i građanki u nekoj državi može se pristupiti na dva načina:

- 1) zaštitom nacionalne sigurnosti uz puno poštovanje ljudskih prava i sloboda (što je više u nadležnosti sigurnosnih i odbrambenih struktura) i 2) zaštitom ljudi od svakodnevnih sigurnosnih prijetnji i izazova, što doprinosi i većoj nacionalnoj sigurnosti (ovo uključuje više aktera i širu zajednicu).

Uvođenje koncepta ljudske sigurnosti sa aspekta rodne ravnopravnosti, kao strateškog prioriteta AP-a UNSCR 1325 u BiH, omogućilo je da se sigurnost građana i građanki u BiH sagledava uzimajući u obzir:

- specifičnosti postkonfliktne BiH koje su, u skladu s UNSCR-om 1325, prepoznate kao direktno ili indirektna posljedica ratnih zbivanja u BiH kao što su: položaj preživjelih žrtava seksualnog nasilja i drugih oblika stradanja tokom rata, opasnosti od miniranih područja, te trgovina ljudima;
- prepoznavanje novih sigurnosnih prijetnji i izazova na globalnom nivou, a koje direktno ili indirektno pogađaju BiH i regiju (prirodne katastrofe, izbjeglička kriza, nasilni ekstremizam, i dr.). Rodno odgovoran pristup navedenim sigurnosnim prijetnjama i izazovima omogućio je pravovremeno, konkretno djelovanje u nedavnim vanrednim i kriznim situacijama u BiH i regiji, kao što su poplave 2014. godine, izbjeglička kriza u regiji, te pokretanja inicijativa za preventivno djelovanje u oblasti nasilnog ekstremizma kao savremene sigurnosne prijetnje.

3.2.1. Trgovina ljudima

BiH je i dalje polazišna, odredišna i tranzitna zemlja za žene, djecu i muškarce žrtve **trgovine ljudima**. Ono što pogoduje izvršenju krivičnih djela koja se odnose na trgovinu ljudima je loša ekonomsko - socijalna situacija. **Izmjenama i dopunama Krivičnog zakona BiH**¹ krivično djelo 'trgovina ljudima', koje u sebi sadrži elemente iskorištavanja u državi u kojoj žrtva trgovine ljudima nema državljanstvo ili prebivalište, ostalo je u ovom krivičnom zakonu, dok su ostala krivična djela trgovine ljudima obuhvaćena krivičnim zakonima entiteta i Brčko Distrikta BiH. Žrtve krivičnog djela iz Krivičnog zakona BiH su lica bez državljanstva BiH ili prebivališta u BiH ili državljanin BiH u inozemstvu. Revidiran je i pooštren kazneni okvir za pojedine oblike krivičnog djela "međunarodna trgovina ljudima" iz člana 186. Krivičnog zakona BiH, a što će uticati i na visinu kazni koje se izriču za ovo krivično djelo. Budući da do sada nije bilo izrečenih presuda primjenom nove zakonske definicije, trenutno nije moguće dati konkretne podatke o efektima navedenih zakonskih izmjena na kaznenu politiku. **Krivični zakoni FBiH**²,

RS-a³ i **Brčko Distrikta BiH**⁴ usklađeni su s **Krivičnim zakonom BiH**.

Podaci iz izvještaja **državnog koordinатора za borbu protiv trgovine ljudima** koji se odnose na primjenu krivičnog zakonodavstva u procesuiranju krivičnih djela trgovine ljudima pokazuju sljedeće:

- Od 2013. do 2015. identificirano 100 potencijalnih žrtava trgovine ljudima. Sud BiH je u maju 2014. godine potvrdio optužnicu za krivično djelo 'organizirani kriminal' u vezi s krivičnim djelom 'trgovina ljudima' iz člana 186. Krivičnog zakona BiH. U ovom slučaju identificirane su 672 žrtve trgovine ljudima, od toga 652 državljanina BiH i 20 stranih državljana (četiri Makedonija i 16 Srbija), koji su ranije bili radno eksploatirani u Azerbejdžanu.
- Sud BiH je u periodu od 2011. do 2017. godine izrekao jednu pravosnažnu osuđujuću presudu za krivično djelo iz člana 187. Krivičnog zakona BiH (međunarodno navođenje na prostituciju/međunarodno vrbovanje radi prostitucije) protiv jednog lica (muškarac). Presuda je donesena 2016. a osuđenom licu izrečena je zatvorska kazna u ukupnom trajanju od 1 godine i 8 mjeseci. Pred Sudom BiH trenutno se vode postupci u dva predmeta protiv ukupno dva lica (dva muškarca) za krivično djelo iz člana 187.
- U periodu od stupanja na snagu izmjena Krivičnog zakona BiH (2015 - 2017) Sud BiH nije donio nijednu presudu za krivično djelo iz člana 186. Krivičnog zakona BiH primjenom nove zakonske definicije. Također, u navedenom periodu nije donesena nijedna presuda ni za novo krivično djelo iz člana 186a. Krivičnog zakona BiH.

Nakon provođenja **Strategije suprotstavljanja trgovini ljudima u BiH i Akcionog plana (2013–2015)**, VMBiH je 2015. godine usvojio **Akcionni plan za suprotstavljanje trgovini ljudima u BiH (2016 – 2019)**. Ovaj plan usmjeren je na unapređenje sistema podrške za borbu protiv trgovine ljudima, te efikasno krivično gonjenje trgovine ljudima i povezanih zločina, na prevenciju, efikasnu zaštitu i pomoć žrtvama trgovine ljudima, te jačanje partnerstva između aktera uključenih u suprotstavljanje trgovini ljudima. Multidisciplinarni pristup realizaciji Plana podrazumijeva uključenost svih nadležnih institucija na svim nivoima organizacije vlasti u BiH. VMBiH je usvojio i **Strategiju u oblasti migracija i azila i Akcionni plan (2016 – 2020)**. Jedan od ciljeva predviđenih u prijedlogu strateškog dokumenta sadrži mjere i aktivnosti usmjerene na smanjenje trgovine ljudima u BiH.

MLJPIBiH i MSBiH izdvajaju sredstva iz redovnih budžeta za **programe podrške žrtvama trgovine ljudima**. MLJPIBiH osigurava sredstva za grantove NVO-ima za direktnu podršku žrtvama trgovine ljudima kroz rehabilitaciju i reintegraciju žena i djevojčica žrtava trgovine ljudima u lokalnim zajednicama. MSBiH u budžetu osigurava sredstva za smještaj i pomoć koja se pruža strancima žrtvama trgovine ljudima u skloništima nevladinih organizacija s kojima MSBiH ima potpisane protokole o saradnji. Za 2014. godinu osigurana su i sredstva za smještaj i pravna pomoć za strance žrtve trgovine ljudima i pravna pomoć za strance u imigracionom centru. Sredstva su osigurana i za 2015. i 2016. godinu. Od početka 2017. godine stupanjem na snagu Zakona o pružanju besplatne pravne pomoći osigurana je besplatna pravna pomoć fizičkim licima koja se nalaze u postupku protjerivanja i žrtvama trgovine ljudima u skladu s obavezama koje BiH ima prema međunarodnim konvencijama.

¹ "Službeni glasnik BiH", broj 40/15

² "Službeni glasnik FBiH", broj 46/16

³ "Službeni glasnik RS" broj 67/13

⁴ "Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH" broj 33/13

Osim toga, realizirani su i brojni projekti u saradnji MSBiH s međunarodnim i nevladinim organizacijama, posebno s Mrežom nevladinih organizacija RING¹, usmjerenim na jačanje kapaciteta, analize, te unapređenje propisa i procedura za proaktivnu zaštitu žrtava i sprečavanje trgovine ljudima. U periodu od 2014. do 2017. provedene su brojne **obuke za jačanje kapaciteta i druge aktivnosti za podizanje svijesti o problemu trgovine ljudima**, koje su uglavnom finansirale međunarodne organizacije u okviru različitih projekata. Preko 15 obuka i stručnih sastanaka bilo je usmjereno na poboljšanje istraga i rada istražnih timova, povećanje ekspertize pravosudnih institucija, teme vezane za prava žrtava trgovine ljudima, tehnike intervjuiranja (uključujući intervjuiranje djece) i tehnike finansijskih istraga u slučajevima trgovine ljudima, te upravljanje granicom vezano za trgovinu ljudima.

U istom periodu realizirane su brojne **promotivne aktivnosti i kampanje s ciljem podizanja svijesti o problemu trgovine ljudima**. MSBiH je 2015. godine pokrenuo kampanju "Ljudi nemaju cijenu" kojom je ukazano na najčešće oblike trgovine ljudima u BiH: prosjačenje i trgovina djecom, seksualna eksploatacija i prinudni brak, te trgovina organima i radna eksploatacija. U kampanji su pozvane nadležne institucije i organi na provođenje energičnijih istraga i primjenu sankcija predviđenih Krivičnim zakonom BiH. Također, NVO aktivne u oblasti sprečavanja i borbe protiv trgovine ljudima, posebno članice Mreže RING, intenzivno rade na podizanju svijesti javnosti, a posebno djece i mladih o fenomenu trgovine ljudima, s naglaskom na problem prosjačenja, te važnost mobilizacije građana, nadležnih institucija, pravosuđa, policije i školstva u zajedničkoj borbi protiv zloupotrebe djece u prosjačenju kao **opasnom kriminalu** vršenju ljudskih prava.

3.2.2. Podrška žrtvama seksualnog nasilja i drugih oblika stradanja tokom rata

Podrška žrtvama seksualnog nasilja i drugih oblika stradanja tokom rata nastoji se ostvariti poboljšanjem pravnog okvira i mehanizama za ostvarivanje prava žrtava, te dostupnošću kompenzacija i beneficija. Preživjele žrtve uglavnom ne ostvaruju svoja prava na naknadu za pretrpljenu štetu kroz krivični postupak. Sudovi i tužilaštva najčešće preusmjeravaju žrtve na građanske parnice, umjesto da se dosuđivanjem naknade štete bave u krivičnom postupku, u skladu s postojećim zakonskim osnovom. To dovodi do situacije da se preživjeli odriču svojih osnovnih prava na naknadu, jer postupci ostvarivanja naknade u građanskoj parnici podrazumijevaju otkrivanje njihovih identiteta, koji su često zaštićeni tokom krivičnih postupaka. Osim toga, građanska parnica stvara dodatne finansijske troškove koje mnoge žrtve nisu u mogućnosti platiti.

Još uvijek, dakle više od 20 godina nakon rata, nema zvaničnih podataka u vezi s brojem žena žrtava silovanja i torture. Različiti izvori saglasni su u vezi s nekoliko važnih tačaka: (1) masovno silovanje obuhvatalo je nekoliko hiljada žrtava; (2) bilo je mnogo slučajeva silovanja djevojčica u dobi od 7 do 14 godina; (3) silovanje je često počinjeno u prisustvu žrtvinih roditelja/djece i općenito žrtvu je silovalo nekoliko napadača.

Nadležne institucije, međunarodne i nevladine organizacije u BiH su prethodnih godina provodile aktivnosti i inicijative na definiranju stvarnih potreba preživjelih žrtava, unapređenju pravnog i institucionalnog okvira, te mehanizama za ostvarivanje prava preživjelih uključujući kompenzacije i beneficije koje im pripadaju. Međutim, Komitet UN-a za CEDAW je u zaključnim komentarima i preporukama za BiH iz 2013. godine skrenuo pažnju na sporost u rješavanju većine problema preživjelih žrtava

seksualnog nasilja tokom rata u BiH, ukazujući na neusklađenost krivičnog zakonodavstva u BiH s međunarodnim standardima, te nedovoljno provođenje strategija, akcionih planova i programa usmjerenih na zaštitu preživjelih žrtava i svjedoka.

Usklađivanjem postojećeg i donošenjem novog zakonodavstva u skladu s međunarodnim standardima nastojao se unaprijediti pristup ostvarivanju prava žrtava ratnih zločina seksualnog nasilja i torture, uključujući pravo na kompenzaciju i rehabilitaciju.

- Usvojene su **izmjene i dopune Krivičnog zakona BiH²** kojima je definicija seksualnog nasilja kao ratnog zločina i zločina protiv čovječnosti usklađena sa standardima međunarodnog krivičnog prava i sudskom praksom međunarodnih sudova i tribunala. Ovaj zakon primjenjuje se u svim predmetima ratnih zločina, bez obzira pred kojim pravosudnim organom se postupak vodi.

- Donošenjem **Zakona o dopuni Krivičnog zakona FBiH³ iz 2014. godine** propisana kazna zatvora za izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora ili netrpeljivosti javnim poricanjem ili opravdavanjem genocida, zločina protiv čovječnosti ili počinjenih ratnih zločina utvrđenih pravosnažnom odlukom Međunarodnog suda pravde, Međunarodnog suda za bivšu Jugoslaviju ili domaćeg suda. **Izmjenama i dopunama Krivičnog zakona FBiH⁴ iz 2016. godine** propisana je definicija krivičnog djela iz mržnje, kao svakog krivičnog djela učinjenog zbog rasne pripadnosti, boje kože, vjerskog uvjerenja, nacionalnog ili etničkog porijekla, jezika, invaliditeta, spola, seksualne orijentacije ili rodnog identiteta druge osobe. Takvo postupanje uzet će se kao otežavajuća okolnost, ako zakonom nije izričito propisano teže kažnjavanje za kvalificirani oblik krivičnog djela učinjenog iz mržnje. Teže kažnjavanje propisano je za kvalificirane oblike krivičnih djela ubistva, teške tjelesne ozljede, silovanja i oštećenja tuđe stvari, koja su učinjena iz mržnje.

- Također, **Krivičnim zakonom RS-a⁵** propisane su novčane kazne ili kazne zatvora do tri godine za bilo kakvo pozivanje, izazivanje ili podsticanje na nasilje ili mržnju usmjerenu prema određenom licu ili grupama zbog njihove nacionalne, rasne, vjerske ili etničke pripadnosti, boje kože, spola, seksualnog opredjeljenja, invaliditeta, rodnog identiteta, porijekla ili kakvih drugih osobina.

- Sudska praksa i kaznena politika **Apelacionog suda Brčko Distrikta BiH** usklađene su s Krivičnim zakonom BiH i međunarodnim standardima, uključujući pojam silovanja, kao i ratni zločin protiv čovječnosti.

Provođenje državne **Strategije za rad na predmetima ratnih zločina** pomaže u rješavanju predmeta koji uključuju seksualno nasilje tako što osigurava da se teret procesuiranja raspodijeli između pravosuđa na državnom nivou i u entitetima, odnosno u kantonima, ako se radi o Federaciji BiH. Pred Sudom BiH, koji je prema Strategije nadležan za procesuiranje najsofženijih predmeta, trenutno se vode postupci u određenom broju predmeta iz ove kategorije, dok je značajan broj nezavršenih predmeta još uvijek u fazi istrage pred Tužilaštvom BiH.

- U 2016. zabilježen je porast broja završenih predmeta u odnosu na prethodne godine, a što je rezultat značajnog povećanja broja optužnica za ratne zločine s elementima seksualnog nasilja. O tome svjedoči podatak da je u 2011. bilo 13 procesuiranih lica, u 2016. taj broj povećao se na 22, dok su u februaru 2017. godini pred Sudom BiH bili u toku

² Službeni glasnik BiH", broj 40/15

³ "Službene novine Federacije BiH", broj 76/14

⁴ "Službene novine Federacije BiH", broj 46/16

⁵ "Službeni glasnik Republike Srpske", broj 64/17

¹ Mrežu RING za borbu protiv trgovine ljudima čini 11 nevladinih organizacija u BiH.

krivični postupci u 46 predmeta, u kojima se optuženi terete za krivična djela s elementima seksualnog nasilja počinjenog u ratu.

- U Tužilaštvu BiH 2016. godine bio je neriješen ukupno 181 najsloženiji predmet ratnih zločina u fazi prijave i 147 predmeta ratnih zločina u fazi istrage. Iste godine pred Sudom BiH vođen je 61 postupak u najsloženijim predmetima ratnih zločina. Od početka rada Suda BiH (2002) pa do kraja 2016. godine pred ovim sudom pravosnažno su okončani postupci protiv ukupno 70 lica (od čega 67 muškaraca i tri žene) za krivična djela ratnog zločina s elementima seksualnog nasilja počinjenog nad ženama. Od tog ukupnog broja, za 53 lica (51 muškarac i dvije žene) donesene su osuđujuće presude, dok je 17 lica (16 muškaraca i jedna žena) oslobođeno od optužbi. Osuđenim licima izrečene su kazne zatvora/dugotrajnog zatvora u ukupnom trajanju od 695 godina.

Novi **Zakon o programu zaštite svjedoka BiH**¹ donesen je 2014. godine s ciljem da se osigura efikasna zaštita svjedoka prije, tokom i nakon krivičnog postupka, kako bi im se omogućilo slobodno i otvoreno svjedočenje. Zakon se primjenjuje samo u postupcima pred Sudom BiH, te taksativnim navođenjem krivičnih djela kod čijeg dokazivanja se može primijeniti program zaštite svjedoka. Program se primjenjuje samo prema onim svjedocima koji su zbog svog svjedočenja izloženi ozbiljnoj opasnosti po život, zdravlje, njihovu slobodu i imovinu. Odluku da neki svjedok uđe u program zaštite svjedoka donosi posebna komisija za primjenu programa, koju čine sudija Krivičnog odjeljenja Suda BiH, tužilac Tužilaštva BiH i načelnik Odjeljenja za zaštitu svjedoka Državne agencije za istrage i zaštitu, dok je za organizaciju i provođenje programa zaštite na operativnom nivou zaduženo Odjel za zaštitu svjedoka.

Odjeli za podršku svjedocima uspostavljeni su u: Sudu BiH, Tužiteljstvu BiH, okružnim tužilaštvima i okružnim sudovima u RS-u, kantonalskim sudovima i tužiteljstvima u FBiH², te Osnovnom sudu Brčko Distrikta BiH. U odjelima za podršku svjedocima zaposleni su psiholozi koji pružaju psihosocijalnu, informativnu i organizacionu podršku i pomoć svjedocima prije, tokom i nakon sudskih postupaka (uključujući žrtve ratnih zločina, nasilja u porodici i dr.).

S ciljem stvaranja **mreže za podršku žrtvama i svjedocima u predmetima ratnih zločina**, seksualnog nasilja i drugih krivičnih djela, u devet od deset kantona u FBiH potpisani su i protokoli o međusobnoj saradnji nadležnih ministarstava, institucija i nevladinih organizacija u pružanju sveobuhvatne i efikasne podrške žrtvama i svjedocima u slučajevima ratnih zločina, seksualnog nasilja i drugih oblika krivičnih djela. Uspostavljanjem mreža omogućen je bolji pristup informacijama i upoznavanje s koracima, procedurama, te vrstom podrške koju žrtve i svjedoci mogu dobiti od potpisnica protokola.

MLJPIBiH je izradio **Prijedlog programa za žrtve ratnog silovanja, seksualnog zlostavljanja i torture u njihove porodice u BiH** (2013-2016), koji je imao za cilj da osigura mjere za potpunu zaštitu i podršku žrtvama (uključujući psihološku podršku i zdravstvenu zaštitu). Međutim, iako je Program predstavljao sveobuhvatan okvir s jasnim ulogama svih institucija sistema za rješavanje ove problematike, VMBiH ga nije usvojio jer nije dobio podršku svih nivoa vlasti u BiH. Nadalje, do sada nije usvojena ni **Strategija tranzicijske pravde, ni Zakon o pravima**

žrtava torture u BiH, iako su više puta bili uvršteni u programe rada VMBiH. Pitanja žrtava torture i civilnih žrtava rata u pogledu ostvarivanja jednakog statusa i pristupa pravima i zaštiti reguliraju se na nivou entiteta RS i FBiH, te na nivou Brčko Distrikta BiH i njihov pristup pravima zavisi od mjesta prebivališta. Vlada RS-a je u 2016. godini predstavila **Prednacrt zakona o žrtvama ratne torture RS-a**, kojim se namjerava riješiti status i osigurati socijalna pomoć preživjelima, uključujući žene žrtve seksualnog nasilja u ratu. Očekuje se da zakonodavna procedura bude završena tokom 2017. godine.

Na nivou BiH ne postoji integrirani zakon kojim se regulira **ostvarivanje prava preživjelih, davanje odštete, rehabilitacija, te pristup žrtava uslugama bez obzira na prebivalište**. Ova pitanja regulirana su na nivou entiteta i Brčko Distrikta BiH. U BiH ne postoji fond za naknadu štete ili drugi mehanizmi obeštećenja za žrtve krivičnih djela u slučajevima u kojima počinioci nisu u mogućnosti platiti štetu.

Zakon o zaštiti civilnih žrtava rata u Republici Srpskoj³ ne prepoznaje osobe koje su preživjele seksualno zlostavljanje i silovanje, kao posebnu kategoriju civilne žrtve rata. Prava po ovom zakonu imaju osobe koje su zbog nasilja za vrijeme rata pretrpjele tjelesna oštećenja od najmanje 60%, uključujući silovanje. Vlada i Narodna skupština RS- a usvojile su 2015. godine **Informaciju Gender centra RS-a o nalazima i preporukama studije o položaju srpskih žena žrtava ratnog zločina seksualnog nasilja u BiH**⁴. Značaj ove informacije je to što je prvi put u najvišem zakonodavnom organu RS-a razmatrana ova problematika i ukazano na položaj žena žrtava rata, te nedostatke u zakonodavstvu i praksi. Date su konkretne preporuke za djelovanje nadležnih organa vlasti, koje je usvojila Narodna skupština RS-a. Osnovano je prvo Udruženja žena žrtava rata u RS-u, koje sada ima status udruženja od posebnog interesa.

- U Federaciji BiH, prava preživjelih žrtava na materijalnu odštetu ostvaruju se u skladu s odredbama **Zakona o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice s djecom FBiH**⁵. Ovim zakonom priznaje se status posebne kategorije civilne žrtve rata žrtvama silovanja i seksualnog zlostavljanja i propisuje obaveza da dokažu da su pretrpjele seksualno nasilje tokom rata, ali ne i dokaz o tjelesnom oštećenju. **Izmjenama i dopunama ovog zakona**⁶, usvojenim 2016. godine, uvedena je nezavisna stručna komisija zadužena za izdavanje potvrda preživjelima.

- U skladu s **kantonalskim propisima**, osobe koje su preživjele seksualno nasilje smatraju se posebnom kategorijom civilnih žrtava rata, te pored prava na mjesečno lično novčano primanje imaju i ostala prava koja uključuju: zdravstvenu zaštitu, psihološku pomoć, pomoć u troškovima liječenja i nabavci ortopedskih pomagala, profesionalnoj rehabilitaciji, prekvalifikaciji i dokvalifikaciji, te u nekim kantonima i prioritet u zapošljavanju, prioritetno stambeno zbrinjavanje, te pravnu pomoć.

- Izmjenama i dopunama **Odluke o zaštiti civilnih žrtava rata u Brčko Distriktu BiH** iz 2015. godine ukinuta je ranija diskriminatorna odredba kojom se status preživjelog seksualnog nasilja priznavao samo onima koji su, pored dokaza o tjelesnom oštećenju, mogli dokazati da je počinitelj pronađen i osuđen. Sadašnje odredbe su manje restriktivne i priznaju psihičku traumu kao osnovu za status, ali zahtijevaju potvrdu da je žrtva pretrpjela seksualno nasilje i

¹ "Službeni glasnik BiH", broj 36/14

² Kantonalni sud u Sarajevu (uključuje i Općinski sud), Kantonalno tužilaštvo u Sarajevu, Kantonalni sud u Novom Travniku, Kantonalno tužilaštvo SBK, Kantonalni sud i Kantonalno tužilaštvo u Bihacu, Kantonalno tužilaštvo HNK, Mostar (uključuje i Sud), Kantonalni sud u Zenici, Kantonalno tužilaštvo ZE-DO kantona, Kantonalno tužilaštvo Tuzlanskog kantona

³ "Službeni glasnik RS", br. 25/93; 32/94; 37/07; 60/07, 111/09 i 118/09

⁴ Zaključak Narodne skupštine Republike Srpske, br. 02/1-021-492/15 od 21. 4. 2015.

⁵ "Službeni glasnik Republike Srpske", broj 32/15.

⁶ "Službene novine Federacije BiH", br. 36/09, 54/04, 39/06, 14/09 i 45/16

⁶ "Službene novine Federacije BiH", broj 45/16

medicinski dokaz o trajnoj psihičkoj traumi koje izdaje nezavisna stručna komisija. U vrijeme izrade ovog izvještaja komisija još nije počela raditi.

- U oba entiteta civilne žrtve rata, uključujući preživjele ratnog seksualnog nasilja, nastavljaju se suočavati s različitim tretmanom u odnosu na ratne vojne invalide. Ovo se manifestira u znatno nižim naknadama – često u iznosu od 70% od maksimalne mjesečne naknade za ratne vojne invalide. Ne može se zanemariti i uticaj stigme na sveukupna nastojanja da se pruži pomoć i podrška preživjelim žrtvama.

Evidentirane su odluke sudova u BiH o dodjeljivanju novčane kompenzacije žrtvama ratnog seksualnog nasilja u krivičnim postupcima. Međutim, zahtjevi za naknadu nematerijalne štete podliježu zastari, te takvi zahtjevi mogu biti upućeni isključivo prema počiniocima, a ne prema državi ili entitetima, eliminišući time supsidijarnu odgovornost države za naknadu počinjene štete. Većina žrtava i dalje traži naknadu štete u odvojenim parničnim postupcima pred lokalnim sudovima koji ne primjenjuju iste standarde, niti imaju adekvatne kapacitete za zaštitu svjedoka. Kada traže odštetu pred parničnim sudovima, žrtve podnose sav teret dokazivanja, moraju angažirati advokata i odgovorne su za plaćanje sudskih troškova.

Agencije UN-a u BiH (UNDP, UNFPA, UN WOMEN i IOM) su, u saradnji sa institucijama BiH, entiteta i Brčko Distrikta BiH, izradile zajednički program podrške pod nazivom "**Traženje zaštite, podrške i pravde za preživjele žrtve seksualnog nasilja tokom sukoba u BiH**" (2014-2017). Cilj programa bio je unapređenje statusa i položaja svih žena žrtava seksualnog nasilja tokom rata, uključujući suzbijanje stigme, davanje odštete, rehabilitaciju, te pristup žrtava uslugama bez obzira na prebivalište. U okviru programa provedena su i istraživanja "Socijalna i ekonomska prava preživjelih seksualnog nasilja tokom rata u BiH" i "Stigmatizacija osoba koje su preživjele seksualno nasilje u konfliktu u BiH". Pokrenuta je izrada zakonskih i podzakonskih rješenja, podržano ekonomsko i psihosocijalno osnaživanje žena, te urađene sektorske analize kapaciteta institucija, pružalaca usluga žrtvama, u oblasti zdravstvene, socijalne zaštite, besplatne pravne pomoći, obrazovanja, rada i zapošljavanja. U saradnji entitetskih ministarstava zdravlja i UNFPA izrađeni su resursni paketi za podršku žrtvama rodno zasnovanog nasilja u zdravstvenom sektoru u FBiH i RS-u koji uključuju i postupanje sa žrtvama koje su preživjele seksualno zlostavljanje i silovanje tokom rata.

Međutim, izvještaji nevladinih organizacija potvrđuju da su potrebe na terenu znatno veće nego što ih je realno moguće zadovoljiti, jer postoji niz prepreka za pružanje pomoći i podrške. Veliki broj žrtava živi u udaljenim zajednicama i nisu u mogućnosti redovno dolaziti na tretman i tražiti ostvarivanje svojih prava.

Nevladine organizacije u BiH kao što su "Vive Žene" Tuzla, "Medica" Zenica i druge pružaju **psihološku i pravnu podršku žrtvama ratnog silovanja**, seksualnog zlostavljanja i torture. Program podrške obuhvata psihoterapijski tretman, socijalno - pravno savjetovanje, te davanje nalaza i mišljenja za ostvarivanje prava na status civilne žrtve rata. "Fondacija lokalne demokratije" pruža pravnu pomoć žrtvama i svjedocima prije, tokom i nakon suđenja kao i prilikom reguliranja statusnih pitanja. Psihološka podrška postoji i u okviru centara za mentalno zdravlje, ali njihovi kapaciteti nisu dovoljni a dostupnost njihovih usluga ograničena je na veće gradove. Važno je naglasiti i činjenicu da još uvijek ima žrtava koje nisu potražile pomoć, te da posebno treba obratiti pažnju na pitanje pristupa i podrške ovoj posebno osjetljivoj kategoriji.

Ostvarivanje prava i zvaničnog statusa za sve preživjele žrtve silovanja i torture podrazumijeva postojanje **multisektorskog pristupa, koordinacije i institucionalnih mreža** podrške na čijem uspostavljanju se radilo u proteklom periodu u okviru različitih inicijativa, programa i projekata. U okviru projekta "**Osiguranje pristupa pravdi za svjedoke/žrtve kroz jačanje postojećih i uspostavljanje novih mreža podrške svjedocima u BiH**" (2015-2017), koji finansira Evropska unija, a provode nevladine organizacije "Vive Žene" Tuzla, "Medica" Zenica, "Udružene žene" Banja Luka i "ACED" Banja Luka, formirano je 11 mreža nadležnih institucija i potpisani protokoli o saradnji u kantonima FBiH, regijama RS-a i Brčko Distriktu BiH.

Umrežavanjem i koordinacijom ključnih aktera – centara za socijalni rad, centara za mentalno zdravlje, nadležnih općinskih službi, te nadležnih kantonalnih i entitetskih ministarstava uključene institucije i organizacije efikasnije provode sve praktične mjere, koje su usmjerene na ostvarivanje osnovnih ljudskih prava svih žena žrtava ratnog silovanja i torture.

3.2.3. Smanjenje opasnosti od mina

Opasnost od mina i eksplozivnih sredstava zaostalih iz rata (ESZR) još uvijek je prepreka stvaranju sigurnog okruženja za građane i građanke BiH, održivom povratku, kao i socio-ekonomskom razvoju u lokalnim zajednicama, odnosno općinama ugroženim minama. Aktivnosti na smanjenju opasnosti od mina u okviru primjene AP-a UNSCR 1325 u BiH usmjerene su na rodni aspekt u određenim segmentima protuminskog djelovanja, uključujući redukciju i eliminaciju rizika, odnosno smanjenje rizika od mina na prihvatljiv nivo.

Prema posljednjim zvaničnim podacima BHMCA-a, trenutno minski sumnjiva površina u BiH obuhvata 1.091 km² ili 2,2% u odnosu na ukupnu površinu BiH. Podaci o žrtvama mina vode se u bazi podataka BHMAIS i razvrstavaju se po spolu, vrsti povrede, dobnim grupama i sredstvima koja su izazvala nesreću. Od 1992. godine od mina/kasetne municije (ESZR) stradalo je 8.358 osoba, od čega je 608 žena (9,5%). U poslijeratnom periodu stradalo je ukupno 1735 osoba, od čega su 164 žene (9,51%) i 249 djece (14%). Od 1996. godine, prilikom humanitarnog deminiranja stradala su 123 deminera, od čega 74 smrtno.

U 2014. godini registrirano je osam minskih i jedna deminerska nesreća, pri čemu je stradalo 18 muškaraca, od čega šest osoba smrtno. U 2015. godini u BiH je registrirana jedna minska nesreća u kojoj je smrtno stradao jedan muškarac. Tokom 2016. godine stradalo je 12 osoba, od čega šest smrtno. U 2017. godini stradalo je pet osoba, od čega dvije smrtno, a među povrijeđenima je bila jedna žena.

I pored znakova upozoravanja na mine, zbog loše ekonomske situacije u zemlji, stanovništvo BiH svjesno ulazi u sumnjive rizične površine zbog prikupljanja ogrjeva ili sakupljanja sekundarnih sirovina. Npr. u 2014. godini, dvije osobe stradale su sakupljajući sekundarne sirovine, osam osoba stradalo je prikupljanjem ogrjevnog drveta, tri osobe povrijeđene su aktiviranjem protutenkovske mine prilikom izvođenja građevinskih radova, a ostala tri lica povrijeđena su od ESZR-a prilikom rada na privatnim posjedima.

U okviru aktivnosti upozoravanja na mine tokom 2014. godine, procijenjeno je da je eliminirana opasnost od mina za oko 13.000 neposredno ugroženih građana koji će biti korisnici deminirane površine. U okviru II. faze provođenja projekta "Land release", koji se finansira iz sredstava EU (IPA 2011), uključen je dodatni aspekt koji obuhvata prikupljanje novih i provjeru raspoloživih podataka o žrtvama mina. Predstavnici BHMCA-a su aktivno participirali na radionicama s ciljem jačanja subkoordinacije u domenu problematike žrtava mina i drugih osoba s invaliditetom. Međutim, osim razvrstavanja dijela

statistike po spolu, nije bilo pokazatelja, niti inicijativa da se u dokumente BHMAC-a, programe mjera, analize, izvještaje, projekte i aktivnosti **uključiti i gender komponenta, odnosno da im se pristupa uzimajući u obzir različita iskustva, potrebe i interese žena i muškaraca**, bilo da se radi o pomoći žrtvama mina, porodicama stradalih, ili korisnicima deminiranih površina.

Prema informacijama BHMAC-a dostavljenim za potrebe ovog izvještaja, jedan od projekata pomoći žrtvama od mina, pod nazivom: "**Alternativa žrtve je samostalnost**", koji je realizirala organizacija amputiraca "UDAS", uključivao je edukativni program za žene žrtve mina i žene nosioce domaćinstva gdje su članovi žrtve mina s ciljem sticanja konkurentnosti na tržištu rada.

Povećanje svijesti i kapaciteta za smanjenje rizika od miniranih područja realizira se kontinuiranim aktivnostima upozoravanja na mine sa osnovnim ciljem da kroz edukaciju, informiranje putem medija ili direktnim kontaktom s rizičnim ciljnim grupama podigne svijest o opasnosti od mina, smanji mogućnost novih nesreća i ukaže na dugoročnost opasnosti od mina i eksplozivnih sredstava zaostalih iz rata. Ove aktivnosti provode akreditirane organizacije za protuminsko djelovanje u BiH, uz stručni nadzor BHMAC-a. Postoje podaci o broju i profilu osoba koje su prošle edukaciju; kao što su učenici i učenice osnovnih i srednjih škola, stanovništvo ruralnih područja, povratnici i povratnice, te osobe koje su posebno izložene riziku: lovci/ribari, skauti, građevinski radnici, šumari i poljoprivrednici. Dostavljeni podaci nisu razvrstani prema spolu.

Iako postoji određeni napredak, evidentan je nedostatak statistike razvrstane prema rodu i analiza o aktivnostima protuminskog djelovanja, što predstavlja jednu od prepreka za uvođenje principa ravnopravnosti spolova u rad BHMAC-a. To upućuje na nedostatak kapaciteta u BHMAC-u, te nedostatak interesiranja i podrške unutar rukovodećih struktura BHMAC-a za provođenje obaveza iz Zakona o ravnopravnosti spolova BiH. Potrebno je uložiti mnogo više napora na uvođenje rodno odgovornog pristupa aktivnostima smanjenja opasnosti od mina, uključujući socio-ekonomsku reintegraciju žrtava mina u društvo, te podsticanja razvoja i održivog povratka u ugroženim lokalnim zajednicama, što doprinosi stvaranju sigurnijeg okruženja za građane i građanke BiH.

3.2.4. Aktuelne sigurnosne prijetnje i izazovi sa aspekta ravnopravnosti spolova

3.2.4.1. Prirodne katastrofe

U svijetu se gotovo svakodnevno dešavaju različite prirodne ili druge nesreće koje pogađaju milione ljudi i rezultiraju brojnim ljudskim žrtvama i razaranjem materijalnih i kulturnih dobara, uništenjem infrastrukture, degradiranjem okoliša s velikim štetama po privredu i ekonomiju zemlje i teškim ekonomskim i socijalnim posljedicama. Na području jugoistočne Evrope, kojem pripada i Bosna i Hercegovina, sve češće se dešavaju prirodne i druge nesreće velikih razmjera.

Obaveza integriranja rodne perspektive u politike i aktivnosti u oblasti prevencije i smanjenja rizika od prirodnih i drugih nesreća utemeljena je i na recentnim međunarodnim dokumentima i to: **Pekinškoj deklaraciji i Platformi za akciju (Cilj K.3.258.II)** prema kojoj se traži od vlada zemalja članica da razvijaju baze podataka razvrstane po spolu, rodne analize politika, te rodno odgovorne sisteme praćenja i izvještavanja u različitim oblastima i temama, među kojima je i uticaj prirodnih katastrofa na žene, "**Hyogo okvirom za akciju**" iz 2005. koji nalaže da "*rodna perspektiva bude integrirana u sve politike, planove i procese donošenja odluka u oblasti upravljanja rizikom od nesreća*", kao i **UNISDR-ovom** "Pekinškim programom za globalnu akciju na rodno osjetljivom smanjenju rizika od prirodnih nepogoda".

U maju 2014. godine Bosnu i Hercegovinu su zadesile poplave koje su uzrokovala velike štete u pojedinim dijelovima države. Institucionalni mehanizmi za rodna pitanja u BiH su odmah reagirali tako da ukažu na složene i različite posljedice poplava na muškarce i žene, dječake i djevojčice, te da se rodni aspekt uzme u obzir prilikom planiranja i provođenja intervencija sprečavanja i otklanjanja posljedica katastrofa. Pri tome je skrenuta pažnja na problem nedovoljnog razumijevanja različitih uloga, potreba, sposobnosti i interesa žena i muškaraca, dječaka i djevojčica svih uzrasta, te važnosti ravnopravnog učešća oba spola u sistemu zaštite i spašavanja.

Zbog vanredne situacije, ARSMLJPiBiH uspio je iz sredstava FIGAP-a izdvojiti 30.000 KM za **pomoć ženama, djeci i starim osobama u općinama u BiH** koje su najviše ugrožene poplavama: Doboju, Maglaju i Orašju. Gender centar RS-a izradio je **Akcioni plan za rodnu ravnopravnost u uslovima katastrofa u RS-u** za period maj-decembar 2014, koji je usvojila Vlada RS-a. Sve planirane aktivnosti, usmjerene na ublažavanje i saniranje posljedica prirodnih katastrofa na višestruko marginalizirane grupe žena i muškaraca, bile su provedene u koordinaciji i saradnji s nadležnim institucijama, organima lokalne samouprave, uključujući komisije za ravnopravnost spolova u gradovima i općinama, te ženskim NVO-ima. Gender centar Federacije BiH izradio je **Smjernice za interventno djelovanje Vlade FBiH u uslovima prirodnih katastrofa**, kako bi osigurao da interventna reakcija u najvećoj mogućoj mjeri bude rodno osjetljiva. U periodu oktobar – decembar 2014. godine, uz podršku Misije OSCE-a u BiH, provedena je **rodno osjetljiva analiza stanja nakon poplava** u tri od sedam najugroženijih općina FBiH: Žepču, Maglaju i Orašju. Preporuke Analize ukazale su na važnost senzibiliziranja osoblja uključenog u programe rekonstrukcije i oporavka prema ranjivim grupama, kao što su žene na selu, osobe s invaliditetom, starije žene, samohrane majke, Romkinje.

U saradnji Komisije za ostvarivanje ravnopravnosti spolova PDPSBiH i ARS-a MLJPiBiH organizirana je 2015. godine **tematska sjednica "Rod i katastrofe"** na kojoj su predstavljeni rezultati intervencija i analiza gender institucionalnih mehanizama i nevladinih organizacija tokom poplava 2014. godine u BiH. Osnovna poruka bila je da rodni pristup ima snagu da unaprijedi odgovor na posljedice katastrofa, jer je upravo neravnopravnost spolova uzrok veće ranjivosti žena u ovim uslovima. Žene pokazuju iznimne vještine i sposobnosti u neposrednom odgovoru na katastrofe, ali su često percipirane kao bespomoćne žrtve, te njihovi kapaciteti ostaju nevidljivi i nedovoljno iskorišteni.

Zbog važnosti i potrebe smanjenja rizika i negativnog uticaja prirodnih ili drugih nesreća, kao jednog od ključnih pitanja sigurnosti, MSBiH je izradio **Program razvoja sistema zaštite i spašavanja na nivou institucija i organa BiH** za petogodišnji period od 2018. do 2022. godine. Primjenom rodno odgovornog pristupa prilikom izrade mjera za smanjenje rizika, zaštitu i spašavanje ljudi i materijalnih dobara u uslovima prirodnih i drugih nesreća, Program prepoznaje činjenicu da u BiH, koja je "*pretežno ruralna zemlja s još uvijek izraženim tradicionalnim pogledima na društveno-ekonomsku ulogu žene u funkciji očuvanja domaćinstva i zajednice, prirodne i druge nesreće nejednako pogađaju žene i muškarce.*" Ovaj program također naglašava da "*Humanitarna reakcija slijedi nakon što se izvrši analiza i procjena potreba ljudi, postojećih slabosti i sposobnosti u cjelini, uzimajući u obzir različite potrebe, interese, ranjivosti i sposobnosti žena i muškaraca, djevojčica i dječaka, te različitih uticaja katastrofa ili sukoba na njih.*"

U Programu je, također, naglašeno da je važno da svi subjekti na svim nivoima u sistemu zaštite i spašavanja imaju jasnu spoznaju o ukupnim potencijalnim opasnostima koje u formi prirodnih ili drugih nesreća mogu zadesiti Bosnu i Hercegovinu kao i razradenu metodologiju djelovanja kada do njih dođe.

Blagovremeno i efikasno reagiranje u nesrećama nerijetko zahtijeva uključivanje ne samo institucija i organa Bosne i Hercegovine već i susjednih zemalja, zemalja regije i šire međunarodne zajednice.

Vanredne, ali blagovremene intervencije, uslijed poplava koje su zadesile BiH 2014. godine, primjer su dobre prakse pravovremenog djelovanja na uključivanju rodneperspektive u akcije uklanjanja posljedica od poplava. To je inovativan primjer ovog tipa intervencija u regiji. Međutim, može se zaključiti da je zbog nedostatka regulatornog okvira i manjka ekspertize u oblasti roda i upravljanja katastrofama uticaj ovih intervencija, kada su u pitanju različite potrebe žena i muškaraca, dječaka i djevojčica, bio ograničen, te je potrebno nastaviti aktivnosti na jačanju kapaciteta i podizanju svijesti o rodnim aspektima prirodnih katastrofa.

3.2.4.2. Migracije i izbjeglička kriza

Aktuelni ratni sukobi u različitim dijelovima svijeta, nestabilnosti i kršenja ljudskih prava, uključujući rodno zasnovano nasilje i silovanje kao ratno oružje, dovode do toga da sve veći broj muškaraca, žena i djece traži međunarodnu zaštitu u Evropskoj uniji. Izbjeglička kriza predstavlja ozbiljan sigurnosni izazov za Evropu u godinama koje dolaze. Odbor Evropskog parlamenta za prava žena i jednakost spolova (FEMA) skrenuo je pažnju na potrebe žena i djece izbjeglica koji pristižu u sve većem broju i čine više od 50% izbjeglica i migranata. Oni su često žrtve fizičkog i psihičkog nasilja, prostitucije i krijumčara ljudima, a čine i najveći procenat onih koji nestanu tokom prebacivanja u Evropu.

Tokom priliva izbjeglica iz Sirije u Srbiju i Hrvatsku, ARSMLJPIBiH je tokom 2015. godine ukazivao na posebne potrebe i ranjivost žena i djece tokom migracija, te na važnost ciljanih akcija i mjera njihove zaštite i integracije u društvo. Koordinacioni odbor za praćenje primjene AP-a UNSCR 1325 pokrenuo je akciju prikupljanja pomoći namijenjene sirijskim izbjeglicama na teritoriji Republike Srbije. Koordinacioni odbor ukazao je na činjenicu da migrantska kriza predstavlja novi sigurnosni izazov, posebno za žene i djecu, te da ovom pitanju treba posvetiti pažnju prilikom kreiranja budućih politika i mjera za primjenu Rezolucije UN-a 1325 "Žene, mir i sigurnost".

Među izbjeglicama se nalaze žene koje putuju same ili s djecom, ponekad novorođenim bebama, trudnice i dojilje, adolescentkinje, djevojčice bez pratnje, LGBT žene, kao i žene s invaliditetom. Jedan od razloga za ranjivost tražiteljki azila i žena izbjeglica vezan je za poteškoće s kojima se često suočavaju u dokazivanju svojih osnova za priznavanje izbjegličkog statusa, jer žene često ne žele da se izjasne da su bile žrtve seksualnog nasilja, ili rodno zasnovanog progona, ili nemaju svijest da su bile žrtve u svojoj zemlji porijekla. Rodno zasnovano nasilje često je posljedica neravnopravnosti spolova u zemlji porijekla i nerijetko služi muškim članovima porodice s kojima žene putuju kao mehanizam za prijetnju ili može biti posljedica prisilnih raseljavanja usljed sukoba u zemlji porijekla.

Strategija u oblasti migracija i azila Ministarstva sigurnosti BiH za period 2016-2020. prepoznaje ranjive kategorije i rizične grupe. Potrebno je osigurati rodno odgovoran pristup provođenju strategije, a posebno u aktivnostima i procedurama koje se odnose na identifikaciju, pomoć i zaštitu ranjivih kategorija stranaca, kao i pri definiranju metodologije za prikupljanje podataka i informacija o kriznim situacijama u oblasti imigracija s ciljem blagovremenog informiranja i djelovanja. To će omogućiti i bolje razumijevanje i adresiranje potreba oba spola pri izradi i provođenju plana hitnih mjera djelovanja u slučaju kriznih situacija u oblasti imigracija.

Plan hitnih mjera za osiguranje dodatnih kapaciteta, kontrolu i upravljanje prilikom masovnog broja migranata/izbjeglica u BiH

je sastavni dio Informacije o procjenama i mogućnostima Bosne i Hercegovine po pitanju izbjegličke krize u regiji i Evropskoj uniji, koju je VMBiH usvojio u septembru 2015. godine. Plan sadrži pregled mjera koje će osigurati da se osobe tretiraju na human način i u skladu sa zakonodavstvom u oblasti imigracija i azila. **Akcionim planom operativnog djelovanja u slučaju masovnog priliva migranata/izbjeglica u BiH, koji proizlazi iz navedenog plana hitnih mjera,** uzete su u obzir potrebe prepoznatih kategorija ranjivih migranata kao i postupanje nadležnih organizacija i međunarodnih organizacija s njima.

Iako se BiH u ovom trenutku ne suočava s povećanim prilikom migranata i izbjeglica, potrebno je nastaviti razvijanje regionalne i međunarodne saradnje, ispunjavanje obaveza u procesu evropskih integracija, te iskorištavanje svih postojećih resursa s ciljem blagovremenog odgovora BiH na potencijalnu izbjegličku krizu sa sigurnosnog, ali i humanog aspekta, vodeći računa o različitim potrebama i interesima žena i muškaraca.

3.2.4.3. Nasilni ekstremizam

Pitanje uloga žena u kontekstu nasilnog ekstremizma i terorizma još uvijek nije dovoljno istražena oblast. Uloga žene povezana je s rodnim predrasudama o njenoj "prirodnoj" ulozi majke i domaćice, kao njenj većoj sklonosti miru, dijalogu, nenasilju i saradnji. Primjeri u svijetu pokazuju da upravo tu sliku "miroljubive žene", odnosno njenog nenasilnog karaktera koriste terorističke grupe kako bi regrutirale žene u svoje organizacije.

MSBiH u okviru provođenja **Strategije za prevenciju i borbu protiv terorizma (2015-2020)**, uz značajnu podršku OSCE-a, IOM-a i drugih međunarodnih partnera, provodi aktivnosti na jačanju svijesti o prijetnjama od nasilnog ekstremizma i terorizma, s posebnim naglaskom na preduzimanje preventivnih mjera s ciljem sprečavanja radikalizacije u društvu. U protekloj i tekućoj godini održan je veći broj radionica u Bosni i Hercegovini namijenjenih većem broju sklonostima aktera, poput mladih, vjerskih zajednica, nevladinih organizacija, uključujući i ženske nevladine organizacije, akademsku zajednicu itd.

Jedan dio ovih radionica bio je isključivo posvećen rodnim aspektima ove pojave, dok se drugi, značajniji dio odnosio na sveobuhvatan pristup izazovima suzbijanja nasilnog ekstremizma i terorizma, što uključuje i rodnu perspektivu. MSBiH će i u narednom periodu podsticati veći angažman žena u prevenciji i borbi protiv terorizma. Značajna pažnja bit će posvećena pitanjima zloupotrebe žena i djece u nasilne ekstremističke i terorističke svrhe. Poseban fokus bit će na reintegraciji žena i djece povratnika s iračkog i sirijskog ratišta kao i na ostvarivanju komunikacije sa ženama koje se nalaze u tzv. zatvorenim radikalnim zajednicama u Bosni i Hercegovini. S tim ciljem MSBiH će pokrenuti odgovarajuće aktivnosti, u saradnji s međunarodnim partnerima, nevladinim sektorom, akademskom zajednicom i vjerskim zajednicama u BiH.

Delegacija BiH pri Odboru stručnjaka za borbu protiv terorizma Vijeća Evrope (CODEXTER) podržala je Izvještaj izvjestiteljice Vijeća Evrope za borbu protiv terorizma i rodna pitanja s prijedlozima da se u naredne dvije godine u prioritete aktivnosti CODEXTER-a integriira rodna perspektiva kao i da se tokom 2018/2019. organizira međunarodna konferencija Vijeća Evrope o toj temi.

O tome govori i posljednja Rezolucija Vijeća sigurnosti UN-a 2224, usvojena u oktobru 2015. godine, koja se odnosi na žene, mir i sigurnost, s akcentom na važnost integracije roda kao transferalne teme u područjima i djelovanjima UN-a po pitanjima aktuelnih globalnih sigurnosnih prijetnji i izazova, poput radikalnog ekstremizma i terorizma, povećanog broja izbjeglica i interno raseljenih osoba, posljedica klimatskih promjena, različitih pandemija itd. Ovom rezolucijom ukazuje se na različite posljedice koje terorizam i nasilni ekstremizam mogu imati na

ljudska prava žena i djevojčica u pogledu njihovog zdravlja, obrazovanja i učešća u javnom životu i kako su upravo žene i djevojčice česta meta terorističkih grupa. Osim Rezolucijom UN-a 2224 i Akcionim planom generalnog sekretara UN-a za prevenciju nasilnog ekstremizma iz 2015. godine zahtijeva se, između ostalog, integriranje rodne perspektive u sve aktivnosti koje imaju za cilj prevenciju nasilnog ekstremizma.

Imajući u vidu navedeno, potrebno je nastaviti rad na primjeni sveobuhvatnog pristupa u kontekstu prevencije i borbe protiv nasilnog ekstremizma i terorizma, koji uključuje i rodnu komponentu. Pri tome je potrebno podržavati aktivnosti građana i organizacija civilnog društva usmjerenih ka prevenciji mržnje i promociji pozitivnih narativa (soprotavljanje nasilnim ekstremističkim narativima isticanjem pozitivnih primjera o društvenim vrijednostima, toleranciji, otvorenosti i mirnom rješavanju konflikata).

3.2.4.4. Malo i lako naoružanje

U članu 46. "Otežavajuće okolnosti" Konvencije Vijeća Evrope o suzbijanju i sprečavanju nasilja nad ženama i u porodici, koju je Bosna i Hercegovina ratificirala 7. 11. 2013, obavezuju se države članice da preduzmu neophodne zakonodavne, odnosno druge mjere kako bi osigurale da se **upotreba oružja, odnosno prijetnja oružjem (tačka g), smatra jednom od otežavajućih okolnosti prilikom određivanja kazne za krivična djela iz Konvencije**. Također, u članu 51. "Procjena rizika i upravljanje rizikom" Konvencije obavezuju se članice da preduzmu neophodne zakonodavne, odnosno druge mjere kako bi osigurale da se, prilikom procjene rizika od smrtnosti, ozbiljnosti situacije i rizika od ponavljanja nasilja, uzme u obzir, u svim fazama istrage i primjene zaštitnih mjera, činjenica da **učinioci djela nasilja obuhvaćenih ovom konvencijom posjeduju vatreno oružje, odnosno imaju pristup vatrenom oružju**.

Imajući u vidu uticaj nelegalnog posjedovanja malog oružja i lakog naoružanja na fenomen nasilja nad ženama i nasilja u porodici, ARSMLJPiBiH **dao je sugestije na nacrt revidirane Strategije za kontrolu malog oružja i lakog naoružanja u BiH (2016 – 2020)**, s ciljem uskladjivanja sa Zakonom o ravnopravnosti spolova u BiH i međunarodnim standardima za ravnopravnost. **Potrebno je da se u Strategiji eksplicitnije tretira pitanje oružanog nasilja u porodici** na način izložen u ovom mišljenju.

MSBiH učestvuje u programu 'Mentorstvo za rodnu ravnopravnost' koji provodi Centar za kontrolu malog i lakog oružja Jugoistočne i Istočne Evrope (SEESAC) sa sjedištem u Beogradu. Programom su obuhvaćeni individualni (formalni i neformalni) sastanci pomoćnika ministra sigurnosti sa savjetnikom za rodna pitanja SEESAC-a, na kojima se razmatra provođenje definiranih ciljeva **Strategije za kontrolu malog oružja i lakog naoružanja u Bosni i Hercegovini (2016-2020)**, kroz prizmu rodne ravnopravnosti. Poseban naglasak stavlja se na aktivnosti u vezi sa zloupotrebom oružja u kontekstu rodno zasnovanog nasilja i različitim efektima koje upotreba malog i lakog oružja (SALW) ima po žene i muškarce. Tokom trajanja Programa bit će mapirane i razmatrane promjene koje je neophodno izvršiti u zakonodavnom i strateškom okviru kako bi se unaprijedila rodna osjetljivost mjera za kontrolu SALW-a. MSBiH je prikupio podatke od svih nadležnih institucija i agencija, kao doprinos Bosne i Hercegovine za studiju 'Rod i malokalibarsko oružje u Jugoistočnoj Evropi', koja sadrži preporuke za djelovanje u ovoj oblasti.

4. Naučne lekcije u periodu primjene Akcionog plana UNSCR-a 1325 u BiH (2014-2017)

Naučne lekcije, dobre prakse i izazovi tokom primjene AP-a UNSCR 1325 u BiH definirani su na osnovu nalaza i preporuka nezavisne evaluacije provedene nakon završetka prvog

Akcionog plana 2013. godine, te na osnovu kontinuirane razmjene iskustava i poređenja s drugim državama koje donose i provode nacionalne akcione planove za primjenu UNSCR-a 1325. Dobre prakse BiH često se navode kao primjer uspješnog i inovativnog pristupa primjeni UNSCR-a 1325. U nastavku Izvještaja slijedi nekoliko ključnih faktora uspjeha i izazova u provođenju Akcionog plana:

- **Koordinacioni odbor za praćenje primjene AP-a UNSCR 1325 postao je ključni akter u mobiliziranju nadležnih institucija** i pojedinaca za primjenu AP-a. Razlog tome je dugoročan angažman većine članova i članica KO uključenih u ovaj proces još od 2010. godine kada je izrađen i usvojen prvi akcioni plan za BiH. Uspostavljena je konstruktivna saradnja i razmjena znanja između svih institucija zastupljenih u KO i institucionalnih mehanizama za rodnu ravnopravnost, posebno ARS-a BiH, koji rokovodi i koordinira procesom izrade, primjene i izvještavanja o primjeni AP-a.
- **Koordinirajuća i savjetodavna uloga ARS-a MLJPiBiH**, kao nosioca ove javne politike, ističe se kao jedan od faktora uspjeha u odnosu na druge države u kojima je uloga institucionalnih mehanizama za rodnu ravnopravnost uglavnom zanemarena. Nosioci nacionalnih akcionih planova su često resorna ministarstva sektora odbrane i sigurnosti koji nemaju dovoljno kapacitete za uvođenje rodniha pitanja, što rezultira slabom primjenom planova.
- Uočeno je da je primjena AP-a UNSCR 1325 u BiH **bila efikasnija u institucijama koje su imale podršku višeg rukovodećeg kadra**. Međutim, veoma je važno istaći i **ulogu pojedinaca** koji su zahvaljujući ličnom, stvarnom opredjeljenju i stručnosti uspjeli inicirati promjene u svojim institucijama.
- Uvođenje **koncepta ljudske sigurnosti kao jednog od tri strateška cilja AP-a UNSCR 1325** omogućilo je pokretanje inicijativa na lokalnom nivou s ciljem unapređenja svakodnevne sigurnosti građana i građanki, uzimajući u obzir različit položaj, potrebe i interese žena i muškaraca. To je otvorilo mogućnost konkretnog i preventivnog djelovanja i u određenim nepredviđenim situacijama ili pojavama koje spadaju u domen sigurnosnog pitanja ili prijetnje (prirodne katastrofe, migracije, nasilni ekstremizam itd.). Ovim pristupom BiH je napravila važan iskorak u primjeni UNSCR-a 1325, koji je globalno prepoznat kao dobra praksa, na koju se oslanjaju druge države u regiji i svijetu.
- **Regionalna saradnja** u primjeni UNSCR-a 1325 i nacionalnih akcionih planova pokazala se veoma efikasnom kroz razmjenu dobrih praksi, iskustava, stručnih i finansijskih resursa sa susjednim zemljama, dakle unutar sličnih historijskih, kulturnih i društveno – ekonomskih konteksta. Međusobna saradnja između institucionalnih mehanizama za rodnu ravnopravnost i institucija sektora sigurnosti zemalja regije doprinosi procesima pomirenja, jačanja i očuvanja održivog mira i stabilnosti u zemljama koje su u ratnom periodu od 1992. do 1995. bile sukobljene strane.
- Konkretni rezultati koje je postigla Bosna i Hercegovina sve su vidljiviji i sve je bolje razumijevanje stručne i šire javnosti o važnosti Rezolucije UN-a 1325 "Žene, mir i sigurnost". **Promocija na međunarodnom nivou** rezultirala je sve većim brojem poziva da se iskustva i prakse BiH predstave i primijene pogotovo u zemljama koje su u

procesu donošenja nacionalnih akcionih planova (poziv za učešće na Akademiji nacionalnih akcionih planova u Beču s preko 20 zemalja svijeta, te pozivi nadležnih ministarstava Finske, Moldavije i Albanije za podršku izradi Nacionalnog akcionog plana prema strukturi AP-a UNSCR 1325 u BiH). **Međunarodna razmjena iskustava i praksi** ukazala je na činjenicu da uspjeh ovog akcionog plana, kao i drugih strateških i akcionih planova u BiH vezanih za ravnopravnost spolova u različitim oblastima, proizlazi iz stvarnog partnerstva institucionalnih mehanizama za rodnu ravnopravnost i nadležnih institucija, koje se ogleda u sistemskom pristupu, razmjeni stručnih kapaciteta i učenju jednih od drugih.

- **Plan monitoringa i evaluacije AP-a UNSCR 1325 (M&E plan)**, koji je izrađen uz podršku Instituta za inkluzivnu sigurnost, poslužio je za operacionalizaciju i nadzor nad provođenjem Akcionog plana. Na osnovu M&E plana i postavljenih indikatora izrađeni su tabelarni formati za godišnji operativni plan aktivnosti institucija, te za godišnji izvještaj o postignutim rezultatima. Ovim pristupom godišnjem planiranju i izvještavanju, kojim koordinira ARSMLJPIBiH, značajno je pojednostavljen način dostavljanja informacija od nadležnih institucija, definiranje konkretnih akcija i mjerenje napretka u postizanju rezultata. Ovo predstavlja pozitivan primjer praktične primjene M&E plana za efikasan nadzor nad provođenjem javne politike.
- Nedostatak sredstava iz redovnih budžeta nadležnih institucija predstavlja izazov za provođenje AP-a UNSCR 1325. Međutim, i u ovom segmentu naglašena je važnost uloge ARS-a MLJPIBiH u kontinuiranom nastojanju da se obezbijede sredstva za djelimično finansiranje aktivnosti AP-a. Također, i druge institucije zastupljene u KO, kao što je MOBiH i MSBiH, nastoje prevazići ovaj problem pronalaženjem dodatnih donatorskih sredstava. Pored sredstava FIGAP-a namijenjenih za podršku provođenju AP-a,

važno je naglasiti i spremnost međunarodnih organizacija, kao što su agencije UN-a, OSCE i dr. da podrže određene aktivnosti u skladu sa iskazanim potrebama institucija.

Iako je napredak evidentan, uz brojne primjere dobrih praksi, **izazovi u primjeni AP-a UNSCR 1325** u BiH i dalje postoje. Već pomenuti **nedostatak finansijskih sredstava i ljudskih potencijala** prepreka je za kontinuiranu primjenu principa ravnopravnosti spolova u nadležnim institucijama. I dalje je **neujednačen nivo opredijeljenosti, razumijevanja i primjene principa rodne ravnopravnosti** unutar nadležnih institucija. To u velikoj mjeri zavisi od podrške rukovodstva, ali i nivoa doprinosa i uticaja pojedinih članova i članica KO, te kontakt osoba za rodna pitanja. Ipak, sve je manje institucija u kojima se ravnopravnost spolova percipira samo kao statistika razvrstana prema rodu i zanemaruje činjenica o izrazito niskom postotku žena na najvišim rukovodećim pozicijama. Sve je veće razumijevanje i prepoznavanje koristi koju žene i muškarci mogu imati ako se primjenjuje rodna perspektiva u radu ministarstava, posebno finansijske i druge dobiti ako se vodi računa o ravnopravnoj zastupljenosti žena na različitim nivoima odlučivanja, u komisijama i odborima, u radnim grupama, pregovaračkim timovima, edukacijama, službenim putovanjima u inozemstvo itd. Istovremeno, još uvijek je prisutna bojazan u kontekstu mogućih promjena koje mogu narušiti ustaljene pozicije i koristi.

Nadležne institucije zastupljene u KO ocijenile su primjenu AP-a UNSCR 1325 u BiH kao poučan primjer koji pokazuje kako se sveobuhvatnim pristupom i zajedničkim radom mogu rušiti rodni stereotipi i barijere koji još uvijek postoje u institucijama.

5. Struktura Akcionog plana UNSCR-a 1325 u BiH (2018-2022)

Akcioni plan za primjenu UNSCR-a 1325 u BiH u periodu od 2018. do 2022. izrađen je sa osloncem na strukturu prethodnog, tako da su zadržani postojeći strateški ciljevi, te revidirani određeni srednjoročni ciljevi i očekivani rezultati, posebno u Strateškom cilju 2. kako je predstavljeno u tabeli koja slijedi:

RAVNOPRAVNO UČEŠĆE		
STRATEŠKI CILJ 1. Povećano učešće žena u vojsci, policiji i mirovnim misijama, uključujući i učešće na mjestima donošenja odluka		
SREDNJOROČNI CILJEVI		
1.1. Ključne politike, zakoni i drugi propisi omogućavaju povećanje učešća žena u vojsci, policiji i mirovnim misijama, uključujući i mjesta donošenja odluka	1.2. Stvorene potrebne pretpostavke za unapređenje položaja i napredovanje žena u vojsci, policiji, mirovnim misijama, uključujući i mjesta donošenja odluka	1.3. Razvijena svijest o važnosti učešća žena u donošenju odluka i očuvanju mira i sigurnosti
OČEKIVANI REZULTATI		
1.1.1. Politike, zakoni i drugi propisi su usklađeni s međunarodnim i domaćim standardima za ravnopravnost spolova i usvojene konkretne mjere za povećanje učešća žena u sektorima odbrane i sigurnosti, uključujući i mjesta donošenja odluka	1.2.1. Omogućena izgradnja kapaciteta žena s ciljem većeg učešća u sektorima odbrane, sigurnosti, te na pozicijama donošenja odluka	1.3.1. Održane obuke za ključne donosiocice odluka, rukovodeće osobe i zaposlene u sektorima odbrane i sigurnosti o važnosti ravnopravnog učešća žena i muškaraca
1.1.2. Povećani kapaciteti za usklađivanje politika, zakona i drugih propisa s međunarodnim i domaćim standardima za ravnopravnost spolova, te donošenje posebnih, afirmativnih mjera	1.2.2. Stvoreni uslovi za unapređenje međusobne saradnje i umrežavanje žena u sektorima odbrane i sigurnosti	1.3.2. Provedene kampanje za podizanje svijesti javnosti o važnosti učešća žena u donošenju odluka, te odbrambenim, sigurnosnim i mirovnim procesima
ZAŠTITA I PREVENCIJA		
STRATEŠKI CILJ 2. Povećan stepen ljudske sigurnosti kroz prizmu rodne ravnopravnosti		
SREDNJOROČNI CILJEVI		
2.1. Smanjena stopa trgovine ljudima u BiH	2.2. Poboljšana podrška i pomoć žrtvama koje su preživjele seksualno nasilje i druge oblike stradanja tokom rata	2.3. Unaprijeđen rodno odgovoran pristup i sistemi podrške u uslovima aktualnih sigurnosnih prijetnji i izazova
OČEKIVANI REZULTATI		
2.1.1. Primjenjuju se pravni mehanizmi i odgovarajuće mjere za borbu protiv trgovine ljudima, posebno ženama i djevočicama	2.2.1. Poboljšani pravni okvir i mehanizmi za ostvarivanje prava preživjelih žrtava seksualnog nasilja i drugih oblika stradanja tokom rata	2.3.1. Primjenjuju se rodno odgovoran pristup (ili uvedena rodno odgovorna perspektiva) programima i mjerama za smanjenje opasnosti od mina
2.1.2. Omogućena izgradnja kapaciteta za suzbijanje i borbu protiv trgovine ljudima i	2.2.2. Kompenzacija i beneficije/ rehabilitacija dostupna žrtvama koje su preživjele seksualno nasilje i	2.3.2. Izrađene preventivne mjere i uspostavljeni uslovi za rodno odgovoran

podizanje svijesti o problemu trgovine ženama i djevojčicama	druge oblike stradanja tokom rata	pristup aktuelnim sigurnosnim prijetnjama i izazovima, te u kriznim i vanrednim situacijama (prirodne katastrofe, nasilni ekstremizam, izbjeglička/ migranska kriza)
KOORDINACIJA I PARTNERSTVO		
STRATEŠKI CILJ 3. Unaprijeđeni uslovi i pristup primjeni AP-a UNSCR 1325		
SREDNJOROČNI CILJEVI		
3.1. Unaprijeđeni mehanizmi koordinacije i instrumenti za primjenu AP-a UNSCR 1325	3.2. Poboljšana saradnja s drugim akterima	
OČEKIVANI REZULTATI		
3.1.1. Ojačani institucionalni mehanizmi za koordinaciju, provedbu i praćenje APUNSCR-a 1325	3.2.1. Poboljšana saradnja i koordinacija s organizacijama, civilnog društva, akademskom zajednicom i medijima	
3.1.2. Poboljšani instrumenti za uvođenje i primjenu principa ravnopravnosti spolova u sektorima odbrane i sigurnosti (rodno odgovorne statistike, gender analize, rodno odgovorno budžetiranje)	3.2.2. Poboljšana regionalna i međunarodna saradnja i razmjena informacija o primjeni UNSCR-a 1325	

6. Monitoring i evaluacija

Osnovni mehanizam praćenja provođenja Akcionog plana za primjenu UNSCR-a 1325 u Bosni i Hercegovini je **Koordinacioni odbor**, koji se sastoji od članova i članica iz institucija sektora sigurnosti i jedne članice koja predstavlja nevladin sektor u BiH. Koordinacioni odbor imenuje se na period trajanja Akcionog plana.

U skladu s Poslovnikom o radu, Koordinacioni odbor je, između ostalog, zadužen da:

- razmatra i usvaja godišnje operativne planove za primjenu Akcionog plana;
- koordinira provođenjem aktivnosti iz Akcionog plana u nadležnim institucijama, međunarodnim organizacijama i nevladinim organizacijama;
- razmatra i predlaže Vijeću ministara BiH na usvajanje godišnje izvještaje o primjeni Akcionog plana;
- prati i druge aktivnosti usmjerene na provođenje UNSCR-a 1325 u BiH.

Djelovanje Koordinacionog odbora za praćenje Akcionog plana za primjenu UNSCR-a 1325 u BiH prepoznato je i u BiH i u regiji kao primjer izuzetno dobre prakse djelovanja, zainteresiranosti i saradnje nadležnih institucija u provođenju strateških dokumenata.

Tokom nezavisne procjene provođenja prvog AP-a UNSCR 1325 uočena potreba za efikasnijim sistemom monitoringa i evaluacije. Akcioni plan sadržavao je previše indikatora koje je bilo teško pratiti i nadzirati. To je rezultiralo nedostatkom jedinstvenog sistema izvještavanja u nadležnim institucijama. Skoro svi indikatori bili su kvantitativne prirode što onemogućava praćenje napretka u ostvarivanju strateških i srednjoročnih ciljeva, te kvalitativnih institucionalnih i uopće društvenih promjena u postizanju ravnopravnosti spolova u oblastima odbrane i sigurnosti.

Slijedeći preporuke evaluacije, izrađen je **Plan monitoringa i evaluacije za drugi AP UNSCR-a 1325** s kvantitativnim i kvalitativnim indikatorima za svaki cilj i očekivani rezultat. Značaj ovog plana je njegova konkretna primjena u praksi. Rukovodeći se postavljenim indikatorima, znatno je pojednostavljen i unaprijeđen participatorni proces izrade godišnjih operativnih planova aktivnosti, praćenja provođenja, te godišnjeg izvještavanja. Ovaj pristup godišnjem planiranju i izvještavanju, kojim koordinira ARSMLJPIBiH, značajno je pojednostavio način dostavljanja informacija od nadležnih institucija, definiranje konkretnih akcija i mjerenje napretka u postizanju rezultata, te će biti nastavljen i tokom provođenja AP-a UNSCR 1325 za period 2018-2022.

7. Rječnik pojmova

- Rod / Gender

Odnosi se na društvene razlike između muškaraca i žena. Rod/gender identifikira društveno, kulturalno, politički i ekonomski određene odnose između žena i muškaraca. Rodni

odnosi variraju od mjesta do mjesta, kao i u vremenu; oni se mijenjaju u odnosu na promjenjive okolnosti. Spol, s druge strane, identifikira biološke razlike između žena i muškaraca, koje ostaju konstantne.

- Rodno budžetiranje

Primjena rodne perspektive na finansijske planove i budžetske procese, uzimajući u obzir potrebe i prioritete (različitih grupa) žena i muškaraca, pri čemu se imaju na umu različite uloge koje oni imaju u porodici, na radnom mjestu i u društvu. Za Vijeće Evrope, rodno budžetiranje predstavlja primjenu "gender mainstreaminga" u budžetskom procesu. To znači rodno zasnovanu procjenu budžeta, ugrađivanje rodne perspektive na sve nivoe budžetskog procesa i restrukturiranje prihoda i rashoda s ciljem promoviranja rodne ravnopravnosti.

- Gender mainstreaming

Proces procjene uticaja koji na žene i muškarce imaju sve planirane aktivnosti, uključujući zakonski okvir, politike i programe, u svim oblastima društvenog djelovanja i na svim nivoima. Gender mainstreaming je strategija pomoću koje se pitanja i iskustva žena i muškaraca pretvaraju u integralni dio izrade, provođenja, praćenja i ocjene politika i programa u svim političkim, ekonomskim i društvenim sferama. To se radi na način koji osigurava da žene i muškarci jednako profitiraju, a da se ne podržava neravnopravnost. Konačni cilj mainstreaminga je postizanje rodne ravnopravnosti (definicija Ekonomskog i socijalnog vijeća Ujedinjenih naroda – ECOSOC, juli 1997). Za Vijeće Evrope gender mainstreaming je "(re)organizacija, unapređenje, razvoj i evaluacija procesa politika, tako da perspektiva rodne ravnopravnosti bude ugrađena u sve politike, na svim nivoima i u svim fazama, od aktera koji su uključeni u kreiranje politika".

- Diskriminacija na osnovu spola

Diskriminacija na osnovu spola je svako stavljanje u nepovoljniji položaj bilo koje osobe ili grupe osoba zasnovano na spolu, zbog kojeg se osobama ili grupi osoba otežava ili negira priznavanje, uživanje ili ostvarivanje ljudskih prava ili sloboda.

- Ljudska (humana) sigurnost

U posljednjih nekoliko decenija smanjen je broj međudržavnih sukoba, dok se povećao broj pobuna, terorističkih napada i sukoba unutar državnih granica. Promjene u prirodi sukoba traže i promjene u odgovorima na njih. Ljudska sigurnost je pogled na sigurnost države sa osvrtnom na pojedince. Naglašava važnost svakodnevne sigurnosti ljudi uz pomoć poboljšanja javnih službi i programa za smanjenje siromaštva. UN je 1994. godine uveo koncept ljudske sigurnosti, čije su osnovne komponente "sloboda od straha i sloboda od oskudice". Stoga su ključna pitanja povezana s ljudskom sigurnošću lična (fizička) sigurnost, ekonomija, zdravstvo, okoliš i sigurnost zajednice. Unutrašnje osnaživanje poboljšava nacionalnu, regionalnu i globalnu

stabilnost što u konačnici dovodi do smanjenja učestalosti sukoba.¹

- Izgradnja kapaciteta

Podrazumijeva ciljanu obuku za poboljšanje znanja i vještina nosilaca odgovornosti za efikasno provođenje strategija, politika, programa i projekata.

- Učinak

Podrazumijeva dugoročni učinak (pozitivan ili negativan, namjeran ili slučajan) određene strategije, politike, programa ili projekta na nosioce odgovornosti, kao i na trenutne društvene prilike.²

- Pokazatelji/indikator (kvantitativni i kvalitativni)

Podrazumijeva kvantitativne ili kvalitativne varijable koje omogućavaju jednostavno i pouzdano mjerenje dostignuća i promjena povezanih s određenom intervencijom, kao i pomoć u procjeni djelovanja organizacije/institucije u odnosu na postavljeni cilj.³

- Srednjoročni rezultat

Podrazumijeva vjerovatne ili postignute učinci programa, politika ili projekta sredinom provođenja.

- Plan monitoringa i evaluacije

Podrazumijeva strategiju za prikupljanje podataka kojom se osiguravaju potrebne informacije za efikasan sistem monitoringa i evulacije. Planom se dokumentiraju osnovni/početni podaci, projicirani ciljevi, izvori podataka, alati za prikupljanje podataka, te kvantitativni i/ili kvalitativni pokazatelji/indikator za procjenu napretka u primjeni određene strategije, politike, programa, projekta ili aktivnosti. Planom se, također, jasno određuju rokovi, nosioci odgovornosti, te način izvještavanja.

- Sistem monitoringa i evaluacije

Podrazumijeva metode za prikupljanje podataka, definiranje potrebnih ljudskih potencijala, mehanizme izvještavanja i evaluacije, te tehnologiju koja promptno osigurava informacije onima koji provode strategiju, politiku, program ili projekat. Svrha ovih informacija je bolje informiranje ključnih nosilaca odgovornosti kako bi se postigli svi zadati ciljevi.⁴

- Rezultat

Podrazumijeva vjerovatni ili postignuti krajnji učinak proizvoda, robe ili usluge kao posljedice određene intervencije⁵

¹ UNDP 2013. "Izveštaj o razvoju društva 2013 – Uspon juga: Ljudski napredak u svijetu raznolikosti"

² Gorgens, Marelize i Jody Zall Zusek, "Making Monitoring and Evaluation Systems Work", Svjetska banka, Washington, DC: 2009

³ Kusek Jody i Ray Rist, "A Handbook for Development Practitioners: Ten Steps to a Results-Based Monitoring and Evaluation System. Svjetska banka, Washington, DC: 2004.

⁴ Gorgens, Marelize and Jody Zall Zusek. Making Monitoring and Evaluation Systems Work. Svjetska banka, Washington, DC: 2009

⁵ Kusek Jody i Ray Rist, "A Handbook for Development Practitioners: Ten Steps to a Results-Based Monitoring and Evaluation System. Svjetska banka, Washington, DC: 2004.

Ciljevi i aktivnosti Akcionog plana za primjenu UNSCR-a 1325 u BiH za period 2018-2022

STRATEŠKI CILJ 1. Povećano učešće žena u vojsci, policiji i mirovnim misijama, uključujući i učešće na mjestima donošenja odluka				
Srednjoročni cilj 1.1. Ključna politika, zakoni i drugi propisi omogućavaju povećanje učešća žena u vojsci, policiji i mirovnim misijama, uključujući i mjesta donošenja odluka				
Očekivani rezultat	Aktivnost	Nosilac	Rok	Izvor finansiranja
1.1.1. Politike, zakoni i drugi propisi su usklađeni s međunarodnim i domaćim standardima za ravnopravnost spolova i usvojene konkretne mjere za povećanje učešća žena u sektorima odbrane i sigurnosti, uključujući i mjesta donošenja odluka	Nastavak rada na usklađivanju politika, zakona, podzakonskih akata i drugih propisa u vojnim i policijskim strukturama s domaćim i međunarodnim standardima za ravnopravnost spolova, posebno onih u vezi s prijemom, napredovanjem u karijeri i usklađivanjem profesionalnog i porodičnog života žena u sistemu odbrane i sigurnosti.	Ministarstvo odbrane BiH (MOBiH), Ministarstvo sigurnosti BiH (MSBiH), Državna agencija za istrage i zaštitu (SIPA), Granična policija BiH (GPBiH), Direkcija za koordinaciju policijskih tijela BiH (DKPT), Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova (FMUP), Federalna uprava policije (FUP), Policija Brčko distrikta BiH (BDBiH) Partneri: Agencija za ravnopravnost spolova BiH Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH (ARSMLJPIBiH), Gender centar Federacije BiH (GCFBiH)	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Razvijanje instrumenata za praćenje i izvještavanje o provođenju usklađenih propisa (od institucija koje donose, provode i nadgledaju usklađene propise)	MOBiH, MSBiH, SIPA, GPBiH, DKPTBiH, FMUP-FUP, policija BDBiH Partneri: ARSMLJPIBiH, GCFBiH	2018-2019.	Budžetska sredstva i nadležnih institucija
	Analiza i identifikiranje prepreka (vidljivih i prikrivenih) za veće učešće i napredovanje žena u sistemu odbrane i sigurnosti, uključujući i pozicije donošenja odluka (ispitati razloge koji direktno utiču na zapošljavanje/regrutiranje žena i vođenje karijere)	MOBiH, MSBiH, SIPA, GPBiH, DKPTBiH, FMUP-FUP, policija BDBiH Partneri: ARSMLJPIBiH, GCFBiH	Na godišnjem nivou	Budžetska sredstva nadležnih institucija
	Kreiranje i donošenje posebnih, afirmativnih mjera s ciljem otklanjanja postojećih prepreka za veće učešće žena u sektorima odbrane i sigurnosti, uključujući i mjesta donošenja odluka (kvote, preporuke, smjernice, kriteriji, i institucionalni programi mjera i dr.).	MOBiH, MSBiH, SIPA, GPBiH, DKPTBiH, FMUP-FUP, policija BDBiH Partneri: ARSMLJPIBiH, GCFBiH	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
1.1.2. Povećani kapaciteti za usklađivanje politika, zakona i drugih propisa s međunarodnim i domaćim standardima za ravnopravnost spolova, te donošenje posebnih, afirmativnih mjera	Analiza primjene usklađenih politika, zakona, podzakonskih akata i drugih propisa, te donesenih afirmativnih mjera, s preporukama za unapređenje	ARSMLJPIBiH Partneri: MOBiH, MSBiH, SIPA, GPBiH, DKPTBiH, FMUP-FUP, policija BDBiH	2019.-2022.	Donatorska sredstva
	Provođenje kontinuiranih obuka državnih službenika i službenica o usklađivanju zakona i internih propisa sa Zakonom o ravnopravnosti spolova BiH (u skladu s Programom rada ADS-a BiH)	Agencija za državnu službu BiH (ADSBiH) Partneri: ARSMLJPIBiH, GCFBiH	Kontinuirano	Budžetska sredstva; nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Organiziranje kontinuiranih obuka za osoblje koje radi na pripremi novih i usklađivanju postojećih politika, zakona i drugih propisa, te predlaganju i kreiranju afirmativnih mjera u sektorima odbrane i sigurnosti	ARSMLJPIBiH Partneri: MOBiH, MSBiH, SIPA, GPBiH, DKPTBiH, FMUP-FUP, policija BDBiH	Na godišnjem novou	Budžetska sredstva, nadležnih institucija, donatorska sredstva
Srednjoročni cilj 1.2. Stvorene potrebne pretpostavke za unapređenje položaja i napredovanje žena u vojsci, policiji, mirovnim misijama, uključujući i mjesta donošenja odluka				
Očekivani rezultat	Aktivnost	Nosilac	Rok	Izvor finansiranja
1.2.1. Omogućena izgradnja kapaciteta žena s ciljem većeg učešća u sektorima odbrane, sigurnosti, te na pozicijama donošenja odluka	Organiziranje obuka za razvijanje liderskih kapaciteta žena za učešće u procesima donošenja odluka	ARSMLJPIBiH, GCFBiH Partneri: NVO i međunarodne organizacije	2019.-2021.	Donatorska sredstva
	Preduzimanje neophodnih mjera za stvaranje jednakih mogućnosti u praksi za školovanje, zapošljavanje, stručno usavršavanje, vođenje karijera i napredovanje žena u sektorima odbrane i sigurnosti, uključujući i vojno diplomatska predstavništva	MOBiH, MSBiH, SIPA, GPBiH, DKPTBiH, FMUP-FUP, policija BDBiH Partneri: ARSMLJPIBiH, GCFBiH	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
1.2.2. Stvoreni uslovi za unaprijeđenje međusobne saradnje i umrežavanje žena u sektorima odbrane i sigurnosti	Podrška radu Mreže žena policajaca (edukativne, promotivne i zagovaračke aktivnosti s ciljem poboljšanja položaja žena u policijskim strukturama)	ARSMLJPIBiH, MSBiH, GCFBiH, FMUP-FUP Partneri: Udruženje "Mreža žena policajaca" i druge NVO, međunarodne organizacije	2018.-2021.	Donatorska sredstva
	Iniciranje daljnjeg umrežavanja žena u sistemu odbrane i sigurnosti, unapređenja uzajamne saradnje, razmjene iskustava i pozitivnih praksi	MSBiH, MOBiH, FMUP-FUP Partneri: Udruženje "Mreža žena policajaca" i druge NVO ARSMLJPIBiH, GCFBiH	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija
Srednjoročni cilj 1.3. Razvijena svijest o važnosti sudjelovanja žena u donošenju odluka i očuvanju mira i signosti				
Očekivani rezultat	Aktivnost	Nosilac	Rok	Izvor finansiranja

1.3.1. Održane obuke za ključne donosiocice odluka, rukovodeći kadar i zaposlene u sektorima odbrane i sigurnosti o važnosti ravnopravnog učešća žena i muškaraca	Nastavak rada na uvođenju rodne perspektive u programe obuka policijskih službenika i službenica, s ciljem povećanja znanja o uvođenju i primjeni načela ravnopravnosti spolova u sektoru sigurnosti	MSBiH, SIPA, GPBiH, DKPTBiH, Agencija za školovanje i stručno usavršavanje kadrova (AEPTM), FMUP - FUP, Policijska akademija FBiH Partneri: ARS MLJPiBiH, GCFBiH	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Nastavak uključivanja tema koje se odnose na uvođenje i primjenu načela ravnopravnosti spolova (napredne obuke) u sve aspekte obuke za pripadnike i pripadnice Oružanih snaga BiH	MOBiH i OSBiH Partneri: ARS MLJPiBiH, NVO-i, međunarodne organizacije	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Nastavak uključivanja tema iz UN-ove Rezolucije 1325 i srodnih rezolucija o položaju i ulozi žena u sukobima i postkonfliktnim situacijama, rodno zasnovanom nasilju itd. u preduputne obuke za pripadnike i pripadnice mirovnih misija, kao i diplomatskog osoblja	MSBiH, MOBiH, MVPBiH Partneri: ARS MLJPiBiH, GCFBiH	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Uključivanje tema o ravnopravnosti spolova u redovne i vanredne obuke za rukovodeće službenike i službenice, posebno u sektorima odbrane i sigurnosti	ADSBiH, ARS MLJPiBiH Partneri: MOBiH, MSBiH	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Nastavak osnovnih i naprednih obuka za jačanje kapaciteta imenovanih/ novoimenovanih kontakt osoba za rodna pitanja u MOBiH i OSBiH, kao i u svim policijskim strukturama na svim nivoima.	MOBiH i OSBiH, MSBiH, SIPA, GPBiH, DKPTBiH, FMUP - FUP, Policijska BDBiH Partneri: ARS MLJPiBiH, GCFBiH, NVO-i, međunarodne organizacije	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
1.3.2. Provedene kampanje za podizanje svijesti javnosti o važnosti učešća žena u donošenju odluka, te obrambenim, sigurnosnim i mirovnim procesima	Provođenje javne kampanje radi promociju punog i ravnopravnog učešća žena u donošenju odluka, posebno u kontekstu općih izbora 2018. godine	ARS MLJPiBiH, GCFBiH, parlamentarna povjerenstva za ravnopravnost spolova Partneri: NVO-i i međunarodne organizacije	2018.	Donatorska sredstva
	Kontinuirano promoviranje vojnog i policijskog poziva s ciljem animiranja većeg broja mladih žena za prijavljivanje na konkurse za prijem u oružane snage i policijsku službu.	MOBiH i OSBiH, MSBiH, SIPA, GPBiH, DKPTBiH, FMUP - FUP, Policijska BDBiH Partneri: ARS MLJPiBiH, GCFBiH, NVO-i i međunarodne organizacije	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Kontinuirano promoviranje važnosti učešća i doprinosa žena u mirovnim misijama s posebnim naglaskom na toleranciju i uvažavanje specifičnih potreba žena određenog podneblja	MOBiH i OSBiH, MSBiH Partneri; ARSMLJPiBiH, GCFBiH, NVO i međunarodne organizacije	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija
	Organiziranje i/ili podrška promotivnim aktivnostima i inicijativama koje zagovaraju aktivno učešće i ulogu žena u uslovima aktuelnih sigurnosnih prijetnji i izazova (terorizam i nasilni ekstremizam, migracije, prirodne katastrofe i duge krizne i vanredne situacije), kao učešća žena u domaćim i međunarodnim pregovorima.	MSBiH, MO i OSBiH, ARSMLJPiBiH Partneri: NVO i međunarodne organizacije	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
STRATEŠKI CILJ 2. Povećan stepen ljudske sigurnosti kroz prizmu rodne ravnopravnosti				
Srednjoročni cilj 2.1. Smanjena stopa trgovine ljudima u BiH				
Očekivani rezultat	Aktivnost	Nosilac	Rok	Izvor finansiranja
2.1.1. Primjenjuju se pravni mehanizmi i odgovarajuće mjere za borbu protiv trgovine ljudima, posebno ženama i djevojčicama	Kontinuirano nadziranje primjene pravnog okvira i kaznene politike u slučajevima trgovine ljudima	MSBiH, VSTV, Ministarstvo pravde FBiH, Pravosudna komisija Brčko Distrikta BiH Partneri: ARSMLJPiBiH, NVO	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija
	Jačanje mehanizama za ranu identifikaciju i upućivanje žrtava trgovine ljudima s posebnim fokusom na trgovinu ranjivim kategorijama	MS BiH Partneri: MLJPiBiH, SIPA, GPBiH, DKPTBiH, FMUP- FUP, policija BDBiH, NVO i međunarodne organizacije	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Kontinuirano ažuriranje i unapređenje baze podataka o žrtvama trgovine ljudima (razvrstani po spolu, dobi žrtava, državljanstvu)	MSBiH Partneri: ARSMLJPiBiH, NVO	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija
	Podrška programima/projektima za pomoć žrtvama trgovine ljudima u procesu njihove rehabilitacije i reintegracije u društvo...	MLJPiBiH, MSBiH Partneri: NVO i međunarodne organizacije	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
2.1.2 Omogućena izgradnja kapaciteta za suzbijanje i	Nastavak rada na jačanju kapaciteta pravosudnih institucija, policije i drugih subjekata zaduženih za prevenciju i zaštitu od trgovine ljudima, posebno ženama i djevojčicama, uključujući i zaštitu svjedoka, te obeštećenja žrtava u kaznenom postupku	MSBiH, SIPA, GPBiH, DKPTBiH, AEPTM, FMUP - FUP, Policijska BDBiH Partneri: NVO-i međunarodne organizacije	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska

borbu protiv trgovine ljudima i podizanje svijesti o problemu trgovine ženama i djevojčicama	Iniciranje i osiguranje odgovarajućeg profila i potrebnog broja istražiteljica u timovima za istragu krivičnih djela koja se odnose na trgovinu ljudima	MSBiH, SIPA, GPBiH, FMUP - FUP, Policija BDBiH	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija
	Nastavak i podrška aktivnostima na podizanju svijesti šire javnosti (posebno djece i mladih, te grupa s posebnim rizikom) o pojavnim oblicima i posljedicama trgovine ljudima, uključujući prosjačenje i druge oblike radne eksploatacije	MSBiH, SIPA, GPBiH, FMUP - FUP, Policija BDBiH Partneri: NVO-i i međunarodne organizacije	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Kontinuirano promoviranje krimolovca - telefonske linije i elektronskog obrasca za prijavu krivičnih djela s posebnim akcentom na anonimno prijavljivanje slučajeva trgovine ljudima	MSBiH, SIPA, GPBiH, FMUP - FUP, Policija BDBiH Partneri: NVO-i i međunarodne organizacije	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
Srednjoročni cilj 2.2. Poboļšana podrška i pomoć ženama i djevojčicama koje su preživjele seksualno nasilje i druge oblike stradanja tokom rata				
Očekivani rezultat	Aktivnost	Nositelj	Rok	Izvor finansiranja
2.2.1. Poboļšan pravni okvir i mehanizmi za ostvarivanje prava preživjelih žrtava seksualnog nasilja i drugih oblika stradanja tokom rata	Nastavak rada na usklađivanju postojećih i donošenju novih propisa, politika i programa s ciljem unaprjeđenja pristupa ostvarivanju prava žrtava seksualnog nasilja i mučenja za vrijeme rata, uključujući pravo na kompenzaciju i rehabilitaciju.	Ministarstvo pravde BiH (MPBiH), MLJPIBiH Partneri: NVO-i i međunarodne organizacije	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Dalje razvijanje i prilagodavanje standarda za podršku svjedocima i žrtvama koje su preživjele seksualno nasilje i druge oblike stradanja tokom rata (uključujući protokole, odjele za podršku, resursne pakete podrške, smjernice, odluke, uputstva s ciljem pružanja psihosocijalne, informativne, proceduralne i organizacione podrške prije, tokom i nakon suđenja i dr.)	MPBiH, VSTV Partneri: NVO i međunarodne organizacije	2018-2019.	Budžetska sredstva nadležnih institucija
	Izdvajanje više resursa i istražnih kapaciteta za smanjenje broja i rješavanje zaostalih sudskih sporova vezanih za ratne zločine seksualnog nasilja i drugih oblika stradanja	MPBiH, VSTV Partneri: NVO i međunarodne organizacije	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija
2.2.2. Kompenzacija beneficije/rehabilitacija dostupni žrtvama koje su preživjele seksualno nasilje i druge oblike stradanja tokom rata	Podrška ujednačenom modelu za brže i efikasnije ostvarivanje prava preživjelih, davanje odštete, rehabilitacija, te pristup žrtava uslugama bez obzira na prebivalište (fond za naknadu štete ili drugi mehanizmi za obeštećenje žrtava)	ARSMLJPIBiH, GCFBiH Partneri: NVO i međunarodne organizacije	2018-2019.	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Kontinuirana podrška jačanju multisektorskog pristupa i koordinacije, te pružanje pomoći za rad mreža podrške, uključujući i jačanje kapaciteta ključnih aktera koji pružaju usluge žrtvama seksualnog nasilja i drugih oblika stradanja tokom rata	ARSMLJPIBiH, GCFBiH Partneri: NVO i međunarodne organizacije	kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Podrška programima i projektima za psihosocijalno i ekonomsko osnaživanje žena žrtava seksualnog nasilja tokom rata	ARSMLJPIBiH Partneri: NVO i međunarodne organizacije	2018. 2021.	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
Srednjoročni cilj 2.3. Unaprjeđen rodno odgovoran pristup i sisitemi podrške u uslovima aktuelnih sigurnosnih prijetnji i izazova				
Očekivani rezultat	Aktivnost	Nosilac	Rok	Izvor finansiranja
2.3.1. Primjenjuje se rodno odgovoran pristup (ili uvedena radno odgovorna perspektiva) programima i mjerama za smanjenje opasnosti od mina	Provođenje rodne analize o uticaju miniranih područja u BiH na kvalitet života ljudi (uzimajući u obzir različite uloge i potrebe žena i muškaraca, te različiti uticaj na jedan i drugi spol)	Centar za uklanjanje mina u BiH (BHMACH) Partneri: ARSMLJPIBiH, NVO	2018.	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Uključivanje rodne komponente u programe i mjere za deminiranje, uzimajući u obzir različite mogućnosti, uloge i potrebe žena i muškaraca	BHMACH Partneri: NVO i međunarodne organizacije	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Stalno upozoravanje na opasnost od mina, naročito djevojčica i dječaka školskog uzrasta, žena i muškaraca u ruralnim područjima, te posebno ugroženih grupa (planinari, lovci, poljoprivrednici), uzimajući u obzir rodni aspekt problema	BHMACH Partneri: NVO i međunarodne organizacije, mediji	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
2.3.2. Kreirane preventivne mjere i uspostavljeni	Analiza rodno aspekta aktuelnih sigurnosnih prijetnji i izazova kao što su: nasilni ekstremizam i terorizam, povećan broj migranata, interno raseljenih osoba, posljedice klimatskih promjena (sa osvrtom na globalni, regionalni i bh. kontekst)	ARSMLJPIBiH Partneri: Međunarodne organizacije	2018-2019	Donatorska sredstva

uslovi za rodno odgovoran pristup aktuelnim sigurnosnim prijetnjama i izazovima, te u kriznim i vanrednim situacijama (prirodne katastrofe, nasilni ekstremizam, izbjeglička/migrantska kriza)	Uvođenje rodne perspektive u statističke evidencije, analize, programe i mjere, te izvještaje u oblasti upravljanja rizikom od nesreća/katastrofa	MSBiH Partneri: ARSMLJPiBiH, NVO i međunarodne organizacije	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Osigurati da procjene potreba ljudi, postojećih slabosti i sposobnosti, koje prethode humanitarnim reakcijama u potencijalnim slučajevima katastrofa, uzimaju u obzir različite potrebe, interese, ranjivosti i sposobnosti žena i muškaraca, djevojčica i dječaka, te različitih uticaja katastrofa na njih	MSBiH, MOBiH i OSBiH Partneri: ARSMLJPiBiH, NVO i međunarodne organizacije	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Osiguranje pravne i psihosocijalne podrške ženama i djevojčicama, posebno pripadnicama višestruko marginaliziranih grupa, u slučajevima kriznih i vanrednih situacija	ARSMLJPiBiH Partneri: NVO, međunarodne organizacije	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Osigurati da se prilikom prikupljanja podataka, analiza, izrade i provođenja plana hitnih mjera djelovanja u slučaju kriznih situacija u oblasti imigracija vodi računa o potrebama i interesima ranjivih kategorija, posebno žena i djevojčica	MSBiH, ARSMLJPiBiH Partneri: NVO i međunarodne organizacije	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Osigurati da je rodna perspektiva integrirana u aktivnosti koje imaju za cilj prevenciju nasilnog ekstremizma i terorizma, sprečavanje govora mržnje, te promociju dijaloga i nenasilnog rješavanja konflikata (promotivne i edukativne aktivnosti)	MSBiH, ARSMLJPiBiH Partneri: NVO, međunarodne organizacije	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Analiza i preporuke za izmjenu propisa kojima se regulira izdavanje dozvola za posjedovanje oružja s ciljem suzbijanja i prevencije zloupotrebe malog i lakog oružja u kontekstu rodno zasnovanog nasilja (što podrazumijeva stručnu i detaljnu provjeru dokaza o nasilničkom ponašanju lica koja podnose zahtjev)	MSBiH, ARSMLJPiBiH Partneri: NVO, međunarodne organizacije	2020.	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva

STRATEŠKI CILJ 3. Unaprijeđeni uslovi i pristup primjeni AP-a UNSCR 1325**Srednjoročni cilj 3.1. Unaprijeđeni mehanizmi koordinacije i instrumenti primjene AP-a UNSCR 1325**

Očekivani rezultat	Aktivnost	Nosilac	Rok	Izvor finansiranja
3.1.1. Ojačani institucionalni mehanizmi za koordinaciju, primjenu i praćenje AP-a UNSCR 1325	Donošenje Odluke o uspostavljanju Koordinacionog odbora institucija za praćenje AP-a UNSCR 1325 (2018-2022)	VMBiH (VMBiH) Predlagач: ARSMLJPiBiH	2018.	-
	Podrška radu Koordinacionog odbora za praćenje AP-a UNSCR 1325 (stručna podrška, organizacija redovnih sastanaka i dr.)	ARSMLJPiBiH Partneri: Međunarodne organizacije	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Revidiranje Plana monitoringa i evaluacije AP-a UNSCR 1325	Koordinacioni odbor za praćenje AP-a UNSCR 1325 (KO AP-a UNSCR 1325) Partner: ARSMLJPiBiH	2018.	donatorska sredstva
	Izrada i praćenje realizacije godišnjih operativnih planova za primjenu AP-a UNSCR 1325 u institucijama sektora odbrane i sigurnosti	KO APUNSCR-a 1325 Partner: ARSMLJPiBiH	Na godišnjem nivou	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Koordiniranje, izrada i podnošenje VMBiH godišnjih izvještaja o primjeni AP-a UNSCR 1325, na osnovu informacija od institucija zastupljenih u KO AP -a UNSCR 1325	ARSMLJPiBiH Partner: KO AP UNSCR 1325	Na godišnjem nivou	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Jačanje pozicija imenovanih kontakt osoba za rodna pitanja u sektorima odbrane i sigurnosti	MO i OSBiH, MSBiH, SIPA, GPBiH, DKPTBiH, FMUP, FUP, policija BDBiH Partner: KO AP-a UNSCR 1325	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija
3.1.2. Poboļšani instrumenti za uvođenje i primjenu principa ravnopravnosti spolova u sektorima odbrane i	Pružanje redovne stručne podrške institucijama iz sektora odbrane sigurnosti u provođenju godišnjih operativnih planova za AP UNSCR 1325 te primjeni instrumenata za uvođenje i primjenu principa ravnopravnosti spolova u djelokrugu nadležnih institucija	ARS MLJPI BiH, GCFBiH Partner: KO AP UNSCR 1325	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Gender analiza provođenja, rezultata i uticaja općih i lokalnih izbora na zastupljenost i učešće žena u javnom životu i donošenju odluka	ARS MLJPIBiH, GCFBiH Partneri: Centralna izborna komisija BiH (CIKBiH)	2018.-2020.	Budžetska sredstva nadležnih institucija

sigurnosti (rodno odgovorne statistike, gender analize, rodno odgovorno budžetiranje)	Redovno ažuriranje i unaprijeđenje baza podataka razvrstanih po spolu o učešću u oružanim snagama, policiji i mirovnim misijama (uključujući razvrstavanje po pozicijama i činovima, profesionalnom angažmanu i sudjelovanju u donošenju odluka, sudjelovanju u stručnom usavršavanju i specijalističkim obukama, nagrađivanju i dr.)	MOBiH i OSBiH, MSBiH, SIPA, GPBiH, DKPTBiH, Agencija za policijsku podršku BiH, FMUP - FUP, policija BDBiH Partneri: ARS MLJPIBiH, GCFBiH	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija
	Nastavak rada na uvođenju rodno odgovornog budžetiranja u okviru programskog budžetiranja svih institucija zastupljenih u Koordinacijskom odboru.	MOBiH i OSBiH, MSBiH, SIPA, GPBiH, DKPTBiH, MVPBiH, Ministarstvo finansija i trezora BiH (MFTBiH), FMUP Partneri: ARS MLJPIBiH, GCFBiH	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija,
Srednjoročni cilj 3.2. Pobjoljšana saradnja sa drugim akterima				
Očekivani rezultat	Aktivnost	Nosilac	Rok	Izvor finansiranja
3.2.1 Pobjoljšana saradnja koordinacija s organizacijama civilnog društva, akademskom zajednicom i medijima	Organiziranje redovnih sastanaka Koordinacionog odbora i NVO koje su potpisale memorandum o razumijevanju za primjenu AP-a UNSCR 1325 (Koordinaciona grupa NVO)	ARSMLJPIBiH Partner: KO AP-a UNSCR 1325	Najmanje jedanput godišnje	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva !
	Redovna razmjena informacija Koordinacione grupe NVO s drugim nevladinim organizacijama i mrežama NVO-a	Koordinaciona grupa NVO Partner: KO AP-a UNSCR 1325, ARSMLJPIBiH	Kontinuirano	Sredstva NVOa i donatorska sredstva
	Planiranje i provođenje zajedničkih projekata i aktivnosti na primjeni UNSCR-a 1325 s nevladinim organizacijama, s fokusom na podršku lokalizaciji UNSCR-a 1325 (u saradnji sa savezima općina i gradova)	ARSMLJPIBiH, Koordinacioni odbor Partneri: NVO i međunarodne organizacije	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija, sredstva NVOa, donatorska sredstva
	Podrška većem uključivanju akademske zajednice u promociju i primjenu UNSCR-a 1325 i pratećih rezolucija, s posebnim fokusom na pitanja rodne perspektive u uslovima aktuelnih sigurnosnih prijetnji i	ARSMLJPIBiH, GCFBiH Partneri: NVO i međunarodne organizacije	Kontinuirano	
	Podrška produkciji medijskih sadržaja u oblasti javnog informiranja o značaju UNSCR-a 1325 i pratećih rezolucija u izgradnji i očuvanju održivog mira i sigurnosti	ARSMLJPIBiH, GCFBiH Partneri: NVO i međunarodne organizacije	Kontinuirano	
3.2.3 Pobjoljšana regionalna i međunarodna saradnja i razmjena informacija o primjeni UNSCR-a 1325	Organiziranje regionalnih foruma za razmjenu informacija u vezi s provođenjem nacionalnih akcionih planova za primjenu UNSCR-a 1325, te u vezi s regionalnim aspektom savremenih sigurnosnih prijetnji i izazova	ARSMLJPIBiH, KO AP-a UNSCR 1325 Partneri: Regionalni gender institucionalni mehanizmi, međunarodne organizacije	2018. 2020.	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Učešće (po pozivu) na regionalnim/međunarodnim događajima (konferencije, okrugli stolovi, javne rasprave, edukativne i promotivne aktivnosti, studentske posjete) koji se odnose na provođenje UNSCR-a 1325	ARSMLJPIBiH, KO AP-a UNSCR 1325 Partneri: Regionalni institucionalni mehanizmi za rodnu ravnopravnost, međunarodne organizacije	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Lobiranje diplomatskog osoblja, svih relevantnih regionalnih i međunarodnih tijela i organizacija za primjenu UNSCR-a 1325 (UN, Vijeće Evrope, OSCE, NATO i druge)	MVPBiH, ARSMLJPIBiH Partneri: Međunarodne organizacije	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Planiranje i provođenje zajedničkih regionalnih projekata i aktivnosti na primjeni UNSCR-a 1325 s regionalnim vladama i/ili regionalnim koordinacionim tijelom, kao i međunarodnim organizacijama (jedna od posebno važnih oblasti djelovanja je veće uključivanje i regionalno povezivanje žena, kao i lokalnih zajednica u izgradnji povjerenja za unapređenje sigurnosti i stabilnosti u regionu)	ARSMLJPIBiH, KO AP-a UNSCR 1325 Partneri: Regionalni institucionalni mehanizmi za rodnu ravnopravnost, međunarodne organizacije	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva

Predlaže se Vijeću ministara Bosne i Hercegovine da nakon razmatranja **Akcionog plana za primjenu UNSCR-a 1325 "Žene, mir i sigurnost" u Bosni i Hercegovini za period od 2018. do 2022.** donese sljedeće

ZAKLJUČKE

1. Usvaja se **Akcionni plan za primjenu UNSCR-a 1325 "Žene, mir i sigurnost" u Bosni i Hercegovini za period od 2018. do 2022.**
2. Zadužuju se sve nadležne institucije da provode aktivnosti iz **Akcionog plana za primjenu UNSCR-a 1325 "Žene, mir i sigurnost" u Bosni i Hercegovini za period od 2018. do 2022.**

Na temelju članka 17. Zakona o Vijeću ministara Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", br. 30/03, 42/03, 81/06, 76/07, 81/07, 94/07 i 24/08), na prijedlog Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, Vijeće ministara Bosne i Hercegovine na 151. sjednici, održanoj 03.08.2018. godine, donijelo je

**ODLUKU
O USVAJANJU AKCIJSKOG PLANA ZA
IMPLEMENTACIJU UN REZOLUCIJE 1325 U BOSNI I
HERCEGOVINI ZA RAZDOBLJE 2018-2022. GODINE**

Članak 1.

(Predmet Odiuke)

Ovom Odlukom usvaja se "Akcijski plan za implementaciju UN Rezolucije 1325 u Bosni i Hercegovini za razdoblje 2018-2022. godine" (u daljnjem tekstu: Akcijski plan).

Članak 2.

(Praćenje realizacije)

Za praćenje realizacije Akcijskog plana zadužuje se Agencija za ravnopravnost spolova BiH Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine u suradnji sa Koordinacijskim odborom za praćenje provedbe Akcijskog plana koji će biti formiran nakon usvajanja Akcijskog plana.

Članak 3.

(Izvrješćivanje)

Agencija za ravnopravnost spolova BiH, Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine jednom godišnje podnosi izvješće Vijeću ministara Bosne i Hercegovine o realizaciji Akcijskog plana.

Član 4.

(Sastavni dio Odluke)

Sastavni dio ove Odluke je Akcijski plan.

Članak 5.

(Stupanje na snagu)

Ova Odluka stupa na snagu danom donošenja i objavljuje se u "Službenom glasniku BiH".

VM broj 255/18
3. kolovoza 2018. godine
Sarajevo

Predsjedatelj
Vijeća ministara BiH
Dr. Denis Zvizdić, v. r.

**AKCIJSKI PLAN
ZA PRIMJENU REZOLUCIJE VIJEĆA SIGURNOSTI
UN-a 1325 "ŽENE, MIR I SIGURNOST" U BOSNI I
HERCEGOVINI ZA RAZDOBLJE 2018.-2022. GODINE
1. Uvod**

Rezolucija Vijeća sigurnosti UN-a 1325 "Žene, mir i sigurnost", usvojena 31. 10. 2000. godine, prva je rezolucija Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda u kojoj se naglašava važnost uloge i ravnopravnog sudjelovanja žena u sprječavanju i rješavanju sukoba te izgradnji održivog mira. U njoj se pozivaju države članice da osiguraju veću prisutnost žena u donošenju odluka na svim razinama odlučivanja. To je preduvjet za veće uključivanje perspektive ravnopravnosti spolova u sektore obrane i sigurnosti, te veću zaštitu i poštivanje ljudskih prava žena i djevojčica, kako u ratnim sukobima tako i u procesima postizanja mira i sigurnosti.

Glavni tajnik je 29.10.2008. donio direktivu (S/PRST/2008/39) koja se odnosi na postupke primjene i izvrješćivanja u skladu s Rezolucijom Vijeća sigurnosti UN-a 1325 "Žene, mir i sigurnost", a kojom su države članice obvezane na izradu nacionalnih akcijskih planova za njezinu primjenu.

Prvi Akcijski plan za primjenu Rezolucije Vijeća sigurnosti UN-a 1325 "Žene, mir i sigurnost" u Bosni i Hercegovini (u daljnjem tekstu: AP UNSCR 1325 u BiH) za razdoblje 2010.-2013. usvojen je Odlukom Vijeća ministara BiH 2010. godine.¹ Bio je to i prvi akcijski plan za primjenu UNSCR-a 1325 u regiji jugoistočne Europe te je poslužio za primjer drugim zemljama regije prilikom izrade nacionalnih akcijskih planova za primjenu UNSCR-a 1325. Odlukom Vijeća ministara

¹ "Službeni glasnik BiH", broj 92/10

BiH također je uspostavljen **Koordinacijski odbor za praćenje provedbe AP-a UNSCR 1325**, koji su činili predstavnici i predstavnice 11 institucija, većinom iz sektora obrane i sigurnosti², i jedna predstavnica nevladinog sektora (prvo udruge "Žene ženama" iz Sarajeva, a nakon toga "Udružene žene" iz Banje Luke). Članovi i članice Koordinacijskog odbora vrlo su aktivno sudjelovali i doprinijeli provedbi i promicanju Akcijskog plana, kako u institucijama iz kojih dolaze tako u široj javnosti i na međunarodnoj razini.

Vijeće ministara BiH je 2014. godine usvojilo **drugi AP UNSCR 1325 u BiH za razdoblje 2014.-2017.**³ oslanjajući se na nalaze i preporuke neovisne procjene iz prethodnog AP-a UNSCR 1325, kojom je ukazano na sve pozitivne aspekte i izazove u vezi s njegovom primjenom i koordinacijom. Ponovno je imenovan **Koordinacijski odbor za praćenje provedbe AP-a UNSCR 1325 u BiH u razdoblju 2014.-2017.** odlukom Vijeća ministara BiH⁴, koja je nakon toga 2016. godine pretrpjela određene izmjene i dopune.⁵ Koordinacijski odbor (u daljnjem tekstu: KO) proširen je predstavnicima i predstavnicama nekoliko novih institucija⁶, tako da je u njegovom članstvu bilo 19 nadležnih institucija i agencija na državnoj i entitetskoj razini, kao i jedna predstavnica i njezina zamjenice iz nevladinog sektora (udruge "Vive Žene" iz Tuzle i "Lara" iz Bijeljine). Ministarstvo unutarnjih poslova RS-a nije se odazvalo pozivu za nominiranje članova, iako je imao predstavnice u KO-u tijekom provedbe prvog AP-a UNSCR 1325 (2010.-2013.). Također, Gender centar RS-a je početkom listopada 2017. godine dostavio rješenje Vlade RS-a⁷ kojim je njegova predstavnica razriješena dužnosti članice u KO-u, bez dodatnih obrazloženja. Dostavljen je dopis, a nakon toga i požurnica Vladi RS-a da imenuje novog člana ili članicu radi pravovremenog sudjelovanja u izradi novog AP-a UNSCR 1325.

Agencija za ravnopravnost spolova Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH (u daljnjem tekstu: ARS MLJPiBiH) koordinirala je izradom **redovitih godišnjih izvješća o provedbi AP-a UNSCR 1325 u BiH**, koje je usvojilo Vijeće ministara BiH (u daljnjem tekstu: VMBiH). **Izrađeno je i Završno izvješće o provedbi AP-a UNSCR-a 1325 u razdoblju 2014.-2017.**, a ono sadrži preporuke i naučene lekcije koje su bile polazna osnova za izradu ovog akcijskog plana.

Izradom **trećeg po redu AP-a UNSCR 1325 za razdoblje 2018-2020.** koordinirao je ARS MLJPiBiH, uz konzultacije s institucijama i nevladinim organizacijama zastupljenim u KO-u. Ovaj akcijski plan izrađen je oslanjajući se na strukturu prethodnog, tako da su zadržani postojeći strateški ciljevi, te su revidirani određeni srednjeročni ciljevi, očekivani rezultati i planirane aktivnosti, kako je to prikazano u sljedećoj tablici:

RAVNOPRAVNO SUDJELOVANJE	ZAŠTITA I PREVENCIJA	KOORDINACIJA I PARTNERSTVO
STRATEŠKI CILJ 1 Povećano udjel žena u vojsci, policiji i mirovnim misijama, uključujući i udjel na mjestima donošenja odluka	STRATEŠKI CILJ 2 Povećan stupanj ljudske sigurnosti kroz prizmu rodne ravnopravnosti	STRATEŠKI CILJ 3 Unaprijeđeni uvjeti i pristup provedbi AP-a UNSCR 1325

² Ministarstvo obrane BiH, Ministarstvo sigurnosti BiH, Državna agencija za istrage i zaštitu (SIPA), Granična policija BiH, Ministarstvo vanjskih poslova BiH, Ministarstvo financija i trezora BiH, Gender centar Federacije BiH, Gender centar RS-a, Federalno ministarstvo unutarnjih poslova, Ministarstvo unutarnjih poslova RS-a i Centar za deminiranje BiH

³ "Službeni glasnik BiH", broj 89/14

⁴ "Službeni glasnik BiH", broj 20/15 od 9.3.2015

⁵ "Službeni glasnik BiH" broj 55/16. od 29.7.2016

⁶ Oružane snage BiH, Direkcija za koordinaciju policijskih tijela BiH, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, Ministarstvo pravde BiH, Ured za zakonodavstvo BiH, Ured parlamentarnog vojnog povjerenika i Federalna uprava policije

⁷ "Službeni glasnik RS", broj 53 od 5.6.2017.

SREDNJOROČNI CILJEVI		
1.1. Ključne politike, zakoni i drugi propisi omogućavaju porast udjela žena u vojsci, policiji i mirovnim misijama, uključujući i mjesta donošenja odluka	2.1. Smanjena stopa trgovine ljudima u BiH	3.1. Unaprijeđeni mehanizmi koordinacije i instrumenti za provedbu AP-a UNSCR 1325
1.2. Stvorene potrebne pretpostavke za unapređenje položaja i napredovanje žena u vojsci, policiji, mirovnim misijama, uključujući i mjesta donošenja odluka	2.2. Poboljšana podrška i pomoć žrtvama koje su preživjele seksualno nasilje i druge oblike stradanja za vrijeme rata	3.2. Poboljšana suradnja s drugim akterima
1.3. Razvijena svijest o važnosti sudjelovanja žena u donošenju odluka i očuvanju mira i sigurnosti	2.3. Unaprijeđen rodno-odgovoran pristup i sustavi podrške u uvjetima aktualnih sigurnosnih prijetnji i izazova	

2. Međunarodni i domaći pravni okvir

2.1. Međunarodni pravni okvir

Rezolucijom Vijeća sigurnosti UN-a 1325 "Žene, mir i sigurnost" (2000.) poziva se na puno i ravnopravno sudjelovanje žena u procesu preveniranja i rješavanja sukoba, te izgradnji međunarodnog mira i sigurnosti. Donošenje Rezolucije 1325 naročito je bitno uzme li se u obzir činjenica da je tijekom posljednjih desetljeća izmijenjena priroda rata, te da su civili sve češće izloženi ratnim djelovanjima. U ratne sukobe uključuju se žene i djevojčice, a zlostavljanje i silovanje žena i djevojčica širom svijeta postalo je važno oružje rata i jedna od metoda ekstremnog mučenja. To zahtijeva povećanu zaštitu žena i djevojčica i u konfliktnim i u postkonfliktnim situacijama, što je osobito istaknuto donošenjem prethodnih rezolucija koje se oslanjaju na UN-ovu Rezoluciju 1325, kao što su rezolucije 1820 (2008.), 1888 (2009.), 1889 (2009.), 1960 (2010.), 2106 (2013.) i 2122 (2013.).

- **Rezolucija UN-a 1820 (2008.)** odnosi se na pitanja seksualnog nasilja u konfliktnim i postkonfliktnim situacijama. U njoj se naglašava značaj preveniranja seksualnog nasilja nad ženama i kažnjavanja počinitelja, što je naročito značajno za procese pomirbe i izgradnju trajnog i održivog mira. U vezi s tim, silovanja i ostali oblici seksualnog nasilja za vrijeme i nakon oružanog sukoba mogu se smatrati ratnim zločinom i zločinom protiv čovječnosti.
- U **Rezoluciji UN-a 1888 (2009.)** obraća se posebna pozornost na zaštitu žena i djevojčica od seksualnog nasilja u oružanim sukobima. Oslanja se na Rezoluciju 1820 i njome se zahtijeva imenovanje posebnog predstavnika glavnog tajnika, te formiranje stručnih timova koji bi djelovali u sklopu Ujedinjenih naroda na terenu, u cilju djelotvornije koordinacije, primjene i izvješćivanja o primjeni UN-ove Rezolucije 1820.
- U **Rezoluciji UN-a 1889 (2009.)** stavljen je naglasak na zaštitu žena i djevojčica u postkonfliktnim situacijama. Njome se poziva na poduzimanje dodatnih mjera za povećanje sudjelovanja žena u svim fazama: rješavanju sukoba, postkonfliktnom planiranju i izgradnji mira, uključujući donošenje političkih i ekonomskih odluka, suzbijanje stereotipa i promicanje ženskog liderstva i kapaciteta, upravljanje programima pomoći, te podršku ženskim organizacijama.
- **Rezolucija UN-a 1960 (2010.)** donesena je kao odgovor na spor napredak u rješavanju pitanja seksualnog nasilja u oružanim sukobima, posebno nad ženama i djecom. Njome se poziva na konkretne korake i stvaranje institucionalnih mehanizama za preveniranje i zaštitu od seksualnog nasilja

tijekom sukoba kao ozbiljne povrede ljudskih prava i međunarodnog prava.

- **Rezolucijom UN-a 2106 (2013.)** ukazuje se na spor napredak u primjeni važnih aspekata Rezolucije 1960 i poziva na učinkovitije korake u procesuiranju i reagiranju na slučajeve seksualnog nasilja, što bi znatno pridonijelo održavanju međunarodnog mira i sigurnosti.
- **Rezolucijom UN-a 2122 (2013.)** poziva se na kontinuiranu primjenu UN-ove Rezolucije 1325 i nacionalnih akcijskih planova, te unaprijeđenje sustava koordinacije, monitoringa i evaluacije. U njoj je posebno težište stavljeno na žensko liderstvo i veće sudjelovanje žena u praćenju napretka, rješavanju sukoba i očuvanju mira.
- **Rezolucija UN-a 2242 (2015.)** odnosi se na žene, mir i sigurnost s naglaskom na važnost sudjelovanja i doprinosa žena u kontekstu aktualnih globalnih sigurnosnih prijetnji i izazova, poput nasilnog ekstremizma, povećanog broja izbjeglica i interno raseljenih osoba, posljedica klimatskih promjena, različitih pandemija itd. U njoj se jasno pokazuje suštinska veza između sudjelovanja žena i održivog mira i sigurnosti.

UN-ova Konvencija o uklaňanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW, 1979.) primjenjuje se u Bosni i Hercegovini od 1993., dok je Opcijski protokol potpisan 2002. godine. Bosna i Hercegovina, kao država članica, podnosi redovita izvješća UN-ovom Odboru za CEDAW o primjeni Konvencije (u daljnjem tekstu: izvješće o CEDAW-u). Tijekom 2017. godine izrađeno je Šesto periodično izvješće o CEDAW-u za BiH, koje je u postupku usvajanja u VMBiH. Ovo izvješće, uz ostalo, sadrži detaljne informacije o provedbi preporuka Odbora za CEDAW u područjima od značaja za primjenu UNSCR-a 125, a koje su dostavljene nakon prethodnog izvješća o CEDAW-u za BiH.

Pekiňskom deklaracijom i Platformom za akciju (1995.), u poglavlju *Žene i oružani sukobi*, poziva se na poduzimanje sveobuhvatnih institucionalnih promjena kako bi se smanjili vojni izdaci i omogućilo promicanje ljudskih prava i nenasilnog rješavanja sukoba na globalnom planu. U Deklaraciji je također naglašeno potrebnim osigurati sudjelovanje žena u procesima zaključivanja mira i rješavanja sukoba, kao i zaštitu žena u ratnim područjima i izbjegličkim kampovima.

U Preporuci 17. (2007.) Odbora ministara Vijeća Europe "Standardi i mehanizmi za ravnopravnost spolova" u pogledu *konflikta i postkonfliktnog razdoblja* poziva se na punu provedbu relevantnih međunarodnih pravnih instrumenata, naročito *UN-ove Rezolucije 1325*, te je naglašeno sljedeće: "sudjelovanje žena u odlučivanju o sprječavanju i razrješavanju sukoba mora se povećati budući da žene mogu dati značajan doprinos, naročito u pogledu izgradnje mira i sprječavanja daljnjih sukoba. Njihovo sudjelovanje u odlučivanju i mehanizmima za zaštitu, rukovođenju i razrješavanju sukoba, uključujući mirovne pregovore i demokratizaciju društva nakon sukoba, ne smije biti ispod 40%, što se smatra minimalnim pragom jednakosti".

2.2. Domaći pravni okvir

Ustavom Bosne i Hercegovine, Ustavom Federacije Bosne i Hercegovine, Ustavom Republike Srpske, ustavima kantona i Statutom Brčko Distrikta BiH svim građanima i građankama Bosne i Hercegovine zajamčeni su: pravo sudjelovanja u političkim strankama, pravo sudjelovanja u javnim poslovima, jednakopravno pristupa javnim službama te pravo da biraju i da budu birani. Ustavom BiH, međutim, nije propisana opća obveza određene zastupljenosti spolova (kvota, proporcija, paritet i sl.) u javnom životu niti posebna obveza u pogledu zastupljenosti u zakonodavnoj, izvršnoj ili sudbenoj vlasti, ali sadrži odredbe o zabrani diskriminacije po osnovi spola u uživanju

prava i sloboda utvrđenih Ustavom BiH i u međunarodnim sporazumima navedenim u Aneksu I. Ustava.

Pitanje ravnopravnosti spolova uređeno je i brojnim drugim zakonskim i podzakonskim aktima države i entiteta. Člankom 20. **Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini** - pročišćeni tekst¹ (područje koje se odnosi na *javni život*) propisana je ravnopravna zastupljenost oba spola u upravljanju i procesima odlučivanja. Radi bržeg postizanja ravnopravne zastupljenosti spolova u kreiranju politika i donošenju odluka na svim razinama ustroja vlasti u Bosni i Hercegovini, prilikom noveliranja Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH članak 20. usklađen je s Preporukom 3. (2003.) Odbora ministara Vijeća Europe, kojom je propisano sljedeće: "Ravnopravna zastupljenost spolova postoji u slučaju kada je jedan od spolova zastupljen najmanje 40% u državnim tijelima na svim razinama ustroja vlasti i tijelima lokalne samouprave, uključujući zakonodavnu, izvršnu i sudbenu vlast, političke stranke..."

Izborni zakon Bosne i Hercegovine² usuglašen je sa Zakonom o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini, te je člankom 4.19 stavak 4. propisano da ravnopravna zastupljenost spolova postoji u slučaju kada je jedan od spolova zastupljen s najmanje 40% od ukupnoga broja kandidata na listi. Pored obveznog postotka, utvrđivanjem kvote uređen je i obvezni poredak pri rangiranju. To pravilo nalaže najmanje jednog kandidata manje zastupljenog spola među prva dva kandidata, dva kandidata manje zastupljenog spola među prvih pet kandidata i tri kandidata manje zastupljenog spola među prvih osam kandidata itd. Središnje izborno povjerenstvo BiH (u daljnjem tekstu: SIPBiH) odbija listu stranke ako ona nije sastavljena prema ovom pravilu o kvoti. U 2016. predložene su **Izmjene i dopune Izbornog zakona BiH**, među kojima je i prijedlog o jednakoj zastupljenosti spolova na kandidacijskim listama (po 50% oba spola na listi), međutim ove izmjene i dopune nisu usvojene. Izrađen je i **Prijedlog zakona o izmjeni i dopunama Zakona o Vijeću ministara BiH** kojim je bila propisana ravnopravna zastupljenost oba spola u sastavu VMBiH (imenovanje najmanje 40% osoba manje zastupljenog spola). Iako je bio usvojen u prvom čitanju na 28. sjednici Zastupničkog doma Parlamentarne skupštine BiH, ovaj zakon u konačnici ipak nije usvojen.

Gender akcijski plan Bosne i Hercegovine za razdoblje 2013.-2017. godine (GAP BiH)³ jest strateški dokument koji sadrži strateške ciljeve, programe i mjere za ostvarivanje ravnopravnosti spolova u svim područjima društvenog života i rada, u javnoj i privatnoj sferi. U njemu su dane smjernice za izradu godišnjih operativnih planova na entitetskoj, kantonalnoj i lokalnoj razini. U GAP-u BiH je navedeno da su u Rezoluciji Vijeća sigurnosti UN-a 1325 i Rezoluciji Europskog parlamenta o sudjelovanju žena u mirnom rješavanju sukoba (2000/2025(INI)) dane upute i smjernice državama članicama za poduzimanje odgovarajućih mjera kako bi unaprijedile položaj žena u društvu i spriječile svaki oblik nasilnog rješavanja problema. U tijeku je priprema novog, trećeg po redu Gender akcijskog plana Bosne i Hercegovine za razdoblje 2018.-2022. godine.

3. Analiza stanja ravnopravnosti spolova po strateškim ciljevima AP-a UNSCR 1325 u BiH

3.1. Udjel žena u vojsci, policiji i mirovnim misijama, uključujući i udjel na mjestima donošenja odluka

Pokazatelji zastupljenosti žena u vojsci, policiji i mirovnim misijama, uključujući i udjel na mjestima donošenja odluka, ukazuju na određeni napredak od početka

provedbe AP-a UNSCR 1325 u BiH, ali je taj napredak još uvijek daleko od ravnopravne zastupljenosti spolova.

3.1.1. Udjel žena u zakonodavnoj, izvršnoj vlasti i pravosuđu

Prema podacima, **udjel žena u zakonodavnoj i izvršnoj vlasti** na svim razinama ustroja vlasti u BiH iznosi oko 20%. Nakon **Općih izbora 2014. godine**⁴ zastupljenost žena u Zastupničkom domu Parlamentarne skupštine BiH (ZD PSBiH) iznosi 23,8%. Primjetan je trend porasta broja žena u PSBiH, kao i odnos biračkog tijela spram žena koje su izabrane, jer su četiri žene koje su bile izabrane 2010. ponovno izabrane 2014. godine. Kolegijem ZD-a PSBiH, koji čine tri člana, trenutačno predsjedava žena. Zastupljenost oba spola u sastavu Kolegija propisana je Poslovnikom ZD PSBiH.

- U parlamentima entiteta udjel žena u prosjeku iznosi 19,7% (Parlament FBiH 21,4% i Narodna skupština RS-a 18%). U FBiH je broj žena povećan za više od 4%, dok je zabilježen pad broja izabranih žena u Narodnoj skupštini RS-a za 5% u odnosu na prethodni skupštinski saziv iz 2010. godine. Međutim, nakon održavanja Lokalnih izbora 2016. godine u Narodnoj skupštini RS-a došlo je do određenih promjena, tako da žene trenutačno zauzimaju 23% zastupničkih mjesta. Na razini kantona, u prosjeku udjel žena iznosi 18,5%, pri čemu je najveći postotak izabranih žena u Posavskom kantonu (23,8%), a najmanji u Kantonu 10 (4%).
- U sadašnjem sazivu VMBiH su dvije ministricice, u Vladi FBiH zabilježen je značajan porast broja žena i iznosi 25%, dok je u kantonalnim vladama smanjena zastupljenost žena na dužnosti ministra. U Vladi RS-a je 25% žena, uključujući premijerku koja vodi Vladu u drugom mandatu. Vijećem naroda RS-a također predsjedava žena, a na dužnosti zamjenika premijera Vlade FBiH je žena.

Na **Lokalnim izborima 2016. godine**⁵ za gradonačelnike/načelnike kandidiralo se 6,22% žena i 93,78% muškaraca, a za vijeća/skupštine 41% kandidatkinja i 59% kandidata. Kad su u pitanju nacionalne manjine, ovjereneno je 18 žena i 125 muškaraca. Na Lokalnim izborima 2016. godine žene su činile 49% glasačkog tijela. Rezultati ovih izbora ukazuju na blagi porast broja izabranih žena. Prema podacima SIPBiH, šest žena (4,3%) izabrano je za načelnice: pet načelnica u RS-u i jedna načelnica u FBiH, dok je 2012. godine taj postotak iznosio 3,6%. Udjel žena u vijećima/skupštinama iznosi 18,34%, što je blago povećanje participacije žena u odnosu na Lokalne izbore 2012. godine kada je taj postotak iznosio 17,1%.

Podaci o **udjelu u pravosuđu** iz 2016. pokazuju da zastupljenost žena u sudovima iznosi oko 64%, a u tužiteljstvima 51%. Na višim pozicijama, predsjednika sudova i glavnih tužitelja, zastupljenost žena je 43%, što je porast broja žena u strukturi rukovoditelja pravosudnih institucija BiH u odnosu na prethodno izvještajno razdoblje. U 80% kantonalnih sudova žene obnašaju dužnost predsjednika suda, a od devet rukovodećih mjesta je 33% žena, i to jedna na mjestu v.d. glavnog tužitelja i dvije glavne tužiteljice u okružnim tužiteljstvima.

Prema podacima Ministarstva vanjskih poslova BiH (u daljnjem tekstu: MVPBiH) za izvještajno razdoblje 2015.-2016. godine, u **diplomatsko-konzularnoj mreži** bilo je 11 veleposlanica (ili 23%), jedna generalna konzulica (ili 17%) i dvije voditeljice stalnih misija (ili 40%). Analizom dostupnih podataka utvrđeno je da je u razdoblju 2013.-2016. godine broj veleposlanica porastao sa šest na 11, što je u prosjeku porast za oko 8%. Međutim, prema najsvježijim podacima iz 2017. godine, broj veleposlanica smanjen je na sedam. Nadalje, broj žena

¹ "Službeni glasnik BiH", broj 32/10

² "Službeni glasnik BiH", br. 23/01, 07/02, 09/02, 20/02, 25/02, 04/04, 20/04, 25/05, 52/05, 65/05, 77/05, 11/06, 24/06, 32/07, 33/08, 37/08, 32/10, 18/13 i 07/14

³ "Službeni glasnik BiH", broj 98/13

⁴ Podaci Središnjeg izbornog povjerenstva BiH

⁵ Podaci Središnjeg izbornog povjerenstva BiH

državnih službenica s diplomatskim statusom je, u načelu, veći od broja muškaraca.

U **pregovaračkim izaslanstvima BiH** iz nadležnosti Ministarstva sigurnosti BiH (u daljnjem tekstu: MSBiH) za zaključivanje međunarodnih dokumenata o policijskoj suradnji, ponovnom prihvatu (readmisiji), zaštiti tajnih podataka, kao i zaštiti i spašavanju, zastupljenost žena iznosi 34%. Ministarstvo sigurnosti BiH nastoji osigurati ravnopravnu zastupljenost muškaraca i žena u ovim izaslanstvima, što pokazuje podatak da je u svakom pregovaračkom izaslanstvu najmanje jedna žena, dok je u sporazumima/protokolima o readmisiji uspostavljen paritet, tj. podjednaka zastupljenost žena i muškaraca.

Primjena postojećih zakonskih odredaba kakva je kvota od 40% (članak 4.19 Izbornog zakona BiH ili članak 20. ZoRS-a) dovela je do određenog napretka, ali je potrebno uključivati dodatne afirmativne mjere koje bi rezultirale konkretnim porastom broja žena na mjestima donošenja odluka.

3.1.2. Udjel žena u vojsci, policiji i mirovnim misijama

Provođenjem sveobuhvatnih strateških mjera iz AP-a UNSCR 1325 uspostavljeno je povoljnije okruženje za porast udjela žena u vojnim i policijskim snagama, iako je taj porast i dalje najuočljiviji na nižim pozicijama i činovima. U Ministarstvu obrane BiH (u daljnjem tekstu: MOBiH) zaposleno je 38% žena (porast od 2% u odnosu na 2013. godinu), a u Oružanim snagama BiH (u daljnjem tekstu: OSBiH) zastupljeno je 6,8% žena (porast od 1,8% u odnosu na 2010. i samo 0,2% u odnosu na 2013. godinu), dok je 24% žena civilnih osoba i 5,5% žena vojnih osoba (1% u odnosu na 2013. godinu).

Ministarstvo obrane BiH uspješno provodi mjeru kojom, prilikom prijema kandidata u OSBiH, bude primljeno 10% žena od ukupnoga broja primljenih, s tim što se prednost daje najuspješnijim kandidatima i kandidatkinjama u skladu s listom uspješnosti. Tome u prilog ide evidentno povećanje interesa osoba ženskog spola za prijem u OSBiH, što ilustrira podatak¹ da su se 2008. godine na oglas prijave samo 23, a 2014. godine čak 595 kandidatkinja.

- Od ukupno 2.693 prijavljenih kandidata u 2014. godini, bilo je 241 kandidatkinja (nešto više od 10%). Na javnom natječaju za prijem časnika u OSBiH bilo je 76 žena (nešto više od 20%) od ukupno prijavljenih 369 kandidata. Prema podacima iz 2016. godine, na javni oglas za prijem vojnika bilo je 9,9% žena od ukupnoga broja prijavljenih. Od ukupnoga broja prijavljenih na natječaj za prijem časnika, prijavilo se 20,59% žena, a na interni oglas za dočasnike 18,75% žena. Vojne akademije upisalo je 11 osoba ženskog spola ili 14% od ukupnoga broja upisanih.

Postoji trend porasta udjela žena na rukovodećim mjestima u sektorima obrane i sigurnosti. Primjerice, u MOBiH žena obnaša dužnost ministra, a tri žene postavljene su na mjesta voditeljica odsjeka. Trenutačno je 22% žena na rukovodećim mjestima. Međutim, u OSBiH je udjel žena na rukovodećim mjestima i dalje veoma nizak (2,5%). Podaci MSBiH o udjelu žena na rukovodećim mjestima u institucijama sektora sigurnosti na svim razinama vlasti pokazuju da su žene uglavnom zastupljene na razini srednjeg menadžmenta, tj. one su voditeljice odsjeka/odjela, dok su minimalno zastupljene na višim rukovodećim mjestima, npr. pomoćnika ministra/ravnatelja, na kojima su samo tri žene. Međutim, u ukupnome broju zaposlenih u MSBiH, agencijama za provedbu zakona u BiH, entitetskim i kantonalnim ministarstvima i Policiji Brčko Distrikta BiH zastupljenost žena u prosjeku iznosi 50,5%.

Udjel žena u policijskim snagama² na svim razinama vlasti pokazuje da su žene zastupljene 7,5% i to su uglavnom policajke i starije policajke, inspektorice, mlađe i više inspektorice. Od ukupnoga broja policijskih službenica, 11,3% su više inspektorice, 3,3% su samostalne inspektorice, a samo 0,3% glavne inspektorice.

- U Državnoj agenciji za istrage i zaštitu (u daljnjem tekstu: SIPA) zaposleno je 14,64% policijskih službenica, što čini porast od oko 1,5% u odnosu na podatke iz 2013. godine s početka primjene akcijskog plana. U Graničnoj policiji BiH (u daljnjem tekstu: GPBiH) zastupljenost žena od 7,78% pokazuje porast od oko 0,5%. U Direkciji za koordinaciju policijskih tijela BiH (u daljnjem tekstu: DKPTBiH) zaposleno je 38 policijskih službenica ili 5,25%. U Federalnoj upravi policije (u daljnjem tekstu: FUP) udjel žena od 7,8% se ne mijenja još od 2010. godine. Zastupljenost žena u 10 kantonalnih ministarstava unutarnjih poslova od 7,3% je nešto povećana (za oko 1%) u odnosu na 2013. godinu. Prema dostupnim podacima, postotak policijskih službenica u Ministarstvu unutarnjih poslova RS-a porastao je za oko 2% u zadnje tri godine i iznosi 7,8%. U Policiji Brčko Distrikta BiH je 4,8% žena, isto koliko je bilo i 2013. godine.

Iako navedeni podaci pokazuju neujednačeno stanje zastupljenosti policijskih službenica u pojedinim policijskim organima, opći je zaključak da je došlo do neznatnog porasta udjela žena u policijskim snagama na svim razinama u Bosni i Hercegovini, koji u izvještajnom razdoblju u prosjeku iznosi oko 1,25%. Žene su također podzastupljene na najvišim rukovodećim mjestima s višim činovima (oko 1,2%). Zadnjih godina često je naglašavano da je korištenje porodičnog dopusta razlog za otežano napredovanje u policijskoj karijeri. Naime, kriteriji za stjecanje neposredno višeg čina, koji se formalno ne razlikuju za žene i muškarce, zahtijevaju točno određeno vrijeme provedeno u prethodnom činu i dostavu ocjene u posljednje tri godine. Ako je policijska službenica jednu godinu provela na porodičnom dopustu, nije u mogućnosti dostaviti tražene ocjene niti se prijaviti na natječaj. Pojedine policijske agencije, kao što su GPBiH i SIPA, nastoje prevladati ovaj problem tako što uzimaju u obzir zadnje tri ocjene (mimo korištenja porodičnog dopusta), ali to još uvijek nije slučaj u svim policijskim organima. Zbog toga je potrebno i dalje inzistirati na izmjenama i dopunama Zakona o policijskim službenicima BiH i mjerodavnih podzakonskih akata, kako bi se spriječila mogućnost da korištenje porodičnog dopusta predstavlja otegotnu okolnost u postupku napredovanja, te na taj način spriječila neizravna diskriminacija po osnovi spola.

Udjel žena u mirovnim misijama porastao je u odnosu na početak primjene AP-a UNSCR 1325 u BiH.

- U MSBiH provodi se afirmativna mjera kojom je smanjen broj potrebnih godina radnog iskustva, kao jednog od glavnih kriterija za prijavu za upućivanje u mirovne misije, s osam na pet godina za žene. Provedba ove afirmativne mjere doprinosi porastu broja žena u mirovnim misijama UN-a, te je postotak koji trenutačno iznosi 30% povećan za 6% u odnosu na 2014., a za oko 14% u odnosu na 2010. godinu.

- U MOBiH također je znatnije porastao broj žena u ukupnom broju upućenih u mirovne misije. Od 2013. godine udjel žena od 3,5% porastao je na 6,7%. Stalnom porastu broja žena upućenih u mirovne misije pridonose i redovne petodnevne obuke o temi: "Rodna pitanja u operacijama potpore miru" koje su uvrštene u nastavne planove i programe Centra za obuku za operacije potpore miru OSBiH - PSOTC.

¹ Podaci Ministarstva obrane BiH

² Podaci Ministarstva sigurnosti BiH

Porast udjela žena u sektorima obrane i sigurnosti, uključujući i udjel u donošenju odluka, dugoročan je proces. Zbog specifičnosti ovih sektora u kojima tradicionalno dominantniju ulogu i zastupljenost imaju muškarci, nije moguće očekivati brz napredak. Potrebno je stvoriti niz preduvjeta kako bi se ostvarila ravnopravna zastupljenost sukladno Zakonu o ravnopravnosti spolova BiH.

3.1.3. Stvaranje preduvjeta za veći udjel žena u sektorima obrane i sigurnosti

Jedan od ključnih sustavnih preduvjeta za ravnopravno sudjelovanje žena u sektorima obrane i sigurnosti, kao i na mjestima donošenja odluka, jest **usklađivanje zakona, podzakonskih akata, strategija, politika i programa** iz djelokruga nadležnih institucija sa Zakonom o ravnopravnosti spolova u BiH (u daljnjem tekstu: ZoRS BiH). Tijekom provedbe AP-a UNSCR 1325 u BiH većina nadležnih institucija nastojala je ispunjavati ovu obvezu propisanu člankom 24. ZoRS-a BiH, ali ova praksa nije ujednačena: dok se u nekim institucijama više radilo na usklađivanju ili donošenju novih internih akata, pravila i procedura, u drugima je uvedna redovita praksa dostave zakona i politika na mišljenje ARS-u MLJPIBiH i entitetskim gender centrima, a prije upućivanja VMBiH odnosno entitetskim vladama. Broj akata koji se dostavljaju na mišljenje ARS-u MLJPIBiH porastao je za oko tri puta u zadnje tri godine. Poseban napredak postignut je u MSBiH, koji redovito traži mišljenje o usuglašenosti sa ZoRS-om BiH nacrtu zakona i drugih propisa, strategija, akcijskih planova i programa iz svoje nadležnosti, pri čemu su izvršene sve sugestije ARS-a MLJPIBiH.

Nadalje, u većini nadležnih institucija i agencija usvojene su odluke kojima se dodatno propisuju obveze usklađivanja propisa sa ZoRS-om BiH i druge aktivnosti u cilju uređenja, promicanja i zaštite ravnopravnosti spolova. Pored već postojećih internih akata, u MOBiH je u postupku donošenja/odobranja i Politika rodne ravnopravnosti u MOBiH i OSBiH, za koju je već izrađen prednacrt, kao i Standardne operativne procedure rodne ravnopravnosti u OSBiH te Instrukcija o primjeni propisa iz područja ostvarivanja prava na porodiljni i roditeljski dopust i reguliranja statusa trudnica u OSBiH.

Iako je postignut napredak u usklađivanju propisa i politika sa ZoRS-om BiH te donošenju internih akata za postizanje ravnopravnosti spolova, u pojedinim institucijama još uvijek nije sustavno uspostavljeno praćenje učinaka primjene uvedenih odredaba. Potrebno je raditi na uspostavi jedinstvenog sustava praćenja koji će primjenjivati sve institucije kao dio sveukupnog procesa uvođenja, primjene i nadzora nad primjenom načela ravnopravnosti spolova.

Jačanje kapaciteta žena i podizanje svijesti stručne i šire javnosti, uključujući i promidžbene aktivnosti, od ključnog je značaja za porast udjela žena, posebno u područjima u kojima prevladavaju muškarci, kao što su obrana i sigurnost. Pojedine institucije su, u većoj ili manjoj mjeri, nastojale osigurati uvjete za stručno usavršavanje žena. Žene su sudjelovale na različitim obukama i tečajevima, ali je i dalje broj muškaraca na stručnim specijalističkim obukama namijenjenim za profesionalno usavršavanje u policijskim i vojnim snagama mnogo veći.

Tijekom provedbe AP-a UNSCR 1325 u BiH realizirane su brojne edukativne i promidžbene aktivnosti u cilju **podizanja svijesti stručne i šire javnosti** o važnosti pitanja ravnopravnosti spolova, većeg udjela žena u donošenju odluka u postizanju mira i sigurnosti, te važnosti UN-ove Rezolucije 1325 i svih pratećih rezolucija. Promocija i obuke o ravnopravnosti spolova za zaposlenike i zaposlenice institucija sektora obrane i sigurnosti koje su zastupljene u KO-u održane su u sklopu različitih inicijativa i projekata ARS-a MLJPIBiH, međunarodnih i nevladinih organizacija. One su bitno doprinijele povećanju

znanja, ali je važno istaknuti da je pristup jačanju kapaciteta u protekle tri godine znatno unaprijeđen. Obuke se sve češće planiraju u skladu s potrebama pojedinih sektora/organizacijskih jedinica institucija i uvrštavaju u redovne planove i programe obuka u institucijama i agencijama.

Tijekom provedbe AP-a UNSCR 1325 su ARS MLJPIBiH, nadležne institucije, nevladine i međunarodne organizacije promovirale teme vezane za UNSCR 1325 "Žene, mir i sigurnost" ili pak ciljanim **promidžbenim aktivnostima, skupovima i materijalima** ili uključivanjem ovih tema u druge promidžbene akcije. Kampanje su bile usredotočene na afirmiranje i promicanje vojnog poziva, promicanje sudjelovanja žena u policiji, vojsci i mirovnim misijama, te uloge i utjecaja žena u političkom i javnom odlučivanju, pogotovu u kontekstu općih i lokalnih izbora održanih u izvještajnom razdoblju.

Potrebno je ulagati više napora kako bi se uvjeti za napredovanje u policijskim i vojnim strukturama, kao i uvjeti za sudjelovanje na mjestima donošenja odluka, prilagođavali statusu i potrebama oba spola, te omogućilo usklađivanje profesionalnog i obiteljskog života. Tome doprinose redovite i povremene obuke u cilju kontinuiranog podizanja svijesti i razumijevanja važnosti primjene standarda ravnopravnosti spolova u sektorima obrane i sigurnosti. Osnaženi su i koriste se stručni kapaciteti u nadležnim institucijama za daljnje prenošenje stečenih znanja i vještina. Primjetan je i porast broja ciljanih promidžbenih aktivnosti koje iniciraju i provode nadležne institucije u cilju promicanja jednakih mogućnosti i preduvjeta za veći udjel žena u sektorima obrane i sigurnosti.

3.2. Povećanje stupnja ljudske sigurnosti iz perspektive ravnopravnosti spolova

Unaprijeđenju sigurnosti građana i građanki u jednoj zemlji može se pristupiti na dva načina: 1) zaštitom nacionalne sigurnosti uz puno poštovanje ljudskih prava i sloboda (što je više u nadležnosti sigurnosnih i obrambenih struktura) i 2) zaštitom ljudi od svakodnevnih sigurnosnih prijetnji i izazova, što doprinosi i većoj nacionalnoj sigurnosti (to uključuje više aktera i širu zajednicu).

Uvođenje koncepta ljudske sigurnosti s aspekta rodne ravnopravnosti, kao strateškog prioriteta AP-a UNSCR 1325 u BiH, omogućilo je sagledavanje sigurnosti građana i građanki u BiH uzimajući u obzir:

- specifičnosti postkonfliktne BiH koje su, u skladu s UNSCR-om 1325, prepoznate kao izravna ili neizravna posljedica ratnih zbivanja u BiH kakve su: položaj preživjelih žrtava seksualnog nasilja i drugih oblika stradanja za vrijeme rata, opasnosti od miniranih područja i trgovina ljudima;
- prepoznavanje novih sigurnosnih prijetnji i izazova na globalnoj razini, a koje izravno ili neizravno pogađaju BiH i regiju (prirodne katastrofe, izbjeglička kriza, nasilni ekstremizam i dr.). Rodno odgovoran pristup navedenim sigurnosnim prijetnjama i izazovima omogućio je pravovremeno, konkretno djelovanje u nedavnim izvanrednim i kriznim situacijama u BiH i regiji, kao što su poplave 2014. godine, izbjeglička kriza u regiji te pokretanje inicijativa za preventivno djelovanje u području nasilnog ekstremizma kao suvremene sigurnosne prijetnje.

3.2.1. Trgovina ljudima

Bosna i Hercegovina i dalje je polazišna, odredišna i tranzitna zemlja za žene, djecu i muškarce žrtve **trgovine ljudima**. Ono što pogoduje počinjenju kaznenih djela koja se odnose na trgovinu ljudima su loše društveno-ekonomske prilike.

Izmjenama i dopunama Kaznenog zakona BiH¹ je kazneno djelo *trgovina ljudima*, koje u sebi sadrži elemente iskorištavanja u zemlji u kojoj žrtva trgovine ljudima nema državljanstvo ili prebivalište, zadržano u ovom kaznenom zakonu, dok su ostala kaznena djela trgovine ljudima obuhvaćena kaznenim zakonima entiteta i Brčko Distrikta BiH. Žrtve kaznenog djela iz Kaznenog zakona BiH su osobe bez državljanstva BiH ili prebivališta u BiH ili državljanin BiH u inozemstvu. Revidiran je i pooštren kazneni okvir za pojedine oblike kaznenog djela *međunarodna trgovina ljudima* iz članka 186. Kaznenog zakona BiH, a što će imati utjecaja i na visinu kazni koje se izriču za ovo kazneno djelo. Budući da do sada nije bilo izrečenih presuda primjenom nove zakonske definicije, trenutno nije moguće dati konkretne podatke o učincima navedenih zakonskih izmjena na kaznenu politiku. **Kazneni zakoni FBiH**², **RS-a**³ i **BDBiH**⁴ su usklađeni s **Kaznenim zakonom BiH**.

Podaci iz izvješća **Državnog koordinatora za borbu protiv trgovine ljudima** koji se odnose na primjenu kaznenog zakonodavstva u procesuiranju kaznenih djela trgovine ljudima pokazuju sljedeće:

- Od 2013. do 2015. godine identificirano je 100 potencijalnih žrtava trgovine ljudima. Sud BiH je u svibnju 2014. godine potvrdio optužnicu za kazneno djelo organiziranog kriminala u vezi s kaznenim djelom trgovine ljudima iz članka 186. Kaznenog zakona BiH. U ovome slučaju identificirane su 672 žrtve trgovine ljudima, od toga 652 državljana BiH i 20 stranih državljana (4 Makedonija i 16 Srbija), koji su ranije bili radno iskorištavani u Azerbajdžanu.
- Sud BiH je u razdoblju 2011.-2017. godine izrekao jednu pravomoćnu osuđujuću presudu za kazneno djelo iz članka 187. Kaznenog zakona BiH (međunarodno navođenje na prostituciju/međunarodno vrbovanje radi prostitucije) protiv jedne osobe (muškarac). Presuda je donesena 2016. godine, a osuđeniku je izrečena zatvorska kazna u ukupnom trajanju od 1 godine i 8 mjeseci. Pred Sudom BiH trenutno se vode postupci u dva predmeta protiv ukupno dvije osobe (dva muškarca) za kazneno djelo iz članka 187.
- U razdoblju od stupanja na snagu izmjena Kaznenog zakona BiH (2015.-2017.) Sud BiH nije donio nijednu presudu za kazneno djelo iz članka 186. Kaznenog zakona BiH primjenom nove zakonske definicije. Također, u navedenom razdoblju nije donesena nijedna presuda ni za novo kazneno djelo iz članka 186a. Kaznenog zakona BiH.

Nakon provedbe **Strategije suprotstavljanja trgovini ljudima u BiH i Akcijskog plana (2013.-2015.)**, VMBiH je 2015. godine usvojilo **Akcijski plan suprotstavljanja trgovini ljudima u BiH (2016.-2019.)**. Ovaj je plan usmjeren na unaprjeđenje sustava podrške za borbu protiv trgovine ljudima i djelotvoran kazneni progon trgovine ljudima i povezanih zločina, na prevenciju, učinkovitu zaštitu i pomoć žrtvama trgovine ljudima, te na jačanje partnerstva između aktera uključenih u suprotstavljanje trgovini ljudima. Multidisciplinarni pristup provedbi Plana podrazumijeva uključenost svih nadležnih institucija na svim razinama ustroja vlasti u BiH. Vijeće ministara BiH također je usvojilo **Strategiju u području migracija i azila i Akcijski plan (2016.-2020.)**. Jedan od ciljeva predviđenih u

prijedlogu strateškog dokumenta sadrži mjere i aktivnosti usmjerene na smanjenje trgovine ljudima u BiH.

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH i MSBiH izdvajaju sredstva iz redovnih proračuna za **program podrške žrtvama trgovine ljudima**. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH osigurava sredstva za grantove NVO-ima za izravnu podršku žrtvama trgovine ljudima rehabilitacijom i reintegracijom žena i djevojčica žrtava trgovine ljudima u lokalnim zajednicama. Ministarstvo sigurnosti BiH osigurava sredstva u proračunu za smještaj i pomoć koja se pruža strancima žrtvama trgovine ljudima u skloništim nevladinih organizacija s kojima MSBiH ima potpisane protokole o suradnji. Za 2014. godinu osigurani su sredstva za smještaj i pravna pomoć za strance žrtve trgovine ljudima te pravna pomoć za strance u imigracijskom centru. Sredstva su osigurana i za 2015. i 2016. godinu. Od početka 2017. godine stupanjem na snagu Zakona o pružanju besplatne pravne pomoći osigurana je besplatna pravna pomoć fizičkim osobama koje su u postupku protjerivanja i žrtvama trgovine ljudima u skladu s obvezama koje BiH ima prema međunarodnim konvencijama.

Osim toga, realizirani su i brojni projekti suradnjom MSBiH i međunarodnih i nevladinih organizacija, posebno s Mrežom nevladinih organizacija RING⁵, usmjereni na jačanje kapaciteta, analize te unaprjeđenje zakonodavstva i procedura proaktivne zaštite žrtava i sprječavanja trgovine ljudima. U razdoblju 2014.-2017. provedene su brojne **obuke radi jačanja kapaciteta i druge aktivnosti za podizanje svijesti o problemu trgovine ljudima** koje su poglavito financirale međunarodne organizacije u sklopu različitih projekata. Više od 15 obuka i stručnih sastanaka bilo je usmjereno na poboljšanje istraga i rada istražnih timova, povećanje ekspertize pravosudnih institucija, teme vezane za prava žrtava trgovine ljudima, tehnike intervjuiranja (uključujući intervjuiranje djece) i tehnike financijskih istraga u slučajevima trgovine ljudima, te upravljanje granicom vezano za trgovinu ljudima.

U istom su razdoblju realizirane brojne **promidžbene aktivnosti i kampanje cilju podizanja svijesti o problemu trgovine ljudima**. Ministarstvo sigurnosti BiH je 2015. godine pokrenulo kampanju "Ljudi nemaju cijenu", kojom je ukazano na najčešće oblike trgovine ljudima u BiH: prosjačenje i trgovina djecom, seksualno iskorištavanje i prisilni brak, te trgovina organima i radno iskorištavanje. U sklopu kampanje pozvane su nadležne institucije i tijela na provođenje energičnijih istraga i primjenu sankcija predviđenih Kaznenim zakonom BiH. Također, nevladine organizacije aktivne u području sprječavanja i borbe protiv trgovine ljudima, posebno članice Mreže RING, intenzivno rade na podizanju svijesti javnosti, a posebno djece i mladih, o fenomenu trgovine ljudima, s naglaskom na problem prosjačenja, te važnost mobilizacije građana, nadležnih institucija, pravosuđa, policije i školstva u zajedničkoj borbi protiv zlorabe djece u prosjačenju kao opasnom kriminalu i kršenju ljudskih prava.

3.2.2. Podrška žrtvama seksualnog nasilja i drugih oblika stradanja za vrijeme rata

Podrška žrtvama seksualnog nasilja i drugih oblika stradanja za vrijeme rata nastoji se ostvariti unaprjeđenjem pravnog okvira i mehanizama za ostvarivanje prava žrtava, te dostupnošću kompenzacija i beneficija. Preživjele žrtve uglavnom ne ostvaruju svoja prava na naknadu za pretrpljenu štetu u kaznenom postupku. Sudovi i tužiteljstva najčešće preusmjeravaju žrtve na građanske parnice, umjesto da se dosuđivanjem naknade štete bave u kaznenom postupku u skladu s postojećom zakonskom osnovom. To dovodi do toga da se preživjeli odriču svojih temeljnih prava na naknadu, jer postupci ostvarivanja

¹ "Službeni glasnik BiH", broj 40/15

² "Službene novine FBiH", broj 46/16

³ "Službeni glasnik RS", broj 67/13

⁴ "Službeni glasnik BDBiH", broj 33/13

⁵ Mrežu RING za borbu protiv trgovine ljudima čini 11 nevladinih organizacija u BiH.

naknade u građanskoj parnici podrazumijevaju otkrivanje njihovih identiteta, koji su često zaštićeni tijekom kaznenih postupaka. Osim toga, građanska parnica proizvodi dodatne financijske troškove koje mnoge žrtve nisu u mogućnosti platiti.

Još uvijek, dakle više od 20 godina nakon rata, nema službenih podataka o broju žena žrtava silovanja i mučenja. Različiti izvori su suglasni glede nekoliko važnih točaka: (1) masovno silovanje obuhvaćalo je nekoliko tisuća žrtava; (2) bilo je mnogo slučajeva silovanja djevojčica u dobi od 7 do 14 godina; (3) silovanja su često počinjavana u prisutnosti žrtvinih roditelja/djece i općenito je žrtvu silovalo nekoliko napadača.

Nadležne institucije, međunarodne i nevladine organizacije u BiH proteklih su godina provodile aktivnosti i inicijative na utvrđivanju stvarnih potreba preživjelih žrtava, unaprjeđenju pravnog i institucionalnog okvira te mehanizama za ostvarivanje prava preživjelih, uključujući kompenzacije i beneficije koje im pripadaju. Međutim, UN-ov Odbor za CEDAW je u zaključnim komentarima i preporukama za BiH iz 2013. godine skrenuo pozornost na sponost u rješavanju većine problema preživjelih žrtava seksualnog nasilja za vrijeme rata u BiH, ukazujući na neusklađenost kaznenog zakonodavstva u BiH s međunarodnim standardima, te nedovoljno provođenje strategija, akcijskih planova i programa usmjerenih na zaštitu preživjelih žrtava i svjedoka.

Uskladjivanjem postojećeg i donošenjem novog zakonodavstva sukladnog s međunarodnim standardima nastojao se unaprijediti pristup ostvarivanju prava žrtava ratnih zločina seksualnog nasilja i mučenja, uključujući pravo na kompenzaciju i rehabilitaciju.

- Usvojene su **izmjene i dopune Kaznenog zakona BiH**¹ kojima je definicija seksualnog nasilja kao ratnog zločina i zločina protiv čovječnosti usklađena sa standardima međunarodnog kaznenog prava i sudskom praksom međunarodnih sudova. Ovaj se zakon primjenjuje u svim predmetima ratnih zločina, bez obzira na to pred kojim se pravosudnim tijelom vodi postupak.
- Donošenjem **Zakona o dopuni Kaznenog zakona FBiH**² iz 2014. godine propisana je kazna zatvora za izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora ili netrpeljivosti javnim poricanjem ili opravdavanjem genocida, zločina protiv čovječnosti ili počinjenih ratnih zločina utvrđenih pravomoćnom odlukom Međunarodnog suda pravde, Međunarodnog suda za bivšu Jugoslaviju ili domaćeg suda. **Izmjenama i dopunama Kaznenog zakona FBiH**³ iz 2016. godine propisana je definicija kaznenog djela iz mržnje kao svakog kaznenog djela počinjenog zbog rasne pripadnosti, boje kože, vjerskog uvjerenja, nacionalnog ili etničkog podrijetla, jezika, invaliditeta, spola, seksualne orijentacije ili rodnog identiteta druge osobe. Takvo postupanje uzet će se za otegotnu okolnost, ako zakonom nije izrijekom propisana teža kazna za kvalificirani oblik kaznenog djela počinjenog iz mržnje. Teža kazna propisana je za kvalificirane oblike kaznenih djela ubojstva, nanošenja teške tjelesne ozljede, silovanja i oštećenja tuđe stvari koji su počinjeni iz mržnje.
- Također, **Kaznenim zakonikom RS**⁴ propisane su novčane kazne ili kazne zatvora do tri godine za bilo kakvo pozivanje, izazivanje ili poticanje na nasilje ili mržnju usmjerenu prema određenoj osobi ili skupinama zbog njihove nacionalne, rasne, vjerske ili etničke pripadnosti,

boje kože, spola, seksualnog opredjeljenja, invaliditeta, rodnog identiteta, podrijetla ili kakvih drugih osobina.

- Sudska praksa i kaznena politika **Apelacijskog suda Brčko Distrikta BiH** usklađene su s Kaznenim zakonom BiH i međunarodnim standardima, uključujući pojam silovanja, kao i ratni zločin protiv čovječnosti.

Provedba državne **Strategije za rad na predmetima ratnih zločina** pomaže u rješavanju predmeta koji uključuju seksualno nasilje tako što osigurava raspodjelu tereta procesuiranja između pravosuđa na državnoj razini i u entitetima, odnosno u kantonima ako se radi o Federaciji BiH. Pred Sudom BiH, koji je prema Strategiji nadležan za procesuiranje najsloženijih predmeta, trenutačno se vode postupci u određenom broju predmeta iz ove kategorije, dok je znatan broj nezavršenih predmeta još uvijek u fazi istrage pred Tužiteljstvom BiH.

- U 2016. godini zabilježen je porast broja završenih predmeta u odnosu na prethodne godine, a što je rezultat znatnog povećanja broja optužnica za ratne zločine s elementima seksualnog nasilja. O tome svjedoči podatak da je u 2011. godini broj procesuiranih osoba iznosio 13, u 2016. godini taj broj se povećao na 22, dok su u veljači 2017. pred Sudom BiH bili u tijeku kazneni postupci u 46 predmeta u kojima se optuženici terete za kaznena djela s elementima seksualnog nasilja počinjenog u ratu.
- U Tužiteljstvu BiH je 2016. godine bilo neriješeno ukupno 181 najsloženiji predmet ratnih zločina u fazi prijave i 147 predmeta ratnih zločina u fazi istrage. Iste je godine pred Sudom BiH vođen 61 postupak u najsloženijim predmetima ratnih zločina. Od početka rada Suda BiH (2002. godine) pa do kraja 2016. godine pred ovim su sudom pravomoćno okončani postupci protiv ukupno 70 osoba (od čega 67 muškaraca i tri žene) za kaznena djela ratnog zločina s elementima seksualnog nasilja počinjenog nad ženama. Od tog broja, za 53 osobe (51 muškarac i dvije žene) donesene su osuđujuće presude, dok je 17 osoba (16 muškaraca i jedna žena) oslobođeno od optužbi. Osuđenima su izrečene kazne zatvora/dugotrajnog zatvora u ukupnom trajanju od 695 godina.

Novi **Zakon o programu zaštite svjedoka u BiH**⁵ donesen je 2014. godine s ciljem osiguranja učinkovite zaštite svjedoka prije, tijekom i nakon kaznenog postupka, kako bi im se omogućilo slobodno i otvoreno svjedočenje. Zakon se primjenjuje samo u postupcima pred Sudom BiH, te u taksativnom navođenju kaznenih djela za čije se dokazivanje može primijeniti program zaštite svjedoka. Program se primjenjuje samo prema onim svjedocima koji su, zbog svojeg svjedočenja, izloženi ozbiljnoj opasnosti po život, zdravlje, njihovu slobodu i imovinu. Odluku o tome da svjedok uđe u program zaštite svjedoka donosi posebno Povjerenstvo za primjenu programa, koje čine sudac Kaznenog odjela Suda BiH, tužitelj Tužiteljstva BiH i načelnik Odjela za zaštitu svjedoka SIPA-e, dok je za organiziranje i provedbu programa zaštite na operativnoj razini zadužen Odjel za zaštitu svjedoka.

Odjeli za podršku svjedocima uspostavljeni su u: Sudu BiH, Tužiteljstvu BiH, okružnim tužiteljstvima i okružnim sudovima u Republici Srpskoj, kantonalnim sudovima i tužiteljstvima u Federaciji BiH⁶ te Osnovnom sudu BDBiH. U odjelima za podršku svjedocima zaposleni su psiholozi koji pružaju psihosocijalnu, informativnu i organizacijsku podršku i

⁵ "Službeni glasnik BiH", broj 36/14

⁶ Kantonalni sud u Sarajevu (uključuje i Općinski sud), Kantonalno tužiteljstvo u Sarajevu, Kantonalni sud u Novom Travniku, Kantonalno tužiteljstvo KSB, Kantonalni sud i Kantonalno tužiteljstvo u Bihacu, Kantonalno tužiteljstvo HNK/Ž, Mostar (uključuje i Sud), Kantonalni sud u Zenici, Kantonalno tužiteljstvo ZDK, Kantonalno tužiteljstvo TK

¹ "Službeni glasnik BiH", broj 40/15

² "Službene novine FBiH", broj 76/14

³ "Službene novine FBiH", broj 76/14

⁴ "Službeni glasnik RS", broj 64/17

pomoć svjedocima prije, tijekom i nakon sudskih postupaka (uključujući žrtve ratnih zločina, nasilja u obitelji i dr.).

S ciljem stvaranja mreže za podršku žrtvama i svjedocima u predmetima ratnih zločina, seksualnog nasilja i drugih kaznenih djela, u devet od deset kantona u Federaciji BiH potpisani su i protokoli o međusobnoj suradnji nadležnih ministarstava, institucija i nevladinih organizacija u pružanju sveobuhvatne i učinkovite podrške žrtvama i svjedocima u slučajevima ratnih zločina, seksualnog nasilja i drugih oblika kaznenih djela. Uspostavom mreža omogućen je bolji pristup informacijama i upoznavanje s koracima, procedurama te vrstom podrške koju žrtve i svjedoci mogu dobiti od potpisnica protokola.

Ministarstvo za ljudska prava BiH izradilo je **Prijedlog programa za žrtve ratnog silovanja, seksualnog zlostavljanja i mučenja i njihove obitelji u BiH** (2013.-2016.), čiji je cilj bio osigurati mjere za potpunu zaštitu i podršku žrtvama (uključujući psihološku podršku i zdravstvenu zaštitu). Međutim, iako je Program bio sveobuhvatan okvir s jasnim ulogama svih institucija sustava za rješavanje ove problematike, VMBiH ga nije usvojio jer nije dobio podršku svih razina vlasti u Bosni i Hercegovini. Nadalje, do sada nije usvojena ni **Strategija tranzicijske pravde niti Zakon o pravima žrtava mučenja u BiH**, a koji su više puta bili uvršteni u programe rada VMBiH. Pitanja žrtava mučenja i civilnih žrtava rata u pogledu ostvarivanja jednakog statusa i pristupa pravima i zaštiti uređuju se na razini entiteta Republika Srpska i Federacija BiH te razini Brčko Distrikta BiH i njihov pristup pravima ovisi o mjestu prebivališta. Vlada RS-a je u 2016. godini predstavila **Prednacrt zakona o žrtvama ratnog mučenja Republike Srpske**, kojim se namjerava riješiti status i osigurati socijalna pomoć preživjelim, uključujući žene žrtve seksualnog nasilja u ratu. Očekuje se da zakonodavna procedura bude završena tijekom 2017. godine.

Na razini Bosne i Hercegovine ne postoji integrirani zakon kojim se uređuju ostvarivanje prava preživjelih, davanje odštete, rehabilitacija te pristup žrtava uslugama bez obzira na prebivalište. Ova pitanja regulirana su na razini entiteta i Brčko Distrikta BiH. U Bosni i Hercegovini ne postoji fond za naknadu štete ili drugi mehanizmi za obeštećenje žrtava kaznenih djela u slučajevima kada počinitelji nisu u mogućnosti platiti štetu.

- U **Zakonu o zaštiti civilnih žrtava rata u Republici Srpskoj**¹ nisu prepoznate osobe koje su preživjele seksualno zlostavljanje i silovanje kao posebna kategorija civilne žrtve rata. Prava po ovom zakonu imaju osobe koje su zbog nasilja za vrijeme rata pretrpjele tjelesna oštećenja od najmanje 60%, uključujući silovanje. Vlada i Narodna skupština RS-a usvojile su 2015. godine **Informaciju Gender centra RS-a o nalazima i preporukama studije o položaju srpskih žena žrtava ratnog zločina seksualnog nasilja u BiH**². Značaj ove informacije je što je prvi puta u najvišem zakonodavnom tijelu Republike Srpske razmatrana ova problematika i ukazano na položaj žena žrtava rata, te nedostatke u zakonodavstvu i praksi. Dane su konkretne preporuke za djelovanje nadležnih tijela vlasti, koje je usvojila Narodna skupština RS-a. Osnovano je prvo Udruženje žena žrtava rata u RS-u, koje sada ima status udruge od posebnog interesa.

- U Federaciji BiH se prava preživjelih žrtava na materijalnu odštetu ostvaruju u skladu s odredbama **Zakona o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite obitelji s djecom FBiH**³. Ovim je zakonom žrtvama silovanja i seksualnog zlostavljanja priznat status posebne

kategorije civilne žrtve rata i propisana obveza dokazivanja da su pretrpjele seksualno nasilje za vrijeme rata, ali ne i dokaz o tjelesnom oštećenju. izmjenama i dopunama toga zakona⁴, koje su usvojene 2016. godine, uvedeno je neovisno stručno povjerenstvo zaduženo za izdavanje potvrda preživjelim.

- U skladu s **kantonanim propisima**, osobe koje su preživjele seksualno nasilje smatraju se posebnom kategorijom civilnih žrtava rata, te uz prava na mjesečno osobno novčano primanje imaju i ostala prava koja uključuju: zdravstvenu zaštitu, psihološku pomoć, potporu u troškovima liječenja i nabavi ortopedskih pomagala, profesionalnoj rehabilitaciji, prekvalifikaciji i dokvalifikaciji, a u nekim kantonima i prioritet pri zapošljavanju, prioritarno stambeno zbrinjavanje te pravnu pomoć.
- Izmjenama i dopunama **Odluke o zaštiti civilnih žrtava rata u BDBiH** iz 2015. godine ukinuta je ranija diskriminatorska odredba kojom je status preživjelog seksualnog nasilja priznavan samo onima koji su uz dokaze o tjelesnom oštećenju mogli dokazati da je počinitelj pronađen i osuđen. Sadašnje odredbe su manje restriktivne i njima se priznaje psihička trauma ili kao osnova za status, ali i zahtijeva podnošenje potvrde da je žrtva pretrpjela seksualno nasilje te medicinskog dokaza o trajnoj psihičkoj traumi koji izdaje neovisno stručno povjerenstvo. U vrijeme izrade ovoga izvješća povjerenstvo još nije počelo raditi.
- U oba entiteta se civilne žrtve rata, uključujući osobe preživjele ratno seksualno nasilje, nastavljaju suočavati s različitim tretmanom od onog koji imaju ratni vojni invalidi. To se ogleda u znatno nižim naknadama – često u iznosu od 70% od maksimalne mjesečne naknade za ratne vojne invalide. Ne može se zanemariti ni utjecaj stigme na sveukupna nastojanja u pružanju pomoći i podrške preživjelim žrtvama.

Evidentirane su odluke sudova u Bosni i Hercegovini o dodjeli novčane kompenzacije žrtvama ratnog seksualnog nasilja u kaznenim postupcima. Međutim, zahtjevi za naknadu nematerijalne štete podliježu zastari, te takvi zahtjevi mogu biti upućeni isključivo prema počiniteljima, a ne prema državi ili entitetima, uklanjajući time supsidijarnu odgovornost države za naknadu počinjene štete. Većina žrtava i dalje traži naknadu štete u odvojenim parničnim postupcima pred lokalnim sudovima, koji ne primjenjuju iste standarde niti imaju odgovarajuće kapacitete za zaštitu svjedoka. Kada traže odštetu pred parničnim sudovima, žrtve podnose sav teret dokazivanja, moraju angažirati odvjetnika i odgovorne su za plaćanje sudskih troškova.

Agencije UN-a u Bosni i Hercegovini (UNDP, UNFPA, UN WOMEN i IOM) su, u suradnji s institucijama Bosne i Hercegovine, entiteta i Brčko Distrikta BiH, izradile zajednički program podrške pod nazivom "**Traženje zaštite, podrške i pravde za preživjele žrtve seksualnog nasilja za vrijeme sukoba u BiH**" (2014-2017.). Cilj programa bio je unaprijediti status i položaj svih žena žrtava seksualnog nasilja za vrijeme rata, uključujući suzbijanje stigme, davanje odštete, rehabilitaciju te pristup žrtava uslugama bez obzira na prebivalište. U sklopu programa provedena su i istraživanja "Socijalna i ekonomska prava preživjelih seksualnog nasilja tijekom rata u BiH" i "Stigmatizacija osoba koje su preživjele seksualno nasilje u konfliktu u BiH". Pokrenuta je izrada zakonskih i podzakonskih rješenja, podržano ekonomsko i psihosocijalno osnaživanje žena, te izradene sektorske analize kapaciteta institucija pružatelja usluga žrtvama u području zdravstvene i socijalne zaštite, besplatne pravne pomoći, obrazovanja, rada i zapošljavanja. U

¹ "Službeni glasnik RS", br. 25/93, 32/94, 37/07, 60/07, 111/09 i 118/09

² Zaključak Narodne skupštine Republike Srpske br. 02/1-021-492/15 od 21. 4. 2015. ("Službeni glasnik RS", broj 32/15)

³ "Službene novine FBiH", br. 36/09, 54/04, 39/06, 14/09 i 45/16

⁴ "Službene novine FBiH", broj 45/16

suradnji entitetskih ministarstava zdravlja i UNFPA-e, izrađeni su resursni paketi za podršku žrtvama rodno utemeljenog nasilja u zdravstvenom sektoru u Federaciji BiH i Republici Srpskoj, a uključuju i postupanje sa žrtvama koje su preživjele seksualno zlostavljanje i silovanje za vrijeme rata.

Međutim, izvješća nevladinih organizacija potvrđuju da su potrebe na terenu znatno veće no što im je realno moguće udovoljiti, jer postoji niz prepreka za pružanje pomoći i podrške. Veliki broj žrtava živi u udaljenim zajednicama i nisu u mogućnosti redovito dolaziti na tretman i tražiti ostvarivanje svojih prava.

Nevladine organizacije u Bosni i Hercegovini kao što su "Vive Žene" iz Tuzle, "Medica" iz Zenice i druge pružaju psihološku i pravnu podršku žrtvama ratnog silovanja, seksualnog zlostavljanja i mučenja. Program podrške obuhvaća psihoterapijski tretman, socijalno-pravno savjetovanje te davanje nalaza i mišljenja za ostvarivanje prava na status civilne žrtve rata. "Fondacija lokalne demokratije" pruža pravnu pomoć žrtvama i svjedocima prije, tijekom i nakon suđenja, kao i prilikom reguliranja statusnih pitanja. Psihološka podrška postoji i u centrima za mentalno zdravlje, ali njihovi kapaciteti su nedovoljni, dok je dostupnost njihovih usluga ograničena na veće gradove. Važno je naglasiti i činjenicu da još uvijek ima žrtava koje nisu potražile pomoć, te posebno treba obratiti pozornost na pitanje pristupa i podrške ovoj posebno osjetljivoj kategoriji.

Ostvarivanje prava i službenog statusa za sve preživjele žrtve silovanja i mučenja podrazumijeva postojanje **multisektorskog pristupa, koordinacije i institucionalnih mreža** podrške, na čijoj je uspostavi radeno u proteklome razdoblju u sklopu različitih inicijativa, programa i projekata. U sklopu projekta "Osiguranje pristupa pravdi za svjedoke/žrtve jačanjem postojećih i uspostavljanjem novih mreža podrške svjedocima u BiH" (2015.-2017.), koji financira Europska unija a provode nevladine organizacije "Vive Žene" iz Tuzle, "Medica" iz Zenice, "Udružene žene" iz Banje Luke i "ACED" iz Banje Luke, uspostavljeno je 11 mreža nadležnih institucija i potpisani su protokoli o suradnji u kantonima Federacije BiH, regijama Republike Srpske i Brčko Distriktu BiH.

Umrežavanjem i koordiniranjem ključnih aktera – centara za socijalni rad, centara za mentalno zdravlje, nadležnih općinskih službi te nadležnih kantonalnih i entitetskih ministarstava – postiže se da uključene institucije i organizacije učinkovitije provode sve praktične mjere koje su usmjerene na ostvarivanje temeljnih ljudskih prava svih žena žrtava ratnog silovanja i mučenja.

3.2.3. Smanjenje opasnosti od mina

Opasnost od mina i eksplozivnih sredstava zaostalih iz rata još uvijek predstavlja prepreku stvaranju sigurnog okruženja za građane i građanke BiH, održivom povratku, kao i društveno-ekonomskom razvoju u lokalnim zajednicama, odnosno općinama ugroženim minama/eksplozivnim sredstvima zaostalim iz rata. Aktivnosti na smanjenju opasnosti od mina u sklopu provedbe AP-a UNSCR 1325 u BiH usmjerene su na rodni aspekt u određenim segmentima protuminskog djelovanja, uključujući smanjenje i uklanjanje rizika, odnosno smanjenje rizika od mina na prihvatljivu razinu.

Prema posljednjim službenim podacima BHMAC-a, sadašnja minski sumnjiva površina u BiH iznosi 1.091 km² ili 2,2% u odnosu na ukupnu površinu Bosne i Hercegovine. Podaci o žrtvama mina vode se u bazi podataka BHMAIS i razvrstavaju se po spolu, vrsti ozljede, dobnim skupinama i sredstvima koja su izazvala nesreću. Od 1992. godine stradalo je 8.358 osoba od mina/kasetnog streljiva/eksplozivnih sredstava zaostalih iz rata, od kojih je 608 žena (9,5%). U poraću je stradalo ukupno 1.735 osoba, od kojih su 164 žene (9,51%) i 249 djece (14%). Od 1996.

godine prilikom obavljanja poslova humanitarnog deminiranja stradala su 123 deminera, od kojih 74 smrtno.

U 2014. godini registrirano je osam minskih i jedna deminerska nesreća u kojima je stradalo 18 muškaraca, od toga šeset osoba smrtno. U 2015. godini u Bosni i Hercegovini je registrirana jedna minska nesreća u kojoj je smrtno stradala jedna osoba muškog spola. Tijekom 2016. godine stradalo je 12 osoba, od kojih šest osoba smrtno. U 2017. godini stradalo je pet osoba, od kojih dvije smrtno, a među ozlijeđenima bila je jedna žena.

I pored znakova upozorenja na mine, zbog loših ekonomskih prilika u zemlji, stanovništvo Bosne i Hercegovine svjesno ulazi u sumnjive rizične površine radi prikupljanja ogrjeva ili skupljanja sekundarnih sirovina. Primjerice, u 2014. godini dvije osobe su stradale skupljajući sekundarne sirovine, osam osoba prikupljanjem drva za ogrjev, tri osobe su ozlijeđene aktiviranjem protutenkovske mine prilikom izvođenja građevinskih radova, a ostale tri osobe su ozlijeđene aktiviranjem ESZR-a prilikom rada na privatnim posjedima.

U sklopu aktivnosti upozoravanja na mine, 2014. godine procijenjeno je da je otklonjena minska opasnost za oko 13.000 neposredno ugroženih građana koji će biti korisnici deminirane površine. U drugoj fazi primjene projekta "Land release", koji se financira iz sredstava Europske unije (IPA 2011), uključen je dodatni aspekt koji obuhvaća prikupljanje novih i provjeru raspoloživih podataka o žrtvama mina. Predstavnici BHMAC-a aktivno su sudjelovali na radionicama u cilju jačanja subkoordinacije u domeni problematike žrtava mina i drugih osoba s invaliditetom. Međutim, osim razvrstavanja dijela statistike po spolu, nije bilo pokazatelja niti inicijativa za uključivanje u dokumente BHMAC-a, programe mjera, analize, izvješća, projekte i aktivnosti i **gender komponente, odnosno da im se pristupa uzimajući u obzir različita iskustva, potrebe i interese žena i muškaraca**, bilo da je riječ o pomoći žrtvama mina, obiteljiima stradalih ili korisnicima deminiranih površina.

Prema dostavljenim informacijama BHMAC-a za potrebe ovoga izvješća, jedan od projekata pomoći žrtvama od mina pod nazivom "**Alternativa žrtve je samostalnost**", koji je realizirala organizacija amputiraca UDAS, uključivao je edukativni program za žene žrtve mina i žene nositelje kućanstva čiji su članovi žrtve mina u cilju stjecanja konkurentnosti na tržištu rada.

Kontinuiranim aktivnostima upozoravanja na mine nastoji se **povećati svijest i kapaciteti za smanjenje rizika od miniranih područja**, s osnovnim ciljem da se edukacijom, informiranjem putem medija ili izravnim kontaktom s rizičnim ciljnim skupinama podigne svijest o opasnosti od mina, smanji mogućnost novih nesreća i ukaže na dugoročnost opasnosti od mina i eksplozivnih sredstava zaostalih iz rata. Ove aktivnosti provode akreditirane organizacije za protuminsko djelovanje u BiH, uz stručni nadzor BHMAC-a. Postoje podaci o broju i profilu osoba koje su prošle edukaciju, kao što su učenici i učenice osnovnih i srednjih škola, stanovništvo seoskih područja, povratnici i povratnice te osobe koje su posebno izložene riziku: lovci/ribari, izviđači, građevinski radnici, šumari i poljoprivrednici. Dostavljeni podaci nisu razvrstani po spolu.

Iako postoji određeni napredak, evidentan je nedostatak statistike razvrstane po spolu i analiza u aktivnostima protuminskog djelovanja, što je jedna od prepreka za uvođenje načela ravnopravnosti spolova u djelokrug BHMAC-a. To upućuje na nedostatak kapaciteta BHMAC-a te nedostatak interesa i podrške rukovodećih struktura BHMAC-a za ispunjavanje obveza iz Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH. Potrebno je uložiti mnogo više napora u uvođenje rodno odgovornog pristupa aktivnostima smanjenja opasnosti od mina, uključujući socio-ekonomsku reintegraciju žrtava mina u društvo, te poticanje razvoja i održivog povratka u ugroženim lokalnim zajednicama, što

doprinosi stvaranju sigurnijeg okruženja za građane i građanke BiH.

3.2.4. Aktualne sigurnosne prijetnje i izazovi s aspekta ravnopravnosti spolova

3.2.4.1. Prirodne katastrofe

U svijetu se gotovo svakodnevno događaju različite prirodne ili druge nesreće koje pogađaju milijune ljudi i rezultiraju brojnim ljudskim žrtvama i razaranjem materijalnih i kulturnih dobara, uništenjem infrastrukture, degradiranjem okoliša s velikim štetama za gospodarstvo i ekonomiju zemlje te teškim ekonomskim i socijalnim posljedicama. Na području jugoistočne Europe, kojemu pripada i Bosna i Hercegovina, sve su češće prirodne i druge nesreće velikih razmjera.

Obveza integriranja rodne perspektive u politike i aktivnosti na polju preveniranja i smanjenja rizika od prirodnih i drugih nesreća utemeljena je i na recentnim međunarodnim dokumentima, i to na: **Pekinškoj deklaraciji i Platformi za akciju (Cilj K.3.258.II)**, kojom se traži od vlada država članica da razvijaju baze podataka razvrstane po spolu, rodne analize politika te rodno odgovorne sustave praćenja i izvješćivanja iz različitih područja i tema, među kojima je i utjecaj prirodnih katastrofa na žene, **Okviru za djelovanje iz Hyogoa iz 2005.**, u kojem se nalaže da "rodna perspektiva bude integrirana u sve politike, planove i procese donošenja odluka u području upravljanja rizikom od nesreća", kao i **UNISDR-ovom Pekinškom programu za globalno djelovanje na rodno osjetljivom smanjenju rizika od prirodnih nepogoda.**

U svibnju 2014. godine Bosnu i Hercegovinu zadesile su poplave koje su pruzročile velike štete u pojedinim dijelovima zemlje. Institucionalni mehanizmi za rodna pitanja u BiH odmah su reagirali ukazujući na složene i različite posljedice poplava na muškarce i žene, dječake i djevojčice, te da rodni aspekt treba uzeti u obzir prilikom planiranja i izvođenja intervencija sprječavanja i otklanjanja posljedica katastrofa. Pritom je skrenuta pozornost na problem nedovoljnog razumijevanja različitih uloga, potreba, sposobnosti i interesa žena i muškaraca, dječaka i djevojčica svih uzrasta, te važnosti ravnopravnog sudjelovanja oba spola u sustavu zaštite i spašavanja.

Zbog izvanredne situacije, ARS MLJPIBiH uspio je iz sredstava programa FIGAP izdvojiti 30.000 KM za pomoć ženama, djeci i starim osobama u općinama u BiH koje su najviše ugrožene poplavama - Doboju, Maglaju i Orašju. Gender centar RS izradio je **Akcijski plan za rodnu ravnopravnost u uvjetima katastrofa u RS-u** za razdoblje svibanj-prosinac 2014., koji je usvojila Vlada RS-a. Sve planirane aktivnosti usmjerene na ublažavanje i saniranje posljedica prirodnih katastrofa na višestruko marginalizirane skupine žena i muškaraca bile su provedene u koordinaciji i suradnji s nadležnim institucijama, tijelima lokalne samouprave, uključujući povjerenstva za ravnopravnost spolova u gradovima i općinama, te ženskim nevladinim organizacijama. Gender centar Federacije BiH izradio je **Smjernice za interventno djelovanje Vlade Federacije BiH** u uvjetima prirodnih katastrofa, kako bi osigurao da interventna reakcija u najvećoj mogućoj mjeri bude rodno osjetljiva. U razdoblju listopad-prosinac 2014. godine, uz potporu Misije OESS-a u BiH, provedena je **rodno osjetljiva analiza stanja nakon poplava** u tri od sedam najugroženijih općina Federacije BiH - Žepču, Maglaju i Orašju. Preporuke iz Analize ukazale su na važnost senzibiliziranja osoblja uključenog u programe rekonstrukcije i oporavka prema ranjivim skupinama, kao što su žene na selu, osobe s invaliditetom, starije žene, samohrane majke i Romkinje.

U suradnji Povjerenstva za ostvarivanje ravnopravnosti spolova ZD PSBiH i ARS-a MLJPIBiH, 2015. godine organizirana je **tematska sjednica "Rod i katastrofe"** na kojoj

su predstavljeni rezultati intervencija i analiza institucionalnih mehanizama za rodna pitanja i nevladinih organizacija za vrijeme poplava 2014. godine u Bosni i Hercegovini. Osnovna poruka bila je da rodni pristup ima snagu unaprijediti odgovor na posljedice katastrofa, jer je upravo neravnopravnost spolova uzrok veće ranjivosti žena u ovim uvjetima. Žene pokazuju iznimne vještine i sposobnosti u neposrednom odgovoru na katastrofe, ali su često percipirane kao bespomoćne žrtve, te njihovi kapaciteti ostaju nevidljivi i nedovoljno iskorišteni.

Zbog važnosti i potrebe smanjenja rizika i negativnog utjecaja prirodnih ili drugih nesreća kao jednog od ključnih pitanja sigurnosti, MSBiH izradio je **Program razvoja sustava zaštite i spašavanja na razini institucija i tijela BiH** za petogodišnje razdoblje 2018.-2022. godine. Primjenom rodno odgovornog pristupa pri izradi mjera za smanjenje rizika, zaštitu i spašavanje ljudi i materijalnih dobara u uvjetima prirodnih i drugih nesreća u sklopu Programa je preoznato da u BiH, koja je "pretežito seoska zemlja s još uvijek izraženim tradicionalnim pogledima na ekonomsko-društvenu ulogu žene u funkciji očuvanja kućanstva i zajednice, prirodne i druge nesreće nejednako pogađaju žene i muškarce." U ovom programu također se naglašava da "Humanitarna reakcija slijedi nakon što se analiziraju i procijene potrebe ljudi, postojećih slabosti i sposobnosti u cjelini, uzimajući u obzir različite potrebe, interese, ranjivosti i sposobnosti žena i muškaraca, djevojčica i dječaka, te različitih utjecaja katastrofa ili sukoba na njih."

U Programu se također naglašava da svi subjekti na svim razinama u sustavu zaštite i spašavanja imaju jasnu spoznaju o ukupnim potencijalnim opasnostima koje mogu zadesiti Bosnu i Hercegovinu u obliku prirodnih ili drugih nesreća, kao i razradenu metodologiju djelovanja kada do njih dođe. Pravovremeno i učinkovito reagiranje u nesrećama nerijetko zahtijeva uključivanje ne samo institucija i tijela Bosne i Hercegovine već i susjednih zemalja, zemalja regije i šire međunarodne zajednice.

Izvanredne, ali pravovremene intervencije zbog poplava koje su zadesile Bosnu i Hercegovinu 2014. godine primjer su dobre prakse pravovremenog djelovanja na uključivanju rodne perspektive u akcije uklanjanja posljedica od poplava. To je inovativan primjer ovog tipa intervencija u regiji. Međutim, može se zaključiti da je, zbog nedostatka regulatornog okvira i manjka ekspertize u području roda i upravljanja katastrofama, utjecaj ovih intervencija, kad su u pitanju različite potrebe žena i muškaraca, dječaka i djevojčica, bio ograničen, te je potrebno nastaviti aktivnosti na jačanju kapaciteta i podizanju svijesti o rodnim aspektima prirodnih katastrofa.

3.2.4.2. Migracije i izbjeglička kriza

Aktualni ratni sukobi u različitim dijelovima svijeta, nestabilnosti i povrede ljudskih prava, uključujući rodno utemeljeno nasilje i silovanje kao ratno oružje, dovode do toga da sve veći broj muškaraca, žena i djece traži međunarodnu zaštitu u Europskoj uniji. Izbjeglička kriza je ozbiljan sigurnosni izazov za Europu u godinama koje dolaze. Odbor Europskog parlamenta za prava žena i jednakost spolova (FEMA) skrenuo je pozornost na potrebe žena i djece izbjeglica koji pristižu u sve većem broju i čine više od 50% izbjeglica i migranata. Oni su nerijetko žrtve fizičkog i psihičkog nasilja, prostitucije i krijumčara ljudima, a čine i najveći postotak onih koji nestanu za vrijeme prebacivanja u Europu.

U vrijeme priljeva izbjeglica iz Sirije u Srbiju i Hrvatsku, ARS MLJPIBiH je tijekom 2015. godine ukazivao na posebne potrebe i ranjivost žena i djece za vrijeme migracija, te na važnost ciljanih akcija i mjera njihove zaštite i integracije u društvo. Koordinacijski odbor za praćenje primjene AP-a UNSCR 1325 pokrenuo je akciju prikupljanja pomoći namijenjene sirijskim

izbjeglicama na teritoriju Republike Srbije. Koordinacijski odbor ukazao je na činjenicu da migrantska kriza predstavlja novi sigurnosni izazov, posebno za žene i djecu, te da ovom pitanju treba posvetiti pozornost pri izradi budućih politika i mjera za primjenu UN-ove Rezolucije 1325 "Žene, mir i sigurnost".

Među izbjeglicama su žene koje putuju same ili s djecom, ponekad novorođenčadima, trudnice i dojilje, adolescentkinje, djevojčice bez pratnje, žene iz skupine LGBT, kao i žene s invaliditetom. Jedan od razloga za ranjivost tražiteljica azila i žena izbjeglica vezan je za poteškoće s kojima se često suočavaju u dokazivanju svojih osnova za priznavanje izbjegličkog statusa, jer se žene često ne žele izjasniti o tome da su bile žrtve seksualnog nasilja ili rodno utemeljenog progona, ili nemaju svijest da su bile žrtve u svojoj zemlji podrijetla. Rodno utemeljeno nasilje često je posljedica nejednakosti spolova u zemlji podrijetla i nerijetko služi muškim članovima obitelji s kojima žene putuju kao mehanizam za prijetnju ili može biti posljedica prisilnih raseljavanja uslijed sukoba u zemlji podrijetla.

U **Strategiji u području migracija i azila Ministarstva sigurnosti BiH za razdoblje 2016.-2020.** prepoznate su ranjive kategorije i rizične skupine. Potrebno je osigurati rodno odgovoran pristup provedbi strategije, a posebno u aktivnostima i procedurama koje se odnose na identifikaciju, pomoć i zaštitu ranjivih kategorija stranaca, kao i pri određivanju metodologije za prikupljanje podataka i informacija o kriznim situacijama u području imigracija s ciljem pravovremenog informiranja i djelovanja. To će omogućiti bolje razumijevanje i adresiranje potreba oba spola pri izradi i provedbi plana hitnih mjera djelovanja u slučaju kriznih situacija u području imigracija.

Plan hitnih mjera za osiguranje dodatnih kapaciteta, nadzor i upravljanje priljevom masovnog broja migranata/izbjeglica u BiH sastavnim je dijelom Informacije o procjenama i mogućnostima Bosne i Hercegovine po pitanju izbjegličke krize u regiji i Europskoj uniji, koju je VMBiH usvojio u rujnu 2015. godine. Plan sadrži pregled mjera kojima će se osigurati osobama human tretman i sukladan sa zakonodavstvom u području imigracija i azila. U **Akcijskom planu operativnog djelovanja u slučaju masovnog priljeva migranata/izbjeglica u BiH, koji proizilazi iz navedenog plana hitnih mjera**, uzimaju se u obzir potrebe prepoznatih kategorija ranjivih migranata, kao i postupanje nadležnih organizacija i međunarodnih organizacija s njima.

Iako se Bosna i Hercegovina u ovom trenutku ne suočava s povećanim priljevom migranata i izbjeglica, treba nastaviti razvijati regionalnu i međunarodnu suradnju, ispunjavati obveze u procesu europskih integracija, te iskoristivati sve postojeće resurse na cilju pravovremenog odgovora Bosne i Hercegovine na potencijalnu izbjegličku krizu sa sigurnosnog, ali i humanog aspekta, vodeći računa o različitim potrebama i interesima žena i muškaraca.

3.2.4.3. Nasilni ekstremizam

Pitanje uloga žena u kontekstu nasilnog ekstremizama i terorizma još uvijek nije dovoljno istraženo područje. Uloga žene povezana je s rodnim predrasudama o njezinoj "prirodnoj" ulozi majke i kućanice, kao i njezinoj većoj sklonosti miru, dijalogu, nenasilju i suradnji. Primjeri u svijetu pokazuju da upravo tu sliku "miroljubive žene", odnosno njezinog nenasilnog karaktera, koriste terorističke skupine kako bi vojačile žene u svoje organizacije.

Ministarstvo sigurnosti BiH u sklopu provedbe **Strategije za prevenciju i borbu protiv terorizma (2015.-2020.)**, uz značajnu potporu OESS-a, IOM-a i drugih međunarodnih partnera, provodi i aktivnosti na širenju svijesti o prijetnjama od nasilnog ekstremizma i terorizma, s posebnim naglaskom na poduzimanju preventivnih mjera s ciljem sprječavanja radikalizacije u društvu. U protekloj i tekućoj godini održan je veći broj radionica u Bosni i

Hercegovini namjenjenih širim društvenim akterima, poput mladih, vjerskih zajednica, nevladinih organizacija, uključujući i ženske nevladine organizacije, akademsku zajednicu itd.

Jedan broj ovih radionica bio je isključivo posvećen rodnim aspektima ove pojave, dok se drugi, značajniji dio odnosio na sveobuhvatan pristup izazovima suzbijanja nasilnog ekstremizma i terorizma, što uključuje i rodnu perspektivu. Ministarstvo sigurnosti BiH će i u idućem razdoblju poticati veći angažman žena u sprječavanju i borbi protiv terorizma. Velika pozornost bit će posvećena pitanjima zloporabe žena i djece u nasilno ekstremističke i terorističke svrhe. Posebno težište bit će na reintegraciji žena i djece povratnika s iračkog i sirijskog ratišta, kao i na ostvarivanju komunikacije sa ženama koje su u tzv. zatvorenim radikalnim zajednicama u Bosni i Hercegovini. U tom cilju, MSBiH će pokrenuti odgovarajuće aktivnosti, u suradnji s međunarodnim partnerima, nevladinim sektorom, akademskom zajednicom i vjerskim zajednicama u BiH.

Delegacija BiH pri Odboru stručnjaka za borbu protiv terorizma Vijeća Europe (CODEXTER) podržala je Izvješće izvjestiteljice Vijeća Europe za borbu protiv terorizma i rodna pitanja, s prijedlozima da u iduće dvije godine među prioritetne aktivnosti CODEXTER-a bude integrirana rodna perspektiva, kao i da u 2018./2019. godini bude organizirana međunarodna konferencija Vijeća Europe na tu temu.

O tome govori i posljednja Rezolucija UNSCR-a 2224, usvojena u listopadu 2015. godine, koja se odnosi na žene, mir i sigurnost s naglaskom na važnost integriranja roda/gendera kao transferalne teme u područjima i djelovanju UN-a kad su u pitanju aktualne globalne sigurnosne prijetnje i izazovi, poput radikalnog ekstremizma i terorizma, povećanog broja izbjeglica i interno raseljenih osoba, posljedica klimatskih promjena, različitih pandemija itd. Ovom rezolucijom se ukazuje na različite posljedice koje terorizam i nasilni ekstremizam mogu imati na ljudska prava žena i djevojčica u pogledu njihovog zdravlja, obrazovanja i sudjelovanja u javnom životu, te kako su upravo žene i djevojčice česta meta terorističkih skupina. Osim UN-ove Rezolucije 2224, i u Akcijskom planu glavnog tajnika UN-a za sprječavanje nasilnog ekstremizma iz 2015. godine zahtijeva se, uz ostalo, integriranje rodne perspektive u sve aktivnosti koje imaju za cilj preveniranje nasilnog ekstremizma.

Imajući u vidu navedeno, potrebno je nastaviti rad na primjeni sveobuhvatnog pristupa u kontekstu sprječavanja i borbe protiv nasilnog ekstremizma i terorizma, što uključuje i rodnu komponentu. Pritom treba podržavati aktivnosti građana i organizacija civilnoga društva usmjerene na sprječavanje mržnje i promicanje pozitivnih narativa (suprotstavljanje nasilnim ekstremističkim narativima isticanjem pozitivnih primjera o društvenim vrijednostima, toleranciji, otvorenosti i mirnom rješavanju sukoba).

3.2.4.4. Malo i lako naoružanje

U članku 46. (Otegotne okolnosti) Konvencije Vijeća Europe o suzbijanju i sprječavanju nasilja nad ženama i u obitelji, koju je Bosna i Hercegovina ratificirala 7. 11. 2013., obvezuju se države članice na poduzimanje potrebnih zakonodavnih odnosno drugih mjera kako bi osigurale da se **uporaba oružja, odnosno prijetnja oružjem (točka g.), smatra jednom od otegotnih okolnosti prilikom određivanja kazne za kaznena djela iz Konvencije**. Također, člankom 51. (Procjena rizika i upravljanje rizikom) Konvencije obvezuju se članice na poduzimanje potrebnih zakonodavnih odnosno drugih mjera kako bi osigurale da se prilikom procjene rizika od smrtnosti, ozbiljnosti situacije i rizika od ponavljanja nasilja uzme u obzir, u svim fazama istrage i primjene zaštitnih mjera, činjenica da **počinitelji djela nasilja obuhvaćenih Konvencijom posjeduju vatreno oružje, odnosno imaju pristup vatrenom oružju**.

Imajući u vidu utjecaj nezakonitog posjedovanja malog oružja i lakog naoružanja na pojavu nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, ARS MLJPIBiH dao je **sugestije na Nacrt revidirane Strategije za kontrolu malog oružja i lakog naoružanja u BiH (2016.-2020.)**, u cilju usklađivanja sa Zakonom o ravnopravnosti spolova u BiH i međunarodnim standardima za ravnopravnost. **Potrebno je u Strategiji eksplicitnije tretirati pitanje oružanog nasilja u obitelji** na način izložen u danom mišljenju.

Ministarstvo sigurnosti BiH sudjeluje u programu "Mentorstvo za rodnu ravnopravnost", koji provodi Centar za kontrolu malog i lakog oružja jugoistočne i istočne Europe (u daljnjem tekstu: SEESAC) sa sjedištem u Beogradu. Program obuhvaća individualne (formalne i neformalne) sastanke pomoćnika ministra sigurnosti sa savjetnikom za rodna pitanja SEESAC-a na kojima se razmatra provođenje utvrđenih ciljeva **Strategije za kontrolu malog oružja i lakog naoružanja u Bosni i Hercegovini (2016.-2020.)** kroz prizmu rodne ravnopravnosti. Poseban naglasak stavlja se na aktivnosti u vezi sa zlouporabom oružja u kontekstu rodno utemeljenog nasilja i različitim učincima koje uporaba malog i lakog oružja ima po žene i muškarce. Za vrijeme trajanja Programa bit će mapirane i razmatrane promjene koje su nužne u zakonodavnom i strateškom okviru kako bi se unaprijedila rodna osjetljivost mjera za kontrolu malog i lakog oružja. Ministarstvo sigurnosti BiH prikupilo je podatke od svih nadležnih institucija i agencija, kao doprinos Bosne i Hercegovine za studiju "Rod i malokalibarsko oružje u jugoistočnoj Europi", koja sadrži preporuke za djelovanje u tome području.

4. Naučene lekcije u razdoblju povelbe Akcijskog plana za primjenu UNSCR-a 1325 u BiH (2014.-2017.)

Naučene lekcije, dobre prakse i izazovi tijekom provedbe AP-a UNSCR 1325 u BiH utvrđeni su na temelju nalaza i preporuka neovisne evaluacije provedene nakon završetka prvog akcijskog plana 2013. godine, te na temelju stalne razmjene iskustava i usporedbe s drugim zemljama koje donose i provode nacionalne akcijske planove za primjenu UNSCR-a 1325. Dobre prakse Bosne i Hercegovine često se navode za primjer uspješnog i inovativnog pristupa primjeni UNSCR-a 1325. U nastavku Izvješća navedeno je nekoliko ključnih čimbenika uspjeha i izazova u provedbi akcijskog plana:

- **Koordinacijski odbor za praćenje provedbe AP-a UNSCR 1325 postao je ključan akter u mobiliziranju nadležnih institucija i pojedinaca za realiziranje Akcijskog plana.** Razlog tome je dugoročan angažman većine članova i članica KO-a koji su uključeni u ovaj proces još od 2010. godine kada je izrađen i usvojen prvi akcijski plan za BiH. Uspostavljene su konstruktivna suradnja i razmjena znanja između svih institucija zastupljenih u KO-u i institucionalnih mehanizama za rodnu ravnopravnost, posebno s ARS-om MLJPIBiH koji rukovodi i koordinira procesom izrade, primjene i izvješćivanja o provedbi Akcijskog plana.
- **Koordinacijska i savjetodavna uloga ARS-a MLJPIBiH** kao nositelja ove javne politike istaknuta je za jedan od čimbenika uspjeha u odnosu na druge zemlje u kojima je uglavnom zanemarena uloga institucionalnih mehanizama za rodnu ravnopravnost. Nositelji nacionalnih akcijskih planova često su resorna ministarstva sektora obrane i sigurnosti koja nemaju dostatne kapacitete za uvođenje rodni pitanja, što rezultira slabom provedbom planova.
- Uočeno je da je provedba AP-a UNSCR 1325 u BiH **bila učinkovitija u institucijama koje su imale podršku višeg rukovodećeg kadra.** Međutim, veoma

je važno istaknuti i **ulogu pojedinaca** koji su, zahvaljujući stvarnom osobnom opredjeljenju i stručnosti, uspjeli potaknuti promjene u svojim institucijama.

- Uvođenje **koncepta ljudske sigurnosti kao jednog od tri strateška cilja iz AP-a UNSCR 1325** omogućilo je pokretanje inicijativa na lokalnoj razini s ciljem unaprjeđenja svakodnevne sigurnosti građana i građanki, uzimajući u obzir različit položaj, potrebe i interese žena i muškaraca. To je otvorilo mogućnost konkretnog i preventivnog djelovanja i u određenim nepredviđenim situacijama ili pojavama koje spadaju u domenu sigurnosnog pitanja ili prijetnje (prirodne katastrofe, migracije, nasilni ekstremizam itd.). Ovim pristupom Bosna i Hercegovina napravila je važan iskorak u primjeni UNSCR-a 1325, koji je globalno prepoznat kao dobra praksa na koju se oslanjaju druge zemlje u regiji i svijetu.
- **Regionalna suradnja** u primjeni UNSCR-a 1325 i nacionalnih akcijskih planova pokazala se veoma učinkovitom kroz razmjenu dobrih praksi, iskustava, stručnih i financijskih resursa sa susjednim zemljama, dakle unutar sličnih povijesnih, kulturnih i društveno-ekonomskih konteksta. Međusobna suradnja između institucionalnih mehanizama za rodnu ravnopravnost i institucija sektora sigurnosti zemalja regije pridonosi procesima pomirbe, jačanja i očuvanja održivog mira i stabilnosti u zemljama koje su u vrijeme rata 1992.-1995. bile sukobljene strane.
- Konkretni rezultati koje je postigla Bosna i Hercegovina sve su vidljiviji, kao i razumijevanje stručne i šire javnosti o važnosti UN-ove Rezolucije 1325 "Žene, mir i sigurnost". **Promocija na međunarodnoj razini** rezultirala je sve većim brojem poziva za predstavljanje i primjenu iskustava i prakse Bosne i Hercegovine, osobito u zemljama koje su u procesu donošenja nacionalnih akcijskih planova (poziv za sudjelovanje na Akademiji nacionalnih akcijskih planova u Beču s više od 20 zemalja svijeta, te pozivi nadležnih ministarstava Finske, Moldavije i Albanije za podršku izradi nacionalnog akcijskog plana prema strukturi AP-a UNSCR 1325 u BiH). **Međunarodna razmjena iskustava i praksi** ukazala je na činjenicu da uspjeh ovog akcijskog plana, kao i drugih strateških i akcijskih planova u BiH vezanih za ravnopravnost spolova u različitim područjima, proizlazi iz stvarnog partnerstva institucionalnih mehanizama za rodnu ravnopravnost i nadležnih institucija, a ogleda se u sustavnom pristupu, razmjeni stručnih kapaciteta i učenju jednih od drugih.
- **Plan monitoringa i evaluacije AP-a UNSCR 1325 (u daljnjem tekstu: Plan MiE)**, koji je izrađen uz potporu Instituta za inkluzivnu sigurnost, poslužio je za operacionalizaciju i nadzor nad provedbom Akcijskog plana. Temeljem Plana MiE i postavljenih pokazatelja izradene su tablice za prikaz godišnjeg operativnog plana rada institucija te godišnjeg izvješća o postignutim rezultatima. Ovaj pristup godišnjem planiranju i izvješćivanju, kojim koordinira ARS MLJPIBiH, značajno je pojednostavio način dostave informacija od nadležnih institucija, određivanje konkretnih akcija i mjerenje napretka u postizanju rezultata. To je pozitivan primjer praktične primjene Plana MiE za učinkovit nadzor nad provedbom javne politike.

- Nedostatak sredstava iz redovnih proračuna nadležnih institucija jest izazov za provedbu AP-a UNSCR 1325. Međutim, i u ovome je dijelu naglašena važnost uloge ARS-a MLJPIBiH u neprekidnom nastojanju da se osiguraju sredstva za djelomično financiranje aktivnosti iz Akcijskog plana. Također, i druge institucije zastupljene u KO-u, kao što su MOBiH i MSBiH, nastoje prevladati ovaj problem pronalaženjem dodatnih donatorskih sredstava. Osim FIGAP-ovih sredstava namijenjenih za podršku primjeni Akcijskog plana, važno je naglasiti i spremnost međunarodnih organizacija, poput UN-ovih agencija, OESS-a i drugih, da podrže određene aktivnosti u skladu s iskazanim potrebama institucija.

Iako je vidljiv napredak uz brojne primjere dobrih praksi, i dalje postoje **izazovi u provedbi AP-a UNSCR 1325** u BiH. Već spomenuti **nedostatak financijskih i ljudskih resursa** predstavlja prepreku za kontinuiranu primjenu načela ravnopravnosti spolova u nadležnim institucijama. I dalje je **neujednačen stupanj opredijeljenosti, razumijevanja i primjene načela rodne ravnopravnosti** unutar nadležnih institucija. To u velikoj mjeri ovisi o podršci rukovodstva, ali i razine doprinosa i utjecaja pojedinih članova i članica KO-a, te osoba za kontaktiranje kad je riječ o rodnom pitanjima. Ipak, sve je manje institucija u kojima se ravnopravnost spolova percipira samo kao rodno razvrstana

statistika i zanemaruje podatak o izrazito niskom postotku žena na najvišim rukovodećim mjestima. Sve se više razumijevaju i prepoznaju koristi koju žene i muškarci mogu imati ukoliko se primjenjuje rodna perspektiva u radu ministarstava, posebno financijske i druge dobiti, ako se vodi računa o ravnopravnoj zastupljenosti žena na različitim razinama odlučivanja, u povjerenstvima i odborima, radnim skupinama i pregovaračkim timovima, na edukacijama, službenim putovanjima u inozemstvo itd. Istodobno je još prisutna bojazan u kontekstu mogućih promjena koje mogu narušiti ustaljene pozicije i koristi.

Provedbu AP-a UNSCR 1325 u BiH su nadležne institucije zastupljene u KO-u ocijenile kao poučan primjer koji pokazuje kako se sveobuhvatnim pristupom i zajedničkim radom mogu rušiti još uvijek postojeći rodni stereotipi i barijere u institucijama.

5. Struktura Akcijskog plana za primjenu UNSCR-a 1325 u BiH (2018.-2022.)

Akcijski plan za primjenu UNSCR-a 1325 u BiH za razdoblje 2018.-2022. izrađen je oslanjajući se na strukturu prethodnog, tako da su zadržani postojeći strateški ciljevi, te revidirani određeni srednjeročni ciljevi i očekivani rezultati, posebice u strateškom cilju 2., kako je to predstavljeno u sljedećoj tablici:

RAVNOPRAVNO SUDJELOVANJE		
STRATEŠKI CILJ 1. Povećan udjel žena u vojsci, policiji i mirovnim misijama, uključujući i udjel na mjestima donošenja odluka		
SREDNJEROČNI CILJEVI		
1.1. Ključni politike, zakoni i drugi propisi omogućavaju veći udjel žena u vojsci, policiji i mirovnim misijama, uključujući i mjesta donošenja odluka	1.2. Stvorene potrebne pretpostavke za unaprjeđenje položaja i napredovanje žena u vojsci, policiji, mirovnim misijama, uključujući i mjesta donošenja odluka	1.3. Razvijena svijest o važnosti sudjelovanja žena u donošenju odluka i očuvanju mira i sigurnosti
OČEKIVANI REZULTATI		
1.1.1. Politike, zakoni i drugi propisi usklađeni s međunarodnim i domaćim standardima za ravnopravnost spolova i usvojene konkretne mjere za porast udjela žena u sektorima obrane i sigurnosti, uključujući i mjesta donošenja odluka	1.2.1. Omogućena izgradnja kapaciteta žena u cilju većeg udjela u sektorima obrane, sigurnosti te na mjestima donošenja odluka	1.3.1. Održane obuke za ključne donositelje odluka, rukovodeće kadrove i zaposlenike u sektorima obrane i sigurnosti o važnosti ravnopravnog sudjelovanja žena i muškaraca
1.1.2. Povećani kapaciteti za usklađivanje politika, zakona i drugih propisa s međunarodnim i domaćim standardima za ravnopravnost spolova, te donošenje posebnih, afirmativnih mjera	1.2.2. Stvoreni uvjeti za unaprjeđenje međusobne suradnje i umrežavanje žena u sektorima obrane i sigurnosti	1.3.2. Provedene kampanje za podizanje svijesti javnosti o važnosti sudjelovanja žena u donošenju odluka, te obrambenim, sigurnosnim i mirovnim procesima
ZAŠTITA I PREVENCIJA		
STRATEŠKI CILJ 2. Povećan stupanj ljudske sigurnosti kroz prizmu rodne ravnopravnosti		
SREDNJEROČNI CILJEVI		
2.1. Smanjena stopa trgovine ljudima u BiH	2.2. Bolja podrška i pomoć žrtvama koje su preživjele seksualno nasilje i druge oblike stradanja tijekom rata	2.3. Unaprijeđeni rodno odgovoran pristup i sustavi podrške u uvjetima aktualnih sigurnosnih prijetnji i izazova
OČEKIVANI REZULTATI		
2.1.1. Primjenjuju se pravni mehanizmi i odgovarajuće mjere za borbu protiv trgovine ljudima, posebno ženama i djevojčicama	2.2.1. Bolji pravni okvir i mehanizmi za ostvarivanje prava preživjelih žrtava seksualnog nasilja i drugih oblika stradanja tijekom rata	2.3.1. Primjenjuju se rodno odgovoran pristup (ili uvedena rodno odgovorna perspektiva) programima i mjerama za smanjenje opasnosti od mina
2.1.2. Omogućena izgradnja kapaciteta za suzbijanje i borbu protiv trgovine ljudima i podizanje svijesti o problemu trgovine ženama i djevojčicama	2.2.2. Kompenzacija i beneficije/ rehabilitacija dostupni žrtvama koje su preživjele seksualno nasilje i druge oblike stradanja tijekom rata	2.3.2. Pripremljene preventivne mjere i uspostavljeni uvjeti za rodno odgovoran pristup aktualnim sigurnosnim prijetnjama i izazovima, te u kriznim i izvanrednim situacijama (prirodne katastrofe, nasilni ekstremizam, izbjeglička/migrantska kriza)
KOORDINACIJA I PARTNERSTVO		
STRATEŠKI CILJ 3. Unaprijeđeni uvjeti i pristup provedbi AP-a UNSCR 1325		
SREDNJEROČNI CILJEVI		
3.1. Unaprijeđeni mehanizmi koordinacije i instrumenti za provedbu AP-a UNSCR 1325	3.2. Poboļšana suradnja s drugim akterima	
OČEKIVANI REZULTATI		
3.1.1. Ojačani institucionalni mehanizmi za koordinaciju, provedbu i praćenje AP-a UNSCR 1325	3.2.1. Poboļšana suradnja i koordinacija s organizacijama civilnoga društva, akademskom zajednicom i medijima	
3.1.2. Poboļšani instrumenti za uvođenje i primjenu načela ravnopravnosti spolova u sektorima obrane i sigurnosti (rodno odgovorne statistike, rodne analize, rodno odgovorno budžetiranje)	3.2.2. Poboļšana regionalna i međunarodna suradnja i razmjena informacija o primjeni UNSCR-a 1325	

6. Monitoring i evaluacija

Osnovni mehanizam za praćenje provedbe AP-a UNSCR-a 1325 u BiH je **Koordinacijski odbor**, koji čine članovi i članice iz institucija sektora sigurnosti i jedna članica koja predstavlja nevladin sektor u Bosni i Hercegovini. Koordinacijski odbor imenuje se na razdoblje važenja Akcijskog plana.

U skladu s Poslovníkom o radu, Koordinacijski odbor zadužen je, uz ostalo, za:

- razmatranje i usvajanje godišnjih operativnih planova za provedbu Akcijskog plana;
- koordiniranje provedbom aktivnosti iz Akcijskog plana u nadležnim institucijama, međunarodnim i nevladinim organizacijama;
- razmatranje i predlaganje Vijeću ministara BiH na usvajanje godišnjih izvješća o primjeni Akcijskog plana;
- praćenje i druge aktivnosti usmjerene na primjenu UNSCR-a 1325 u BiH.

Djelovanje Koordinacijskog odbora za praćenje AP-a UNSCR 1325 u BiH prepoznato je i u Bosni i Hercegovini i u regiji kao primjer iznimno dobre prakse djelovanja, zainteresiranosti i suradnje nadležnih institucija u provedbi strateških dokumenata.

Tijekom neovisne procjene provedbe prvog AP-a UNSCR 1325 uočena je potreba za učinkovitijim sustavom monitoringa i evaluacije. Akcijski plan sadržavao je previše pokazatelja koje je bilo teško pratiti i nadzirati. To je rezultiralo nedostatkom jedinstvenog sustava izvješćivanja u nadležnim institucijama. Gotovo svi pokazatelji bili su kvantitativne naravi, što onemogućava praćenje napretka u ostvarivanju strateških i srednjoročnih ciljeva, te kvalitativnih institucionalnih i općenito društvenih promjena u postizanju ravnopravnosti spolova u područjima obrane i sigurnosti.

Slijedeći preporuke evaluacije, izrađen je **Plan monitoringa i evaluacije za drugi AP UNSCR 1325** s kvantitativnim i kvalitativnim pokazateljima za svaki cilj i očekivani rezultat. Značaj ovoga plana je njegova konkretna primjena u praksi. Vodeći se postavljenim pokazateljima, umnogome je pojednostavljen i unaprijeđen participatorni proces izrade godišnjih operativnih planova rada, praćenja provedbe te godišnjeg izvješćivanja. Ovaj pristup godišnjem planiranju i izvješćivanju, kojim koordinira ARS MLJPIBiH, znatno je pojednostavio način dostave informacija od nadležnih institucija, određivanje konkretnih akcija i mjerenje napretka u postizanju rezultata, te će biti nastavljen i za vrijeme primjene AP-a UNSCR 1325 za razdoblje 2018.-2022. godine.

7. Riječnik pojmova

- Rod/gender

Odnosi se na društvene razlike između muškaraca i žena. Rod/gender identifikira društveno, kulturalno, politički i ekonomski određene odnose između žena i muškaraca. Rodni odnosi variraju od mjesta do mjesta, kao i u vremenu; oni se mijenjaju u odnosu na promjenjive okolnosti. Spol, s druge strane, identifikira biološke razlike između žena i muškaraca koje ostaju nepromjenjive.

- Rodno budžetiranje

Primjena rodne perspektive na financijske planove i proračunske procese, uzimajući u obzir potrebe i prioritete (različitih skupina) žena i muškaraca, pri čemu se imaju na umu različite uloge koje oni imaju u obitelji, na radnom mjestu i u društvu. Za Vijeće Europe rodno budžetiranje predstavlja primjenu *gender mainstreaminga* u proračunskom procesu. To podrazumijeva rodno utemeljenu procjenu proračuna, ugrađivanje

rodne perspektive na sve razine proračunskog procesa te restrukturiranje prihoda i rashoda s ciljem promicanja rodne ravnopravnosti.

- Gender mainstreaming

Procjena utjecaja koji na žene i muškarce imaju sve planirane aktivnosti, uključujući zakonski okvir, politike i programe, u svim područjima društvenog djelovanja i na svim razinama. *Gender mainstreaming* je strategija pomoću koje se pitanja i iskustva žena i muškaraca pretvaraju u integralni dio izrade, provedbe, praćenja i ocjene politika i programa u svim političkim, ekonomskim i društvenim sferama. To se odvija na način koji osigurava da žene i muškarci jednako profitiraju, pri čemu se ne podržava neravnopravnost. Konačni cilj *maistreaminga* je postizanje rodne ravnopravnosti (definicija Ekonomskog i socijalnog vijeća Ujedinjenih naroda – ECOSOC, srpanj 1997. godine). Za Vijeće Europe *gender mainstreaming* je "(pre)ustroj, unaprjeđenje, razvoj i evaluacija postupka donošenja politika, tako da akteri uključeni u stvaranje politika ugrade perspektivu rodne ravnopravnosti u sve politike, na svim razinama i u svim fazama".

- Diskriminacija po osnovi spola

Diskriminacija po osnovi spola je svako stavljanje u nepovoljniji položaj bilo koje osobe ili skupine osoba utemeljeno na spolu, zbog kojeg se osobama ili skupini osoba otežava ili niječe priznavanje, uživanje ili ostvarivanje ljudskih prava ili sloboda.

- Ljudska (humana) sigurnost

U nekoliko zadnjih desetljeća smanjen je broj međudržavnih sukoba, dok je porastao broj pobuna, terorističkih napada i sukoba unutar državnih granica. Promjene u prirodi sukoba traže i promjene u odgovorima na njih. Ljudska sigurnost je pogled na sigurnost države s osvrtnom na pojedince. Pritom se naglašava važnost svakodnevne sigurnosti ljudi unaprjeđivanjem javnih službi i programa za smanjenje siromaštva. UN je 1994. godine uveo koncept humane sigurnosti, čije su osnovne komponente "sloboda od straha i sloboda od oskudice". Stoga su ključna pitanja povezana s ljudskom sigurnošću osobna (fizička) sigurnost, ekonomija, zdravlje, okoliš i sigurnost zajednice. Unutarnjim osnaživanjem unaprjeđuje se nacionalna, regionalna i globalna stabilnost, što u konačnici dovodi do smanjenja učestalosti sukoba.¹

- Izgradnja kapaciteta

Podrazumijeva ciljanu obuku za poboljšanje znanja i vještina osoba odgovornih za učinkovitu provedbu strategija, politika, programa i projekata.

- Učinak

Podrazumijeva dugoročni učinak (pozitivan ili negativan, namjeran ili slučajan) određene strategije, politike, programa ili projekta na nositelje odgovornosti, kao i na trenutačne društvene prilike.²

- Pokazatelji/indikator (kvantitativni i kvalitativni)

Podrazumijeva kvantitativne ili kvalitativne varijable koje omogućavaju jednostavno i pouzdano mjerenje postignuća i promjena povezanih s određenom intervencijom, kao i pomoć u

¹ UNDP 2013, "Izvješće o razvoju društva 2013 – Uspjon juga: Ljudski napredak u svijetu raznolikosti"

² Gorgens, Marelize i Jody Zall Zusek, Making Monitoring and Evaluation Systems Work. Svjetska banka, Washington: 2009

procjeni djelovanja organizacije/institucije u odnosu na postavljeni cilj.¹

- Srednjeročni rezultat

Podrazumijeva vjerojatne ili postignute učinke programa, politika ili projekta sredinom provedbe.

- Plan monitoringa i evaluacije

Podrazumijeva strategiju za prikupljanje podataka kojom se osiguravaju potrebne informacije za učinkovit sustav monitoringa i evaluacije. U planu se dokumentiraju osnovni/početni podaci, projicirani ciljevi, izvori podataka, alati za prikupljanje podataka te kvantitativni i/ili kvalitativni pokazatelji/indikator za procjenu napretka u provedbi određene strategije, politike, programa, projekta ili aktivnosti. Planom se također jasno određuju rokovi, nositelji odgovornosti te način izvješćivanja.

- Sustav monitoringa i evaluacije

Podrazumijeva metode prikupljanja podataka, određivanje potrebnih ljudskih resursa, mehanizme za izvješćivanje i evaluaciju te tehnologiju koja promptno osigurava informacije onima koji provode strategiju, politiku, program ili projekt. Svrha ovih informacija je bolje informiranje ključnih nositelja odgovornosti kako bi se postigli svi zadani ciljevi.²

- Rezultat

Podrazumijeva vjerojatni ili postignuti krajnji učinak proizvoda, robe ili usluge kao posljedice određene intervencije.³

¹ Kusek Jody i Ray Rist, A Handbook for Development Practitioners: Ten Steps to a Results-Based Monitoring and Evaluation System. Svjetska banka, Washington: 2004.

² Gorgens, Marelize and Jody Zall Zusek. Making Monitoring and Evaluation Systems Work. Svjetska banka, Washington: 2009

³ Kusek, Jody and Ray Rist. A Handbook for Development Practitioners: Ten Steps to a Results-Based Monitoring and Evaluation System. Svjetska banka, Washington: 2004

8. Ciljevi i aktivnosti Akcijskog plana za primjenu UNSCR-a 1325 u BiH za razdoblje 2018-2022. godine

STRATEŠKI CILJ 1.: Veći udjel žena u vojsci, policiji i mirovnim misijama, uključujući i udjel na mjestima donošenja odluka				
Srednjeročni cilj 1.1. Ključni politike zakoni i drugi propisi omogućavaju povećanje udjela žena u vojsci, policiji i mirovnim misijama, uključujući i mjesta donošenja odluke				
Očekivani rezultat	Aktivnost	Nositelj	Rok	Izvor financiranja
1.1.1. Politike, zakona i drugi propisi su usklađeni s međunarodnim i domaćim standardima za ravnopravnost spolova i usvojene konkretne mjere za povećanje udjela žena u sektorima obrane i sigurnosti, uključujući i mjesta donošenja odluka	Nastavak rada na usklađivanju politika, zakona, podzakonskih akata i drugih propisa u vojnim i policijskim strukturama s domaćim i međunarodnim standardima za ravnopravnost spolova, posebno onih u vezi s prijemom, napredovanjem u karijeri i usklađivanjem profesionalnog i obiteljskog života žena u sustavu obrane i sigurnosti	Ministarstvo obrane BiH (MOBiH), Ministarstvo sigurnosti BiH (MSBiH), Državna agencija za istrage i zaštitu (SIPA), Granična policija BiH (GPBiH), Direkcija za koordinaciju policijskih tijela BiH (DKPTBiH), Federalno ministarstvo unutarnjih poslova (FMUP), Federalna uprava policije (FUP), Policija Brčko Distrikta BiH (BDBiH) Partneri: Agencija za ravnopravnost spolova Ministrarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH (ARS MLJPIBiH), Gender centar Federacije BiH (GCFBiH)	Kontinuirano	Proračunska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Razvijanje instrumenata za praćenje i izvješćivanje o provedbi usklađenih propisa (u institucijama koje donose, provode i nadgledaju usklađene propise)	MOBiH, MSBiH, SIPA, GPBiH, DKPTBiH, FMUP - FUP, Policija BDBiH Partneri: ARS MLJPIBiH, GCFBiH	2018.-2019.	Proračunska sredstva nadležnih institucija
	Analiza i identificiranje prepreka (vidljivih i prikrivenih) za veće sudjelovanje i napredovanje žena u sustavu obrane i sigurnosti, uključujući i mjesta donošenja odluka (ispitati razloge koji izravno utječu na zapošljavanje/novačenje žena i vođenje karijere)	MOBiH, MSBiH, SIPA, GPBiH, DKPTBiH, FMUP - FUP, Policija BDBiH Partneri: ARS MLJPIBiH, GCFBiH	Na godišnjoj razini	Proračunska sredstva nadležnih institucija
	Stvaranje i donošenje posebnih, afirmativnih mjera u cilju otklanjanja postojećih prepreka za veći udjel žena i sektorima obrane i sigurnosti, uključujući i mjesta donošenja odluka (kvote, preporuke, smjernice, kriteriji, institucionalni programi mjera i dr.)	MOBiH, MSBiH, SIPA, GPBiH, DKPTBiH, FMUP - FUP, Policija BDBiH Partneri: ARS MLJPIBiH, GCFBiH	Kontinuirano	Proračunska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
1.1.2. Povećani kapaciteti za usklađivanje politika, zakona i drugih propisa s međunarodnim i domaćim standardima za ravnopravnost spolova, te donošenje posebnih, afirmativnih mjera	Analiza primjene usklađenih politika, zakona, podzakonskih akata i drugih propisa, te donesenih afirmativnih mjera, s preporukama za unaprjeđenje	ARS MLJPIBiH Partneri: MOBiH, MSBiH, SIPA, GPBiH, DKPTBiH, FMUP - FUP, Policija BDBiH	2019.-2022.	Donatorska sredstva
	Provođenje kontinuiranih obuka državnih službenika i službenica o usklađivanju zakona i internih propisa sa Zakonom o ravnopravnosti spolova BiH (u skladu s Programom rada ADSBiH)	Agencija za državnu službu BiH (ADSBiH) Partneri: ARS MLJPIBiH, GCFBiH	Kontinuirano	Proračunska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Organiziranje kontinuiranih obuka za osoblje koje radi na pripremi novih i usklađivanju postojećih politika, zakona i drugih propisa, te predlaganju i kreiranju afirmativnih mjera u sektorima obrane i sigurnosti.	ARS MLJPIBiH Partneri: MOBiH, MSBiH, SIPA, GPBiH, DKPTBiH, FMUP - FUP, Policija BDBiH	Na godišnjoj razini	Proračunska sredstva, nadležnih institucija, donatorska sredstva
Srednjeročni cilj 1.2.: Stvorene potrebne pretpostavke za unaprjeđenje položaja i napredovanje žena u vojsci, policiji, mirovnim misijama, uključujući i mjesta donošenja odluka				
Očekivani rezultat	Aktivnost	Nositelj	Rok	Izvor financiranja
1.2.1. Omogućena izgradnja kapaciteta žena u cilju većeg udjela u sektorima obrane i sigurnosti, te na mjestima donošenja odluka	Organiziranje obuka za razvijanje leaderskih kapaciteta žena za sudjelovanje u procesima donošenja odluka	ARS MLJPIBiH, GCFBiH Partneri: NVO-i međunarodne organizacije	2019.-2021.	Donatorska sredstva
	Poduzimanje potrebnih mjera za stvaranje jednakih mogućnosti u praksi za školovanje, zapošljavanje, stručno usavršavanje, vođenje karijera i napredovanje žena u sektorima obrane i sigurnosti, uključujući i vojna diplomatska predstavništva.	MOBiH, MSBiH, SIPA, GPBiH, DKPTBiH, FMUP - FUP, Policija BDBiH Partneri: ARS MLJPIBiH, GCFBiH	Kontinuirano	Proračunska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
1.2.2. Stvoreni uvjeti za unaprjeđenje međusobne suradnje i umrežavanje žena u sektorima obrane i sigurnosti	Podrška radu Mreže žena policajaca (edukativne, promidžbene i zagovaračke aktivnosti u cilju poboljšanja položaja žena u policijskim strukturama)	ARS MLJPIBiH, MSBiH, GCFBiH, FMUP - FUP Partneri: Udruge "Mreža žena policajaca" i drugi NVO-i, međunarodne organizacije	2018.-2021.	Donatorska sredstva
	Iniciranje daljnjeg umrežavanja žena u sustavu obrane i sigurnosti, unaprjeđenje uzajamne suradnje, razmjene iskustava i pozitivnih praksi.	MSBiH, MOBiH, FMUP - FUP Partneri: Udruge "Mreža žena policajaca" i drugi NVO-i, ARS MLJPIBiH, GCFBiH	Kontinuirano	Proračunska sredstva nadležnih institucija
Srednjeročni ciljevi 1.3. Razvijena svijest o važnosti sudjelovanja žena u donošenju odluka i očuvanju mira i sigurnosti				
Očekivani rezultati	Aktivnost	Nositelj	Rok	Izvor financiranja
1.3.1. Održane obuke za ključne donositelje odluka, rukovođeće kadrove i zaposlenike u sektorima	Nastavak rada na uvođenju rodne perspektive u programe obuka policijskih službenika i službenica, s ciljem povećanja znanja o uvođenju i primjeni načela ravnopravnosti spolova u sektoru sigurnosti	MSBiH, SIPA, GPBiH, DKPTBiH, Agencija za školovanje i stručno usavršavanje kadrova (AEPTM), FMUP - FUP, Policijska akademija FBiH Partneri:	Kontinuirano	Proračunska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva

obrane i sigurnosti o važnosti ravnopravnog sudjelovanja žena i muškaraca	Nastavak uključivanja tema koje se odnose na uvođenje i primjenu načela ravnopravnosti spolova (napredne obuke) u sve aspekte obuke za pripadnike i pripadnice Oružanih snaga BiH	ARS MLJPiBiH, GCFBiH MOBiH i OSBiH Partneri: ARS MLJPiBiH, NVO-i, međunarodne organizacije	Kontinuirano	Proračunska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Nastavak uključivanja tema iz UN-ove Rezolucije 1325 i srodnih rezolucija o položaju i ulozi žena u sukobima i postkonfliktnim situacijama, rodno utemeljenom nasilju itd. u preduputne obuke za pripadnike i pripadnice mirovnih misija, kao i diplomatskog osoblja	MSBiH, MOBiH, MVPBiH Partneri: ARS MLJPiBiH, GCFBiH	Kontinuirano	Proračunska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Uključivanje tema o ravnopravnosti spolova u redovite i izvanredne obuke za rukovođe službenike i službenice, posebno u sektorima obrane i sigurnosti	ADSBiH, ARS MLJPiBiH Partneri: MOBiH, MSBiH	Kontinuirano	Proračunska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Nastavak izvođenja temeljnih i naprednih obuka za jačanje kapaciteta imenovanih/ novoimenovanih osoba za kontaktiranje za rodna pitanja u MOBiH i OSBiH, kao i u svim policijskim strukturama na svim razinama.	MOBiH i OSBiH, MSBiH, SIPA, GPBiH, DKPTBiH, FMUP - FUP, Policija BDBiH Partneri: ARS MLJPiBiH, GCFBiH, NVO-i, međunarodne organizacije	Kontinuirano	Proračunska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
1.3.2. Provedene kampanje za podizanje svijesti javnosti o važnosti sudjelovanja žena u donošenju odluka, te obrambenim, sigurnosnim i mirovnim procesima	Provođenje javne kampanje radi promicanja punog i ravnopravnog sudjelovanja žena u donošenju odluka, posebno u kontekstu općih izbora 2018. godine	ARS MLJPiBiH, GCFBiH, parlamentarna povjerenstva za ravnopravnost spolova Partneri: NVO-i i međunarodne organizacije	2018.	Donatorska sredstva
	Kontinuirano promicanje vojnog i policijskog poziva s ciljem animiranja većeg broja mladih žena za prijavljivanje na natječeje za prijem u oružane snage i policijsku službu.	MOBiH i OSBiH, MSBiH, SIPA, GPBiH, DKPTBiH, FMUP - FUP, Policija BDBiH Partneri: ARS MLJPiBiH, GCFBiH, NVO-i međunarodne organizacije	Kontinuirano	Proračunska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Kontinuirano promicanje važnosti sudjelovanja i doprinosa žena u mirovnim misijama, s posebnim naglaskom na toleranciju i uvažavanje specifičnih potreba žena određenog podneblja	MOBiH i OSBiH, MSBiH Partneri: ARS MLJPiBiH, GCFBiH, NVO-i i međunarodne organizacije	Kontinuirano	Proračunska sredstva nadležnih institucija
	Oganiziranje i/ili podrška promidžbenim aktivnostima i inicijativama koje zagovaraju aktivno sudjelovanje i ulogu žena u uvjetima aktualnih sigurnosnih prijetnji i izazova (terorizam i nasilni ekstremizam, migracije, prirodne katastrofe i duge krize i izvanredne situacije), kao i sudjelovanje žena u domaćim i međunarodnim pregovorima.	MSBiH, MOBiH i OSBiH, ARS MLJPiBiH Partneri: NVO-i i međunarodne organizacije	Kontinuirano	Proračunska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva

STRATEŠKI CILJ 2. Povećan stupanj ljudske sigurnosti kroz prizmu rodne ravnopravnosti**Srednjeročni cilj 2.1 Smanjena trgovine ljudima u BiH**

Očekivan rezultat	Aktivnosti	Nositelj	Rok	Izvor finansiranja
2.1.1. Primijenjuju se pravni mehanizmi i odgovarajuće mjere za borbu protiv trgovine ljudima, posebno ženama i djevojčicama	Kontinuirano nadziranje primjene pravnog okvira i kaznene politike u slučajevima trgovine ljudima	MSBiH, VSTV, Federalno ministarstvo pravde, Pravosudno povjerenstvo BDBiH, Partneri: ARS MLJPiBiH, NVO-i	Kontinuirano*	Proračunska sredstva nadležnih institucija
	Jačanje mehanizama za ranu identifikaciju i upućivanje žrtava trgovine ljudima, s posebnim težištem na trgovinu ranjivim kategorijama	MSBiH Partneri: MLJPiBiH, SIPA, GPBiH, DKPTBiH, FMUP - FUP, Policija BDBiH, NVO-i i međunarodne organizacije	Kontinuirano	Proračunska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Kontinuirano ažuriranje i unaprjeđenje baze podataka o žrtvama trgovine ljudima (razvrstani po spolu, dobi žrtava, državljanstvu)	MSBiH Partneri: ARS MLJPiBiH, NVO-i	Kontinuirano	Proračunska sredstva nadležnih institucija
	Podrška programima/projektima za pomoć žrtvama trgovine ljudima u procesu njihove reabilitacije i reintegracije u društvo.	MLJPiBiH, MSBiH Partneri: NVO-i i međunarodne organizacije	Kontinuirano	Proračunska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
2.1.2. Omogućena izgradnja kapaciteta za suzbijanje i borbu protiv trgovine ljudima i podizanje svijesti o problemu trgovine ženama i djevojčicama	Nastavak rada na jačanju kapaciteta pravosudnih institucija, policije i drugih subjekata zaduženih za prevenciju i zaštitu od trgovine ljudima, posebno ženama i djevojčicama, uključujući i zaštitu svjedoka, te obeštećenja žrtava u kaznenom postupku	MSBiH, SIPA, GPBiH, DKPTBiH, AEPMT, FMUP - j FUP, Policija BDBiH Partneri: NVO-i i međunarodne organizacije	Kontinuirano	Proračunska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Iniciranje i osiguranje odgovarajućeg profila i potrebnog broja istražiteljica u timovima za istragu kaznenih djela koja se odnose na trgovinu ljudima	MSBiH, SIPA, GPBiH, FMUP - FUP, Policija BDBiH	Kontinuirano	Proračunska sredstva nadležnih institucija
	Nastavak i podrška aktivnostima na podizanju svijesti šire javnosti (posebno djece i mladih, te skupina s posebnim rizikom) o pojavnim oblicima i posljedicama trgovine ljudima, uključujući prosvjaćenje i druge oblike radnog iskorištavanja	MSBiH, SIPA, GPBiH, FMUP - FUP, Policija BDBiH Partneri: NVO-i i međunarodne organizacije	Kontinuirano	Proračunska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Kontinuirano promicanje krimolovca - telefonske linije i elektroničkog obrasca za prijavu kaznenih djela s posebnim naglaskom na anonimnu prijavu slučajeva trgovine ljudima	MSBiH, SIPA, GPBiH, FMUP - FUP, Policija BDBiH Partneri: NVO-i i međunarodne organizacije	Kontinuirano	Proračunska sredstva nadležnih institucija, donatorska

Srednjoročni cilj 2.2.: Poboljšana podrška i pomoć ženama i djevojčicama koje su preživjele seksualno nasilje i druge oblike				sredstva
Očekivani rezultat	Aktivnost	Nositelj	Rok	Izvor financiranja
2.2.1. Poboľšan pravni okvir i mehanizmi za ostvarivanje prava preživjelih ųrtava seksualnog nasilja i drugih oblika stradanja za vrijeme rata	Nastavak rada na usklađivanju postojećih i donošenju novih propisa, politika i programa s ciljem unaprjeđenja pristupa ostvarivanju prava ųrtava seksualnog nasilja i mućenja za vrijeme rata, uključujući pravo na kompenzaciju i rehabilitaciju.	Ministarstvo pravde BiH (MPBiH), MLJPIBiH Partneri: NVO-i i međunarodne organizacije	Kontinuirano	Proračunska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Daljnje razvijanje i prilagodba standarda za podršku svjedocima i ųrtvama koje su preživjele seksualno nasilje i druge oblike stradanja za vrijeme rata (uključujući protokole, odjele za podršku, resursne pakete podrške, smjernice, odluke, upute u cilju pružanja psihosocijalne, informativne, proceduralne i organizacijske podrške prije, tijekom i nakon suđenja i dr.)	MPBiH, VSTV Partneri: NVO-i i međunarodne organizacije	2018.-2019.	Proračunska sredstva nadležnih institucija
	Izdvajanje više resursa i istražnih kapaciteta za smanjenje broja i rješavanje zaostalih sudskih sporova vezanih za ratne zločine seksualnog nasilja i drugih oblika stradanja.	MPBiH, VSTV Partneri: NVO-i i međunarodne organizacije	Kontinuirano	Proračunska sredstva nadležnih institucija
2.2.2. Kompenzacija i beneficije/ rehabilitacija dostupni ųrtvama koje su preživjele seksualno nasilje i druge oblike stradanja za vrijeme rata	Podrška ujednačenom modelu za brže i učinkovitije ostvarivanje prava preživjelih, davanje odštete, rehabilitaciju te pristup ųrtava uslugama bez obzira na prebivalište (fond za naknadu štete ili drugi mehanizmi za obeštećenje ųrtava)	ARS MLJPIBiH, GCFBiH, Partneri: NVO-i i međunarodne organizacije	2018.-2019.	Proračunska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Kontinuirana podrška jačanju multisektorskog pristupa i koordinacije, te pružanje pomoći za rad mreža podrške, uključujući i jačanje kapaciteta ključnih aktera koji pružaju usluge ųrtvama seksualnog nasilja i drugih oblika stradanja za vrijeme rata	ARS MLJPIBiH, GCFBiH, Partneri: NVO-i i međunarodne organizacije.	kontinuirano	Proračunska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Podrška programima i projektima za psihosocijalno i ekonomsko osnaživanje žena ųrtava seksualnog nasilja za vrijeme rata	ARS MLJPIBiH Partneri: NVO-i i međunarodne organizacije	2018.-2021.	Proračunska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
Srednjoročni cilj 2.3. Unaprjeđen rodno odgovoran pristup i sustavi podrške u uvjetima aktualnih sigurnosnih prijetnji i izazova				
Očekivani rezultat	Aktivnost	Nositelj	Rok	Izvor financiranja
2.3.1. Primjenjuje se rodno odgovoran pristup (ili uvedena rodno odgovorna perspektiva) mjerama za smanjenje opasnosti od mina	Provođenje rodne analize o utjecaju miniranih područja u BiH na kvalitetu života ljudi (uzimajući u obzir različite uloge i potrebe žena i muškaraca, te različit utjecaj na jedan i drugi spol)	Centar za uklanjanje mina u BiH (BHMACH) Partneri: ARS MLJPIBiH, NVO-i	2018.	Proračunska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Uključivanje rodne komponente u programe i mjere za deminiranje, uzimajući u obzir različite mogućnosti, uloge i potrebe žena i muškaraca	BHMACH Partneri: NVO-i i međunarodne organizacije	Kontinuirano	Proračunska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Stalno upozoravanje na opasnost od mina, osobito djevojčica i dječaka školskog uzrasta, žena i muškaraca u seoskim područjima, te posebno ugroženih skupina (planinari, lovci, poljoprivrednici), uzimajući u obzir rodni aspekt problema.	BHMACH Partneri: NVO-i i međunarodne organizacije, mediji	Kontinuirano	Proračunska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
2.3.2. Pripremljene preventivne mjere i uspostavljeni uvjeti za rodno odgovoran pristup aktualnim sigurnosnim prijetnjama i izazovima, te u kriznim i izvanrednim situacijama (prirodne katastrofe, nasilni ekstremizam, izbjeglička/ -migrantska kriza).	Analiza rodno aspekta aktualnih sigurnosnih prijetnji i izazova, kao što su nasilni ekstremizam i terorizam, povećan broj migranata, interno raseljenih osoba, posljedice klimatskih promjena (s osvrtnom na globalni, regionalni i bh. kontekst)	ARS MLJPIBiH Partneri: Međunarodne organizacije	2018.-2019.	Donatorska sredstva
	Uvođenje rodne perspektive u statističke evidencije, analize, programe i mjere, te izvješća o upravljanju rizikom od nesreća/katastrofa	MSBiH Partneri: ARS MLJPIBiH, NVO-i i međunarodne organizacije	Kontinuirano	Proračunska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Osiguranje da se u procjenama potreba ljudi, postojećih slabosti i sposobnosti, koje prethode humanitarnim reakcijama u potencijalnim slučajevima katastrofa, uzimaju u obzir različite potrebe, interesi, ranjivost i sposobnosti žena i muškaraca, djevojčica i dječaka, te različiti utjecaji katastrofa na njih	MSBiH, MOBiH i OSBiH Partneri: ARS MLJPIBiH, NVO-i i međunarodne organizacije	Kontinuirano	Proračunska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Osiguranje pravne i psiho-socijalne podrške ženama i djevojčicama, posebno pripadnicama višestruko marginaliziranih skupina, u slučajevima kriznih i izvanrednih situacija	ARS MLJPIBiH Partneri: NVO-i, međunarodne organizacije	Kontinuirano	Proračunska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Osiguranje da se prilikom prikupljanja podataka, analiza, izrade i provedbe plana hitnih mjera za djelovanje u slučaju kriznih situacija u području imigracija vodi računa o potrebama i interesima ranjivih kategorija, posebno žena i djevojčica	MSBiH, ARS MLJPIBiH Partneri: NVO-i i međunarodne organizacije	Kontinuirano	Proračunska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
Osigurati uključenost rodne perspektive u aktivnosti kojima	MSBiH, ARS MLJPIBiH	Kontinuirano	Proračunska	

	je cilj preveniranje nasilnog ekstremizma i terorizma, sprječavanje govora mržnje te promicanje dijaloga i nenasilnog rješavanja sukoba (promidžbene i edukativne aktivnosti)	Partneri: NVO-i, međunarodne organizacije		sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Analiza i preporuke za izmjenu propisa kojima se uređuje izdavanje dozvola za posjedovanje oružja u cilju suzbijanja i preveniranja zloporabe malog i iakog oružja u kontekstu rodno utemeljenog nasilja (što podrazumijeva stručnu i detaljniju provjeru dokaza o nasilničkom ponašanju podnosioca zahtjeva).	MSBiH, ARS MLJPIBiH Partneri: NVO-i, međunarodne organizacije	2020.	Proračunska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva

STRATEŠKI CILJ 3. Unaprijeđeni uvjeti i pristup provedbi AP-a UNSCR 1325**Srednjeročni cilj 3.1.: Unaprijeđeni mehanizmi koordinacija i instrumenti provedbe AP-a UNSCR 1325**

Očekivani rezultat	Aktivnost	Nositelj	Rok	Izvor financiranja
3.1.1. Ojačani institucionalni mehanizmi za koordinaciju, provedbu i praćenje AP- UNSCR 1325	Donošenje Odluke o uspostavi Koordinacijskog odbora institucija za praćenje AP-a UNSCR 1325 (2018.-2022.)	Vijeće ministara BiH (VMBiH) Predlagač: ARS MLJPIBiH	2018.	
	Podrška radu Koordinacijskog odbora za praćenje AP-a UNSCR 1325 (stručna podrška, organiziranje redovnih sastanaka i dr.)	ARS MLJPIBiH Partneri: Međunarodne organizacije	Kontinuirano	Proračunska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Revidiranje Plana monitoringa i evaluacije AP-a UNSCR 1325	Koordinacijski odbor za praćenje AP UNSCR 1325 (KO AP UNSCR 1325) Partner: ARS MLJPI BiH	2018.	Donatorska sredstva
	Izrada i praćenje realizacije godišnjih operativnih planova za provedbu AP-a UNSCR 1325 u institucijama sektora obrane i sigurnosti	KO AP UNSCR 1325 Partner: ARS MLJPIBiH	Na godišnjoj razini	Proračunska sredstva nadležnih: institucija, i donatorska sredstva
	Koordiniranje, izrada i podnošenje VMBiH godišnjih izvješća o provedbi AP-a UNSCR 1325 na temelju informacija dobivenih od institucija zastupljenih u KO-u za AP UNSCR 1325	ARS MLJPIBiH Partner: KO AP UNSCR 1325	Na godišnjoj razini	Proračunska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Jačanje pozicija imenovanih osoba za kontaktiranje o rodnom pitanjima u sektorima obrane i sigurnosti.	MOBiH i OSBiH, MSBiH, SIPA, GPBiH, DKPTBiH, FMUP - FUP, Policija BDBiH Partner: KO AP UNSCR 1325	Kontinuirano	Proračunska sredstva nadležnih institucija
3.1.2. Unaprijeđeni instrumenti za uvođenje i primjenu načela ravnopravnosti spolova u sektorima obrane i sigurnosti (rodno odgovorne statistike, gender analize, rodno odgovorno budžetiranje)	Pružanje redovite stručne podrške institucijama iz sektora obrane sigurnosti u provedbi godišnjih operativnih planova za AP UNSCR 1325 te primjeni instrumenata za uvođenje i primjenu načela ravnopravnosti spolova unutar djelokruga nadležnih institucija	ARS MLJPI BiH, GCFBiH Partner: KO AP UNSCR 1325	Kontinuirano	Proračunska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Gender analiza provedbe, rezultata i utjecaja općih i lokalnih izbora na zastupljenost i sudjelovanje žena u javnom životu i donošenju odluka	ARS MLJPIBiH, GCFBiH Partneri: Središnje izborno povjerenstvo BiH (SIPBiH)	2018.-2020.	Proračunska sredstva nadležnih institucija
	Redovito ažuriranje i unaprjeđenje baza podataka razvrstanih po spolu o udjelu u oružanim snagama, policiji i mirovnim misijama (uključujući razvrstavanje po mjestima i činovima, profesionalnom angažmanu i sudjelovanju u donošenju odluka, sudjelovanju u stručnom usavršavanju i specijalističkim obukama, nagrađivanju i dr.)	MOBiH i OSBiH, MSBiH, SIPA, GPBiH, DKPTBiH, Agencija za policijsku potporu BiH, FMUP - FUP, Policija BDBiH Partneri: ARS MLJPIBiH, GCFBiH	Kontinuirano	Proračunska sredstva nadležnih institucija
	Nastavak rada na uvođenju rodno odgovornog budžetiranja unutar programskog budžetiranja svih institucija zastupljenih u Koordinacijskom odboru.	MOBiH i OSBiH, MSBiH, SIPA, GPBiH, DKPTBiH, Ministarstvo financija i trezora BiH (MFTBiH) FMUP Partneri: ARS MLJPIBiH, GCF BiH	Kontinuirano	Proračunska sredstva nadležnih institucija

SREDNJOROČNI CILJ 3.2. Unaprijeđene suradnje s drugim akterima

Očekivani rezultat	Aktivnost	Nositelj	Rok	Izvor financiranja
3.2.1. Poboljšana saradnja i koordinacija sa organizacijama, civilnog društva, akademskom zajednicom i medijima	Organiziranje redovitih sastanaka Koordinacijskog odbora i NVO-a koji su potpisali Memorandum o razumijevanju za provedbu AP-a UNSCR 1325 (koordinacijska skupina NVO-a)	ARS MLJPIBiH Partner: KO AP UNSCR 1325	Najmanje jedanput godišnje	Proračunska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Redovita razmjena informacija Koordinacijske skupine NVO-a s drugim nevladinim organizacijama i mrežama NVO-a	Koordinacijska skupina NVO-a Partner: KO AP UNSCR 1325, ARS MLJPIBiH	Kontinuirano	Sredstva NVO-a i donatorska sredstva
	Planiranje i provedba zajedničkih projekata i aktivnosti na primjeni UNSCR-a 1325 s nevladinim organizacijama, sa težištem na podršku lokalizaciji UNSCR-a 1325 (u suradnji sa savezima općina i gradova)	ARS MLJPIBiH, Koordinacijski odbor Partneri: NVO-i i međunarodne organizacije	Kontinuirano	Proračunska sredstva nadležnih institucija, sredstva NVO-a, donatorska sredstva

	Podrška većem uključivanju akademske zajednice u promicanje i primjenu UNSCR-a 1325 i pratećih rezolucija, s posebnim težištem na pitanja rodne perspektive u uvjetima aktualnih sigurnosnih prijetnji i	ARS MLJPIBiH, GCFBiH Partneri: NVO-i i međunarodne organizacije	Kontinuirano	
	Podrška produkciji medijskih sadržaja u području javnog informiranja o značaju UNSCR 1325 i pratećih rezolucija u izgradnji i očuvanju održivog mira i sigurnosti.	ARS MLJPIBiH, GCFBiH Partneri: NVO-i i međunarodne organizacije	Kontinuirano	
3.2.3. Unaprijeđena regionalna i međunarodna suradnja i razmjena informacija o provedbi UNSCR-a 1325	Organiziranje regionalnih foruma za razmjenu informacija u vezi s provedbom nacionalnih akcijskih planova za primjenu UNSCR-a 1325. te u vezi s regionalnim aspektom suvremenih sigurnosnih prijetnji i izazova	ARS MLJPIBiH, KO AP UNSCR 1325 Partneri: Regionalni institucionalni mehanizmi za rodnu ravnopravnost, međunarodne organizacije	2018.-2020.	Proračunska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Sudjelovanje (po pozivu) na regionalnim/međunarodnim događajima (konferencije, okrugli stolovi, javne rasprave, edukativne i promidžbene aktivnosti, studijski posjeti) koji se odnose na provedbu UNSCR-a 1325	ARS MLJPIBiH, KO AP UNSCR 1325 Partneri: Regionalni institucionalni mehanizmi za rodnu ravnopravnost, međunarodne organizacije	Kontinuirano	Proračunska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Lobiranje diplomatskog osoblja, svih relevantnih regionalnih i međunarodnih tijela i organizacija za primjenu UNSCR-a 1325 (UN, Vijeće Europe, OESS, NATO i druge)	MVPBiH, ARS MLJPIBiH Partneri: Međunarodne organizacije	Kontinuirano	Proračunska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Planiranje i provedba zajedničkih regionalnih projekata i aktivnosti na primjeni UNSCR-a 1325 s regionalnim vladama i/iii regionalnim koordinacijskim tijelom, kao i međunarodnim organizacijama (jedno od posebno važnih područja djelovanja jest veće uključivanje i regionalno povezivanje žena, kao i lokalnih zajednica, u izgradnji povjerenja za unaprijeđenje sigurnosti i stabilnosti u regiji.	ARS MLJPIBiH, KO AP UNSCR 1325 Partneri: Regionalni institucionalni mehanizmi za rodnu ravnopravnost, međunarodne organizacije, NVO-i u BiH i regiji	Kontinuirano	Proračunska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva

Predlaže se Vijeću ministara Bosne i Hercegovine da, nakon razmatranja **Akcijskog plana za primjenu UNSCR-a 1325 "Žene, mir i sigurnost" u Bosni i Hercegovini za razdoblje 2018.- 2022. godine**, donese sljedeće

ZAKLJUČKE

1. Usvaja se **Akcijski plan za primjenu UNSCR-a 1325 "Žene, mir i sigurnost" u Bosni i Hercegovini za razdoblje 2018.-2022. godine**.
2. Zadužuju se sve nadležne institucije da provode aktivnosti iz **Akcijskog plana za primjenu UNSCR-a 1325 "Žene, mir i sigurnost" u Bosni i Hercegovini za razdoblje 2018.-2022. godine**.

Na osnovu člana 17. Zakona o Savjetu ministara Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", br. 30/03, 42/03, 81/06, 76/07, 81/07, 94/07 i 24/08), na prijedlog Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, Savjet ministara Bosne i Hercegovine na 151. sjednici, održanoj 03.08.2018. godine, donio je

ОДЛУКУ О УСВАЈАЊУ АКЦИОНОГ ПЛАНА ЗА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈУ УН РЕЗОЛУЦИЈЕ 1325 У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ ЗА ПЕРИОД 2018-2022. ГОДИНЕ

Члан 1.

(Предмет Одлуке)

Овом Одлуком усваја се "Акциони план за имплементацију УН Резолуције 1325 у Босни и Херцеговини за период 2018-2022. године" (у даљњем тексту: Акциони план).

Члан 2.

(Праћење реализације)

За праћење реализације Акционог плана задужује се Агенција за равноправност полова БиХ, Министарства за људска права и изbjеглице Босне и Херцеговине, у сарадњи са Координационим одбором за праћење provedбе Акционог плана који ће бити формиран након усвајања Акционог плана.

Члан 3.

(Извјештавање)

Агенција за равноправност полова БиХ, Министарства за људска права и изbjеглице Босне и Херцеговине једном годишње подноси извјештај Савјету министара Босне и Херцеговине о реализацији Акционог плана.

Члан 4.

(Саставни дио Одлуке)

Саставни дио ове одлуке је Акциони план.

Члан 5.

(Ступање на снагу)

Ова Одлука ступа на снагу даном доношења и објављује се у "Службеном гласнику БиХ".

СМ број 255/18
3. августа 2018. године
Сарајево

Председавајући
Савјета министара БиХ
Др **Денис Звиздић**, с. р.

АКЦИОНИ ПЛАН ЗА ПРИМЈЕНУ РЕЗОЛУЦИЈЕ УН-а 1325 "ЖЕНЕ, МИР И БЕЗБЈЕДНОСТ" У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ ЗА ПЕРИОД 2018-2022. ГОДИНЕ

1. Увод

Резолуција Савјета безбједности УН-а 1325 "Жене, мир и безбједност", усвојена 31.10.2000. године, прва је резолуција Савјета безбједности Уједињених нација којом се наглашава важност улоге и равноправног учешћа жена у спречавању и рјешавању конфликта, те изградњи одрживог мира. Она позива државе чланице да обезбиједе веће присуство жена у доношењу одлука на свим нивоима одлучивања. То је предуслов за веће укључивање перспективе равноправности полова у секторе одбране и безбједности, те већу заштиту и поштовање људских права жена и дјевојчица, како у ратним ситуацијама, тако и у процесима постизања мира и безбједности.

Генерални секретар донио је 29.10.2008. године директиву (С/ПРСТ/2008/39) која се односи на процес примјене и извјештавања у складу са Резолуцијом Савјета безбједности УН-а 1325 "Жене, мир и безбједност", којом је

државама чланицама дата обавеза израде националних акционих планова за њену примјену.

Први Акциони план за примјену резолуције Савјета безбједности УН-а 1325 у Босни и Херцеговини (у даљем тексту: АП УНСЦР 1325 у БиХ), за период 2010 - 2013, усвојен је Одлуком Савјета министара Босне и Херцеговине 2010. године.¹ То је био и први акциони план за примјену УНСЦР-а 1325 у региону Југоисточне Европе и послужио је као примјер другим државама региона приликом израде националних акционих планова за примјену УНСЦР-а 1325. Такође, Одлуком Савјета министара успостављен је **Координациони одбор за праћење примјене АП-а УНСЦР 1325**, који се састојао од представника и представница 11 институција, већином из сектора одбране и безбједности² и једне представнице невладиног сектора (прво удружење "Жене женама", Сарајево, а након тога "Удружене жене", Бања Лука). Чланови и чланице Координационог одбора веома активно су учествовали и допринијели примјени и промоцији Акционог плана и унутар институција из којих долазе, и у широј јавности, и на међународном нивоу.

Савјет министара БиХ је 2014. године усвојио **други АП УНСЦР 1325 у БиХ за период 2014-2017**³, ослањајући се на налазе и препоруке независне процјене претходног АП УНСЦР-а 1325 који је указао на све позитивне аспекте и изазове његове примјене и координације. Поново је именован **Координациони одбор за праћење АП-а УНСЦР 1325 у БиХ у периоду 2014 – 2017**, Одлуком СМБиХ⁴, која је након тога, 2016. године претрпјела одређене измјене и допуне.⁵ Координациони одбор (у даљем тексту: КО) допуњен је представницима и представницама неколико нових институција⁶, тако да је његово чланство бројало 19 надлежних институција и агенција на државном и ентитетском нивоу, као и једне представнице и њене замјенице из невладиног сектора (Удружење "Виве жене", Тузла и "Лара", Бијељина). МУПРС се није одазвао позиву за номинавање чланова, иако је имао представнице у КО током реализације првог АП УНСЦР-а 1325 (2010-2013). Такође, почетком октобра 2017. године Гендер центар РС доставио је Рјешење Владе РС⁷ којим је представница Гендер центра РС разријешена дужности чланице у КО, без додатних образложења. Достављен је допис, а након тога и ургенција Влади РС да именује новог члана или чланицу ради благовременог учешћа у изради новог АП УНСЦР-а 1325.

Агенција за равноправност полова Министарства за људска права и избјеглице БиХ (у даљем тексту: АРП МЛЈПИБиХ) координирала је израдом **редовних годишњих извјештаја о примјени АП УНСЦР-а 1325 у БиХ**, које је усвојио Савјет министара БиХ (у даљем тексту: СМБиХ). **Израђен је и Завршни извјештај о реализовању АП-а**

УНСЦР 1325 у периоду 2014-2017, који садржи препоруке и научене лекције које су биле полазни основ за његову израду.

Израдом **трећег по реду АП-а УНСЦР 1325 за период 2018-2020**, координирао је АРП МЛЈПИБиХ, уз консултације са институцијама и невладиним организацијама заступљеним у Координационом одбору за праћење реализовања Акционог плана. Овај АП израђен је ослањајући се на структуру претходног, тако да су задржани постојећи стратешки циљеви, те ревидирани одређени средњорочни циљеви, очекивани резултати и планиране активности, како је представљено у табели која слиједи:

РАВНОПРАВНО УЧЕШЋЕ	ЗАШТИТА И ПРЕВЕНЦИЈА	КООРДИНАЦИЈА И ПАРТНЕРСТВО
СТРАТЕШКИ ЦИЉ 1 Повећано учешће жена у војсци, полицији и мировним мисијама, укључујући и учешће на мјестима доношења одлука	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 2 Повећан степен људске безбједности кроз призму родне равноправности)	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 3 Унапријеђени услови и приступ реализовању АП-а УНСЦР 1325
СРЕДЊОРОЧНИ ЦИЉЕВИ		
1.1. Кључни политике, закони и други прописи омогућавају повећање учешћа жена у војсци, полицији и мировним мисијама, укључујући и мјеста доношења одлука	2.1. Смањена стопа трговине људима у БиХ	3.1. Унапријеђени механизми координације и инструменти за реализовање АП-а УНСЦР 1325
1.2. Створене потребне претпоставке за унапређење положаја и напредовање жена у војсци, полицији, мировним мисијама, укључујући и мјеста доношења одлука	2.2. Побољшана подршка и помоћ жртвама које су преживјеле сексуално насиље и друге облике страдања током рата	3.2. Побољшана сарадња са другим актерима

2. Међународни и домаћи правни оквир

2.1. Међународни правни оквир

Резолуција Савјета безбједности УН-а 1325 "Жене, мир и безбједност" (2000) позива на пуно и равноправно учешће жена у процесу превенције и рјешавања сукоба, те изградњи међународног мира и безбједности. Доношење Резолуције 1325 нарочито је значајно ако се узме у обзир чињеница да је у посљедњим деценијама природа рата измијењена, те да су цивилне особе све чешће изложене ратним дејствима. Жене и дјевојчице се укључују у ратне сукобе, а злостављање и силовање жена и дјевојчица широм свијета постало је важно оружје рата и један од метода екстремне тортуре. То захтијева повећану заштиту за жене и дјевојчице, како у конфликтним тако и у постконфликтним ситуацијама, што је нарочито истакнуто доношењем пратећих резолуција, које се ослањају на Резолуцију УН-а 1325, као што су резолуције 1820 (2008), 1888 (2009), 1889 (2009), 1960 (2010), 2106 (2013) и 2122 (2013).

- **Резолуција УН-а 1820 (2008)** односи се на питања сексуалног насиља у конфликтним и постконфликтним ситуацијама. Она наглашава значај превенције сексуалног насиља над женама и кажњавања починилаца, што је од нарочитог значаја за процесе помирења и изградњу трајног и одрживог мира. У вези с тим, силовања и остали облици сексуалног насиља у току и након оружаног сукоба могу се сматрати ратним злочином и злочином против човјечности.

- **У Резолуцији УН-а 1888 (2009)** посебна пажња посвећује се заштити жена и дјевојчица од сексуалног насиља у оружаном сукобима. Она се ослања на Резолуцију 1820 и захтијева именовање специјалног представника генералног секретара, те формирање експертских тимова, који би дјеловали у оквиру

¹ "Службени гласник БиХ", број 92/10

² Министарство одбране БиХ, Министарство безбједности БиХ, Државна агенција за истраге и заштиту (СИПА), Гранична полиција БиХ, Министарство иностраних послова БиХ, Министарство финансија и трезора БиХ, Гендер центар Федерације Босне и Херцеговине, Гендер центар Републике Српске, Федерално министарство унутрашњих послова, Министарство унутрашњих послова РС и Центар за деминарање БиХ

³ "Службени гласник БиХ", број 89/14

⁴ "Службени гласник БиХ", број 20/15 од 09.03. 2015. године

⁵ "Службени гласник БиХ", број 55/16 од 29.07.2016. године

⁶ Оружане снаге БиХ, Дирекција за координацију полицијских тијела БиХ, Министарство за људска права и избјеглице БиХ, Министарство правде БиХ, Канцеларија за законодавство БиХ, Канцеларија парламентарног војног пловјереника БиХ, Федерална управа полиције

⁷ "Службени гласник РС" број 53 од 05.06.2017. године

Уједињених нација на терену, с циљем дјелотворније координације, реализације и извјештавања о примјени Резолуције УН-а 1820.

- **У Резолуцији УН-а 1889 (2009)** стављен је акценат на заштиту жена и дјевојчица у постконфликтним ситуацијама. Њоме се позива на предизимање додатних мјера за повећање учешћа жена у свим фазама: рјешавању сукоба, постконфликтном планирању и изградњи мира, укључујући доношење политичких и економских одлука, сузбијање стереотипа и промовисање женског лидерства и капацитета, управљање програмима помоћи, те подршку женским организацијама.
- **Резолуција УН-а 1960 (2010)** донесена је као одговор на спор напредак у рјешавању питања сексуалног насиља у оружаним сукобима, посебно над женама и дјецом. Резолуцијом се позива на стварање конкретних корака и институционалних механизма за превенцију и заштиту од сексуалног насиља у сукобима, као озбиљне повреде људских права и међународног права.
- **У Резолуцији УН-а 2106 (2013)** указује се на спор напредак у примјени важних аспеката Резолуције 1960 и позива на ефикасније кораке у процесуирању и реаговању на случајеве сексуалног насиља, што би знатно допринијело одржавању међународног мира и безбједности.
- **У Резолуцији УН-а 2122 (2013)** позива се на континуирану примјену Резолуције УН-а 1325 и националних акционих планова, те унапређење система координације, мониторинга и евалуације. Посебан акценат ставља се на женско лидерство и веће учешће жена у праћење напретка у рјешавању конфликта и очувању мира.
- **Резолуција УН-а 2242 (2015)** односи се на жене, мир и безбједност, са акцентом на важност учешћа и доприноса жена у контексту актуелних глобалних безбједносних пријетњи и изазова, попут насилног екстремизма, повећаног броја избјеглица и интерно расељених особа, последица климатских промјена, различитих пандемија итд. Она јасно показује суштину везу између учешћа жена и одрживог мира и безбједности.

Конвенција УН-а о елиминацији свих облика дискриминације жена (CEDAW, 1979) примјењује се у Босни и Херцеговини од 1993. године, док је Опциони протокол потписан 2002. године. Босна и Херцеговина, као држава чланица, подноси редовне извјештаје Комитету УН-а за CEDAW о примјени Конвенције (у даљем тексту: извјештај о CEDAW-у). Током 2017. године израђен је Шести периодични извјештај о CEDAW-у за БиХ, који је у процедури усвајања у СМБиХ. Овај извјештај, између осталог, садржи детаљне информације о реализовању препорука Комитета за CEDAW у областима значајним за примјену УНСЦП-а 125, а које су достављене након претходног извјештаја о CEDAW-у за БиХ.

У Пекинској декларацији и Платформи за акцију (1995) у поглављу Жене и оружани сукоби позива се на предузимање свеобухватних институционалних промјена како би се смањили војни издаци и омогућила глобална промоција људских права и ненасилног рјешавања конфликта. У Декларацији се, такође, наглашава да је неопходно обезбиједити учешће жена у процесима закључивања мира и рјешавања конфликта, као и заштиту жена у ратним подручјима и избјегличким логорима.

У Препоруци СМ/Рес (2007)17 Комитета министара Савјета Европе "Стандарди и механизми за равноправност

полова" у области Конфликт и постконфликтни период, позива се на потпуно спровођење релевантних међународних правних инструмената, нарочито Резолуције УН-а 1325 и наглашава потреба да се: "учешће жена у одлучивању о спречавању и разрјешењу конфликта мора повећати будући да жене могу дати значајан допринос, нарочито у погледу изградње мира и спречавања даљих конфликта. Њихово учешће у одлучивању и механизмима за заштиту, руковођењу и разрјешењу конфликта, укључујући и мировне преговоре и демократизацију друштва након конфликта, не смије да буде испод 40%, што се сматра минималним прагом једнакости".

2.2. Домаћи правни оквир

Устав Босне и Херцеговине, Устав Федерације Босне и Херцеговине, Устав Републике Српске, уставни кантона и Статут Брчко Дистрикта БиХ свим грађанима и грађанкама Босне и Херцеговине гарантују право учешћа у политичким партијама, учешће у јавним пословима, једнакоправност приступа јавним службама и право да бирају и да буду бирани. Уставом Босне и Херцеговине, међутим, не прописује се општа обавеза одређене заступљености полова (квота, пропорција, паритет и сл.) у јавном животу, нити посебна обавеза у погледу заступљености у законодавној, извршној или судској власти, али он садржи одредбе о забрани дискриминације по основу пола у процесу уживања права и слобода утврђених у Уставу БиХ и у међународним споразумима наведеним у Анексу I Устава.

Питање равноправности полова регулисано је и у бројним другим законским и подзаконским актима државе и ентитета. **Законом о равноправности полова у Босни и Херцеговини** - пречишћени текст ¹, у члану 20 (област која се односи на јавни живот) прописује се равноправна заступљеност оба пола у управљању и процесима одлучивања. Ради бржег постизања равноправне заступљености полова у креирању политика и доношењу одлука на свим нивоима организовања власти у Босни и Херцеговини, приликом новелирања Закона о равноправности полова у БиХ, члан 20. усклађен је са Препоруком (2003)3 Комитета министара Савјета Европе, којом се прописује да: "Равноправна заступљеност полова постоји у случају када је један од полова заступљен најмање у проценту од 40% у државним органима на свим нивоима организације власти и органима локалне самоуправе, укључујући законодавну, извршну и судску власт, политичке партије..."

Изборни закон Босне и Херцеговине ² усаглашен је са Законом о равноправности полова у Босни и Херцеговини, те се у члану 4.19, став 4. прописује да равноправна заступљеност полова постоји у случају када је један од полова заступљен са најмање 40% од укупног броја кандидата на листи. Осим обавезног постотка, утврђивањем квоте уведен је и обавезни поредак при рангирању. То правило налаже најмање једног кандидата мање заступљеног пола међу прва два кандидата, два кандидата мање заступљеног пола међу првих пет кандидата и три кандидата мање заступљеног пола међу првих осам кандидата итд. Централна изборна комисија БиХ (у даљем тексту: ЦИКБиХ) одбија листу странке ако она није састављена према овом правилу о квоти. У 2016. предложене су **измјене и допуне Изборног закона БиХ**, међу којима је и приједлог о једнакој заступљености полова на кандидатским листама (по 50% оба пола на листи), међутим ове измјене и допуне нису усвојене.

¹ "Службени гласник БиХ", број 32/10

² Службени гласник БиХ", бр. 23/01, 07/02, 09/02, 20/02, 25/02, 04/04, 20/04, 25/05, 52/05, 65/05, 77/05, 11/06, 24/06, 32/07, 33/08, 37/08, 37/08, 32/10, 18/13 и 07/14

Израђен је и **Приједлог закона о измјени и допунама Закона о Савјету министара БиХ**, којим би била прописана равноправна заступљеност оба пола у саставу СМБиХ (именовање најмање 40% особа мање заступљеног пола). Иако је био усвојен у првом читању на 28. сједници Представничког дома Парламентарне скупштине БиХ, овај закон у коначници ипак није усвојен.

Гендер акциони план Босне и Херцеговине за период 2013-2017. године (ГАПБиХ)¹ стратешки је документ који садржи стратешке циљеве, програме и мјере за остваривање равноправности полова у свим областима друштвеног живота и рада, у јавној и приватној сфери. У њему су дате смјернице за израду годишњих оперативних планова на ентитетском, кантоналном и локалном нивоу. У ГАП-у БиХ наводи се да Резолуција Савјета безбједности УН-а 1325 и Резолуција Европског парламента о учешћу жена у мирном рјешавању сукоба (2000/2025(ИНИ)) дају упутства и смјернице државама чланицама за предузимање одговарајућих мјера како би унаприједили положај жена у друштву и спријечили сваки облик насилног рјешавања проблема. У току је припрема новог, трећег по реду Гендер акционог плана Босне и Херцеговине за период 2018-2022.

3. Анализа стања равноправности полова по стратешким циљевима АП-а УНСЦР 1325

3.1. Учешће жена у војсци, полицији и мировним мисијама, укључујући и учешће на мјестима доношења одлука

Показатељи о заступљености жена у војсци, полицији и мировним мисијама, укључујући и учешће на мјестима доношења одлука, указују на одређени напредак од почетка реализовања АП-а УНСЦР 1325 у БиХ, али је тај напредак још увијек далеко од равноправне заступљености полова.

3.1.1. Учешће жена у законодавној, извршној власти и правосуђу

Према подацима, 20% жена учествује у законодавној и извршној власти на свим нивоима организације власти у БиХ. Након Општих избора 2014², заступљеност жена у Представничком дому Парламентарне скупштине БиХ (ПДПСБиХ) јесте 23,8%. Тренд повећања броја жена у ПСБиХ је примјетан, као и однос бирачког тијела према женама које су изабране, јер четири жене које су биле изабране 2010. године су поново изабране 2014. године. Колегијумом ПДПСБиХ, који чине три члана, тренутно председава жена. Заступљеност оба пола у Колегијуму прописана је Пословником ПДПСБиХ.

- У парламентама ентитета, просјек учешћа жена је 19,7% (Парламент ФБиХ 21,4%, Народна Скупштина РС 18%). У ФБиХ број жена се повећао за више од 4%, док је забиљежен пад изабраних жена у Народној Скупштини РС за 5% у односу на претходни скупштински сазив из 2010. године. Међутим, након одржаних Локалних избора 2016. године, у Народној скупштини РС било је одређених промјена, тако да тренутно жене заузимају 23% посланичких мјеста. На нивоу кантона, просјек учешћа жена је 18,5% са највећим процентом изабраних жена у Посавском кантону 23,8%, а најмањим у Кантону 10 са 4%.
- У садашњем сазиву СМБиХ су двије министарке, а у Влади ФБиХ забиљежен је значајан пораст броја жена на дужности министра и износи 25%, док је у кантоналним владама смањена заступљеност жена на дужности министра. У Влади РС има 25% жена,

укључујући премијерку која води Владу у другом мандату. Вијећем народа РС такође председава жена. На мјесту замјеника премијера ФБиХ је жена.

На Локалним изборима 2016.³ за градоначелнике и градоначелнице кандидовало се 6,22% жена и 93,78% мушкараца, а за вијећа/скупштине 41% кандидаткиња и 59% кандидата. Када су у питању националне мањине, овјерено је 18 имена кандидаткиња и 125 имена кандидата. На Локалним изборима 2016. жене су чиниле 49% гласачког тијела. Резултати ових избора указују на благо повећање броја изабраних жена. Према подацима ЦИК-а БиХ, шест жена (4,3%) изабрано је за начелнице (пет начелница у РС, једна начелница у ФБиХ), док је 2012. године тај проценат износио 3,6%. Удио жена у саставу вијећа/скупштине је 18,34%, што представља благо повећање учешћа жена у односу на Локалне изборе 2012, када је овај проценат износио 17,1%.

Подаци о учешћу у правосуђу из 2016. показују да је заступљеност жена у судовима око 64%, а у тужилаштвима 51%.

На вишим позицијама, предсједника судова и главних тужилаца, заступљеност жена је 43%, што указује на повећање броја жена у структури руководиоца правосудних институција БиХ у односу на претходни извјештајни период. У 80% кантоналних судова жене обављају дужност предсједника, а од девет руководећих мјеста у окружним тужилаштвима жене чине 33%, и то као в.д. главног тужиоца и двије главне тужитељке.

Према подацима Министарства иностраних послова БиХ (МИПБиХ) за извјештајни период 2015/2016. године у дипломатско-конзуларној мрежи било је заступљено 11 или 23% жена амбасадора, једна жена генерални конзул (или 17%), и двије шефице сталних мисија (или 40%). Анализом доступних података утврђено је да је у периоду од 2013. до 2016. године број амбасадорки био повећан са шет на 11, што је било процентуално повећање за око 8%. Међутим, према најсвјежијим подацима из 2017. године, број амбасадорки је смањен на седам. Надаље, број жена државних службеника са дипломатским статусом је, у принципу, већи од броја мушкараца.

У преговарачким делегацијама БиХ из надлежности Министарства безбједности БиХ (у даљем тексту: МББиХ), ради закључивања међународних докумената о полицијској сарадњи, реадмисији, заштити тајних података, заштити и спасавању, жене су заступљене у проценту од 34%. МББиХ настоји да обезбједи равноправну заступљеност мушкараца и жена у овим делегацијама, што показује податак да се у саставу сваке преговарачке делегације налази најмање једна жена, док је у споразумима/протоколима о реадмисији паритет, тј. подједнака заступљеност жена и мушкараца.

Примјена постојећих законских одредаба као што су квота од 40% (члан 4.19. Изборног закона БиХ, или члан 20. ЗоРС-а), довела је до одређеног напретка, али потребно је укључивање додатних афирмативних мјера које би резултирале конкретним повећањем броја жена на мјестима доношења одлука.

3.1.2. Учешће жена у војсци, полицији и мировним мисијама

Спровођењем свеобухватних стратешких мјера АП-а УНСЦР 1325 креирано је повољније окружење за повећање учешћа жена у војним и полицијским снагама, иако је то повећање и даље најочљивије на нижим позицијама и чиновима. У Министарству одбране БиХ (у даљем тексту: МОБиХ) запослено је 38% жена (2% повећање у односу на

¹ "Службени гласник БиХ", број 98/13

² Подаци Централне изборне комисије

³ Подаци Централне изборне комисије

2013. годину), а у Оружаним снагама БиХ (у даљем тексту: ОСБиХ) заступљено је 6,8% жена (1,8% повећање у односу на 2010. и само 0,2% у односу на 2013), док је 24% жена цивилних лица и 5,5% жена војних лица (1% у односу на 2013. годину).

МОБиХ успјешно спроводи мјеру која подразумијева да, приликом пријема кандидата у ОСБиХ, од укупног броја примљених буде примљено 10% жена, с тим да се предност даје најуспјешнијим кандидатима и кандидаткињама у складу са листом успјешности. Томе у прилог иде чињеница о евидентном повећању интереса жена за пријем у ОСБиХ, што илуструје податак ¹ да су се 2008. године на оглас пријавиле само 23, а на оглас 2014. године чак 595 жена.

- Од укупно 2693 пријављених кандидата у 2014. години, била је 241 кандидаткиња (нешто више од 10%). На јавном конкурс за пријем официра у ОСБиХ, од укупно пријављених 369 кандидата било је 76 жена (нешто више од 20%). Према подацима из 2016. године на јавни оглас за пријем војника, од укупног броја пријављених било је 9,9% жена. Од укупног броја пријављених на конкурс за пријем официра било је 20,59% жена, а на интерни оглас за подофицире 18,75% жена. На војне академије уписало се 11 жена, или 14% од укупног броја уписаних.

Постоји тренд повећања **учешћа жена на руководећим позицијама у секторима одбране и безбједности**. Нпр., у МОБиХ жена обавља дужност министарке, а три жене су постављене на мјеста шефица одејека. Тренутно је 22% жена на руководећим позицијама. Међутим, у ОСБиХ, проценат учешћа жена на руководећим позицијама је и даље веома низак (2,5%). Подаци МББиХ о учешћу жена на руководећим позицијама у институцијама сектора безбједности на свим нивоима власти показују да су жене углавном заступљене на нивоу средњег менаџмента, тј. шефица одејека/одјела, док је минимална заступљеност на вишим руководећим позицијама, нпр. помоћника министра/директора, гдје су само три жене. Међутим, у укупном броју запослених у МББиХ, агенцијама за спровођење закона у БиХ, ентитетским и кантоналним министарствима и полицији Брчко Дистрикта БиХ заступљеност жена је у просјеку 50,5%.

Учешће жена у полицијским снагама ² на свим нивоима власти је 7,5%, и то су углавном полицајке и старије полицајке, инспекторке, млађе и више инспекторке. Од укупног броја полицијских службеница, 11,3% су више инспекторке, 3,3% су самосталне инспекторке, а само је 0,3% главних инспекторки.

- У Државној агенцији за истраге и заштиту (у даљем тексту: СИПА) запослено је 14,64% полицијских службеница, што представља повећање од око 1,5% у односу на податке из 2013. године, с почетка реализације АП-а. У Граничној полицији БиХ (у даљем тексту: ГПБиХ) заступљеност жена од 7,78% указује на повећање од око 0,5%. У Дирекцији за координацију полицијских тијела БиХ (у даљем тексту: ДКПТБиХ) запослено је 38 полицијских службеница или 5,25%. У Федералној управи полиције (ФУП) проценат учешће жена од 7,8% не мијења се још од 2010. године. Заступљеност жена у 10 кантоналних министарстава унутрашњих послова од 7,3% мало је повећана (за око 1%) у односу на 2013. годину. Према доступним подацима, проценат полицијских службеница у МУП-у РС повећао се за око 2% у последње три године и

износи 7,8%. У Полицији БДБиХ је 4,8% жена, исто колико је било и 2013. године.

Иако наведени подаци показују неуједначено стање заступљености полицијских службеница у појединим полицијским органима, општи закључак је да је незнатно повећано учешће жена у полицијским снагама на свим нивоима у БиХ које, у извјештајном периоду, износи у просјеку око 1,25%. Жене су такође подзаступљене на највишим руководећим позицијама са вишим чиновима (око 1,2%). Посљедњих година је често наглашавано да је коришћење породилског одсуства разлог за напредовање у полицијској каријери. Наиме, критеријуми за стицање непосредно вишег чина, који се формално не разликују за жене и мушкарце, захтијевају тачно одређено вријеме проведено у претходном чину, те достављање оцјене у последње три године. Ако је полицијска службеница једну годину провела на породилском одсуству, није у могућности да достави тражене оцјене, нити да се пријави на конкурс. Поједине полицијске агенције, као што су ГПБиХ и СИПА, настоје да превазиђу овај проблем тако што узимају у обзир последње три оцјене (мимо коришћења породилског одсуства), али то још увијек није случај у свим полицијским тијелима. Због тога је потребно и даље инстистирати на измјенама и допунама Закона о полицијским службеницима БиХ и релевантних подзаконских аката, како би се спријечила могућност да коришћење породилског одсуства буде отежавајућа околност у поступку напредовања, те на тај начин спријечила индиректна дискриминација по основу пола.

Учешће жена у мировним мисијама повећано је у односу на почетак реализације АП-а УНСЦП 1325 у БиХ.

- МББиХ користи афирмативну мјеру којом је смањен број потребних година радног искуства, као једног од главних критеријума за пријаву за упућивање у мировне мисије, са осам на пет година за жене. Коришћење ове афирмативне мјере доприноси повећању броја жена у мировним мисијама УН-а; постотак који тренутно износи 30% повећан је за 6% у односу на 2014, те за око 14% у односу на 2010. годину.

- У МОБиХ је, такође, дошло до значајнијег повећања броја жена у укупном броју упућених у мировне мисије. Од 2013. године проценат учешћа жена од 3,5% је повећан на 6,7%. Континуираном повећању броја жена упућених у мировне мисије доприноси и редовне петодневне обуке о теми "Родна питања у операцијама подршке миру" које су уврштене у наставне планове и програме Центра за обуку за операције подршке миру, ОСБиХ - ПСОТЦ.

Повећање учешћа жена у секторима одбране и безбједности, укључујући и учешће у доношењу одлука дугорочан је процес. Због специфичности ових сектора у којима традиционално доминантнију улогу и заступљеност имају мушкарци, није могуће очекивати брз напредак. Потребно је створити низ предуслова како би се остварила равноправна заступљеност у складу са Законом о равноправности полова БиХ.

3.1.3. Креирање предуслова за веће учешће жена у секторима одбране и безбједности

Један од кључних системских предуслова за равноправно учешће жена у секторима одбране и безбједности, те на позицијама доношења одлука јесте **усклађивање закона, подзаконских аката, стратегија, политика и програма** из дјелокруга надлежних институција са Законом о равноправности полова БиХ (ЗорПБиХ). Током реализовања АП-а УНСЦП 1325 у БиХ већина надлежних

¹ Подаци Министарства одбране БиХ

² Подаци Министарства безбједности БиХ

институција је настојала да испуњава ову обавезу прописану чланом 24. ЗоРП-а, али ова пракса није уједначена: док се у неким институцијама више радило на усклађивању или доношењу нових интерних аката, правила и процедура, у другим је уведна редовна пракса достављања закона и политика на мишљење АРП-у МЉПИБиХ и ентитетским гендер центрима, а прије упућивања Савјету министара БиХ, односно ентитетским владама. Број аката који се достављају на мишљење АРП-у МЉПИБиХ повећао се око три пута у посљедње три године. Посебан напредак је постигнут у МББиХ, који редовно тражи мишљење о усаглашености са ЗоРП-ом на нацрте закона и других прописа, стратегија, акционих планова и програма из своје надлежности, при чему су све сугестије АРП-а МЉПИБиХ уврштене.

Надаље, у већини надлежних институција и агенција усвојене су одлуке којима се додатно регулишу обавезе усклађивања прописа са ЗоРП-ом и других активности с циљем уређења промоције и заштите равноправности полова. Осим већ постојећих интерних аката, у МОБиХ је у поступку доношења/одобравања и Политика родне равноправности у МОБиХ и ОСБиХ, чији је преднацрт већ израђен, као и Стандардне оперативне процедуре родне равноправности у ОСБиХ, те Инструкција о примјени прописа из области остваривања права на породилско и родитељско одсуство и регулисања статуса трудница у ОСБиХ.

Иако је постигнут напредак у усклађивању прописа и политика са ЗоРПБиХ, те доношењу интерних аката за постизање равноправности полова, систем праћења ефеката примјене уведених одредаба унутар појединих институција још увијек није системски успостављен. Потребно је радити на успостављању јединственог система праћења који ће примјењивати све институције, као дио свеукупног процеса увођења, примјене и надзора над примјеном принципа равноправности полова.

Јачање капацитета жена и подизање свијести стручне и шире јавности, укључујући и промотивне активности, од кључне су важности за повећање учешћа жена, посебно у областима у којима доминирају мушкарци, као што су одбрана и безбједност. Поједине институције су, у већој или мањој мјери, настојале да обезбиједу услове за стручно усавршавање жена. Жене су учествовале у различитим обукама и курсевима, али је и даље број мушкараца на стручним специјалистичким обукама намијењеним професионалном усавршавању у полицијским и војним снагама много већи.

Током реализације АП-а УНСЦР 1325 у БиХ спроведене су бројне едукативне и промотивне активности с циљем подизања свијести стручне и шире јавности о важности питања равноправности полова, већег учешћа жена у доношењу одлука у постизању мира и безбједности, те важности Резолуције УН-а 1325 и свих пратећих резолуција. Промоција и обуке о равноправности полова за запослене у институцијама сектора одбране и безбједности, које су заступљене у КО, одржане су у оквиру различитих иницијатива и пројеката АРП-а МЉПИБиХ, међународних и невладиних организација. Оне су значајно допринијеле повећању знања, али је важно истаћи да је приступ јачању капацитета у претходне три године значајно унапријеђен. Обуке се све више планирају у складу са потребама појединих сектора /организационих јединица институција и уврштавају се у редовне планове и програме обука у институцијама и агенцијама.

Током реализације АП-а УНСЦР 1325, АРП МЉПИБиХ, надлежне институције, невладине и

међународне организације промовисале су теме везане за УНСЦР 1325

"Жене, мир и безбједност" или путем циљаних промотивних активности, догађаја и материјала, или укључивањем ових тема у друге промотивне акције. Кампање су биле фокусиране на афирмацију и промоцију војног позива, промоцију учешћа жена у полицији, војсци и мировним мисијама, те улоге и утицаја жена у политичком и јавном одлучивању, поготово у контексту општих и локалних избора који су одржани у извјештајном периоду.

Потребно је улагати више напора како би се услови за напредовање у полицијским и војним структурама, као и услови за учешће на позицијама доношења одлука прилагођавали статусу и потребама оба пола, те омогућили усклађивање професионалног и породичног живота. Томе доприносе редовне и повремене обуке с циљем континуираног подизања свијести и разумјевања важности примјене стандарда равноправности полова у секторима одбране и безбједности. Ојачани су и користе се стручни капацитети унутар надлежних институција за даље преношење стечених знања и вјештина. Примјетан је и пораст броја циљаних промотивних активности које иницирају и реализују надлежне институције с циљем промоције једнаких могућности и предуслова за веће учешће жена у секторима одбране и безбједности.

3.2. Повећање степена људске безбједности из перспективе равноправности полова

Унапређењу безбједности грађана и грађанки у некој држави може се приступити на два начина: 1) заштитом националне безбједности уз пуно поштовање људских права и слобода (што је више у надлежности безбједносних и одбрамбених структура) и 2) заштитом људи од свакодневних безбједносних пријетњи и изазова, што доприноси и већој национално безбједности (ово укључује више актера и ширу заједницу).

Увођење концепта људске безбједности са аспекта родне равноправности, као стратешког приоритета АП-а УНСЦР 1325 у БиХ, омогућило је да се безбједност грађана и грађанки у БиХ сагледава узимајући у обзир:

- специфичности постконфликтне БиХ које су, у складу са УНСЦР-ом 1325, препознате као директна или индиректна посљедица ратних збивања у БиХ као што су: положај преживјелих жртава сексуалног насиља и других облика страдања током рата, опасности од минираних подручја, те трговина људима;
- препознавање нових безбједносних пријетњи и изазова на глобалном нивоу, а које директно или индиректно погађају БиХ и регион (природне катастрофе, избјегличка криза, насилни екстремизам и др.). Родно одговоран приступ наведеним безбједносним пријетњама и изазовима омогућио је благовремено, конкретно дјеловање у недавним ванредним и кризним ситуацијама у БиХ и региону, као што су поплаве 2014. године, избјегличка криза у региону, те покретања иницијатива за превентивно дјеловање у области насилног екстремизма као савремене безбједносне пријетње.

3.2.1. Трговина људима

Босна и Херцеговина је и даље полазишна, одредишна и транзитна земља за жене, дјецу и мушкарце жртве трговине људима. Оно што погодује извршењу кривичних дјела која се односе на трговину људима је лоша економско-социјална ситуација.

Измјенама и допунама Кривичног закона БиХ¹ кривично дјело 'трговина људима', које у себи садржи елементе искоришћавања у држави којој жртва трговине људима нема држављанство или пребивалиште, остало је у овом кривичном закону, док су остала кривична дјела трговине људима обухваћена кривичним законима ентитета и БДБиХ. Жртве кривичног дјела из Кривичног закона БиХ су особе без држављанства БиХ или пребивалишта у БиХ или држављани БиХ у иностранству. Ревидиран је и поштртен казнени оквир за поједине облике кривичног дјела 'међународна трговина људима' из члана 186. Кривичног закона БиХ, а што ће имати утицаја и на висину казни које се изричу за ово кривично дјело. Будући да до сада није било изречених пресуда примјеном нове законске дефиниције, тренутно није могуће дати конкретне податке о ефектима наведених законских измјена на казнену политику. **Кривични закони ФБиХ**², **РС**³ и **БД**⁴ усклађени су са **Кривичним законом БиХ**.

Подаци из извјештаја **Државног координатора за борбу против трговине људима** који се односе на примјена кривичног законодавства у процесуирању кривичних дјела трговине људима показују сљедеће:

- Од 2013. до 2015. идентификовано је 100 потенцијалних жртва трговине људима. Суд БиХ је у мају 2014. године потврдио оптужницу за кривично дјело 'организовани криминал' у вези са кривичним дјелом трговине људима из члана 186. Кривичног закона БиХ. У овом случају идентификоване су 672 жртве трговине људима, од тога 652 држављана БиХ и 20 страних држављана (4 из Македоније и 16 из Србије), који су раније били радно експлоатисани у Азербејџану.
- Суд БиХ је у периоду од 2011. до 2017. године изрекао једну правоснажну осуђујућу пресуду за кривично дјело из члана 187. Кривичног закона БиХ (међународно навођење на проституцију/ међународно врбовање ради проституције) против једног лица (мушкарац). Пресуда је донесена 2016. а осуђеном лицу изречена је затворска казна у укупном трајању од 1 године и 8 мјесеци. Пред Судом БиХ се тренутно воде поступци у два предмета против укупно два лица (два мушкараца) за кривично дјело из члана 187.
- У периоду од ступања на снагу измјена Кривичног закона БиХ (2015 - 2017) Суд БиХ није донио ниједну пресуду за кривично дјело из члана 186. Кривичног закона БиХ, примјеном нове законске дефиниције. Такође, у наведеном периоду није донесена ниједна пресуда ни за ново кривично дјело из члана 186а. Кривичног закона БиХ.

Након примјене **Стратегије супротстављања трговини људима у БиХ и Акционог плана (2013–2015)** СМБиХ је 2015. године усвојио **Акциони план за супротстављање трговини људима у БиХ (2016 – 2019)**. Овај план усмјерен је на унапређење система подршке за борбу против трговине људима, те ефикасно кривично гоњење трговине људима и повезаних злочина, на превенцију, ефикасну заштиту и помоћ жртвама трговине људима, те јачање партнерства између актера укључених у супротстављање трговини људима. Мултидисциплинарни приступ реализацији овог плана подразумева укљученост

свих надлежних институција на свим нивоима организације власти у БиХ. СМБиХ је усвојио и **Стратегију у области миграција и азила и Акциони план (2016 – 2020)**. Један од циљева предвиђених у приједлогу стратешког документа садржи мјере и активности усмјерене на смањење трговине људима у БиХ.

МЉПИБиХ и МББиХ издвајају средства из редовних буџета за **програме подршке жртвама трговине људима**. МЉПИБиХ обезбјеђује средства за грантове невладиним организацијама за директну подршку жртвама трговине људима кроз рехабилитацију и реинтеграцију жена и дјевојчица жртва трговине људима у локалним заједницама. МББиХ у буџету обезбјеђује средства за смјештај и помоћ која се пружа странцима жртвама трговине људима у склопима невладиних организација с којима МББиХ има потписане протоколе о сарадњи. За 2014. годину обезбјеђена су и средства за смјештај и правна помоћ за странце жртве трговине људима и правна помоћ за странце у Имиграционом центру. Средства су обезбјеђена и за 2015. и 2016. годину. Од почетка 2017. године, ступањем на снагу Закона о пружању бесплатне правне помоћи, обезбјеђена је бесплатна правна помоћ физичким лицима која се налазе у поступку протјеривања и жртвама трговине људима у складу с обавезама које БиХ има према међународним конвенцијама.

Поред тога, реализовани су и бројни пројекти у сарадњи МББиХ са међународним и невладиним организацијама, посебно са Мрежом невладиних организација РИНГ⁵, који су усмјерени на јачање капацитета, анализе, те побољшање прописа и процедура за проактивну заштиту жртва и спречавање трговине људима. У периоду 2014-2017. реализоване су бројне **обуке за јачање капацитета и друге активности за подизање свијести о проблему трговине људима**, које су углавном финансирале међународне организације у оквиру различитих пројеката. Више од 15 обука и стручних састанака било је усмјерено на побољшање истрага и рада истражних тимова, повећање експертизе правосудних институција, не теме везане за права жртва трговине људима, технике интервјуисања (укључујући интервјуисање дјете) и технике финансијских истрага у случајевима трговине људима, те управљање границом везано за трговину људима.

У истом периоду реализоване су бројне **промотивне активности и кампање с циљем подизања свијести о проблему трговине људима**. МББиХ је 2015. године покренуо кампању "Људи немају цијену", која је указала на најчешће облике трговине људима у БиХ: просјачење и трговина дјецом, сексуална експлоатација и принудни брак, те трговина органима и радна експлоатација. У кампањи су позване надлежне институције и органи на спровођење енергичнијих истрага и примјену санкција предвиђених Кривичним законом БиХ. Такође, невладине организације активне у области спречавања и борбе против трговине људима, посебно чланице Мреже РИНГ, интензивно раде на подизању свијести јавности, а посебно дјете и младих о феномену трговине људима, са нагласком на проблем просјачења, те важност мобилизације грађана, надлежних институција, правосуђа, полиције и школства у заједничкој борби против злоупотребе дјете у просјачењу као опасном криминалу и кршењу људских права.

¹ "Службени гласник БиХ", број 40/15

² "Службене новине ФБиХ", број 46/16

³ "Службени гласник РС", број 67/13

⁴ "Службени гласник Брчко Дистрикта БиХ", број 33/13

⁵ Мрежу РИНГ за борбу против трговине људима чини 11 невладиних организација у БиХ.

3.2.2. **Подршка жртвама сексуалног насиља и других облика страдања током рата**

Подршка жртвама сексуалног насиља и других облика страдања током рата настоји се остварити побољшањем правног оквира и механизма за остваривање права жртава, те доступношћу компензација и бенефиција. Преживјеле жртве углавном не остварују своја права на накнаду за претрпјену штету путем кривичног поступка. Судови и тужилаштва најчешће преусмјеравају жртве на грађанске парнице, умјесто да се досуђивањем накнаде штете баве у кривичном поступку, у складу са постојећим законским основом. То доводи до тога да се преживјели одричу својих основних права на накнаду, јер поступци остваривања накнаде у грађанској парници подразумијевају откривање њихових идентитета, који су често заштићени током кривичних поступака. Поред тога, грађанска парница производи додатне финансијске трошкове које многе жртве нису у могућности да плате.

Још увијек, дакле више од 20 година након рата, нема званичних података у вези са бројем жена жртава силовања и тортуре. Различити извори су сагласни у вези са неколико важних тачака: (1) масовно силовање обухватало је неколико хиљада жртава; (2) било је доста случајева силовања дјевојчица од 7 до 14 година; (3) силовање је често почињено у присуству жртвиних родитеља/дјецe и, уопштено, жртву је силовало неколико нападача.

Надлежне институције, међународне и невладине организације у БиХ су претходних година реализовале активности и иницијативе за дефинисање стварних потреба преживјелих жртава, унапређење правног и институционалног оквира, те механизма за остваривање права преживјелих, укључујући компензације и бенефиције које им припадају. Међутим, Комитет УН-а за CEDAW је у закључним коментарима и препорукама за БиХ из 2013. године скренуо пажњу на спорост у рјешавању већине проблема преживјелих жртава сексуалног насиља током рата у БиХ, указујући на неусклађеност кривичног законодавства у БиХ са међународним стандардима, те недовољно спровођење стратегија, акционих планова и програма усмјерених на заштиту преживјелих жртава и свједока.

Усклађивањем постојећег и доношењем новог законодавства у складу са међународним стандардима настојао се унаприједити приступ остваривању права жртава ратних злочина сексуалног насиља и тортуре, укључујући право на компензацију и рехабилитацију.

- Усвојене су **измјене и допуне Кривичног закона БиХ¹** којима је дефиниција сексуалног насиља као ратног злочина и злочина против човјечности усклађена са стандардима међународног кривичног права и судском праксом међународних судова и трибунала. Овај закон примјењује се у свим предметима ратних злочина, без обзира пред којим правосудним органом се поступак води.
- Доношењем **Закона о допуни Кривичног закона ФБиХ² из 2014. године** прописана је казна затвора за изазивање националне, расне и вјерске мржње, раздора или нетрпеливости јавним порицањем или оправдавањем геноцида, злочина против човјечности или почињених ратних злочина утврђених правоснажном одлуком Међународног суда правде, Међународног суда за бившу Југославију или домаћег суда. **Измјенама и допунама Кривичног закона**

ФБиХ³ из 2016. године прописана је дефиниција кривичног дјела из мржње, као сваког кривичног дјела учињеног због расне припадности, боје коже, вјерског увјерења, националног или етничког поријекла, језика, инвалидитета, пола, сексуалне оријентације или родног идентитета друге особе. Такво поступање узео се као отежавајућа околност, ако законом није изричито прописано теже кажњавање за квалификовани облик кривичног дјела учињеног из мржње. Теже кажњавање прописано је за квалификоване облике кривичних дјела убиства, тешке физичке повреде, силовања и оштећења туђе ствари, која су учињена из мржње.

- Такође, **Кривичним законом РС⁴** прописане су новчане казне или казне затвора до три године за било какво позивање, изазивање или подстицање на насиље или мржњу усмјерену према одређеном лицу или групама због њихове националне, расне, вјерске или етничке припадности, боје коже, пола, сексуалног одређења, инвалидитета, родног идентитета, поријекла или неких других особина.
- Судска пракса и казна политика **Апелационог суда Брчко Дистрикта БиХ** усклађене су са Кривичним законом БиХ и међународним стандардима, укључујући појам силовања, као и ратни злочин против човјечности. Спровођење државне **Стратегије за рад на предметима ратних злочина** помаже у рјешавању предмета који укључују сексуално насиље тако што обезбјеђује да се терет процесуирања расподијели између правосудја на државном нивоу и у ентитетима, односно у кантонима, ако се ради о Федерацији БиХ. Пред Судом БиХ, који је према Стратегији надлежан за процесуирање најсложенијих предмета, тренутно се воде поступци у одређеном броју предмета из ове категорије, док је значајан број незавршених предмета још увијек у фази истраге пред Тужилаштвом БиХ.
- У 2016. години забиљежен је пораст броја завршених предмета у односу на претходне године, а што је резултат значајног повећања броја оптужница за ратне злочине са елементима сексуалног насиља. О томе свједочи податак да је у 2011. години процесуирано 13 особа, у 2016. години тај број се повећао на 22, док су у фебруару 2017. пред Судом БиХ били у току кривични поступци у 46 предмета, у којима се оптужени терете за кривична дјела са елементима сексуалног насиља почињеног у рату.
- У Тужилаштву БиХ 2016. године био је неријешен укупно 181 најсложенији предмет ратних злочина у фази пријаве и 147 предмета ратних злочина у фази истраге. Исте године пред Судом БиХ вођен је 61 поступак у најсложенијим предметима ратних злочина. Од почетка рада Суда БиХ (2002. године) па до краја 2016. године пред овим судом правоснажно су окончани поступци против укупно 70 особа (од чега 67 мушкараца и три жене) за кривична дјела ратног злочина са елементима сексуалног насиља почињеног над женама. Од тог укупног броја, за 53 особе (51 мушкарац и двије жене) донесене су осуђујуће пресуде, док је 17 особа (16 мушкараца и једна жена) ослобођено од оптужби. Осуђеним особама изречене су казне затвора/дуготрајног затвора у укупном трајању од 695 година.
- Нови **Закон о програму заштите свједока БиХ⁵** донесен је 2014. године с циљем обезбјеђивања ефикасне

¹ "Службени гласник БиХ", број 40/15

² "Службене новине Федерације БиХ", број 76/14

³ "Службене новине Федерације БиХ", број 46/16

⁴ "Службени гласник РС" број 64/17

⁵ "Службени гласник БиХ", број: 36/14

заштите свједока прије, током и након кривичног поступка, како би им се омогућило слободно и отворено свједочење. Закон се примјењује само у поступцима пред Судом БиХ, таксативним навођењем кривичних дјела при чијем доказивању се може примјенити програм заштите свједока. Програм се примјењује само према оним свједоцима који су због свог свједочења изложени озбиљној опасности по живот, здравље, њихову слободу и имовину. Одлуку да неки свједок уђе у програм заштите свједока доноси посебна комисија за примјену програма, коју чине судија Кривичног одјељења Суда БиХ, тужилац Тужилаштва БиХ и начелник Одјељења за заштиту свједока Државне агенције за истраге и заштиту, док је за организацију и реализовање програма заштите на оперативном нивоу задужено Одјељење за заштиту свједока.

Одјељења за подршку свједоцима успостављена су у: Суду БиХ, Тужилаштву БиХ, окружним тужилаштвима и окружним судовима у РС-у, кантоналним судовима и тужилаштвима у ФБиХ¹, те Основном суду БДБиХ. У одјељењима за подршку свједоцима запослени су психолози који пружају психосоцијалну, информативну и организациону подршку и помоћ свједоцима прије, током и након судских поступака (укључујући жртве ратних злочина, насиља у породици и др.).

С циљем стварања **мреже за подршку жртвама и свједоцима у предметима ратних злочина**, сексуалног насиља и других кривичних дјела, у девет од десет кантона у ФБиХ потписани су и протоколи о међусобној сарадњи надлежних министарстава, институција и невладиних организација у пружању свеобухватне и ефикасне подршке жртвама и свједоцима у случајевима ратних злочина, сексуалног насиља и других облика кривичних дјела. Успостављањем мрежа омогућен је бољи приступ информацијама и упознавање са корацима, процедурама, те врстом подршке коју жртве и свједоци могу добити од потписника протокола.

МЛПБиХ је израдио **Приједлог програма за жртве ратног силовања, сексуалног злостављања и тортуре и њихове породице у БиХ (2013-2016)**, с циљем обезбјеђивања мјера за потпуну заштиту и подршку жртвама (укључујући психолошку подршку и здравствену заштиту). Међутим, иако је Програм представљао свеобухватан оквир са јасним улогама свих институција система за рјешавање ове проблематике, СМБиХ га није усвојио јер није добио подршку свих нивоа власти у БиХ. Надаље, до сада није усвојена ни **Стратегија транзицијске правде, нити Закон о правима жртвава тортуре у БиХ**, који су више пута били уврштени у програме рада СМБиХ. Питања жртвава тортуре и цивилних жртвава рата у погледу остваривања једнаког статуса и приступа правима и заштити регулишу се на нивоу ентитета РС и ФБиХ, те на нивоу БДБиХ и њихов приступ правима зависи од мјеста пребивалишта. Влада РС је у 2016. години представила **Преднацрт закона о жртвама ратне тортуре РС**, којим се намјерава ријешити статус и обезбиједити социјална помоћ преживјелима, укључујући жене жртве сексуалног насиља у рату. Очекује се да законодавна процедура буде завршена током 2017. године.

На нивоу БиХ не постоји интегрисани закон којим се регулише **остваривање права преживјелих, давање**

одштете, рехабилитација, те приступ жртвава услугама без обзира на пребивалиште. Ова питања регулисана су на нивоу ентитета и Брчко Дистрикта. У БиХ не постоји фонд за накнаду штете или други механизми обештећења

- **Закон о заштити цивилних жртвава рата у Републици Српској**² не препознаје особе које су преживјеле сексуално злостављање и силовање, као посебну категорију цивилне жртве рата. Права по овом закону имају особе које су због насиља за вријеме рата претрпјеле тјелесна оштећења од најмање 60%, укључујући силовање. Влада и Народна скупштина РС усвојиле су 2015. године **Информацију Гендер центра РС о налазима и препорукама студије о положају српских жена жртвава ратног злочина сексуалног насиља у БиХ**³. Значај ове информације је то што је први пут у највишем законодавном органу РС разматрана ова проблематика и указано на положај жена жртвава рата, те недостатке у законодавству и пракси. Дате су конкретне препоруке за дјеловање надлежних органа власти, које је усвојила Народна скупштина РС. Основано је прво Удружења жена жртвава рата у РС, које сада има статус удружења од посебног интереса.

- У Федерацији БиХ, права преживјелих жртвава на материјалну одштету остварују се у складу са одредбама **Закона о основама социјалне заштите, заштите цивилних жртвава рата и заштите породице са дјецом ФБиХ**⁴. Овим законом признаје се статус посебне категорије цивилне жртве рата жртвава силовања и сексуалног злостављања и прописује обавеза да докажу да су претрпјели сексуално насиље током рата, али не и доказ о тјелесном оштећењу. **Измјенама и допунама овог закона**⁵, које су усвојене 2016. године, уведена је независна стручна комисија задужена за издавање потврда преживјелима.

- У складу са **кантоналним прописима**, особе које су преживјеле сексуално насиље сматрају се посебном категоријом цивилних жртвава рата, те поред права на мјесечно лично новчано примање имају и остала права која укључују: здравствену заштиту, психолошку помоћ, помоћ у трошковима лијечења и набавци ортопедских помагала, професионалној рехабилитацији, преквалификацији и доквалификацији, те у неким кантонима и приоритет у запошљавању, приоритетно стамбено збрињавање, те правну помоћ.

- **Измјенама и допунама Одлуке о заштити цивилних жртвава рата у БДБиХ** из 2015. године укинута је ранија дискриминаторна одредба којом се статус преживјелог сексуалног насиља признавао само онима који су поред доказа о тјелесном оштећењу могли доказати да је починилац пронађен и осуђен. Садашње одредбе су мање рестриктивне и признају психичку трауму као основу за статус, али захтијевају потврду да је жртва претрпјела сексуално насиље и медицински доказ о трајној психичкој трауми које издаје независна стручна комисија. У вријеме израде овог извјештаја, комисија још није почела радити.

- У оба ентитета, цивилне жртве рата, укључујући преживјеле ратног сексуалног насиља, настављају да се суочавају са различитим третманом у односу на ратне војне инвалиде. Ово се манифестује у знатно нижим

¹ Кантонални суд у Сарајеву (укључује и Општински суд), Кантонално тужилаштво у Сарајеву, Кантонални суд у Новом Травнику, Кантонално тужилаштво СБК, Кантонални суд и Кантонално тужилаштво у Бихаћу, Кантонално тужилаштво ХНК, Мостар (укључује и суд), Кантонални суд у Зеници, Кантонално тужилаштво ЗЕ-ДО кантона, Кантонално тужилаштво Тузланског кантона за жртве кривичних дјела у случајевима када починиоци нису у могућности да плате штету.

² "Службени гласник РС", бр. 25/93; 32/94; 37/07; 60/07, 111/09 и 118/09

³ Закључак Народне скупштине Републике Српске, број 02/1-021-492/15 од 21. 04. 2015. године ("Службени гласник РС", бр. 32/15).

⁴ "Службене новине Федерације БиХ", бр. 36/09, 54/04, 39/06, 14/09 и 45/16

⁵ "Службене новине Федерације БиХ", број 45/16

накнадама – често у износу од 70% од максималне мјесечне накнаде за ратне војне инвалиде. Не може се занемарити и утицај стигме на свеукупна настојања да се пружи помоћ и подршка преживјелим жртвама.

Евидентиране су одлуке судова у БиХ о додјеливању новчане компензације жртвама ратног сексуалног насиља у кривичним поступцима. Међутим, захтјеви за накнаду нематеријалне штете подлијежу застаривању, те такви захтјеви могу бити упућени искључиво према починиоцима, а не према држави или ентитетима, елиминишући тиме супсидијарну одговорност државе за накнаду почињене штете. Већина жртава и даље тражи накнаду штете у одвојеним парничним поступцима пред локалним судовима који не примјењују исте стандарде, нити имају адекватне капацитете за заштиту свједока. Када траже одштету пред парничним судовима, жртве подnose сав терет доказивања, морају ангажовати адвоката и одговорне су за плаћање судских трошкова.

Агенције УН-а у БиХ (УНДП, УНФПА, UN WOMEN и ИОМ), у сарадњи са институцијама БиХ, ентитета и Брчко Дистрикта БиХ, израдиле су заједнички програм подршке под називом **"Тражење заштите, подршке и правде за преживјеле жртве сексуалног насиља током сукоба у БиХ" (2014-2017)**. Циљ програма је био унапређење статуса и положаја свих жена жртава сексуалног насиља током рата, укључујући сузбијање стигме, давање одштете, рехабилитацију, те приступ жртва услугама без обзира на пребивалиште. У оквиру програма вршена су и истраживања "Социјална и економска права преживјелих сексуалног насиља током рата у БиХ" и "Стигматизација особа које су преживјеле сексуално насиље у конфликту у БиХ". Покренута је израда законских и подзаконских рјешења, подржано економско и психосоцијално оснаживање жена, те урађене секторске анализе капацитета институција, пружалаца услуга жртвама, у области здравствене, социјалне заштите, бесплатне правне помоћи, образовања, рада и запошљавања. У сарадњи ентитетских министарстава здравља и УНФПА израђени су ресурсни пакети за подршку жртвама родно заснованог насиља у здравственом сектору у ФБиХ и РС, који укључују и поступање са жртвама које су преживјеле сексуално злостављање и силовање током рата.

Међутим, извјештаји невладиних организација потврђују да су потребе на терену знатно веће него што их је реално могуће задовољити, јер постоји низ препрека за пружање помоћи и подршке. Велики број жртава живи у удаљеним заједницама и нису у могућности да редовно долазе на третман и траже остваривање својих права.

Невладине организације у БиХ као што су "Виве Жене" Тузла, "Медица" Зеница и друге невладине организације пружају психолошку и правну подршку жртвама ратног силовања, сексуалног злостављања и тортуре. Програм подршке обухвата психотерапијски третман, социјално-правно савјетовање, те давање налаза и мишљења за остваривање права на статус цивилне жртве рата. "Фондација локалне демократије" пружа правну помоћ жртвама и свједоцима прије, током и након суђења као и приликом регулисања статусних питања. Психолошка подршка постоји и у оквиру центара за ментално здравље, али њихови капацитети нису довољни и доступност њихових услуга је ограничена на веће градове. Важно је нагласити и чињеницу да још увијек има жртава које нису потражиле помоћ, те да посебно треба обратити пажњу на питање приступа и подршке овој посебно осјетљивој категорији.

Остваривање права и званичног статуса за све преживјеле жртве силовања и тортуре подразумијева постојање **мултисекторског приступа, координације и**

институционалних мрежа подршке на чијем успостављању се радило у протеклом периоду у оквиру различитих иницијатива, програма и пројеката. У оквиру пројекта **"Обезбјеђење приступа правди за свједоке/жртве јачањем постојећих и успостављањем нових мрежа подршке свједоцима у БиХ" (2015-2017)**, који финансира Европска унија, а реализују невладине организације "Виве Жене" Тузла "Медица" Зеница, "Удружене жене" Бања Лука и "АЦЕД" Бања Лука, формирано је 11 мрежа надлежних институција и потписани протоколи о сарадњи у кантонима ФБиХ, регијама РС и Брчко Дистрикту БиХ.

Умрежавањем и координацијом кључних актера – центара за социјални рад, центара за ментално здравље, надлежних општинских служби, те надлежних кантоналних и ентитетских министарстава постиже се ефикасније спровођење свих практичних мјера од укључених институција и организација, а које су усмјерене на остваривање основних људских права свих жена жртава ратног силовања и тортуре.

3.2.3. Смањење опасности од мина

Опасност од мина и експлозивних средстава заосталих из рата (ЕСЗР) још увијек представља препреку стварању безбједног окружења за грађане и грађанке БиХ, одрживом повратку, као и социо-економском развоју у локалним заједницама, односно општинама угроженим минама/ЕСЗР. Активности на смањењу опасности од мина у оквиру реализације АП-а УНСЦР 1325 у БиХ усмјерене су на родни аспект у одређеним сегментима противминског дјеловања, укључујући редукцију и елиминацију ризика, односно смањење ризика од мина на прихватљив ниво.

Према посљедњим званичним подацима БХМАК-а, тренутна величина мински сумњиве површине у БиХ износи 1.091 км² или 2,2% у односу на укупну површину БиХ. Подаци о жртвама мина воде се у бази података БХМАИС-а и разврставају се по полу, врсти повреде, старосним групама и средствима која су изазвала несрећу. Од 1992. године, од мина/касетне муниције/ЕСЗР страдало је 8.358 особа, од чега је 608 жена (9,5%). У послеријатном периоду страдало је укупно 1735 особа, од чега су 164 жене (9,51%) и 249 дјете (14%). Од 1996. године, приликом обављања послова хуманитарног деминирања, страдала су 123 деминера, од чега 74 смртно.

У 2014. години регистровано је осам минских и једна деминерска несрећа, при чему је страдало 18 мушкараца, од чега шест смртно. У 2015. години у БиХ је регистрована једна минска несрећа у којој је смртно страдао један мушкарац. Током 2016. године страдало је 12 особа, од чега шест смртно. У 2017. години страдало је пет особа, од чега двије особе смртно, а међу повријеђенима је била једна жена.

И поред знакова упозоравања на мине, због лоше економске ситуације у земљи, становништво БиХ свјесно улази у сумњиве ризичне површине због прикупљања грева или сакупљања секундарних сировина. Нпр., у 2014. години двије особе су страдале сакупљајући секундарне сировине, осам особа је страдало прикупљањем огревног дрвета, три особе су повријеђене активирањем противтенковске мине приликом извођења грађевинских радова, а остале три особе су повријеђене од ЕСЗР-а током рада на приватним посједима.

У оквиру активности упозоравања на мине током 2014. године процијењено је да је елиминисана минска опасност за око 13.000 непосредно угрожених грађана који ће бити корисници деминиране површине. У оквиру 2. фазе реализације пројекта "Land release", који се финансира из средстава ЕУ (ИПА 2011), укључен је додатни аспект који

обухвата прикупљање нових и провјеру расположивих података о жртвама мина. Представници БХМАК-а су активно учествовали на радионицама с циљем јачања субкоординације у домену жртва мина и других особа са инвалидитетом. Међутим, осим разврставања дијела статистике по полу, није било показатеља нити иницијатива да се у документе БХМАК-а, програме мјера, анализе, извјештаје, пројекте и активности укључи и **родна компонента, односно да им се приступа узимајући у обзир различита искуства, потребе и интересе жена и мушкараца**, било да се ради о помоћи жртвама мина, породицама страдалих, или корисницима деминираних површина.

Према информацијама БХМАК-а достављеним за потребе овог извјештаја, један од пројеката помоћи жртвама од мина под називом: **"Алтернатива жртве је самосталност"**, који је реализовала организација ампутираца "УДАС", укључивао је едукативни програм за жене жртве мина и жене носиоце домаћинства чији су чланови жртве мина с циљем стицања конкурентности на тржишту рада.

Повећање свијести и капацитета за смањење ризика од минираних подручја постиже се континуираном активностима упозоравања на мине, са основним циљем да се путем едукације, информисањем из медија или директним контактом са ризичним циљним групама подигне свијест о опасности од мина, смањи могућност нових несрећа и укаже на дугорочност опасности од мина и експлозивних средстава заосталих из рата. Ове активности спроводе акредитоване организације за противминско дјеловање у БиХ, уз стручни надзор БХМАК-а. Постоје подаци о броју и профилу особа које су прошле едукацију; као што су ученици и ученице основних и средњих школа, становништво руралних подручја, повратници и повратнице, те особе које су посебно изложене ризику: ловци/рибари, скаути, грађевински радници, шумари и пољопривредници. Достављени подаци нису разврстани по полу.

Иако постоји одређени напредак, евидентан је недостатак родно разврстане статистике и анализа у активностима противминског дјеловања, што представља једну од препрека за увођење принципа равноправности полова у дјелокруг БХМАК-а. То упућује на недостатак капацитета у БХМАК-у, те недостатак интересовања и подршке унутар руководећих структура БХМАК-а за испуњавање обавеза из Закона о равноправности полова БиХ. Потребно је уложити много више напора на увођењу родно одговорног приступа активностима смањења опасности од мина, укључујући социо-економску реинтеграцију жртва мина у друштво, те подстицања развоја и одрживог повратка у угроженим локалним заједницама, што доприноси стварању сигурнијег окружења за грађане и грађанке БиХ.

3.2.4. Актуелне безбједносне пријетње и изазови са аспекта равноправности полова

3.2.4.1. Природне катастрофе

У свијету се готово свакодневно дешавају различите природне или друге несреће које погађају милионе људи и резултирају бројним људским жртвама и разарањем материјалних и културних добара, уништењем инфраструктуре, деградирањем животне средине са великим штетама по привреду и економију земље и тешким економским и социјалним посљедицама. На подручју Југоисточне Европе, којем припада и Босна и Херцеговина, све чешће се дешавају природне и друге несреће великих размјера.

Обавеза интегрисања родне перспективе у политике и активности у области превенције и смањења ризика од природних и других несрећа заснована је и на рецентним међународним документима, и то: **Пекињској декларацији и Платформи за акцију (Циљ К.3.258.П)** према којој се тражи од влада земаља чланица да развијају базе података разврстане по полу, родне анализе политика, те родно одговорне системе праћења и извјештавања у различитим областима и темама, међу којима је и утицај природних катастрофа на жене, **Хјого оквиром за акцију из 2005.** који налаже да "родна перспектива буде интегрисана у све политике, планове и процесе доношења одлука у области управљања ризиком од несрећа", као и **УНИСДР-овом Пекињским програмом за глобалну акцију на родно осјетљивом смањењу ризика од природних несрећа.**

У мају 2014. године Босну и Херцеговину су задесиле поплаве које су прузроковале велике штете у појединим дијеловима државе. Институционални механизми за родна питања у БиХ одмах су реаговали на начин да укажу на сложене и различите посљедице поплава на мушкараце и жене, дјечаке и дјевојчице, те да се родни аспект узме у обзир приликом планирања и извођења интервенција спречавања и отклањања посљедица катастрофа. При томе је скренута пажња на проблем недовољног разумијевања различитих улога, потреба, способности и интереса жена и мушкараца, дјечака и дјевојчица свих узраста, те важности равноправног учешћа оба пола у систему заштите и спасавања.

Због ванредне ситуација, АРП МЉПИБиХ је успио да из средстава Програма ФИГАП-а издвоји 30.000 КМ за **помоћ женама, дјечи и старим особама у општинама у БиХ** које су највише угрожене поплавама: Добоју, Маглају и Орашју. Гендер центар РС израдио је **Акциони план за родну равноправност у условима катастрофа у РС** за период мај-децембар 2014, који је усвојила Влада РС. Све планиране активности, усмјерене на ублажавање и санирање посљедица природних катастрофа на вишеструко маргинализоване групе жена и мушкараца, биле су реализоване у координацији и сарадњи са надлежним институцијама, органима локалне самоуправе, укључујући комисије за равноправност полова у градовима и општинама, те женским невладиним организацијама. Гендер центар Федерације БиХ израдио је **Смјернице за интервентно дјеловање Владе ФБиХ** у условима природних катастрофа, како би обезбједио да интервентна реакција у највећој могућој мјери буде родно сензитивна. У периоду октобар – децембар 2014. године, уз подршку Мисије ОЕБС-а у БиХ, извршена је **родно осјетљива анализа стања након поплава** у три од седам најугроженијих општина ФБиХ: Жепчу, Маглају и Орашју. Препоруке из анализе указале су на важност сензибиловања особља укљученог у програме реконструкције и опоравка према рањивим групама, као што су жене на селу, особе с инвалидитетом, старије жене, самохране мајке, Ромкиње.

У сарадњи Комисије за остваривање равноправности полова ПДПСБиХ и АРП-а МЉПИБиХ, у 2015. години организована је **тематска сједница "Род и катастрофе"**, на којој су представљени резултати интервенција и анализа институционалних механизма за родну равноправност и невладиних организација током поплава 2014. године у БиХ. Основна порука је била да родни приступ има снагу да унаприједи одговор на посљедице катастрофа, јер је управо неравноправност полова узрок веће рањивости жена у овим условима. Жене показују изузетне вјештине и способности у непосредном одговору на катастрофе, али су често перципиране као беспомоћне жртве, те њихови капацитети остају невидљиви и недовољно искористишени.

Због важности и потребе смањења ризика и негативног утицаја природних или других несрећа, као једног од кључних питања безбједности, МББиХ је израдио **Програм развоја система заштите и спасавања на нивоу институција и органа БиХ** за петогодишњи период 2018-2022. године. Примјеном родно одговорног приступа приликом креирања мјера за смањење ризика, заштиту и спасавање људи и материјалних добара у условима природних и других несрећа, у Програму је препозната чињеница да у БиХ, која је "претежно рурална земља са још увијек израженим традиционалним погледима на економско-друштвену улогу жене у функцији очувања домаћинства и заједнице, природне и друге несреће неједнако погађају жене и мушкараце". Овај програм такође наглашава да "Хуманитарна реакција слиједи након што се изврши анализа и процјена потреба људи, постојећих слабости и способности у цјелини, узимајући у обзир различите потребе, интересе, рањивости и способности жена и мушкараца, дјевојчица и дјечака, те различитих утицаја катастрофа или сукоба на њих."

У Програму је, такође, наглашена важност да сви субјекти на свим нивоима у систему заштите и спасавања имају јасну спознају о укупним потенцијалним опасностима које у виду природних или других несрећа могу задесити Босну и Херцеговину као и разрађену методологију дјеловања када до њих дође. Благовремено и ефикасно реаговање у несрећама неријетко захтијева укључивање не само институција и органа Босне и Херцеговине већ и сусједних земаља, земаља региона и шире међународне заједнице.

Ванредне, али благовремене интервенције, услед поплава које су задесиле БиХ 2014. године, представљају примјер добре праксе благовременог дјеловања на укључивању родне перспективе у акције уклањања посљедица од поплава. То је иновативан примјер овог типа интервенција у региону. Међутим, може се закључити да је због недостатка регулаторног оквира и мањка експертизе у области рода и управљања катастрофама утицај ових интервенција, када су у питању различите потребе жена и мушкараца, дјечака и дјевојчица, био ограничен, те је потребно наставити активности на јачању капацитета и подизању свијести о родним аспектима природних катастрофа.

3.2.4.2. Миграције и избјегличка криза

Актуелни ратни сукоби у различитим дијеловима свијета, нестабилности и кршења људских права, укључујући родно засновано насиље и силовање као ратно оружје, доводе до тога да све већи број мушкараца, жена и дјеце тражи међународну заштиту у Европској унији. Избјегличка криза представља озбиљан безбједносни изазов за Европу у годинама које долазе. Одбор Европског парламента за права жена и једнакост полова (ФЕМА) скренуо је пажњу на потребе жена и дјеце избјеглица који пристижу у све већем броју и чине више од 50% избјеглица и миграната. Они су често жртве физичког и психичког насиља, проституције и кријумчара људима, а чине и највећи проценат оних који нестану током пребацивања у Европу.

Током прилива избјеглица из Сирије у Србију и Хрватску, АРП МЉПИБиХ је током 2015. године указивао на посебне потребе и рањивост жена и дјеце током миграција, те на важност циљаних акција и мјера њихове заштите и интеграције у друштво. Координациони одбор за праћење реализације АП-а УНСЦП 1325 покренуо је акцију прикупљања помоћи намијењене сиријским избјеглицама на територији Републике Србије. Координациони одбор је

указао на чињеницу да мигрантска криза представља нови безбједносни изазов, посебно за жене и дјецу, те да овом питању треба посветити пажњу приликом креирања будићих политика и мјера за примјену Резолуције УН-а 1325 "Жене, мир и безбједност".

Међу избјеглицама се налазе жене које путују саме или са дјецом, понекад новорођеним бебама, труднице и дојиље, адолесценткиње, дјевојчице без пратње, ЛГБТ жене, као и жене са инвалидитетом. Један од разлога за рањивост тражитељки азила и жена избјеглица везан је за тешкоће с којима се често суочавају у доказивању својих основа за признавање избјегличког статуса, јер жене често не желе да се изјасне да су биле жртве сексуалног насиља, или родно заснованог прогона, или немају свијест да су биле жртве у својој земљи поријекла. Родно засновано насиље често је посљедица неравноправности полова у земљи поријекла и неријетко служи мушким члановима породице с којима жене путују као механизам за пријетњу, или може бити посљедица присилних расељавања услед сукоба у земљи поријекла.

У Стратегији у области миграција и азила Министарства безбједности БиХ за период 2016-2020 препознате су рањиве категорије и ризичне групе. Потребно је обезбиједити родно одговоран приступ спровођењу стратегије, а посебно у активностима и процедурама које се односе на идентификацију, помоћ и заштиту рањивих категорија странаца, као и при дефинисању методологије за прикупљање података и информација о кризним ситуацијама у области имиграција с циљем благовременог информисања и дјеловања. То ће омогућити и боље разумијевање и адресирање потреба оба пола при изради и спровођењу плана хитних мјера дјеловања у случају кризних ситуација у области имиграција.

План хитних мјера за обезбјеђење додатних капацитета, контролу и управљање приливом масовног броја миграната/избјеглица у БиХ саставни је дио Информације о процјенама и могућностима Босне и Херцеговине по питању избјегличке кризе у региону и Европској унији, коју је СМБиХ усвојио у септембру 2015. године. План садржи преглед мјера које ће обезбиједити да се особе третирају на хуман начин и у складу са закономдрством у области имиграција и азила. **Акциони план оперативног дјеловања у случају масовног прилива миграната/избјеглица у БиХ, који произлази из наведеног плана хитних мјера**, узима у обзир потребе препознатих категорија рањивих миграната као и поступање надлежних и међународних организација с њима.

Иако се Босна и Херцеговина у овом тренутку не суочава са повећаним приливом миграната и избјеглица, потребно је наставити развијање регионалне и међународне сарадње, испуњавање обавеза у процесу европских интеграција, те искоришћавање свих постојећих ресурса с циљем благовременог одговора БиХ на потенцијалну избјегличку кризу са безбједносног, али и хуманог аспекта, водећи рачуна о различитим потребама и интересима жена и мушкараца.

3.2.4.3. Насилни екстремизам

Питање улога жена у контексту насилног екстремизма и тероризма још увијек није довољно истражена област. Улога жене је повезана са родним предрасудама о њеној "природној" улози мајке и домаћице, као њеној већој склоности миру, дијалогу, ненасиљу и сарадњи. Примјери у свијету показују да управо ту слику "мирољубиве жене", односно њеног ненасилног карактера, користе терористичке групе како би регрутовале жене у своје организације.

Министарство безбједности БиХ у оквиру спровођења **Стратегије за превенцију и борбу против тероризма (2015-2020)**, уз значајну подршку ОЕБС-а, ИОМ-а и других међународних партнера предузима активности на јачању свијести о пријетњама од насилног екстремизма и тероризма, са посебним нагласком на предузимању превентивних мјера с циљем спречавања радикализације у друштву. У протеклој и текућој години одржан је већи број радионица у Босни и Херцеговини намијењених ширим друштвеним актерима, попут младих, вјерских заједница, невладиних организација, укључујући и женске невладине организације, академску заједницу итд.

Један дио ових радионица био је искључиво посвећен родним аспектима ове појаве, док се други, значајнији дио односио на свеобухватан приступ изазовима сузбијања насилног екстремизма и тероризма, што укључује и родну перспективу. МББиХ ће и у идућем периоду подстицати већи ангажман жена у превенцији и борби против тероризма. Значајна пажња биће посвећена питањима злоупотребе жена и дјеце у насилно екстремистичке и терористичке сврхе. Посебан фокус биће на реинтеграцији жена и дјеце повратника са ирачког и сиријског ратишта као и на остваривању комуникације са женама које се налазе у тзв. затвореним радикалним заједницама у Босни и Херцеговини. С тим циљем МББиХ ће покренути одговарајуће активности, у сарадњи са међународним партнерима, невладиним сектором, академском заједницом и вјерским заједницама у БиХ.

Делегација БиХ при Одбору стручњака за борбу против тероризма Савјета Европе (CODEXTER) подржала је Извјештај извјеститељке Савјета Европе за борбу против тероризма и родна питања са приједлозима да се у идуће двије године у приоритетне активности CODEXTER-а интегрише родна перспектива као и да се током 2018/19 организује међународна конференција Савјета Европе о тој теми.

О томе говори и посљедња Резолуција УНСЦП-а 2224, усвојена у октобру 2015. године, која се односи на жене, мир и безбједност са акцентом на важност интеграције рода/гендера као трансферзалне теме у областима и дјеловањима УН-а у вези с питањима актуелних глобалних безбједносних пријетњи и изазова, попут радикалног екстремизма и тероризма, повећаног броја избјеглица и интерно расељених особа, посљедица климатских промјена, различитих пандемија итд. Овом резолуцијом указује се на различите посљедице које тероризам и насилни екстремизам могу имати на људска права жена и дјевојчица, у погледу њиховог здравља, образовања и учешћа у јавном животу, и како су управо жене и дјевојчице честа мета терористичких група. Осим Резолуције УН-а 2224, и Акциони план Генералног секретаријата УН-а за превенцију насилног екстремизма из 2015. године захтијева, између осталог, интегрисање родне перспективе у све активности чији је циљ превенција насилног екстремизма.

Имајући у виду наведено, потребно је наставити рад на примјени свеобухватног приступа у контексту превенције и борбе против насилног екстремизма и тероризма, који укључује и родну компоненту. При томе је потребно подржавати активности грађана и организација цивилног друштва усмјерених ка превенцији мржње и промоцији позитивних наратива (супротстављање насилним екстремистичким наративима истицањем позитивних примјера о друштвеним вриједностима, толеранцији, отворености и мирном рјешавању конфликта).

3.2.4.4. Мало и лако наоружање

У члану 46. Отежавајуће околности Конвенције Савјета Европе о сузбијању и спречавању насиља над женама и у породици, коју је Босна и Херцеговина ратификовала 07. 11. 2013. године, државе чланице се обавезују да предузму неопходне законодавне односно друге мјере како би осигурале да се **употреба оружја, односно пријетња оружјем (тачка г), сматра једном од отежавајућих околности приликом одређивања казне за кривична дјела из Конвенције**. Такође, чланом 51. Процјена ризика и управљање ризиком Конвенције обавезују се чланице да предузму неопходне законодавне, односно друге мјере како би осигурале да се приликом процјене ризика од смртности, озбиљности ситуације и ризика од понављања насиља узме у обзир, у свим фазама истраге и примјене заштитних мјера, чињеница да **учиниоци дјела насиља обухваћених овом конвенцијом посједују ватрено оружје, односно да имају приступ ватреном оружју**.

Имајући у виду утицај нелегалног посједовања малог оружја и лаког наоружања на феномен насиља над женама и насиља у породици, АП МЉПИБиХ дао је сугестије на нацрт ревидиране **Стратегије за контролу малог оружја и лаког наоружања у БиХ (2016 – 2020)**, с циљем усклађивања са Законом о равноправности полова у БиХ и међународним стандардима за равноправност. **Потребно је у Стратегији експлицитније третирати питање оружаног насиља у породици** на начин изложен у овом мишљењу.

МББиХ учествује у програму Менторство за родну равноправност који реализује Центар за контролу малог и лаког оружја Југоисточне и Источне Европе (SEESAC) са сједиштем у Београду. Програмом су обухваћени индивидуални (формални и неформални) састанци помоћника министра безбједности са савјетником за родна питања SEESAC-а, на којима се разматра испуњавање дефинисаних циљева **Стратегије за контролу малог оружја и лаког наоружања у Босни и Херцеговини (2016-2020)**, кроз призму родне равноправности. Посебан нагласак се ставља на активности у вези са злоупотребом оружја у контексту родно заснованог насиља и различитим ефектима које употреба малог и лаког оружја (SALW) има по жене и мушкарце. Током трајања Програма биће мапиране и разматране промјене које је неопходне извршити у законодавном и стратешком оквиру како би се унаприједила родна осјетљивост мјера за контролу SALW-а. МББиХ је прикупио податке од свих надлежних институција и агенција, као допринос Босне и Херцеговине за студију Род и малокалибарско оружје у Југоисточној Европи, која садржи препоруке за дјеловање у овој области.

4. Научене лекције у периоду реализације Акционог плана УНСЦП-а 1325 у БиХ (2014 - 2017)

Научене лекције, добре праксе и изазови током реализације АП-а УНСЦП 1325 у БиХ дефинисани су на основу налаза и препорука независне евалуације спроведене након завршетка првог АП-а, 2013. године, те на основу континуиране размјене искустава и поређења са другим државама које доносе и реализују националне акционе планове за примјену УНСЦП-а 1325. Добре праксе БиХ често се наводе као примјер успјешног и иновативног приступа примјени УНСЦП-а 1325. У наставку Извјештаја слиједи неколико кључних фактора успјеха и изазова у реализовању АП-а:

- **Координациони одбор за праћење реализације АП-а УНСЦП 1325 постао је кључни актер у мобилисању надлежних институција и појединаца за реализацију АП-а.** Разлог томе је

дугорочан ангажман већине чланова и чланица КО који су укључени у овај процес још од 2010. године, када је израђен и усвојен први АП за БиХ. Успостављена је конструктивна сарадња и размјена знања између свих институција заступљених у КО и институционалних механизма за родну равноправност, посебно АРПБиХ, који роководи и координира процесом израде, реализације и извјештавања о реализацији АП-а.

- **Координациона и савјетодавна улога АРП-а МЉПИБиХ**, као носиоца ове јавне политике, истиче се као један од фактора успјеха у односу на друге државе у којима је улога институционалних механизма за родну равноправност углавном занемарена. Носиоци националних акционих планова су често ресорна министарства сектора одбране и безбједности која не посједују довољне капацитете за увођење родних питања, што резултира слабом реализацијом планова.
- Уочено је да је реализација АП-а УНСЦР 1325 у БиХ **била ефикаснија у институцијама које су имале подршку вишег руководећег кадра**. Међутим, веома је важно истаћи и улогу **појединаца** који су захваљујући личној, стварној одређеној стручности успјели иницирати промјене унутар својих институција.
- Увођење **концепта људске безбједности као једног од три стратешка циља АП-а УНСЦР 1325** омогућило је покретање иницијатива на локалном нивоу с циљем унапређења свакодневне безбједности грађана и грађанки, узимајући у обзир различит положај, потребе и интересе жена и мушкараца. То је отворило могућност конкретног и превентивног дјеловања и у одређеним непредвиђеним ситуацијама или појавама које спадају у домен безбједносног питања или пријетње (природне катастрофе, миграције, насилни екстремизам, итд.). Овим приступом БиХ је направила важан искорак у примјени УНСЦР-а 1325, који је глобално препознат као добра пракса, на коју се ослањају друге државе у региону и свијету.
- **Регионална сарадња** у примјени УНСЦР-а 1325 и националних акционих планова показала се веома ефикасном путем размјене добрих пракси, искустава, стручних и финансијских ресурса са сусједним земљама, дакле унутар сличних историјских, културних и друштвено-економских контекста. Међусобна сарадња између институционалних механизма за родну равноправност и институција сектора безбједности земаља региона доприноси процесима помирења, јачања и очувања одрживог мира и стабилности у земљама које су у ратном периоду од 1992. до 1995. године биле сукобљене стране.
- Конкретни резултати које је постигла Босна и Херцеговина све су видљивији и све је боље разумијевање стручне и шире јавности о важности Резолуције УН-а 1325 "Жене, мир и безбједност". **Промоција на међународном нивоу** резултирала је све већим бројем позива да се искуства и праксе БиХ представе и примјене поготово у земљама које су у процесу доношења националних акционих планова (позив за учешће на Академији националних акционих планова у Бечу са више од

20 земаља свијета, те позиви надлежних министарстава Финске, Молдавије и Албаније за подршку изради Националног акционог плана према структури АП-а УНСЦР 1325 у БиХ). **Међународна размјена искустава и пракси** указала је на чињеницу да успјех овог акционог плана, као и других стратешких и акционих планова у БиХ везаних за равноправност полова у различитим областима, произлази из стварног партнерства институционалних механизма за родну равноправност и надлежних институција, које се огледа у системском приступу, размјени стручних капацитета и учењу једних од других.

- **План мониторинга и евалуације АП-а УНСЦР 1325 (план МиЕ)**, који је израђен уз подршку Института за инклузивну безбједност, послужио је за операционализацију и надзор над примјеном Акционог плана. На основу плана МиЕ и постављених индикатора израђени су табеларни формати за годишњи оперативни план активности институција, те за годишњи извјештај о постигнутим резултатима. Овај приступ годишњем планирању и извјештавању, којим координира АРП МЉПИБиХ, значајно је поједноставио начин достављања информација од надлежних институција, дефинисање конкретних акција и мјерење напретка у постизању резултата. Ово представља позитиван примјер практичне примјене плана МиЕ за ефикасан надзор над спровођењем јавне политике.
- Недостатак средстава из редовних буџета надлежних институција представља изазов за реализацију АП-а УНСЦР 1325. Међутим, и у овом сегменту наглашена је важност улоге АРП-а МЉПИБиХ, у континуираном настојању да се обезбиједе средства за дјелимично финансирање активности АП. Такође, и друге институције заступљене у КО, као што је МОБиХ и МББиХ, настоје да превазиђу овај проблем изналажењем додатних донаторских средстава. Осим средстава ФИГАП-а намијењених за подршку реализацији АП-а, важно је нагласити и спремност међународних организација, као што су агенције УН-а, ОЕБС и др. да подрже одређене активности у складу са исказаним потребама институција.

Иако је напредак евидентан, уз бројне примјере добрих пракси, **изазови у примјени АП-а УНСЦР 1325 у БиХ** и даље постоје. Већ поменути **недостатак финансијских и људских ресурса** представља препреку за континуирану примјену принципа равноправности полова у надлежним институцијама. И даље је **неуједначен ниво одређености, разумијевања и примјене принципа родне равноправности** унутар надлежних институција. То у великој мјери зависи од подршке руководства, али и нивоа доприноса и утицаја појединих чланова и чланица КО, те контакт особа за родна питања. Ипак, све је мање институција у којима се равноправност полова перципира само као родно разврстана статистика и занемарује чињеница о изразито ниском постотку жена на највишим руководећим позицијама. Све је веће разумијевање и препознавање користи коју жене и мушкарци могу имати ако се примјењује родна перспектива у раду министарстава, посебно финансијске и друге добити ако се води рачуна о равноправној заступљености жена на различитим нивоима одлучивања, у комисијама и одборима, у радним групама, преговарачким тимовима, едукацијама, службеним путовањима у иностранство итд. Истовремено,

joш увијек је присутна бојазан у контексту могућих промјена које могу нарушити устаљене позиције и користи.

Надлежне институције заступљене у КО оцијениле су примјену АП-а УНСЦР 1325 у БиХ као поучан примјер који показује како се свеобухватним приступом и заједничким радом могу рушити родни стереотипи и баријере који још увијек постоје у институцијама.

5. Структура Акционог плана УНСЦР-а 1325 у БиХ (2018-2022)

Акциони план за примјену УНСЦР-а 1325 у БиХ за период 2018-2022. израђен је ослањајући се на структуру претходног, тако да су задржани постојећи стратешки циљеви, те ревидирани одређени средњорочни циљеви и очекивани резултати, посебно у Стратешком циљу 2, како је представљено у табели која слиједи:

РАВНОПРАВНО УЧЕШЋЕ		
СТРАТЕШКИ ЦИЉ 1 Повећано учешће жена у војсци, полицији и мировним мисијама, укључујући и учешће на мјестима доношења одлука		
СРЕДЊОРОЧНИ ЦИЉЕВИ		
1.1. Кључне политике, закони и други прописи омогућавају повећање учешћа жена у војсци, полицији и мировним мисијама, укључујући и мјеста доношења одлука	1.2. Створене потребне претпоставке за унапређење положаја и напредовање жена у војсци, полицији, мировним мисијама, укључујући и мјеста доношења одлука	1.3. Развијена свијест о важности учешћа жена у доношењу одлука и очувању мира и безбједности
ОЧЕКИВАНИ РЕЗУЛТАТИ		
1.1.1. Политике, закони и други прописи усклађени су са међународним и домаћим стандардима за равнопр. полова и усвојене конкретне мјере за повећање учешћа жена у секторима одбране и безбједности, укључујући и мјеста доношења одлука	1.2.1. Омогућена изградња капацитета жена с циљем већег учешћа у секторима одбране, безбједности, те на позицијама доношења одлука	1.3.1. Одржане обуке за кључне доносиоце одлука, руководећих особа и запосленика у секторима одбране и безбједности о важности равноправног учешћа жена и мушкараца
1.1.2. Повећани капацитети за усклађивање политика, закона и других прописа са међународним и домаћим стандардима за равноправност полова, те доношење посебних, афирмативних мјера	1.2.2. Створени услови за унапређење међусобне сарадње и умрежавање жена у секторима одбране и безбједности	1.3.2. Спроведене кампање за подизање свијести јавности о важности учешћа жена у доношењу одлука, те одбрамбеним, безбједносним и мировним процесима
ЗАШТИТА И ПРЕВЕНЦИЈА		
СТРАТЕШКИ ЦИЉ 2 Повећан степен људске безбједности кроз призму родне равноправности		
СРЕДЊОРОЧНИ ЦИЉЕВИ		
2.1. Смањена стопа трговине људима у БиХ	2.2. Побољшана подршка и помоћ жртвама које су преживјел сексуално насиље и друге облике страдања током рата	2.3. Унапријеђен родно-одговоран приступ и системи подршке у условима актуелних безбједносних пријетњи и изазова
ОЧЕКИВАНИ РЕЗУЛТАТИ		
2.1.1. Примјењују се правни механизми и одговарајуће мјере за борбу против трговине људима, посебно женама и дјевојчицама	2.2.1. Побољшан правни оквир и механизми за остваривање права преживјелих жртва сексуалног насиља и других облика страдања током рата	2.3.1. Примјењују се родно одговоран приступ (или уведена родно одговорна перспектива) програмима и мјерама за смањење опасности од мина
2.1.2. Омогућена изградња капацитета за сузбијање и борбу против трговине људима и подизање свијести о проблему трговине женама и дјевојчицама	2.2.2. Компензација и бенефиције/ рехабилитација доступни жртвама које су преживјеле сексуално насиље и друге облике страдања током рата	2.3.2. Креиране превентивне мјере и успостављени услови за родно одговоран приступ актуелним безбједносним пријетњама и изазовима, те у кризним и ванредним ситуацијама (природне катастрофе, насилни екстремизам, избор личка/ мигрантска криза)
КООРДИНАЦИЈА И ПАРТНЕРСТВО		
СТРАТЕШКИ ЦИЉ 3 Унапријеђени услови и приступ реализацији АП-а УНСЦР-а 1325		
СРЕДЊОРОЧНИ ЦИЉЕВИ		
3.1. Унапријеђени механизми координације и инструменти за реализације АП-а УНСЦР 1325	3.2. Побољшана сарадња са другим актерима	
ОЧЕКИВАНИ РЕЗУЛТАТИ		
3.1.1. Ојачани институционални механизми за координацију, примјену и праћење АП-а УНСЦР1325	3.2.1. Побољшана сарадња и координација са организацијама, цивилног друштва, академском заједницом и медијима	
3.1.2. Побољшани инструменти за увођење и примјену принципа равноправности полова у секторима одбране и безбједности (родно одговорне статистике, гендер анализе, родно одговорно буџетирање)	3.2.2. Побољшана регионална и међународна сарадња и размјена информација о примјени УНСЦР-а 1325	

6. Мониторинг и евалуација

Основни механизам праћења реализације Акционог плана за примјену УНСЦР-а 1325 у Босни и Херцеговини је **Координациони одбор**, који се састоји од чланова и чланица из институција сектора безбједности и једне чланице која представља невладин сектор у БиХ. Координациони одбор се именује на период трајања Акционог плана.

У складу са Пословником о раду, Координациони одбор је, између осталог, задужен за:

- разматрање и усвајање годишњих оперативних планова за реализацију Акционог плана;

- координирање реализацијом активности из Акционог плана у надлежним институцијама, међународним и невладиним организацијама;
- разматрање и предлагање СМБиХ на усвајање годишњих извјештаја о реализацији Акционог плана;
- праћење и других активности усмјерених на примјену УНСЦР-а 1325 у БиХ.

Дјеловање Координационог одбора за праћење реализације Акционог плана за примјену УНСЦР-а 1325 у БиХ препознато је и у БиХ и у региону, као примјер изузетно добре праксе дјеловања, заинтересованости и сарадње надлежних институција у примјени стратешких докумената.

Током независне процјене реализације првог АП-а УНСЦР 1325 уочена је потреба за ефикаснијим системом мониторинга и евалуације. Акциони план је садржавао превише индикатора које је било тешко пратити и надирати. То је резултирало недостатком јединственог система извјештавања у надлежним институцијама. Скоро сви индикатори су били квантитативне природе, што онемогућава праћење прогреса у остваривању стратешких и средњорочних циљева, те квалитативних институционалних и уопште друштвених промјена у постизању равноправности полова у областима одбране и безбједности.

Слиједећи препоруке евалуације, израђен је **План мониторинга и евалуације за други АП УНСЦР 1325**, са квантитативним и квалитативним индикаторима за сваки циљ и очекивани резултат. Значај овог плана је његова конкретна примјена у пракси. Руководи се постављеним индикаторима, знатно је поједностављен и унапријеђен партиципаторни процес израде годишњих оперативних планова активности, праћења примјене, те годишњег извјештавања. Овај приступ годишњем планирању и извјештавању, којим координира АРП МЛЈПИБиХ, значајно је поједноставио начин достављања информација од надлежних институција, дефинисање конкретних акција и мјерење напретка у постизању резултата, те ће бити настављен и током реализације АП-а УНСЦР 1325 за период 2018-2022. године.

7. Рјечник појмова

- Род / гендер

Односи се на друштвене разлике између мушкараца и жена. Род/гендер идентификује друштвено, културално, политички и економски одређене односе између жена и мушкараца. Родни односи варирају од мјеста до мјеста, као и у времену; они се мијењају у односу на промјенљиве околности. Пол, с друге стране, идентификује биолошке разлике између жена и мушкараца, које остају константне.

- Родно буџетирање

Примјена родне перспективе на финансијске планове и буџетске процесе, узимајући у обзир потребе и приоритете (различитих група) жена и мушкараца, при чему се имају на уму различите улоге које они имају у породици, на радном мјесту и у друштву. За Савјет Европе, родно буџетирање представља примјену *gender mainstreaming* у буџетском процесу. То значи родно засновану процјену буџета, уграђивање родне перспективе на све нивое буџетског процеса и реструктурирање прихода и расхода с циљем промовисања родне равноправности.

- Gender mainstreaming

Процес процјене утицаја који на жене и мушкарце имају све планиране активности, укључујући законски оквир, политике и програме, у свим областима друштвеног дјеловања и на свим нивоима. *Gender mainstreaming* је стратегија помоћу које се питања и искуства жена и мушкараца претварају у интегрални дио израде, спровођења, праћења и оцјене политика и програма у свим политичким, економским и друштвеним сферама. То се ради на начин који

обезбјеђује да жене и мушкарци једнако профитирају, а да се не подржава неравноправност. Коначни циљ *mainstreaming* је постизање родне равноправности (дефиниција Економског и социјалног савјета Уједињених нација – ECOSOC, јули 1997. године). За Савјет Европе *gender mainstreaming* је "(ре)организација, унапређење, развој и евалуација процеса политика, тако да перспектива родне равноправности буде уграђена у све политике, на свим нивоима и у свим фазама, од актера који су укључени у креирање политика".

- Дискриминација по основу пола

Дискриминација по основу пола је свако стављање у неповољнији положај било које особе или групе особа засновано на полу, због којег се особама или групи особа отежава или негира признавање, уживање или остваривање људских права или слобода.

- Људска (хумана) безбједност

У посљедњих неколико деценија смањен је број међудржавних сукоба, док се повећао број побуна, терористичких напада и сукоба унутар државних граница. Промјене у природи сукоба траже и промјене у одговорима на њих. Људска безбједност је поглед на безбједност државе са освртом на појединце. Наглашава важност свакодневне безбједности људи уз помоћ побољшања јавних служби и програма за смањење сиромаштва. УН је 1994. године увео концепт људске безбједности, чије су основне компоненте "слобода од страха и слобода од оскудице". Стога су кључна питања повезана са људском безбједношћу лична (физичка) безбједност, економија, здравство, животна средина и безбједност заједнице. Унутрашње оснаживање побољшава националну, регионалну и глобалну стабилност, што у коначници доводи до смањења учесталости сукоба.¹

- Изградња капацитета

Подразумијева циљану обуку за побољшање знања и вјештина носилаца одговорности за ефикасну примјену стратегија, политика, програма и пројеката.

- Учинак

Подразумијева дугорочни учинак (позитиван или негативан, намјеран или случајан) одређене стратегије, политике, програма или пројекта на носиоце одговорности, као и на тренутне друштвене прилике.²

- Показатељи/индикатори (квантитативни и квалитативни)

Подразумијева квантитативне или квалитативне варијабле које омогућавају једноставно и поуздано мјерење достигнућа и промјена повезаних са одређеном интервенцијом, као и помоћ у процјени дјеловања организације/институције у односу на постављени циљ.³

- Средњорочни резултат

Подразумијева вјероватне или постигнуте учинке програма, политика или пројекта средином реализације.

¹ УНДП 2013, "Извјештај о развоју друштва 2013 – Успон југа: Људски напредак у свијету разноликости"

² Gorgens, Marelize i Jody Zall Zusek, "Making Monitoring and Evaluation Systems Work", Свјетска банка, Washington, DC: 2009

³ Kusek Jody i Ray Rist, "A Handbook for Development Practitioners: Ten Steps to a Results-Based Monitoring and Evaluation System. Свјетска банка, Washington, DC: 2004.

- План мониторинга и евалуације

Подразумијева стратегију за прикупљање података којом се обезбјеђују потребне информације за ефикасан систем мониторинга и евалуације. Планом се документују основни/почетни подаци, пројицирани циљеви, извори података, алати за прикупљање података, те квантитативни и/или квалитативни показатељи/индикатори за процјену напретка у спровођењу одређене стратегије, политике, програма, пројекта или активности. Планом су, такође, јасно утврђени рокови, носиоци одговорности, те начин извјештавања.

- Систем мониторинга и евалуације

Подразумијева методе за прикупљање података, дефинисање потребних људских ресурса, механизме извјештавања и евалуације, те технологију која промптно обезбјеђује информације онима који спроводе стратегију, политику, програм или пројекат. Сврха ових информација је боље информисање кључних носилаца одговорности како би се постигли сви задати циљеви.¹

- Резултат

Подразумијева вјероватне или постигнуте крајње учинке производа, робе или услуга као последице одређене интервенције.²

¹ Gorgens, Marelize and Jody Zall Zusek. Making Monitoring and Evaluation Systems Work. Свјетска банка, Washington, DC: 2009

² Kusek Jody i Ray Rist, "A Handbook for Development Practitioners: Ten Steps to a Results-Based Monitoring and Evaluation System. Свјетска банка, Washington, DC: 2004.

8. Циљеви и активности Акционог плана за примјену УНСИР-а 1325 у БиХ за период 2018-2022.

СТРАТЕШКИ ЦИЉ 1: Повећано учешће жена у војсци, полицији и мировним мисијама, укључујући и учешће на мјестима доношења одлука				
Средњорочни циљ 1.1: Кључни политике, закони и други прописи омогућавају повећање учешћа жена у војсци, полицији и мировним мисијама, укључујући и мјеста доношења одлука				
Очекивани резултат	Активност	Носилац	Рок	Извор финансирања
1.1.1. Политике, закони и други прописи су усклађени са међународним и домаћим стандардима за равноправност полова и усвојене конкретне мјере за повећање учешћа жена у секторима одбране и безбједности, укључујући и мјеста доношења одлука	Наставак рада на усклађивању политика, закона, подзаконских аката и других прописа у војним и полицијским структурама са домаћим и међународним стандардима за равноправност полова, посебно оних у вези са пријемом, напредовањем у каријери и усклађивањем професионалног и породичног живота жена у систему одбране и безбједности.	Министарство одбране БиХ (МОБиХ), Министарство безбједности БиХ (МББиХ), Државна агенција за истраге и заштиту (СИПА), Гранична полиција БиХ (ГП), Дирекција за координацију полицијских тијела БиХ (ДКПТБиХ), Федерално министарство унутрашњих послова (ФМУП), Федерална управа полиције (ФУП), Полиција Брчко Дистрикта БиХ (БДБиХ) Партнери: Агенција за равноправност полова БиХ, Министарство за људска права и избјеглице БиХ (АРПБиХ/МЉПИБиХ), Гендер центар Федерације БиХ (ГЦФБиХ)	Континуирано	Буџетска средства надлежних институција, донаторска средства
	Развијање инструмената за праћење и извјештавање о примјени усклађених прописа (од институција које доносе, примјењују и надгледају усклађене прописе)	МОБиХ, МББиХ, СИПА, ГПБиХ, ДКПТБиХ, ФМУП- ФУП, полиција БДБиХ Партнери: АРПБиХ/МЉПИБиХ, ГЦФБиХ	2018-2019.	Буџетска средства надлежних институција
	Анализа и идентификовање препрека (видљивих и прикривених) за веће учешће и напредовање жена у систему одбране и безбједности, укључујући и позиције доношења одлука (испитати разлоге који директно утичу на запошљавање/регрутовање жена и вођење каријере)	МОБиХ, МББиХ, СИПА, ГПБиХ, ДКПТБиХ, ФМУП- ФУП, полиција БДБиХ Партнери: АРПБиХ/МЉПИБиХ, ГЦФБиХ	На годишњем нивоу	Буџетска средства надлежних институција
	Креирање и доношење посебних, афирмативних мјера с циљем отклањања постојећих препрека за веће учешће жена у секторима одбране и безбједности, укључујући и мјеста доношења одлука (квоте, препоруке, смјернице, критеријуми, институционални програми мјера и др.).	МОБиХ, МББиХ, СИПА, ГПБиХ, ДКПТБиХ, ФМУП- ФУП, полиција БДБиХ Партнери: АРПБиХ/МЉПИБиХ, ГЦФБиХ	Континуирано	Буџетска средства надлежних институција, донаторска средства
	1.1.2. Повећани капацитети за усклађивање политика, закона и других прописа са међународним и домаћим стандардима за равноправност полова, те доношење посебних, афирмативних мјера	Анализа примјене усклађених политика, закона, подзаконских аката и других прописа, те донесених афирмативних мјера, са препорукама за унапређење.	АРПБиХ/МЉПИБиХ Партнери: МОБиХ, МББиХ, СИПА, ГПБиХ, ДКПТБиХ, ФМУП- ФУП, полиција БДБиХ	2019.-2022.
1.1.2. Повећани капацитети за усклађивање политика, закона и других прописа са међународним и домаћим стандардима за равноправност полова, те доношење посебних, афирмативних мјера	Спровођење континуираних обука државних службеника и службеница о усклађивању закона и интерних прописа са Законом о равноправности полова БиХ (у складу са Програмом рада АДСБиХ)	Агенција за државну службу БиХ (АДСБиХ) Партнери: АРПБиХ/МЉПИБиХ, ГЦФБиХ	Континуирано	Буџетска средства надлежних институција, донаторска средства
	Организовање континуираних обука за особље које ради на припреми нових и усклађивању постојећих политика, закона и других прописа, те предлагању и креирању афирмативних мјера у секторима одбране и безбједности	АРПБиХ/МЉПИБиХ Партнери: МОБиХ, МББиХ, СИПА, ГПБиХ, ДКПТБиХ, ФМУП- ФУП, полиција БДБиХ	На годишњем новоу	Буџетска средства, надлежних институција, донаторска средства
Средњорочни циљ 1.2: Створене потребне претпоставке за унапређење положаја и напредовање жена у војсци, полицији, мировним мисијама, укључујући и мјеста доношења одлука				
Очекивани резултат	Активност	Носилац	Рок	Извор финансирања
1.2.1. Омогућена изградња капацитета жена за учешће у процесима доношења одлука	Организовање обука за развијање лидерских капацитета жена за учешће у процесима доношења одлука	АРПБиХ/МЉПИБиХ, ГЦФБиХ Партнери: НВО-и и међународне организације	2019.-2021.	Донаторска средства
	Предузимање неопходних мјера за стварање једнаких могућности у пракси за школовање, запошљавање, стручно усавршавање, вођење каријера и напредовање жена у секторима одбране и безбједности, укључујући и војно дипломатска представништва.	МОБиХ, МББиХ, СИПА, ГПБиХ, ДКПТБиХ, ФМУП- ФУП, полиција БДБиХ Партнери: АРПБиХ/МЉПИБиХ, ГЦФБиХ	Континуирано	Буџетска средства надлежних институција, донаторска средства
1.2.2. Створени услови за унапређење међусобне сарадње и умрежавање	Подршка раду Мреже жена полицајаца (едукативне, промотивне и заговарачке активности с циљем побољшања положаја жена у полицијским структурама)	АРПБиХ/МЉПИБиХ, МББиХ, ГЦФБиХ, ФМУП- ФУП Партнери: Удружење "Мрежа жена полицајаца"	2018.-2021.	Донаторска средства

жена у секторима одбране и безбједности		и други НВО-и и међународне организације		
	Иницирање даљег умрежавања жена у систему одбране и безбједности, унапређења узајамне сарадње, размјене искустава и позитивних пракси	МББиХ, МОБиХ, ФМУП-ФУП Партнери: Удружење "Мрежа жена поллицајаца" и друге невладине организације, АРПБиХ/МЉПИБиХ, ГЦФБиХ	Континуирано	Буџетска средства надлежних институција
Средњорочни циљ 1.3: Развијена свијест о важности учешћа жена у доношењу одлука и очувању мира и безбједности				
Оčekивани резултат	Активност	Носилац	Рок	Извор финансирања
1.3.1. Одржане обуке за кључне доносиоце одлука, руководећи кадар и запосленици у секторима одбране и безбједности о важности равноправног учешћа жена и мушкараца	Наставак рада на увођењу родне перспективе у програме обука полицијских службеника и службеница, с циљем повећања знања о увођењу и примјени принципа равноправности полова у сектору безбједности.	МББиХ, СИПА, ГПБиХ, ДКПТБиХ, Агенција за шковање и стручно усавршавање кадрова (АЕПТМ), ФМУП-ФУП, Полицијска академија ФБиХ Партнери: АРПБиХ/МЉПИБиХ, ГЦФБиХ	Континуирано	Буџетска средства надлежних институција, донаторска средства
	Наставак укључивања тема које се односе на увођење и примјену принципа равноправности полова (напредне обуке) у све аспекте обуке за припаднике и припаднице Оружаних снага БиХ	МО и ОСБиХ Партнери: АРПБиХ/МЉПИБиХ, НВО-и и међународне организације	Континуирано	Буџетска средства надлежних институција, донаторска средства
	Наставак укључивања тема из Резолуције УН-а 1325 и сродних резолуција о положају и упози жена у сукобима и постконфликтним ситуацијама, родно заснованом насиљу итд. у предупутне обуке за припаднике и припаднице мировних мисија, као и дипломатског особља.	МББиХ, МОБиХ, МИПБиХ Партнери: АРПБиХ/МЉПИБиХ, ГЦФБиХ	Континуирано	Буџетска средства надлежних институција, донаторска средства
	Укључивање тема о равноправности полова у редовне и ванредне обуке за руководеће службенике и службенице, посебно у секторима одбране и безбједности.	АДСБиХ, АРПБиХ/МЉПИБиХ Партнери: МОБиХ, МББиХ	Континуирано	Буџетска средства надлежних институција, донаторска средства
	Наставак основних и напредних обука за јачање капацитета именованих/новоименованих контакт особа за родна питања у МОБиХ и ОСБиХ, као и у свим полицијским структурама на свим нивоима.	МОБиХ и ОСБиХ, МББиХ, СИПА, ГПБиХ, ДКПТБиХ, ФМУП-ФУП, полиција БДБиХ Партнери: АРПБиХ/МЉПИБиХ, ГЦФБиХ, НВО-и и међународне организације	Континуирано	Буџетска средства надлежних институција, донаторска средства
1.3.2. Спроведене кампање за подизање свијести јавности о важности учешћа жена у доношењу одлука, те одбрамбеним, безбједносним и мировним процесима	Спровођење јавне кампање за промоцију пуног и равноправног учешћа жена у доношењу одлука, посебно у контексту општих избора 2018.	АРПБиХ/МЉПИБиХ, ГЦФБиХ, парламентарне комисије за равноправност полова Партнери: НВО-и и међународне организације	2018.	Донаторска средства
	Континуирано промовисање војног и полицијског позива с циљем анимирања већег броја младих жена за пријављивање на конкурсе за пријем у оружане снаге и полицијску службу.	МОБиХ и ОСБиХ, МББиХ, СИПА, ГПБиХ, ДКПТБиХ, ФМУП-ФУП, полиција БДБиХ Партнери: АРПБиХ/МЉПИБиХ, ГЦФБиХ, НВО-и и међународне организације	Континуирано	Буџетска средства надлежних институција, донаторска средства
	Континуирано промовисање важности учешћа и доприноса жена у мировним мисијама са посебним нагласком на толеранцију и уважавање специфичних потреба жена одређеног поднебља.	МОБиХ и ОСБиХ, МББиХ Партнери: АРПБиХ/МЉПИБиХ, ГЦФБиХ, НВО-и и међународне организације	Континуирано	Буџетска средства надлежних институција
	Организовање и/или подршка промотивним активностима и иницијативама које заговарају активно учешће и улогу жена у условима актуелних безбједносних пријетњи и изазова (тероризам и насилни екстремизам, миграције, природне катастрофе и дуге кризне и ванредне ситуације), као учешћа жена у домаћим и међународним преговорима.	МББиХ, МОБиХ и ОСБиХ, АРПБиХ/МЉПИБиХ Партнери: НВО-и и међународне организације	Континуирано	Буџетска средства надлежних институција, донаторска средства
СТРАТЕШКИ ЦИЉ 2: Повећан степен људске безбједности кроз призму родне равноправности				
Средњорочни циљ 2.1: Смањена стопа трговине људима у БиХ				
Оčekивани резултат	Активност	Носилац	Рок	Извор финансирања
2.1.1. Примијенују се правни механизми и одговарајуће мјере за борбу против трговине људима, посебно женама и дјевојчицама	Континуирано надзирање примјене правног оквира и казнене политике у случајевима трговине људима.	МББиХ, ВСТС, Министарство правде ФБиХ, Правосудна комисија Брчко Дистрикта БиХ, Партнери: АРПБиХ/МЉПИБиХ, НВО-и	Континуирано	Буџетска средства надлежних институција
	Јачање механизма за рану идентификацију и упућивање жртава трговине људима са посебним фокусом на трговину рањивим категоријама.	МББиХ Партнери: МЉПИБиХ, СИПА, ГПБиХ, ДКПТБиХ, ФМУП-ФУП, полиција БДБиХ, НВО-и и међународне организације	Континуирано	Буџетска средства надлежних институција, донаторска средства
	Континуирано ажурирање и унапређење базе	МББиХ	Континуирано	Буџетска средства

	података о жртвама трговине људима (разврстани по полу, доби жртава, држављанству)	Партнери: АРПБиХ/МЉПБиХ, НВО-и		надлежних институција
	Подршка програмима/пројектима за помоћ жртвама трговине људима у процесу њихове рехабилитације и реинтеграције у друштво.	МЉПБиХ, МББиХ Партнери: НВО-и и међународне организације	Континуирано	Буџетска средства надлежних институција, донаторска средства
2.1.2. Омогућена изградња капацитета за сузбијање и борбу против трговине људима и подизање свијести о проблему трговине женама и дјевојчицама	Наставак рада на јачању капацитета правосудних институција, полиције и других субјеката превенције и заштите од трговине људима, посебно женама и дјевојчицама, укључујући и заштиту свједока, те обештећења жртава у кривичном поступку	МББиХ, СИПА, ГПБиХ, ДКПБиХ, АЕПТМ, ФМУП - ФУП, полиција БДБиХ Партнери: НВО-и и међународне организације	Континуирано	Буџетска средства надлежних институција, донаторска средства
	Иницирање и обезбјеђење одговарајућег профила и потребног броја истражитељи у тимовима за истрагу кривичних дјела која се односе на трговину људима	МББиХ, СИПА, ГПБиХ, ФМУП - ФУП, полиција БДБиХ	Континуирано	Буџетска средства надлежних институција
	Наставак и подршка активностима на подизању свијести шире јавности (посебно дјете и младих, те група са посебни ризиком) о појавним облицима и последицама трговине људима, укључујући просјачење и друге облике радне експлоатације	МББиХ, СИПА, ГПБиХ, ФМУП - ФУП, Полиција БДБиХ Партнери: НВО-и и међународне организације	Континуирано	Буџетска средства надлежних институција, донаторска средства
	Континуирано промовисање кримоповца - телефоне линије и електронског обрасца за пријаву кривичних дјела са посебним акцентом на анонимно пријављивање случајева трговине људима	МББиХ, СИПА, ГПБиХ, ФМУП-ФУП, Полиција БДБиХ Партнери: НВО-и и међународне организације	Континуирано	Буџетска средства надлежних институција, донаторска средства

Средњорочни циљ 2.2: Побољшана подршка и помоћ женама и дјевојчицама које су преживјеле сексуално насиље и друге облике страдања током рата

Очекивани резултат	Активност	Носилац	Рок	Извор финансирања
2.2.1. Побољшан правни оквир и механизми за остваривање права преживјелих жртава сексуалног насиља и других облика страдања током рата	Наставак рада на усклађивању постојећих и доношењу нових прописа, попитика и програма с циљем унапређења приступа остваривању права жртава сексуалног насиља и тортуре током рата, укључујући право на компензацију и рехабилитацију. Даље развијање и прилагођавање стандарда за подршку свједоцима и жртвама које су преживјеле сексуално насиље и друге облике страдања током рата (укључујући протоколе, одјеле за подршку, ресурсне пакете подршке, смјернице, одлуке, упутства у циљу пружања психосоцијалне, информативне, процедуралне и организационе подршке прије, током и након суђења, и др.) Издвајање више ресурса и истражних капацитета за смањење броја и рјешавању заосталих судских спорова везаних за ратне злочине сексуалног насиља и других облика страдања.	Министарство правде БиХ (МПБиХ), МЉПБиХ Партнери: НВО-и и међународне организације	Континуирано	Буџетска средства надлежних институција, донаторска средства
		МПБиХ, ВСТС Партнери: НВО-и и међународне организације	2018-2019.	Буџетска средства надлежних институција
		МПБиХ, ВСТС Партнери: НВО-и и међународне организације	Континуирано	Буџетска средства надлежних институција
2.2.2. Компензација и бенефиције/ рехабилитација доступни жртвама које су преживјеле сексуално насиље и друге облике страдања током рата	Подршка ујединаченом моделу за брже и ефикасније остваривање права преживјелих, давање одште, рехабилитација, те приступ жртва услугама без обзира на пребивалиште (фонд за накнаду штете или други механизми за обештећење жртава)	МЉПБиХ/АРПБиХ, ГЦФБиХ Партнери: НВО-и и међународне организације	2018-2019.	Буџетска средства надлежних институција, донаторска средства
	Континуирана подршка јачању мултисекторског приступа и координације, те пружање помоћи за рад мрежа подршке, укључујући и јачање капацитета кључних актера који пружају услуге жртвама сексуалног насиља и других облика страдања током рата	МЉПБиХ/ АРПБиХ, ГЦФБиХ, Партнери: НВО-и и међународне организације	Континуирано	Буџетска средства надлежних институција, донаторска средства
	Подршка програмима и пројектима за психосоцијално и економско оснаживање жена жртава сексуалног насиља током рата	МЉПБиХ/ АРПБиХ Партнери: НВО-и и међународне организације	2018.-2021.	Буџетска средства надлежних институција, донаторска средства

Средњорочни циљ 2.3: Унапријеђен родно одговоран приступ и системи подршке у условима актуелних безбједносних пријетњи и изазова

Очекивани резултат	Активност	Носилац	Рок	Извор финансирања
2.3.1. Примјењује се родно одговоран приступ (или уведена родно одговорна перспектива) програмима и мјерама за смањење опасности од мина	Спровођење родне анализе о утицају минираних подручја у БиХ на квалитет живота људи (узимајући у обзир различите улоге и потребе жена и мушкараца, те различит утицај на један и други пол) Укључивање родне компоненте у програме и мјере за демимирање, узимајући у обзир различите могућности, улоге и потребе жена и мушкараца	Центар за уклањање мина у БиХ (БХМАК) Партнери: АРПБиХ/МЉПБиХ, НВО-и	2018.	Буџетска средства надлежних институција, донаторска средства
		БХМАК Партнери: НВО-и и међународне организације	Континуирано	Буџетска средства надлежних институција, донаторска средства
	Стално упозоравање на опасност од мина,	БХМАК	Континуирано	Буџетска средства

	нарочито дјевојчица и дјечака школског узраста, жена и мушкараца у руралним подручјима, те посебно угрожених група (планинари, ловци, пољопривредници), узимајући у обзир родни аспект проблема.	Партнери: НВО-и и међународне организације, медији		надлежних институција, донаторска средства
2.3.2. Креиране превентивне мјере и успостављени услови за родно одговоран приступ актуелним безбједносним пријетњама и изазовима, те у кризним и ванредним ситуацијама (природне катастрофе, насилни екстремизам, избјегличка/мигрантска криза)	Анализа родног аспекта актуелних безбједносних пријетњи и изазова као што је насилни екстремизам и тероризам, повећан број миграната, интерно расељених особа, последице климатских промјена (са освртом на глобални, регионални и контекст БиХ).	АРПБиХ/МЉПИБиХ Партнери: Међународне организације	2018-2019.	Донаторска средства
	Увођење родне перспективе у статистичке евиденције, анализе, програме и мјере, те извјештаје у области управљања ризиком од несрећа/катастрофа.	МСББиХ Партнери: АРПБиХ/МЉПИБиХ, НВО-и и међународне организације	Континуирано	Буџетска средства надлежних институција, донаторска средства
	Обезбједити да се приликом процене потреба људи, постојећих слабости и способности, које претходе хуманитарним реакцијама у потенцијалним случајевима катастрофа, узимају у обзир различите потребе, интереси, рањивости и способности жена и мушкараца, дјевојчица и дјечака, те различитих утицаја катастрофа на њих.	МББиХ, МОБиХ и ОСБиХ Партнери: АРПБиХ/МЉПИБиХ, НВО-и и међународне организације	Континуирано	Буџетска средства надлежних институција, донаторска средства
	Осигурање правне и психо-социјалне подршке женама и дјевојчицама, посебно припадницама вишеструко маргинализованих група, у случајевима кризних и ванредних ситуација.	АРПБиХ/МЉПИБиХ Партнери: НВО-и, међународне организације	Континуирано	Буџетска средства надлежних институција, донаторска средства
	Обезбједити да се приликом прикупљања података, анализа, израде и спровођења плана хитних мјера дјеловања у случају кризних ситуација у области имиграција води рачуна о потребама и интересима рањивих категорија, посебно жена и дјевојчица.	МББиХ, АРПБиХ/МЉПИБиХ Партнери: НВО-и и међународне организације	Континуирано	Буџетска средства надлежних институција, донаторска средства
	Обезбједити да је родна перспектива интегрисана у активности које имају за циљ превенцију насилног екстремизма и тероризма, спречавање говора мржње, те промоцију дијалога и ненасилног рјешавања конфликта (промотивне и едукативне активности).	МББиХ, АРПБиХ/МЉПИБиХ, Партнери: НВО-и, међународне организације	Континуирано	Буџетска средства надлежних институција, донаторска средства
	Анализа и препоруке за измјену прописа којима се регулише издавање дозвола за посједовање оружја с циљем сузбијања и превенције злоупотребе малог и лаког оружја у контексту родно заснованог насиља (што подразумијева стручну и детаљну проверу доказа о насилничком понашању лица која подносе захтјев).	МББиХ, АРПБиХ/МЉПИБиХ Партнери: НВО-и, међународне организације	2020.	Буџетска средства надлежних институција, донаторска средства

СТРАТЕШКИ ЦИЉ 3: Унаприједени услови и приступ реализацији АП УНСЦР-а 1325**Средњорочни циљ 3.1: Унаприједени механизми координације и инструменти реализације АП УНСЦР-а 1325**

Очекивани резултат	Активност	Носилац	Рок	Извор финансирања
3.1.1. Ојачани институционални механизми за координацију, примјену и праћење реализације АП УНСЦР-а 1325	Дношење Одлуке о успостављању Координационог одбора институција за праћење реализације АП УНСЦР-а 1325 (2018-2022)	Савјет министара БиХ (СМБиХ) Предлагач: МЉПИБиХ/АРПБиХ	2018.	
	Подршка раду Координационог одбора за праћење реализације АП УНСЦР-а 1325 (стручна подршка организација редовних састања, и др.)	АРПБиХ/МЉПИБиХ Партнери: Међународне организације	Континуирано	Буџетска средства надлежних институција, донаторска средства
	Ревидирање Плана мониторинга и евалуације АП УНСЦР-а 1325	Координациони одбор за праћење реализације АП УНСЦР-а 1325 (КО АП УНСЦР-а 1325) Партнер: АРПБиХ/МЉПИБиХ	2018.	донаторска средства
	Израда и праћење реализације годишњих оперативних планова за реализацију АП УНСЦР-а 1325 у институцијама сектора одбране и безбједности	КО АП УНСЦР 1325 Партнер: АРПБиХ/МЉПИБиХ	На годишњем нивоу	Буџетска средства надлежних институција, донаторска средства
	Координирање, израда и подношење СМБиХ годишњих извјештаја о реализацији АП УНСЦР-а 1325, на основу информација институција заступљених у КО АП УНСЦР 1325	АРПБиХ/МЉПИ Партнер: КО АП УНСЦР 1325	На годишњем нивоу	Буџетска средства надлежних институција, донаторска средства
	Јачање позиција именованих контакт особа за родна питања у секторима одбране и безбједности	МОБиХ и ОСБиХ, МСББиХ, СИПА, ГПБиХ, ДКПТБиХ, ФМУП- ФУП, полиција БД БиХ Партнер: КО АП УНСЦР 1325	Континуирано	Буџетска средства надлежних институција

3.1.2. Побољшани инструменти за увођење и примјену принципа равноправности полова у секторима одбране и безбједности (родно одговорне статистике, гендер анализе, родно одговорно буџетирање)	Пружање редовне стручне подршке институцијама сектора одбране безбједности спровођења годишњих оперативних планова за АП УНСЦР 1325, те примјени инструмената за увођење и примјену принципа равноправности полова у дјелокругу надлежних институција	АРПБиХ/МЉПИБиХ, ГЦФБиХ Партнер: КО АП УНСЦР 1325	Континуирано	Буџетска средства надлежних институција, донаторска средства
	Гендер анализа спровођења, резултата и утицаја општинских и локалних избора на заступљеност и учешће жена у јавном животу и доношењу одлука	АРПБиХ/МЉПИ БиХ, ГЦФБиХ Партнери: Централна изборна комисија (ЦИК)	2018.-2020.	Буџетска средства надлежних институција
	Редовно ажурирање и унапређење база података разврстаних по полу о учешћу у оружаним сангама, полицији и мировним мисијама (укључујући разврставање по позицијама и чиновима, професионалном ангажману и учешћу у доношењу одлука, учешћу у стручном усавршавању и специјалистичким обукама, награђивању и др.)	МОБиХ и ОСБиХ, МББиХ, СИПА, ГПБиХ, ДКПТБиХ, Агенција за полицијску подршку БиХ, ФМУП - ФУП, полиција БДБиХ Партнери: АРПБиХ/МЉПИБиХ, ГЦФБиХ	Континуирано	Буџетска средства надлежних институција
	Наставак рада на увођењу родно одговорног буџетирања у оквиру програмског буџетирања свих институција заступљених у Координационом одбору	МОБиХ и ОСБиХ, МББиХ, СИПА, ГПБиХ, ДКПТ БиХ, МИПБиХ, Министарство финансија и трезора БиХ (МФГБиХ), ФМУП Партнери: АРПБиХ/МЉПИБиХ, ГЦФБиХ	Континуирано	Буџетска средства надлежних институција,
Средњорочни циљ 3.2: Побољшана сарадња са другим актерима				
Очекивани резултат	Активност	Носилац	Рок	Извор финансирања
3.2.1. Побољшана сарадња и координација са организацијама, цивилног друштва, академском заједницом и медијима	Организовање редовних састанака Координационог одбора и НВО-а који су потписали Меморандум о разумијевању за реализацију АП УНСЦР 1325 (Координациона група НВО-а).	АРПБиХ/МЉПИБиХ Партнер: КО АП УНСЦР 1325	Најмање једанпут годишње	Буџетска средства надлежних институција, донаторска средства
	Редовна размјена информација Координационе групе НВО са другим невладиним организацијама и НВО мрежама.	Координациона група НВО-а Партнер: КО АП УНСЦР 1325, АРПБиХ/МЉПИБиХ	Континуирано	Средства НВОа и донаторска средства
	Планирање и реализација заједничких пројеката и активности на примјени УНСЦР-а 1325 са невладиним организацијама, са фокусом на подршку локализацији УНСЦР-а 1325 (у сарадњи са савезима општина и градова).	АРПБиХ/МЉПИБиХ, Координациони одбор Партнери: НВО-и и међународне организације	Континуирано	Буџетска средства надлежних институција, средства НВОа, донаторска средства
	Подршка већем укључивању академске заједнице у промоцију и примјену УНСЦР 1325 и пратећих резолуција, са посебним фокусом на питања родне перспективе у условима актуелних безбједносних пријетњи и изазова.	АРПБиХ/МЉПИБиХ, ГЦФБиХ Партнери: НВО-и и међународне организације	Континуирано	
	Подршка продукцији медијских садржаја у области јавног информисања о значају УНСЦР 1325 и пратећих резолуција у изградњи и очувању одрживог мира и безбједности.	АРПБиХ/МЉПИБиХ, ГЦФБиХ Партнери: НВО-и и међународне организације	Континуирано	
3.2.3 Побољшана регионална и међународна сарадња и размјена информација о примјени УНСЦР-а 1325	Организовање регионалних форума за размјену информација у вези са реализацијом националних акционих планова за примјену УНСЦР-а 1325, те у вези са регионалним аспектом савремених безбједносних пријетњи и изазова.	АРПБиХ/МЉПИБиХ, КО АП УНСЦР 1325 Партнери: Регионални гендер институционални механизми, међународне организације	2018.-2020.	Буџетска средства надлежних институција, донаторска средства
	Учесће (по позиву) на регионалним/међународним догађајима (конференције, округли столови, јавне расправе, едукативне и промотивне активности, студијске посјете) који се односе на примјену УНСЦР-а 1325.	АРПБиХ/МЉПИБиХ, КО АП УНСЦР 1325 Партнери: Регионални гендер институционални механизми, међународне организације	Континуирано	Буџетска средства надлежних институција, донаторска средства
	Лобирање од стране дипломатског особља свих релевантних регионалних и међународних тијела и организација за примјену УНСЦР-а 1325 (УН, Савјет Европе, ОЕБС, НАТО и друге)	МИПБиХ, АРПБиХ/МЉПИБиХ Партнери: Међународне организације	Континуирано	Буџетска средства надлежних институција, донаторска средства
	Планирање и provedба заједничких регионалних пројеката и активности на provedби УНСЦР 1325 с регионалним владама и/или регионалним координационим тијелом, као и међународним организацијама (једна од посебно важних области дјеловања је веће укључивање и регионално повезивање	АРПБиХ/МЉПИБиХ, КО АП УНСЦР 1325 Партнери: Регионални гендер институционални механизми, међународне организације, НВО-и у БиХ и региону.	Континуирано	Буџетска средства надлежних институција, донаторска средства

На основу члана 15. став (1) Закона о штрајку запослених у институцијама Босне и Херцеговине ("Службени гласник БиХ", број 41/16) и члана 17. Закона о Савјету министара Босне и Херцеговине ("Службени гласник БиХ", бр. 30/03, 42/03, 81/06, 76/07, 81/07, 94/07 и 24/08), на Приједлог Службе за заједничке послове институција Босне и Херцеговине, Савјет министара Босне и Херцеговине, на 157. сједници, одржаној 07. новембра 2018. године, донио је

ОДЛУКУ
О УТВРЂИВАЊУ МИНИМУМА ПРОЦЕСА РАДА У
СЛУЖБИ ЗА ЗАЈЕДНИЧКЕ ПОСЛОВЕ
ИНСТИТУЦИЈА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ ЗА
ВРИЈЕМЕ ТРАЈАЊА ШТРАЈКА

Члан 1.

(Предмет Одлуке)

Овом Одлуком утврђује се минимум процеса рада у Служби за заједничке послове институција Босне и Херцеговине (у даљем тексту: Служба) за вријеме трајања штрајка.

Члан 2.

(Минимум процеса рада)

- (1) Минимум процеса рада у Служби за вријеме трајања штрајка остварује се са најмање 20% кадровских капацитета запослених на нивоу основних организационих јединица као и организационих јединица изван сједишта Службе.
- (2) У Анексу I који чини саставни дио ове Одлуке утврђена су радна мјеста по организационим јединицама Службе како би се испоштовао минимум процеса рада.

Члан 3.

(Осигуравање минимума процеса рада)

- (1) Директор Службе, у случају потребе, може распоредити запослене у Служби на одговарајућа радна мјеста, како би се осигурао минимум процеса рада за вријеме трајања штрајка.
- (2) Руководиоци организационих јединица и организационих јединица изван сједишта Службе за вријеме трајања штрајка обавезни су:
 - а) провести минимум процеса рада у складу са одредбама члана 2. ове Одлуке;
 - б) одредити запослене који ће радити за вријеме штрајка;
 - ц) одредити послове и радне задатке који не трпе одлагање, односно које је неопходно извршавати за вријеме трајања штрајка.

Члан 4.

(Ступање на снагу)

Ова Одлука ступа на снагу даном доношења и објављује се у "Службеном гласнику БиХ".

СМ број 256/18
07. новембра 2018. године
Сарајево

Председавајући
Савјета министара БиХ
Др **Денис Звиздић**, с. р.

4

На основу члана 17. Закона о Вijeћу министара Босне и Херцеговине ("Службени гласник БиХ", бр. 30/03, 42/03, 81/06, 76/07, 81/07, 94/07 и 24/08) и члана 84. Закона о одбрани Босне и Херцеговине ("Службени гласник БиХ", број 88/05), на приједлог Министарства ванјских послова Босне и Херцеговине, Вijeће министара Босне и Херцеговине, на 161. сједници одржаној 13.12.2018. године, донijело је

ОДЛУКУ
О ИЗМЈЕНИ ОДЛУКЕ О УСПОСТАВЉАЊУ КОМИСИЈЕ
ЗА НАТО ИНТЕГРАЦИЈСКИ ПРОЦЕС
БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

Члан 1.

У Одлуци о успостављању Комисије за НАТО интеграцијски процес Босне и Херцеговине, донесеној на 17. сједници Вijeћа министара Босне и Херцеговине од 30.7.2015. године и Одлуци о измјенама Одлуке о успостављању Комисије за НАТО интеграцијски процес Босне и Херцеговине ("Службени гласник БиХ", број 75/16), у члану 2. таč. h), j), s), t) и u) мијенјaju се и гласе:

- h) Neven Kajić, шеф Кабинета замјеника министра комуникација и промета Босне и Херцеговине, члан;
- j) Draženka Malićbegović, помоћник министра цивилних послова Босне и Херцеговине, члан;
- s) Alma Vražalica, савјетник у Одсјеку за НАТО и PFP у Министарству ванјских послова Босне и Херцеговине, члан и технички секретар;
- t) Janko Petrušić, стручни савјетник за PSO и међународне вјежбе у Министарству одбране Босне и Херцеговине, члан;
- u) Ismet Kadić, виши стручни сарадник за НАТО/PFP у Министарству одбране Босне и Херцеговине".

Члан 2.

Одлука ступа на снагу даном доношења и објављује се у "Службеном гласнику БиХ".

VM број 257/18
13. децембра 2018. године
Сарајево

Председавајући
Вijeћа министара БиХ
Др **Денис Звиздић**, с. р.

На основу члана 17. Закона о Вijeћу министара Босне и Херцеговине ("Службени гласник БиХ", бр. 30/03, 42/03, 81/06, 76/07, 81/07, 94/07 и 24/08) и члана 84. Закона о одбрани Босне и Херцеговине ("Службени гласник БиХ", број 88/05), на приједлог Министарства ванјских послова Босне и Херцеговине, Вijeће министара Босне и Херцеговине, на 161. сједници одржаној 13.12.2018. године, донijело је

ОДЛУКУ
О ИЗМЈЕНИ ОДЛУКЕ О УСПОСТАВЉАЊУ
ПОВЈЕРЕНСТВА ЗА НАТО ИНТЕГРАЦИЈСКИ ПРОЦЕС
БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

Чланак 1.

У Одлуци о успостављању Повјеренства за НАТО интеграцијски процес Босне и Херцеговине, донесеној на 17. сједници Вijeћа министара Босне и Херцеговине од 30.7.2015. године и Одлуци о измјенама Одлуке о успостављању Повјеренства за НАТО интеграцијски процес Босне и Херцеговине ("Службени гласник БиХ", број 75/16), у члану 2. таč. h), j), s), t) и u) мијенјaju се и гласе:

- h) Neven Kajić, шеф Уреда замјеника министра комуникација и промета Босне и Херцеговине, члан;
- j) Draženka Malićbegović, помоћник министра цивилних послова Босне и Херцеговине, члан;
- s) Alma Vražalica, савјетник у Одсјеку за НАТО и PFP у Министарству ванјских послова Босне и Херцеговине, члан и технички тajник;
- t) Janko Petrušić, стручни савјетник за PSO и међународне вјежбе у Министарству одбране Босне и Херцеговине, члан;
- u) Ismet Kadić, виши стручни сарадник за НАТО/PFP у Министарству одбране Босне и Херцеговине".

Članak 2.

Odluka stupa na snagu danom donošenja i objavljuje se u "Službenom glasniku BiH".

VM broj 257/18
13. prosinca 2018. godine
Sarajevo

Predsjedatelj
Vijeća ministara BiH
Dr. Denis Zvizdić, v. r.

Na osnovu člana 17. Zakona o Savjetu ministara Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", br. 30/03, 42/03, 81/06, 76/07, 81/07, 94/07 i 24/08) i člana 84. Zakona o odbrani Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", broj 88/05), na prijedlog Ministarstva inostranih poslova Bosne i Hercegovine, Savjet ministara Bosne i Hercegovine na 161. sjednici održanoj 13.12.2018. godine, donio je

ОДЛУКУ

О ИЗМЈЕНИ ОДЛУКЕ О УСПОСТАВЉАЊУ
КОМИСИЈЕ ЗА НАТО ИНТЕГРАЦИОНИ ПРОЦЕС
БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

Члан 1.

У Одлуци о успостављању Комисије за НАТО интеграциони процес Босне и Херцеговине, донесеној на 17. сједници Савјета министара Босне и Херцеговине од 30.7.2015. године и Одлуци о измјенама Одлуке о успостављању Комисије за НАТО интеграциони процес Босне и Херцеговине ("Службени гласник БиХ", број 75/16), у члану 2. тач. х), ј), с), т) и у) мијењају се и гласе:

- "х) Невен Кајић, шеф Кабинета замјеника министра комуникација и транспорта Босне и Херцеговине, члан;
- ј) Драженка Малићбеговић, помоћник министра цивилних послова Босне и Херцеговине, члан;
- с) Алма Вражалица, савјетник у Одсеку за НАТО и ПфР у Министарству иностраних послова Босне и Херцеговине, члан и технички секретар;
- т) Јанко Петрушић, стручни савјетник за ПСО и међународне вјежбе у Министарству одбране Босне и Херцеговине, члан;
- у) Исмет Кадић, виши стручни сарадник за НАТО/ПфР у Министарству одбране Босне и Херцеговине".

Члан 2.

Одлука ступа на снагу даном доношења и објављује се у "Службеном гласнику БиХ".

СМ број 257/18
13. децембра 2018. године
Сарајево

Председавајући
Савјета министара БиХ
Др Денис Звиздић, с. р.

KONKURENCIJSKO VIJEĆE
BOSNE I HERCEGOVINE

5

Na osnovu člana 25. stav (1) tačka e), člana 42. stav (1) tačka c), a u vezi s članom 10. stav (1) i (2) Zakona o konkurenciji ("Službeni glasnik BiH", br. 48/05, 76/07 i 80/09), te člana 105. Zakona o upravnom postupku ("Službeni glasnik BiH", br. 29/02, 12/04, 88/07, 93/09, 41/13 i 53/16), u postupku pokrenutom po Zahtjevu za pokretanje postupka podnesenim od strane privrednog subjekta BILL COLOUR METAL d.o.o., Veljka Mladenovića bb, 78000 Banja Luka, kojeg zastupa Advokatska firma "Sajjić" o.d., Bulevar vojvode Živojina Mišića 49 b, 78000 Banja Luka, protiv privrednog subjekta TESLA d.d. preduzeće za proizvodnju akumulatora olovnih legura, opreme i trgovinu, Braće Ćuskića 13, 76100 Brčko, radi utvrđivanja postojanja zloupotrebe

dominantnog položaja iz člana 10. stav 2. tačka a) i b) Zakona o konkurenciji ("Službeni glasnik BiH", br. 48/05, 76/07 i 80/09), zaprimljenog pod brojem UP-05-26-2-007-1/18 dana 26.03.2018. godine, Konkurencijsko vijeće, na 40. (četrdesetoj) sjednici održanoj dana 14.11.2018. godine, je donijelo

RJEŠENJE

1. Odbija se Zahtjev privrednog subjekta BILL COLOUR METAL d.o.o., Veljka Mladenovića bb, 78000 Banja Luka, protiv privrednog subjekta TESLA d.d. preduzeće za proizvodnju akumulatora olovnih legura, opreme i trgovinu, Braće Ćuskića 13, 76100 Brčko, radi utvrđivanja postojanja zloupotrebe dominantnog položaja iz člana 10. stav (2) tačka a) i b) Zakona o konkurenciji kao neosnovan.
2. Ovo Rješenje je konačno i bit će objavljeno u "Službenom glasniku BiH", službenim glasnicima entiteta i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine.

Образложење

Konkurencijsko vijeće Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Konkurencijsko vijeće) je dana 26.03.2018. godine zaprimilo Zahtjev za pokretanje postupka pod brojem UP-05-26-2-007-1/18 (u daljem tekstu: Zahtjev) privrednog subjekta je BILL COLOUR METAL d.o.o., Veljka Mladenovića bb, 78000 Banja Luka (u daljem tekstu: BCM ili Podnosilac Zahtjeva) podnesen putem Advokatske firme "Sajjić" o.d., Bulevar vojvode Živojina Mišića 49 b, 78000 Banja Luka protiv privrednog subjekta TESLA d.d. preduzeće za proizvodnju akumulatora olovnih legura, opreme i trgovinu, Braće Ćuskića 13, 76100 Brčko (u daljem tekstu: TESLA) zbog sumnje o postojanju zloupotrebe dominantnog položaja iz člana 10. stav (2) tačka a) i b) Zakona o konkurenciji ("Službeni glasnik BiH", br. 48/05, 76/07 i 80/09) (u daljem tekstu: Zakon).

Uvidom u podneseni Zahtjev, Konkurencijsko vijeće je utvrdilo da isti nije kompletan i uredan, u smislu člana 28. Zakona, te je zatražilo dopunu istog aktom broj UP-05-26-2-007-2/18 od 29.03.2018. godine.

Podnosilac Zahtjeva je dopunio isti i traženu dokumentaciju dostavio dana 12.04.2018. godine podneskom broj UP-05-26-2-007-3/18.

Kompletiranjem Zahtjeva, Konkurencijsko vijeće je Podnosiocu zahtjeva izdalo Potvrdu o prijemu kompletnog i urednog Zahtjeva, u smislu člana 28. stav (3) Zakona, broj UP-05-26-2-007-4/18 dana 08. 05.2018. godine i istu dostavilo podneskom broj UP-05-26-2-007-5/18.

1. Stranke u postupku

Stranke u postupku su privredni subjekat BILL COLOUR METAL d.o.o., Veljka Mladenovića bb, 78000 Banja Luka i privredni subjekat TESLA d.d. preduzeće za proizvodnju akumulatora olovnih legura, opreme i trgovinu, Braće Ćuskića 13, 76100 Brčko.

1.1. Privredni subjekat BILL COLOUR METAL d.o.o.,
Veljka Mladenovića bb, 78000 Banja Luka

Privredni subjekat BILL COLOUR METAL d.o.o., Veljka Mladenovića bb, 78000 Banja Luka, je registrovan u Okružnom privrednom sudu Banja Luka pod matičnim brojem 1978293, i sa upisanim kapitalom od (..) ** ¹ KM, te licem ovlaštenim za zastupanje Brankica Kalaba, direktor.

Pretežna registrovana djelatnost privrednog subjekta BILL COLOUR METAL je 46.77. - Trgovina na veliko otpadom i ostacima.

¹ (..) ** podaci predstavljaju poslovnu tajnu

1.2. Privredni subjekat TESLA d.d. preduzeće za proizvodnju akumulatora olovnih legura, opreme i trgovinu, Braće Ćuskića 13, 76100 Brčko

Privredni subjekat TESLA d.d. preduzeće za proizvodnju akumulatora olovnih legura, opreme i trgovinu, Braće Ćuskića 13, 76100 Brčko, je registrovan u Osnovnom sudu Brčko Distrikt BiH pod matičnim brojem 1-1657, i sa upisanim kapitalom od (...)** KM, te licem ovlaštenim za zastupanje Miodrag Bukvić, direktor.

Pretežna registrovana djelatnost privrednog subjekta TESLA je 46.77. - Trgovina na veliko otpadom i ostacima.

2. Pravni okvir predmetnog postupka

Konkurencijsko vijeće je u toku postupka primijenilo odredbe Zakona, Odluke o utvrđivanju relevantnog tržišta ("Službeni glasnik BiH", br. 18/06 i 34/10), i odredbe Zakona o upravnom postupku ("Službeni glasnik BiH", br. 29/02, 12/04, 88/07, 93/09, 41/13 i 53/16), u smislu člana 26. Zakona.

Također, Konkurencijsko vijeće je konsultovalo i odredbe Odluke o uslovima prekograničnog prometa opasnog otpada u skladu s Konvencijom o kontroli prekograničnog kretanja opasnih otpada i njihovom zbrinjavanju ("Službeni glasnik BiH", br. 83/16).

Konkurencijsko vijeće u skladu sa članom 43. stav (7) Zakona je u svrhu ocjene datog slučaja može koristiti sudsku praksu Evropskog suda pravde i odluke Evropske komisije.

3. Postupak po Zahtjevu za pokretanje postupka

Kao razlog za podnošenje Zahtjeva Podnosilac Zahtjeva, u bitnom navodi sljedeće:

- da podnose prijavu smatrajući da društvo TESLA zloupotrebljava dominantan položaj na teritoriji BiH u djelatnosti otkupa opasnog otpada;
- da je BCM društvo koje je registrovano u Banja Luci sa registrovanom šifrom djelatnosti - Trgovina na veliko otpadom i ostacima - 46.77;
- da obavljajući ovu djelatnost društvo otkupljuje stare akumulatora, obrađuje ih na način da rastavlja plastični dio od olovnih legura i do donošenja rješenja Ministarstva za prostorno uređenje, građevinarstvo i ekologiju broj 15.04-96-122/17 od 25.12.2017. godine, je vršilo izvoz ovog otpada u treće zemlje;
- da je pomenutim rješenjem navedeno ministarstvo poništilo po pravu nadzora, a po predstavi privrednog subjekta TESLA, rješenje o ekološkoj dozvoli koje je izdao Grad Banja Luka;
- da je donošenjem ovog rješenja BCM morao da otpusti radnike jer je time onemogućen bilo kakav rad ovom društvu, obzirom da im je ekološka dozvola osnova za sve dalje dozvole i za rad;
- da BCM podnosi ovu prijavu protiv društva TESLA koje, po mišljenju BCM, zloupotrebljava dominantan položaj;
- da dominantan položaj društvo TESLA ima, imajući u vidu da je po njihovim saznanjima jedini ovlašten subjekt koji raspolaže kapacitetima za tretman i odlaganje otpada na ekološki prihvatljiv način, te je društvo BCM primorano da isključivo sa njima posluje, u skladu sa Odlukom o uslovima prekograničnog prometa opasnog otpada u skladu s Konvencijom o kontroli prekograničnog kretanja opasnih otpada i njihovom zbrinjavanju ("Službeni glasnik BiH", broj 83/16);
- da shodno navedenoj odluci vlasnici opasnog otpada su obavezni da opasni otpad ponude ovlaštenom subjektu u BiH (društvu TESLA) po cijeni koja ne može biti niža od prosječne cijene za tu vrstu otpada na

evropskoj berzi iz prethodnog mjeseca, odnosno od cijene koju drugi prerađivači plaćaju u zemljama Evropske Unije u vrijeme kad se otkup vrši;

- da primjenom ove odluke i činjenicom da je društvo TESLA jedino ovlašteno za tretman i odlaganje opasnog otpada (ne postoji ni u jednom nadležnom organu registar ovih društava, pa je nemoguće doći do informacije da li postoji još neko društvo koje je ovlašteno za tretman i odlaganje opasnog otpada) oni koriste tu situaciju i društvu BCM ne nude adekvatnu cijenu za otkup ovog otpada, mjenjajući odredbe ove odluke pa cijenu formiraju na osnovu samo one zemlje koja njima odgovara i na osnovu sedmično utvrđene prosječne cijene u sedmici koja njima odgovara, ali ni tako određene cijene i uslove ne poštuju pa su od društva BCM koje im je ponudilo na otkup cca 150 t otpada od decembra prošle godine, otkupili samo 25 t po cijeni koja je niža od prosječne cijene utvrđene na evropskoj berzi;
- da činjenica da BCM ukoliko mu nije prihvatljiva ponuđena cijena ima pravo da traži od nadležnog ministarstva izvozu dozvolu za opasni otpad, ali su onemogućeni da pokrenu ovaj postupak obzirom da im je Ministarstvo ekologije RS oduzelo odnosno poništilo ekološku dozvolu, kako su ranije naveli po predstavi društva TESLA koje je iznijelo neistine o društvu BCM a koje je ministarstvo prihvatilo kao istinite;
- da korištenjem svog dominantnog položaja, i po mišljenju BCM njegovom zloupotrebom, društvo TESLA želi da onemogući bilo kakav rad društvu BCM da bi na teritoriji BiH imali monopol i potpunu kontrolu u oblasti otkupa i tretiranja ovog opasnog otpada;
- da u prilogu dostavljaju elektronsku komunikaciju između BCM i TESLA iz koje je vidljivo da TESLA ne poštuje odredbe navedene Odluke, i rješenje Ministarstva iz kojeg je vidljivo da je BCM-u poništena ekološka po predstavi TESLA;
- da napominju da Ministarstvo čak ni ne dostavlja društvu BCM podneske koje se tiču direktno BCM i njihovog poslovanja, a koje dobije od trećih lica, čime je BCM onemogućen u zaštiti svojih prava i stavljen u neravnopravan položaj;
- da je njihovo mišljenje da navedeni privredni subjekat vrši zloupotrebu dominantnog položaja na način što ne nudi cijenu za otkup niti vrši otkup u skladu sa odlukom Odlukom o uslovima prekograničnog prometa opasnog otpada u skladu s Konvencijom o kontroli prekograničnog kretanja opasnih otpada i njihovom zbrinjavanju (Sl. Glasnik BiH 83/16), čime je BCM onemogućen da posluje;
- da po njihovim saznanjima, a kako su naveli u prvobitnom zahtjevu, nemaju službeni podatak, da TESLA jedini privredni subjekat u BiH koji je ovlašten da vrši otkup akumulatora, što ga čini privrednim subjektom sa dominantnim položajem na tržištu otkupa i skladištenja akumulatora, a opisanim aktivnostima su mišljenja da zloupotrebljava dominantan položaj iz člana 10. stav 2. tačka a) i b) Zakona o konkurenciji, jer koristeći svoj dominantan položaj nudi cijenu koja je mnogo niža od cijene na Londonskoj berzi, i na taj način faktički blokira poslovanje BCM, ne otkupljujući akumulatora ni po cijeni koju je nudio;

- da u prilog ovim navodima, dostavljaju izjavu lica ovlaštenog za zastupanje BCM koja je dostavljena ministarstvu Republike Srpske nadležnom za poslovne ekologije, iz koje su vidljivi, kao i iz priloga uz izjavu, uporedni podaci o cijenama koje je nudio TESLA i cijenama na Londonskoj berzi;
- da je relevantno geografsko tržište otkupa i prodaje akumulatora, u skladu sa Odlukom o određivanju relevantnog tržišta čini teritorija Bosne i Hercegovine, imajući u vidu zakonske propise i vrstu robe koja je predmet prometa;
- da je BCM vršio otkup starih akumulatora sa područja cijele Bosne i Hercegovine, i obrađivao ih, odnosno tretirao u svojim postrojenjima u Banja Luci;
- da TESLA takođe vrši otkup sa područja cijele Bosne i Hercegovine, iz čega proizilazi da je relevantno geografsko tržište teritorija Bosne i Hercegovine;
- da je BCM cijenu otkupa starih akumulatora, do momenta gubitka ekološke dozvole, formirao na osnovu cijena na Londonskoj berzi. Naime, kako je BCM izvezio olovne legure i prodavao ih u inostranstvu, cijena je formirana na osnovu cijena olovnih legura na Londonskoj berzi, a na osnovu te cijene je formirana i cijena otkupa starih akumulatora, na način da se u ukupnu cijenu po kojoj se u određenom momentu olovna legura i ostali elementi dobijeni tretmanom starih akumulatora mogla prodati na inostranom tržištu, uračuna cijena koštanja obrade i tretmana starih akumulatora (što podrazumijeva troškove transporta do obrade, same obrade i tretmana, kao i troškove transporta i izvoza dobijenih proizvoda).

Na osnovu navedenog, Konkurencijsko vijeće je ocijenilo da povrede Zakona, na koje Podnosilac zahtjeva ukazuje, nije moguće utvrditi bez provođenja postupka, te je u skladu sa članom 32. stav (2) Zakona, na 27. sjednici održanoj dana 8.05.2018. godine, donio Zaključak o pokretanju postupka, broj UP-05-26-2-007-6/18 (u daljem tekstu: Zaključak), radi utvrđivanja postojanja zabranjenih konkurencijskih djelovanja u smislu člana 10. Zakona. stav 2. tačka a) i b).

Podnosiocu zahtjeva, Zaključak je dostavljen aktom broj UP-05-26-2-007-10/18 dana 14.05.2018. godine.

Konkurencijsko vijeće, u skladu sa članom 33. stav (1) Zakona, je dostavilo Zahtjev i Zaključak na odgovor protivnoj strani u postupku, privrednom subjektu TESLA aktom broj UP-05-26-2-007-11/18 dana 14.05.2018. godine.

Privredni subjekat TESLA je dostavio odgovor kao i tražene podatke, koji je zaprimljen dana 04.06.2018. godine pod brojem UP-05-26-2-007-25/18 u kojem se između ostalog navodi sljedeće:

- da je tržišni udio privrednog subjekta TESLA na relevantnom tržištu otkupa i prodaje akumulatora na teritoriji Bosne i Hercegovine 20%;
- da je TESLA u 2017. godini otkupila 112.911,00 kg, dok su ML Metali otkupili 55.197,00 kg, te da je sva otkupljena roba prerađena u topionici olova TESLA;
- da je cijena otkupa 38%-42% od LME cijene, koja je promjenjiva, zavisno od potražnje olova na berzi;
- da dostavljaju kalkulaciju prerade i izvoza 6000 t starih akumulatora;
- preradom u TESLI, BiH dobije više od izvoza 3.901.415,00 KM, BCM kad isiječe i izveze kao otpad dobije 350.680,00 KM, dok GRIOSS d.o.o. Grude kad izveze stare akumulatore dobije 209.840,00 KM;
- da navodi privrednog subjekta BCM nisu tačni;
- da su u bivšoj SFRJ bile 4 topionice olova u republikama: u Srbiji, Sloveniji, Makedoniji i u BiH;

- da je prije 2 godine napravljena topionica olova u R. Hrvatskoj, kao i da je u svim topionicama instalirana nova oprema proizvođača S.E.R.I. Italija, koja je najsavremenija i ispunjava sve uslove za zaštitu životne sredine;
- da je od 1961. godine, TESLA jedini prerađivač starih i proizvođač novih akumulatora u BiH, te da je 2005. godine izvršena privatizacija i većinski vlasnik je nabavio novu opremu od pomenute firme S.E.R.I. Italija za preradu starih akumulatora koja se sastoji od: reciklaže, topionice i rafinacije;
- da na teritoriji BiH postoje 3 firme koje kupuju stare akumulatore od sakupljača tj otpada: TESLA, BCM i GRIOSS d.o.o. Grude;
- da firma GRIOSS kupuje od sakupljača na cijeloj teritoriji BiH i izvozi stare akumulatore na preradu u Hrvatsku i Sloveniju;
- da je firma BCM otkupljivala stare akumulatore na isti način i po istoj cijeni na cijeloj teritoriji BiH, kao što kupuju TESLA i GRIOSS, što ne predstavlja problem jer su svi ravnopravni;
- da je BCM do sada dovezio stare akumulatore u halu i na najprimitivniji način sa testerama iste sjekao i odvajao poklopac i istresao rešetku iz kutije, a iz poklopca ručno izbijao vezne dijelove i tako sa rešetkama prodavao tj. izvezio u topionice u EU gdje je mogao postići bolju cijenu;
- da je takav način rada najopasniji za zdravlje zaposlenih, te da je inspekcija utvrdila da je takav način rada štetan za zaposlene i sredinu u kojoj se ti poslovi obavljaju;
- da je Inspekcija za zaštitu životne sredine iz Banjaluke, tražila od inspekcije u Brčkom informaciju na koji način se zbrinjavaju stari akumulatori u TESLA, te na osnovu dobijenog odgovora koji uslovi trebaju da budu zadovoljeni, da bi se bavili ovim poslom, firmi BCM je odmah oduzeta ekološka dozvola i zabranjeno im je da rastavljaju stare akumulatore;
- prigovor BCM da TESLA ima monopol je netačna, jer firma GRIOSS koja izvozi stare akumulatore i plaća istu cijenu po kojoj i TESLA otkupljuje stare akumulatore, a tako je radio i BCM kada je otkupljivao, što znači da nema monopola kod otkupa;
- da TESLA nema konkurenciju unutar BiH jer ima opremu za preradu starih akumulatora kapaciteta 30000 t, a na teritoriji BiH u ponudi ima 6000 t, te bi bilo neisplativo praviti još jednu topionicu olova;
- da zemlje koje imaju jednu topionicu olova su: Srbija, Slovenija, Makedonija, Hrvatska, BiH, Mađarska, Austrija, Švicarska, Rumunija, Bugarska;
- da su TESLI konkurencija topionice iz ovih drugih država, jer su osposobljene da na najkvalitetniji način vrše preradu istih;
- da TESLA preradom starih akumulatora proizvodi leguru i rafinisano olovo koje je kvaliteta kao i olovo iz topionica u EU;
- da približavanjem BiH EU, donose se zakoni za zaštitu životne sredine koji su slični u zemljama u EU, tako da je Savjet Ministara BiH donio Odluku o uslovima sakupljanja, zbrinjavanja i prerade starih akumulatora na ekološki prihvatljiv način;
- da su slični uslovi u svim zemljama gdje ima prerađivač kao što je TESLA i da se ne može dobiti dozvola na način na koji je BCM vršio rastavljanje akumulatora;

- da BCM nije izvezio olovnu leguru, već rešetku sa veznim dijelovima koja je bila u akumulatorima, što se tretira kao otpad a ne kao sirovina, jer leguru može izvoziti samo onaj privredni subjekat koji ima topionicu i rafinaciju;
- da iz navedenog proizilazi: da TESLA kod otkupa nema monopol jer postoji firma GRIOSS d.o.o. Grude, da TESLA od 1961. godine jedina vrši preradu starih akumulatora u BiH, da TESLA nije konkurent BCM već topionice olova u okruženju i da cijene starih akumulatora u BiH treba da bude kao što je u zemljama EU gdje ima topionica, da bi mogli da budu konkurenti na tržištu EU;
- da im je neshvatljivo da BCM traži zaštitu, kad ne ispunjavaju uslove za obavljanje djelatnosti;
- da je vlasnik BCM državljanin Litvanije i da sigurno ne može dobiti dozvolu u svojoj zemlji niti u zemljama u okruženju, kao da za radnike koje su otpustili bolje da ne rade nego da rade u uslovima u kojima su radili u firmi BCM;
- da dostavljaju slike kako izgleda proces proizvodnje u BCM i TESLA.

Konkurencijsko vijeće je aktom broj UP-05-26-2-007-28/18 dana 07.06.2018. godine, zatražilo određena pojašnjenja i podatke od privrednog subjekta TESLA, koji je isti dostavio podneskom zaprimljenim pod brojem UP-05-26-2-007-54/18 dana 05.07.2018. godine, u kojem se navodi da privredni subjekti TESLA i ML Metali nisu povezana društva, da firma ML Metali kupuje stare akumulatora na teritoriji BiH, te ima ugovor sa TESLOM o preradi starih akumulatora u pogonima Topionice TESLA.

Također, u istom podnesku se navodi da cijene otkupa starih akumulatora zavise od potražnje na berzi, te u vremenu kad je potražnja veća, kupci plaćaju i premiju preko LME, tako da je i cijena starih akumulatora veća. Potražnja olova u periodu od augusta do januara je veća, zato što proizvođači novih akumulatora tada rade u punom kapacitetu, te od januara do jula potražnja je manja i manja je cijena, jer nema premije. Trenutno ML Metali plaćaju 41% od LME + PDV.

Konkurencijsko vijeće je aktom broj UP-05-26-2-007-56/18 dana 09.07.2018. godine, zatražilo dopunu navedenih podataka od strane privrednog subjekta TESLA, te s obzirom da nisu dostavljeni, aktom broj UP-05-26-2-007-71/18 od 31.07.2018. godine obavijestilo privredni subjekt TESLA da nedostavljanjem podataka, a u skladu sa članom 49. stav (1) tačka a) Zakona je utvrđeno da Konkurencijski savjet može izreći novčanu kaznu do 1,0% ukupnog prihoda privrednom subjektu, kao i odgovornim licima u smislu člana 49. stav (2) istog Zakona, ako ne postupe po zahtjevu Konkurencijskog vijeća.

Privredni subjekt TESLA je dostavio tražene podatke aktom zaprimljenim pod brojem UP-05-26-2-007-82/18 dana 10.10.2018. godine, koji se odnose na prosječne cijene otkupa koje je TESLA nudio u 2017. godini, kao i podatke o prosječnoj cijeni otkupa u prvih 5 mjeseci 2018. godini, kao i cijene otkupa u zemljama EU.

Podnosilac zahtjeva je dostavio odgovor i tražene podatke podneskom zaprimljenim pod brojem UP-05-26-2-007-42/18 dana 19.06.2018. godine. U dostavljenom odgovoru između ostalog navodi se sljedeće:

- da je potpuno irelevantno za postupak činjenica koliko je bilo topionica olova u bivšoj Jugoslaviji i u kojim zemljama ih trenutno ima;
- da je potpuno irelevantno za postupak dio podneska TESLA kojim opisuje rad BCM-a nadasve je netačno;
- da nije na društvu TESLA da propisuje uslove ko kakve uslove treba da ispunjava za obavljanje bilo

kakve djelatnosti niti da provjerava za bilo koju djelatnost da li neko društvo ispunjava uslove ili ne;

- da su navodi da je inspekcija BCM-u oduzela ekološku dozvolu su potpuno netačni;
- da je tačno da je nadležno entitetsko ministarstvo poništilo ekološku dozvolu BCM po predstavi privrednog subjekta TESLA, sa obrazloženjem da organ koji je izdao postojeću ekološku dozvolu, Odjeljenje Grada Banja Luka, nije bio nadležan za izdavanje ove dozvole, ali ni jedna inspekcija (vodna inspekcija, urbanističko građevinska, ekološka, zdravstvena) nije imala primjedbe na rad BCM;
- da iz samog dostavljenog dopisa privrednog subjekta TESLA, može se zaključiti da su navodi potpuno paušalni i da uz isti nije dostavljen niti jedan dokaz kojim bi potkrijepili svoje tvrdnje, koje na ovaj način izrečene mogu biti osnov za pokretanje sudskih postupaka za naknadu štete zbog narušavanja ugleda društva i osnivača društva;
- da je BCM u 2017. godini otkupljivao stare akumulatora po prosječnoj cijeni od 1,612 KM/kg, odnosno 1.612,00 KM/t, te da su u 2017. godini otkupili ukupno 4.083.836,00 kg u vrijednosti od (..)** KM, kao i da su istom periodu prodali olovne komponente iz akumulatora 3.164.784,00 kg u vrijednosti od (..)** KM, iz čega proizilazi da je prosječna cijena 2,267 KM/kg, odnosno 2.267,00 KM/t;
- da što se tiče parametara na osnovu kojih se određuje cijena otkupa, da ona zavisi od ponude i potražnje na Londonskoj berzi (LME);
- da BCM svoju cijenu koju nudi za otkup starih akumulatora određuje prema potražnji od kupaca (koji kupuju olovne komponente akumulatora);
- da se na Londonskoj berzi određuju tržišni uslovi kupoprodaje metala i otpada i da na osnovu te cijene kupci koji kupuju od BCM olovne komponente akumulatora nude cijenu koju mogu da plate, pa na osnovu te cijene koju BCM dobije za olovne komponente određuje cijenu koju može da ponudi za otkup starih akumulatora u BiH (naravno u izračun ove cijene se moraju uračunati i svi zavisni troškovi, radna snaga, transport i slično).

Konkurencijsko vijeće je prema stanju spisa procijenilo da neće biti u mogućnosti donijeti konačno rješenje u roku od 4 mjeseca od dana donošenja Zaključka, kako je propisano članom 41. stav (1) tačka c) Zakona, s obzirom da će za utvrđivanje činjeničnog stanja i ocjenu dokaza biti neophodno prikupiti dodatne podatke i izvršiti analize.

Imajući u vidu naprijed navedene činjenice, kao i činjenicu da se u predmetnom slučaju radi o osjetljivim tržištima, Konkurencijsko vijeće je ocijenilo da je rok za donošenje konačnog rješenja po Zaključku koji se odnosi na utvrđivanja kršenja člana 10. stav (2) tačka a) i b) Zakona potrebno produžiti za dodatna 3 (tri) mjeseca u smislu člana 41. stav (2) Zakona.

Tako je dana 08.08.2018. godine na 34. (tridesetčetvrti) sjednici donijelo Zaključak o produženju roka za donošenje rješenja broj UP-05-26-2-007-72/18 koji je dostavljen stranama u postupku isti dan aktom broj UP-05-26-2-007-73/18, odnosno aktom broj UP-05-26-2-007-74/18.

4. Usmena rasprava

Budući da su u postupku stranke sa suprotnim interesima, Konkurencijsko vijeće je zakazalo, u skladu sa članom 39. Zakona, usmenu raspravu dana 18.07.2018. godine (pozivi dostavljeni Podnosiocu zahtjeva aktom broj UP-05-26-2-007-

50/18 i privrednom subjektu TESLA aktom broj UP-05-26-2-007-51/18 od 03.07.2018. godine) koja je odgođena za dan 26.09.2018. godine zbog nedolaska privrednog subjekta TESLA. (sačinjen Zapisnik broj Zapisnik broj UP-05-26-2-007-66/18 od 18.07.2018. godine).

Na usmenoj raspravi održanoj u prostorijama Konkurencijskog vijeća dana 26.09.2018. godine (Zapisnik broj UP-05-26-2-007-77/18), ispred Podnosioca zahtjeva prisustvovao je punomoćnik Nataša Krejić, advokat, a ispred privrednog subjekta TESLA, zakonski zastupnik Miodrag Bukvić, direktor.

Punomoćnik Podnosioca Zahtjeva je na usmenoj raspravi između ostalog istakao sljedeće:

- da ostaju kod svog zahtjeva u cijelosti, da su se prije oduzimanja dozvole od strane nadležnog ministarstva bavili i izvozom opasnog otpada;
- da je otkup vršen na teritoriji cijele BiH do oduzimanja dozvole, te da sada kad im je ponovno izdata ekološka dozvola koja važi za cijelo područje BiH i predstavlja osnov za izdavanje izvozne dozvole, opet otkupljuju na cijeloj teritoriji;
- da se cijena formirala na osnovu ulaznih inputa sa Londonske berze na mjesečnoj bazi i na osnovu te kalkulacije formirala se otkupna cijena koju su nudili prodavcima tih akumulatora, te da prema saznanju punomoćnika, kalkulacija se izračunava na mjesečnom nivou, ali prate se i mjesečna kretanja, tako da se u principu može tako korigovati, ali nije poznato da li je i bilo takvih korekcija;
- da im nije poznata činjenica da privredni subjekat Grioss je registrovan za otkup i izvoz akumulatora, te da ne postoji registar gdje bi se mogla ta informacija provjeriti, kao i da bi ministarstvo trebalo dati takvu informaciju ali nema lakog pristupa online ili slično na kojoj bi mogli provjeriti u realnom vremenu koje je bitno za poslovanje;
- da je suština njihovog zahtjeva u tome da je nesporno da TESLA ima dominantan položaj na teritoriji BiH, te da smatraju da nepoštujući odredbe vezano za cijenu, a koje su navedene u odluci VM BiH, faktički ucjenjuje njihovog klijenta da proda po različitoj cijeni od one koju bi imali da mogu prodati vani;
- da u odnosu na član 4. Odluke da prilikom otkupa, vama mora ponuditi cijenu koju imaju prerađivači iz susjednih zemalja, punomoćnik pita ko će utvrditi kolika je to cijena, te da se svi na kraju referišu na berzu. Ako pronađu pet firmi iz okruženja koje imaju određenu cijenu, pa onda će drugi naći cijenu koja je na suprotnom kraju cjenovnog ranga i drugih pet firmi koje rade po toj drugačijoj cijeni, te je zato berza najbolji pokazatelj. Njima je nepojmljivo da cijena bude mnogo niža nego što je to ona izlistana na berzi;
- da je propisano da ako ima prerađivač, a jedini u BiH je TESLA, tako da se mora ponuditi prvo njima kao prerađivaču. BCM se obraćao Tesli i od njih dobijao ponude ispod cijene sa Londonske berze, a i one koje su mogli ostvariti izvozeći na drugim tržištima. Pristajali su i na cijenu koju su mogli dobiti na tim drugim tržištima, ali nije otkupljivano, već je po toj cijeni otkupljeno samo 10%, ali nisu nas odbili već su samo otkupili 10%;
- da ispada da se cijela EU urotila da bi ugušila Teslu koja ima topionicu. Ako regulativa jedne države nešto dozvoljava onda moraju svi imati jednak tretman. Oni u ovom slučaju moraju ponuditi Tesli za otkup;
- da je TESLA nudio cijenu puno nižu nego što je bila na berzi u tom trenutku. Da su godinama radili na

osnovu dozvole koju je izdao gradski organ uprave. Godine 2017. Ministarstvo je utvrdilo da grad nije nadležan za izdavanje takve dozvole. U tom periodu su tražili od Suda BiH zahtjev za pokretanje postupka utvrđivanja zakonitosti odluke Vijeća ministara. U periodu kada BCM nije radio, jer im je tada bio stopiran i otkup i prerada, da akumulatori ne bi stajali lagerovani oni su ponudeni za otkup društvu TESLA. To je bilo u decembru ili januaru, i u januaru je otkupljeno oko 25 tona i trebao je biti otkupljen ostatak. Obaveza po odluci je bila da se svaki mjesec traži nova otkupna cijena i da se radi nova cijena. Ali do marta ili aprila nije se dešavalo ništa više po tom pitanju. TESLA nije otkupio dogovorenu količinu;

- da nije postojao nikakav ugovor, već da je komunikacija išla putem e-maila;
- da je tačno da se može izvesti mimo Tesle, ali postoje ljudi koji samo skupljaju i moraju prodati Tesli po cijeni koja nije u skladu sa ovom odlukom. A mora se ponuditi samo prerađivaču ili izvesti, te da je ovdje poenta nepoštivanja odredbi odluke koja nameće određena pravila ponašanja;
- da je cijena prihvaćena ali za jedan dio, TESLA ih nije odbio. Dogovorili su jednu cijenu, ali po njoj nije kasnije realizovano. Po odluci svaki mjesec morate slati zahtjev da vam se dostavi ponuda za otkup i otkupnu cijenu tih akumulatora. Za jedan dio bila je prihvaćena cijena koja je bila mnogo ispod cijene za koju pretpostavljam da će biti potvrđena i za ostale zemlje EU, i to je jednostavno bilo primoravanje da se otkupi po toj određenoj cijeni.

Predstavnik Protivne strane je na usmenoj raspravi istakao sljedeće:

- da pored izvoza finalnog proizvoda a ne opasnog otpada, prave i nove akumulatora, a izvoze i gotovu sirovinu za druge proizvođače akumulatora. Također prodaju i za Pobjeda Technology Goražde za potrebe izrade municije;
- da se oni bave preradom od 2007. godine i kao takvi su jedina firma, te da u svim zemljama svijeta ako postoji prerada opasnog otpada unutar zemlje, on se ne izvozi, već se prerađuje u državi. Otpad se prerađuje i onda izvozi kao sirovina ili gotov proizvod. Njihova je obaveza da plaćaju akumulatora u skladu sa cijenama u okruženju u Hrvatskoj, Sloveniji i slično, te da je interesu Slovenaca primjera radi nije da mi imamo svoju prerađivačku industriju, već da uvezemo akumulatora nove, kada ih potrošimo, da ih vratimo u Sloveniju na preradu i tako da mi budemo samo potrošačko društvo koje će trošiti tuđu robu, umjesto da ima svoju preradu i proizvodnju. Zato Slovenci daju povoljniju cijenu Griossu, da bi ugušili ovu našu proizvodnju, tako da je najskuplji stari akumulator u svijetu u našoj zemlji. Ovdje je cijena 1,40 KM a npr. u Hrvatskoj 1 KM;
- da rade po najvišim standardima, dok firma Grioss samo se bavi izvozom starih akumulatora, dok firma BCM rastavlja akumulatora na ekološki neprihvatljiv način;
- da cijenu određuje berza, te da je njima osnovno da kada prodaju olovo, kada cijena pada na berzi onda neće niko da kupuje, a kada cijena raste svi kupuju jer ne znaju na koliko će otići, kao i da nekada na cijenu utiče i premija koju određuje berza.
- u BiH cijena treba da se formira po tome da sve topionice moraju imati sličnu ili istu ulaznu sirovinu,

inpute. Ovdje je najskuplja ulazna otkupna cijena akumulatora, jer zemlje iz okruženja nama povećavaju cijenu otkupljujući od Griosa i BCM. Nama otkupna cijena treba biti onolika kolika je i u EU zemljama u okruženju, te da za razliku od ovih drugih firmi oni imaju velika ulaganja, preradu i proizvodnju po najvišim standardima, a oni samo otkupljuju i rastavljaju na način na koji je navedeno ranije;

- da BCM plaća na terenu kao i oni za otkup. Oni rastavljaju i rade odnosno radili su dok im inspekcija nije zabranila i oduzela dozvolu. Kada se to desilo oni su njima ponudili da otkupimo i naveli su da su imali mogućnost za veću cijenu nego što smo im nudili. Njima je veća cijena nego što je to cijena u bilo kojoj zemlji EU, ali manja cijena nego što bi postigli u nekoj topionici vani. Dakle zna se šta je zvanična cijena otkupa akumulatora i ta cijena se može dobiti u svako doba, putem državnih organa. Ali njima je bitna cijena koju mogu dobiti od jednog proizvođača, topionice vani, pa mogu i dogovoriti da im se daje ta cijena, da nama unište proizvodnju. Nama nije u interesu da odbijemo otkup jer nam trebaju sirovine, ne samo radi akumulatora nego i radi industrije naoružanja za koju obezbjeđuju sirovinu;
- da im je od strane BCM ponudeno oko 200 tona za otkup, te da su uputili dopis da će otkupiti od njih i avansno platiti, ali nisu mogli to otkupiti odjednom. Ponudili su da otkupljuju sukcesivno i da plaćaju u skladu sa cijenom kakva će biti na berzi. Niko ne radi otkup po količini većoj od 20 do 25 tona u jednom momentu. Dakle oni su otkupili jednu količinu, i namjeravali su otkupljivati dalje, ali BCM su to stopirali jer su tražili da se otkupi sve odmah;
- da BCM ne odgovara odluka VM BiH zato što se njom favorizira prerađivač, onako kako to rade u svim zemljama EU, te da su oni poslali kamion da otkupe ostatak, ali nisu im dali robu.

Tokom usmene rasprave je zabilježeno na Zapisnik (akt broj UP-05-26-2-007-77/18), da je Konkurencijsko vijeće naložilo i podnosiocu zahtjeva i protivnoj strani da se u roku od osam dana dostave dokazi o visini ovih cijena u okruženju u datom periodu (Hrvatska i Slovenija), te kolika je bila cijena u zemljama okruženja Evropske Unije, te Podnosilac zahtjeva je naveo da će se dodatno izjasniti pismeno.

U vezi sa naprijed navedenim, Podnosilac zahtjeva je dostavio podnesak zaprimljen pod brojem UP-05-26-2-007-75/18 dana 05.10.2018. godine i podnesak broj UP-05-26-2-007-76/18 dana 08.10.2018. godine kojim se dodatno izjašnjavaju, odgovor Ministarstva spoljne trgovine i ekonomskih odnosa broj 08-3-50-1649-18/15 od 30.08.2017. godine (na osnovu dopisa Ministarstva za prostorno uređenje, građevinarstvo i ekologiju RS) i dostavljaju preglede otkupnih cijena akumulatora.

Konkurencijsko vijeće je aktom broj UP-05-26-2-007-78/18 od dana 10.10.2018. godine zatražilo pojašnjenje od Podnosioca zahtjeva, koji su isti i dostavili aktom zaprimljenim pod brojem UP-05-26-2-007-81/18 dana 22.10.2018. godine.

Privredni subjekat TESLA je dostavio tražene podatke dopisom zaprimljenim pod brojem UP-05-26-2-007-82/18 dana 22.10.2018. godine.

5. Prikupljanje podataka od trećih lica

Tokom postupka radi utvrđivanja svih relevantnih činjenica u smislu odredbe člana 35. stav (1) tačka a) i c) Zakona, Konkurencijsko vijeće je prikupljalo podatke i dokumentaciju i od drugih institucija i privrednih subjekata koji nisu stranke u postupku.

Konkurencijsko vijeće je tako dana 22.05.2018. godine uputilo akte broj UP-05-26-2-007-14/18 Republičkom zavodu za statistiku RS, broj UP-05-26-2-007-15/18, Federalnom zavodu za statistiku, broj UP-05-26-2-007-16/18 Agenciji za statistiku BiH, broj UP-05-26-2-007-17/18 kojim su traženi podaci o ukupnoj količini (kg) i novčanoj vrijednosti (KM) otkupljenih i prodanih akumulatora (olovnih) za 2017. godinu kao i podaci o privrednim subjektima registrovanim za trgovinu na veliko otpadom i ostacima (otkup i prodaja akumulatora).

Također, Konkurencijsko vijeće je dana 22.05.2018. godine uputilo akte broj UP-05-26-2-007-17/18 Ministarstvu za prostorno uređenje, građevinarstvo i ekologiju RS, broj UP-05-26-2-007-18/18, Federalnom ministarstvu okoliša i turizma, broj UP-05-26-2-007-19/18 Vanjsko trgovinskoj komori BiH i dana 07.06.2018. godine akt broj UP-05-26-2-007-27/18 Odjeljenju za prostorno planiranje i imovinsko pravne poslove Vladi Brčko Distrikta kojim su traženi podaci o privrednim subjektima registrovanim za trgovinu na veliko otpadom i ostacima (otkup i prodaja akumulatora).

U odnosu na naprijed upućene zahtjeve, Federalni zavod za statistiku je dostavio odgovor zaprimljen pod brojem UP-05-26-2-007-23/18 od dana 01.06.2018. godine kojim nas obavještavaju da ne raspoložu podacima o otkupu i prodaji akumulatora, te nam dostavljaju podatke o privrednim subjektima koji su po pretežnoj djelatnosti prema Klasifikaciji djelatnosti razvrstani u razred 46.77 - Trgovina na veliko ostacima i otpacima.

Agencija za statistiku BiH je dostavila odgovor zaprimljen pod brojem UP-05-26-2-007-31/18 od dana 13.06.2018. godine kojim dostavljaju podatke o proizvedenoj, isporučenoj količini i vrijednosti prodaje pod šifrom 27.2 baterije i akumulatori - agregirani podaci, te da po pretežnoj djelatnosti prema Klasifikaciji djelatnosti razvrstani u razred 46.77 - Trgovina na veliko ostacima i otpacima da ukupan broj aktivnih privrednih subjekata i poduzetnika u 12. mjesecu 2017. godine je bio 78.

Vanjskotrgovinska komora BiH je dostavila odgovor zaprimljen pod brojem UP-05-26-2-007-22/18 od dana 31.05.2018. godine kojim nas obavještavaju da s obzirom da ne postoji precizna šifra prema Klasifikaciji djelatnosti 2010. za djelatnost reciklaže, otkupa i prodaje akumulatora dostavljaju podatke o privrednim subjektima koji se bave reciklažnom djelatnošću bez kriterija o kojoj vrsti otpada se radi.

Federalno ministarstvo okoliša i turizma je dostavilo odgovor zaprimljen pod brojem UP-05-26-2-007-20/18 od dana 28.05.2018. godine kojim dostavlja podatke o privrednim subjektima kojima su izdate okolišne dozvole a bave se zbrinjavanjem otpada (uključujući olovne akumulatore), te spisak privrednih privrednih subjekata u FBiH koje se bave izvozom opasnog otpada, kao i podatak da djelatnost izvoza olovnih akumulatora za Federaciju BiH obavlja privredni subjekat Grioss d.o.o. Grude. (u toku je postupak izdavanja Rješenja o saglasnosti za izvoz opasnog otpada za privredni subjekat Modernizacija d.o.o. Gradačac).

Ministarstvo za prostorno uređenje, građevinarstvo i ekologiju RS je dostavilo odgovor zaprimljen pod brojem UP-05-26-2-007-24/18 od dana 04.06.2018. godine kojim dostavljaju podatke o privrednim subjektima kojima su izdate ekološke dozvole, kao i podatke o privrednim subjektima kojima su izdate dozvole za upravljanje otpadom, a bave se skladištenjem i reciklažom olovnih akumulatora, kao i da od stupanja na snagu Odluke o uslovima prekograničnog prometa opasnog otpada u skladu s Konvencijom o kontroli prekograničnog kretanja opasnih otpada i njihovom zbrinjavanju, nisu izdali nijednu dozvolu za izvoz olovnih baterija (akumulatora), iako je bilo podnesenih zahtjeva za izvoz takve vrste otpada.

Odjeljenje za prostorno planiranje i imovinsko pravne poslove Vlade Brčko Distrikta je dostavilo odgovor zaprimljen

pod brojem UP-05-26-2-007-41/18 od dana 19.06.2018. godine kojim dostavljaju podatke o privrednim subjektima kojima su izdate ekološke dozvole, a bave se skladištenjem i reciklažom olovnih akumulatora, te da nisu nikada izdali nijednu dozvolu za izvoz navedene vrste opasnog otpada odnosno iskorištenih olovnih akumulatora.

Na osnovu dobijenih podataka nadležnih ministarstava RS i FBiH, kao i nadležnog odjela Vlade Brčko Distrikta, Konkurencijsko vijeće je dana 07.06.2018. godine dopisom broj UP-05-26-2-007-29/18 (i broj UP-05-26-2-007-52/18 i broj UP-05-26-2-007-53/18 od 03.07.2018. godine) uputilo zahtjev privrednim subjektima koji se između ostalog bave otkupom i prodajom starih akumulatora da dostave podatke o otkupu i prodaji starih akumulatora za 2017. godinu, kao i podatke o načinu formiranja cijena prilikom otkupa odnosno prodaje istih.

U vezi navedenog dostavljeni su sljedeći podaci: Institut za građevinarstvo Banja Luka aktom zaprimljenim pod brojem UP-05-26-2-007-29/18 od 11.06.2018. godine nas je obavijestio da se ne bavi otkupom i prodajom akumulatora, privredni subjekat C.I.B.O.S d.o.o. Ilijaš aktom zaprimljenim pod brojem UP-05-26-2-007-30/18 od 11.06.2018. godine dostavio je tražene podatke, privredni subjekat Kemis BH d.o.o. Lukavac aktom zaprimljenim pod brojem UP-05-26-2-007-31/18 od 14.06.2018. godine nas je obavijestio da se ne bavi otkupom i prodajom akumulatora, privredni subjekat Kemokop d.o.o. Modriča aktom zaprimljenim pod brojem UP-05-26-2-007-32/18 od 14.06.2018. godine nas je obavijestio da se ne bavi otkupom i prodajom akumulatora, Eko Sirovina s.p. Kotor Varoš aktom zaprimljenim pod brojem UP-05-26-2-007-33/18 od 14.06.2018. godine dostavio je tražene podatke, privredni subjekat Kemokop d.o.o. Tuzla aktom zaprimljenim pod brojem UP-05-26-2-007-34/18 od 14.06.2018. godine nas je obavijestio da se ne bavi otkupom i prodajom akumulatora, privredni subjekat Instal - Komerc d.o.o. Prijedor aktom zaprimljenim pod brojem UP-05-26-2-007-35/18 od 19.06.2018. godine dostavio je tražene podatke te navode da na otkupne cijene utiču cijene koje imaju konkurenti, privredni subjekat Grioss d.o.o. Grude aktom zaprimljenim pod brojem UP-05-26-2-007-36/18 od 19.06.2018. godine dostavio je tražene podatke, privredni subjekat Green Tank d.o.o. Gradiška aktom zaprimljenim pod brojem UP-05-26-2-007-37/18 od 19.06.2018. godine nas je obavijestio da se ne bavi otkupom i prodajom akumulatora, privredni subjekat Reciklon d.o.o. Sarajevo aktom zaprimljenim pod brojem UP-05-26-2-007-38/18 od 19.06.2018. godine nas je obavijestio da se ne bavi otkupom i prodajom akumulatora, privredni subjekat Sekundarac d.o.o. Gradiška aktom zaprimljenim pod brojem UP-05-26-2-007-39/18 od 19.06.2018. godine dostavio je tražene podatke te da se cijene otkupa formiraju slobodno i samostalno na osnovu informacija dobijenih sa tržišta, privredni subjekat Vamal d.o.o. Laktaši aktom zaprimljenim pod brojem UP-05-26-2-007-40/18 od 19.06.2018. godine dostavio je tražene podatke, privredni subjekat Bonzo d.o.o. Gračanica aktom zaprimljenim pod brojem UP-05-26-2-007-43/18 od 19.06.2018. godine dostavio je tražene podatke i naveo da su cijene formirali na osnovu cijena na tržištu sekundarnih sirovina, privredni subjekat Aida Commerce d.o.o. Sarajevo aktom zaprimljenim pod brojem UP-05-26-2-007-44/18 od 19.06.2018. godine i aktom broj UP-05-26-2-007-65/18 od 13.07.2018. godine dostavio je tražene podatke i naveo da su cijene formirali na osnovu ponude i potražnje na tržištu tih proizvoda, da cijene formiraju za cijelu godinu, što znači da se cijene ne koriguju svaki mjesec, već samo u slučaju potrebe, privredni subjekat Sladaboni d.o.o. Banja Luka aktom zaprimljenim pod brojem UP-05-26-2-007-45/18 od 20.06.2018. godine i aktom broj UP-05-26-2-007-63/18 od 16.07.2018. godine dostavio je tražene podatke i naveo da su cijene formirali na osnovu dnevne cijene olova na svjetskoj berzi, trenutnog stanja na tržištu BiH, te cijene koju formiraju

konkurenti, privredni subjekat Lucius d.o.o. Vitez aktom zaprimljenim pod brojem UP-05-26-2-007-46/18 od 20.06.2018. godine dostavio je tražene podatke, privredni subjekat Nova vrijednost d.o.o. Banja Luka aktom zaprimljenim pod brojem UP-05-26-2-007-47/18 od 22.06.2018. godine dostavio je tražene podatke i naveo da cijene formirao slobodno na osnovu dogovora koji postigne, privredni subjekat Milić MiH d.o.o. Bijeljina aktom zaprimljenim pod brojem UP-05-26-2-007-48/18 od 25.06.2018. godine dostavio je tražene podatke, privredni subjekat VIN-PEX & CO Brestovsko bb, Kiseljak aktom zaprimljenim pod brojem UP-05-26-2-007-49/18 od 25.06.2018. godine nas je obavijestio da se ne bavi otkupom i prodajom akumulatora, privredni subjekat Milkus d.o.o. Pale aktom zaprimljenim pod brojem UP-05-26-2-007-55/18 od 05.07.2018. godine nas je obavijestio da nisu vršili otkup i prodaju akumulatora, privredni subjekat Delta Petrol d.o.o. Kakanj aktom zaprimljenim pod brojem UP-05-26-2-007-56/18 od 06.07.2018. godine nas je obavijestio da nisu vršili otkup i prodaju akumulatora, privredni subjekat Sirovina metal d.o.o. Bugojno aktima broj UP-05-26-2-007-58/18 od 09.07.2018. godine i broj UP-05-26-2-007-62/18 od 11.07.2018. godine dostavio je tražene podatke, Z Husić d.o.o. Bišće polje bb, Mostar aktom zaprimljenim pod brojem UP-05-26-2-007-61/18 od 10.07.2018. godine nas je obavijestio da se nalazi u stečaju i privredni subjekat Prizma Komerc d.o.o. Banja Luka aktom zaprimljenim pod brojem UP-05-26-2-007-64/18 od 13.07.2018. godine dostavio je tražene podatke.

Također, Konkurencijsko vijeće je uputilo dopis broj UP-05-26-2-007-69/18 dana 19.07.2018. godine privrednom subjektu Grioss d.o.o. Grude, s obzirom da se bavi izvozom opasnog otpada (olovnih akumulatora) da dostavi informaciju da li se bavi otkupljivanjem na području cijele BiH, kao i pregled cijena otkupa po mjesecima za 2017. godinu, te privredni subjekat Grioss d.o.o. Grude je dostavio odgovor zaprimljen pod brojem UP-05-26-2-007-72/18 dana 27.07.2018. godine kojim navode da se bave izvozom navedenog, da otkupljuju na području cijele BiH, te dostavljaju pregled cijena otkupa.

Konkurencijsko vijeće je dopisom broj UP-05-26-2-007-79/18 od 10.10.2018. godine, i dopisom broj UP-05-26-2-007-83/18 od 25.10.2018. godine, zatražio od Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH listu registrovanih i ovlaštenih subjekata koji raspolažu sa kapacitetima za tretman ili odlaganje opasnog otpada na ekološki prihvatljiv način u Bosni i Hercegovini, te su dostavili odgovor zaprimljen pod brojem UP-05-26-2-007-84/18 od 29.10.2018. godine, kojim nas obavještavaju da ovlašteni privredni subjekti koji raspolažu kapacitetima za tretman i odlaganje opasnog otpada (olovni akumulatori i olovne legure) na ekološki prihvatljiv način su privredni subjekti BCM (Rješenje o izdatoj ekološkoj dozvoli izdato od strane Ministarstva za prostorno uređenje, građevinarstvo i ekologiju RS) i TESLA (ekološka dozvola izdata od strane Odjeljenja za prostorno planiranje i imovinsko pravne poslove Vlade Brčko Distrikta). Međutim, u navedenom dopisu navode, da u skladu sa svojim nadležnostima, tačne i ažurirane podatke o registrovanim privrednim subjektima koji raspolažu kapacitetima za tretman ili odlaganje opasnog otpada, imaju nadležna entitetska ministarstva i nadležni organ Brčko Distrikta.

6. Relevantno tržište

U skladu sa članom 3. Zakona i čl. 4. i 5. Odluke o utvrđivanju relevantnog tržišta relevantno tržište se određuje kao tržište određenih proizvoda koji su predmet obavljanja djelatnosti privrednih subjekata na određenom geografskom području.

Prema odredbi člana 4. Odluke o utvrđivanju relevantnog tržišta, relevantno tržište proizvoda obuhvata sve proizvode koje potrošači i/ili korisnici smatraju međusobno zamjenjivim, pod prihvatljivim uslovima, imajući u vidu posebno njihove bitne

karakteristike, kvalitet, uobičajenu namjenu, način upotrebe, uslove prodaje i cijene.

Prema odredbi člana 5. Odluke o utvrđivanju relevantnog tržišta, relevantno geografsko tržište obuhvata cjelokupnu ili značajan dio teritorije Bosne i Hercegovine na kojoj privredni subjekti djeluju u prodaji i/ili kupovini relevantnog proizvoda pod jednakim ili dovoljno ujednačenim uslovima i koji to tržište bitno razlikuju od uslova konkurencije na susjednim geografskim tržištima.

Imajući u vidu činjenicu da se privredni subjekat BCM bavi otkupom akumulatora i zatim njihovom prodajom (olovne ploče i olovne baterije), dok privredni subjekat TESLA otkupljuje akumulatore u svrhu njihovog prerađivanja u finalni proizvod (olovo ili olovnu leguru), Konkurencijsko vijeće je u predmetnom postupku odredilo dva međusobno povezana tržišta i to:

- tržište otkupa akumulatora i
- tržište prerade akumulatora.

U konkretnom slučaju relevantno geografsko tržište je Bosna i Hercegovina jer stranke u postupku djeluju ili imaju mogućnost da djeluju u prodaji i/ili kupovini relevantnog proizvoda na cijeloj teritoriji Bosne i Hercegovine.

U smislu navedenog, Konkurencijsko vijeće je za relevantno tržište predmetnog postupka utvrdilo tržište otkupa akumulatora i tržište prerade akumulatora na teritoriji Bosne i Hercegovine.

6.1. Analiza relevantnog tržišta

6.1.1. Analiza tržišta otkupa akumulatora

Pregled tržišnog učešća privrednih subjekata BCM i TESLA na relevantnom tržištu otkupa akumulatora na teritoriji Bosne i Hercegovine na osnovu podataka dostavljenih od strane Podnosioca zahtjeva, Tesle i od strane pojedinačnih privrednih subjekata (koji se bave istom djelatnošću) u 2017. godini:

Tabela 1.

R. br.	Naziv privrednog subjekta	OTKUP		
		količina (kg)	vrijednost (KM)	tržišni učešće (%)
1.	Grioss d.o.o. Grude	4.526.809,00	(..)**	39,81
2.	BCM d.o.o. Banja Luka	4.083.836,00	(..)**	35,92
3.	C.I.B.O.S d.o.o. Ilijaš ¹	(..)**	(..)**	11,03
4.	TESLA d.d. Brčko*	646.000,00	(..)**	5,68
5.	Sladaboni d.o.o. Banja Luka	580.831,67	(..)**	5,11
6.	Instalo Komerc d.o.o. Prijedor	82.311,30	(..)**	0,72
7.	Prizma Komerc d.o.o. Banja Luka	76.836,00	(..)**	0,68
8.	Sirovina Metal d.o.o. Bugojno	46.200,00	(..)**	0,41
9.	AIDA COMMERCE d.o.o. Sarajevo	25.626,00	(..)**	0,23
10.	Sekundarac d.o.o. Gradiška	21.157,00	(..)**	0,19
11.	Nova Vrijednost Banja Luka	18.528,00	(..)**	0,16
12.	MILIĆ MIX d.o.o. Bijeljina	4.067,50	(..)**	0,04
13.	Bonzo d.o.o. Gračanica	3.347,00	(..)**	0,03
14.	EKO Sirovina Gračanica	-	(..)**	-
15.	VAMAL Grupa d.o.o. Laktaši	786,50	(..)**	0,01
16.	LUCIUS d.o.o. Vitez	31,00	(..)**	0,00
	Prosječni tržišni udio (Σ1 do 17)	11.370.254,77	(..)**	-

Podaci prikupljeni od strane Konkurencijskog savjeta

* TESLA je dostavio podatke o otkupu u 2017. godini u koju su uključeni podaci ML Metali i sva otkupljena roba je prerađena i izvoze je kao finalni proizvod - olovnu leguru

** tržišni učešće privrednih subjekata na tržištu otkupa akumulatora je izračunato u odnosu na količinu otkupljenih akumulatora, zbog promjenjivosti cijena u toku godine

Na osnovu dostavljenih podataka, najveći otkupljivač akumulatora u 2017. godini je bio privredni subjekat Grioss d.o.o. Grude sa 39,81% učešća, zatim BCM sa 35,92%, C.I.B.O.S sa 11,03%, dok je TESLA imao 5,68% učešća.

6.1.2. Analiza tržišta prerade akumulatora

Prema dostupnim podacima, kao i prema izjavama predstavnika privrednog subjekta TESLA, jedini prerađivač na teritoriji Bosne i Hercegovine olovnog otpada iz akumulatora je privredni subjekat TESLA, te je nesporno da ima dominantan položaj na navedenom tržištu.

U 2017. godini privredni subjekat TESLA je prerađio i prodao 323.000,00 kg olovnih legura u vrijednosti (..)**KM.

6.1.3. Analiza otkupnih cijena akumulatora

Pregled prosječnih otkupnih cijena akumulatora privrednih subjekata TESLA, BCM i Grioss u odnosu na prosječnu LME cijenu u 2017. godini

Tabela 2.

	2017. godina						
	Prosječna LME cijena iz prethodnog mjeseca /t*	BCM		TESLA**		Grioss***	
		Prosječna otkupna cijena/t	% od LME	Prosječna otkupna cijena/t	% od LME	Prosječna otkupna cijena/t	% od LME
Januar				1.647,00	40,00	1.551,97	
Feb-ruar	4.117,18	1.700,00	41,29	1.665,00	39,00	1.667,07	40,49
Mart	4.267,56	1.700,00	39,84	1.626,00	39,00	1.693,25	39,68
April	4.167,25	1.700,00	40,79	1.588,00	39,00	1.624,61	38,99
Maj	4.069,03	1.700,00	41,78	1.510,00	40,00	1.517,63	37,30
Juni	3.771,88	1.500,00	39,77	1.486,00	40,00	1.343,88	35,63
Juli	3.711,11	1.500,00	40,42	1.540,00	40,00	1.378,28	37,14
August	3.849,95	1.700,00	44,16	1.600,00	41,00	1.438,33	37,36
Septem-bar	3.904,70	1.700,00	43,54	1.640,00	42,00	1.541,18	39,47
Oktobar	3.900,78	1.750,00	44,86	1.751,00	42,00	1.526,05	39,12
Novem-bar	4.168,27	1.750,00	41,98	1.725,00	42,00	1.671,48	40,10
Decem-bar	4.104,60	1.750,00	42,64	1.700,00	41,00	1.671,02	40,71

* podatke o prosječnoj LME cijeni, te otkupnim cijenama za akumulatore u 2017. godini za privredni subjekat BCM dostavljeni od strane BCM-a

** privredni subjekat TESLA je dostavio podatke o prosječnim cijenama otkupa (+PDV), te podatke o % od LME cijene

*** privredni subjekat Grioss d.o.o. Grude je dostavio podatke o svojim otkupnim cijenama akumulatora za 2017. godinu na osnovu kojeg je izračunat % od LME cijene (koji je dostavljen od BCM) za Grioss

Na osnovu dostavljenih podataka, uočljivo je da prosječna otkupna cijena akumulatora u 2017. godini u odnosu na prosječnu LME cijenu se mijenjala i nije bila u istom procentu od LME cijene, odnosno svaki privredni subjekat je formirao cijenu u određenom procentu.

Privredni subjekat TESLA je formirao otkupnu cijenu akumulatora koja se kretala u rasponu od 39,00 % do 42,00%, privredni subjekat BCM je formirao cijenu koja se kretala u rasponu od 40% do 45%, dok je privredni subjekat Grioss formirao cijenu koja se kretala u rasponu 35,63% do 40,71%.

Prema dostavljenim podacima privrednog subjekta TESLA za period januar-maj 2018. godine cijene otkupa akumulatora (u odnosu na LME cijenu) privrednog subjekta TESLA i prosječne cijene otkupa u zemljama EU (Hrvatska i Slovenija) su bile sljedeće:

Tabela 3.

	2018. godina	2018. godina	2018. godina
	Prosječna otkupna cijena/t - TESLA	Prosječna otkupna cijena/t - zemlja EU*	Prosječna otkupna cijena/t - zemlja EU**
Januar	41-42%	33-39%	33-39%
Februar	41-42%	33-39%	33-39%
Mart	41-42%	33-39%	33-39%
April	37-38%	33-38%	33-38%
Maj	41-42%	33-39%	33-39%

* Hrvatska

¹ podaci predstavljaju poslovnu tajnu privrednog subjekta C.I.B.O.S. d.o.o. Ilijaš

** Slovenija (Zapisnikom o usmenoj raspravi broj UP-05-26-2-007-77/18 konstatovano je da se dostave otkupne cijene u datom periodu za Hrvatsku i Sloveniju)

Privredni subjekat BCM je dostavio podatke koji se odnose na prosječne cijene otkupa akumulatora u 2018. godini u periodu januar – maj, koji su dobijeni od privrednog subjekta Blancomet LTD, Velika Britanija, društva koje je uključeno u otkup istih i cijene su se kretale u januaru 928,23 eur/t, februar 916,30 eur/t, mart 860,88 eur/t, april 859,97 eur/t i u maju 877,80 eur/t. Navedene prosječne cijene otkupa su u navedenom periodu bile i u Škotskoj.

Dostavljeni su i podaci od strane BCM-a koji se odnose na prosječne cijene otkupa akumulatora u 2018. godini u periodu januar - maj u V. Britaniji, i cijene su se kretale u januaru 922,57 eur/t, februar 904,98 eur/t, mart 866,55 eur/t, april 865,70 eur/t i u maju 866,40 eur/t.

Privredni subjekat BCM je dostavio i podatke koji se odnose na prosječne cijene otkupa akumulatora u 2018. godini u periodu januar - maj, koji su dobijeni od privrednog subjekta Giglio Srl, R. Italija, društva koje je uključeno u otkup istih i cijene su se kretale u januaru 930,00 eur/t, februar 920,00 eur/t, mart 855,00 eur/t, april 850,00 eur/t i u maju 870,00 eur/t.

Navedene cijene - ponude iz Italije i Engleske su od otkupljivača, dok je ponuda iz Škotske od strane prerađivača.

Također, od strane BCM dostavljeni su podaci, koji se odnose na ponudu privrednog subjekta Omega Blanco Limited, Honk Kong, R. Kina koji u svojstvu trgovačkog zastupnika u periodu januar-maj 2018. godine nudi cijenu otkupa iskorištenih akumulatorskih ploča u visini od 63% LME promptne cijene sa mjestom isporuke u R. Češkoj odnosno 57% LME prosjeka za prethodni mjesec od datuma transporta sa mjestom isporuke u Grčkoj, koju s obzirom da je riječ o privrednom subjektu registrovanom u R. Kini, nismo uzeli u razmatranje kao referentan podatak.

7. Dominantan položaj

Član 9. stav (1) Zakona propisuje da privredni subjekat ima dominantan položaj na relevantnom tržištu roba ili usluga, ako se zbog svoje tržišne snage može ponašati u značajnoj mjeri nezavisno od stvarnih ili mogućih konkurenata, kupaca, potrošača ili dobavljača, takođe uzimajući u obzir udio tog privrednog subjekta na tržištu, učešće koje na tom tržištu imaju njegovi konkurenti, kao i pravne i druge zapreke za ulazak drugih privrednih subjekata na tržište.

Član 9. stav (2) Zakona pretpostavlja da privredni subjekat ima dominantan položaj na tržištu roba ili usluga ako na relevantnom tržištu ima učešće veće od 40,0%.

Član 2. Odluke o definisanju kategorije dominantnog položaja dalje razrađuje pojam dominantnog položaja, te određuje da privredni subjekat na relevantnom tržištu proizvoda ili usluga ima dominantan položaj, kada se zbog svoje tržišne snage može ponašati i djelovati u značajnoj mjeri nezavisno od stvarnih ili mogućih konkurenata, kupaca, potrošača ili dobavljača, i na taj način ograničava ili sprečava efikasnu konkurenciju.

Konkurencijsko vijeće je tokom provođenja postupka utvrdio da privredni subjekat TESLA na relevantnom tržištu otkupa akumulatora u 2017. godini ima 5,68%, odnosno da nema dominantan položaj u smislu člana 9. stav (2) Zakona.

Međutim, privredni subjekat TESLA kao jedini prerađivač akumulatora u BiH, na relevantnom tržištu prerade akumulatora ima tržišno učešće od 100%, te samim time ima dominantan položaj na tržištu u smislu člana 9. stav (2) Zakona.

8. Utvrđeno činjenično stanje i ocjena dokaza

Konkurencijsko vijeće je u postupku utvrđivanja postojanja zloupotrebe dominantnog položaja iz člana 10. stav 2. tačka a) i b), na neosporan način utvrdilo sljedeće činjenice:

- da privredni subjekti BCM i TESLA djeluju na tržištu otkupa akumulatora na teritoriji Bosne i Hercegovine;
- da se privredni subjekat TESLA pored otkupa akumulatora, bavi i preradom starih i proizvodnjom novih akumulatora u BiH, odnosno preradom starih akumulatora proizvodi leguru i rafinisano olovo i da je kao takav jedini prerađivač na teritoriji BiH;
- da je privredni subjekat BCM do donošenja rješenja Ministarstva za prostorno uređenje, građevinarstvo i ekologiju RS broj 15.04-96-122/17 od 25.12.2017. godine, kojim je ukinuto rješenje o ekološkoj dozvoli, vršilo izvoz ovog otpada u treće zemlje;
- da je privrednom subjektu BCM Rješenjem broj 15.04-96-32/18 od 21.05.2018. godine izdata ponovno ekološka dozvola od strane Ministarstva za prostorno uređenje, građevinarstvo i ekologiju RS za postrojenje za skladištenje i fizički tretman olovnih baterija/akumulatora;
- da je oduzimanjem ekološke dozvole, BCM kao vlasnik opasnog otpada bio u obavezi da opasni otpad ponudi ovlaštenom subjektu u BiH u skladu sa Odlukom o uslovima prekograničnog prometa opasnog otpada u skladu s Konvencijom o kontroli prekograničnog kretanja opasnih otpada i njihovom zbrinjavanju ("Službeni glasnik BiH", broj 83/16);
- da je članom 4. stav 1) Odluke o uslovima prekograničnog prometa opasnog otpada propisano da ukoliko u Bosni i Hercegovini postoji registrovan i ovlašten subjekt koji raspolaže s kapacitetima za tretman ili odlaganje otpada na ekološki prihvatljiv način, vlasnik opasnog otpada, uključujući olovne akumulatore i olovne legure, je dužan isti ponuditi na otkup registrovanom i ovlaštenom subjektu koji raspolaže s kapacitetima za tretman ili odlaganje otpada na ekološki prihvatljiv način;
- da je članom 4. stav 2) iste Odluke propisano da cijena otkupa iz stava (1) ovog člana, ne može biti niža od prosječne cijene za tu vrstu otpada na Evropskoj berzi iz prethodnog mjeseca, odnosno od cijene koju drugi prerađivači plaćaju u zemljama Evropske unije u vrijeme kada se otkup vrši;
- da je članom 4. stav 3) iste Odluke propisano da ukoliko subjekt registrovan za tretman i odlaganje otpada, odbije izvršiti otkup opasnog otpada po cijeni iz stava (2) ovog člana, a vlasnik opasnog otpada ne pristaje na nižu cijenu otkupa, ovlaštene institucije će vlasniku opasnog otpada, na njegov zahtjev izdati dozvolu za izvoz neotkupljenog opasnog otpada, uključujući olovne akumulatore i olovne legure, ukoliko su ispunjeni drugi uslovi propisani odredbama Bazelske konvencije, kao i važećim zakonskim i podzakonskim propisima u oblasti upravljanja otpadom;
- da je dopisom od 11.01.2017. godine, privredni subjekat TESLA pozvao na poslovnu saradnju privredni subjekat BCM (putem punomoćnika), te da nisu dostavljeni dokazi da je BCM prihvatio pomenutu poslovnu saradnju;
- da je privredni subjekat BCM putem e-maila dana 02.02.2018. godine ponudio privrednom subjektu TESLA da otkupi 25 t starih akumulatora, te je isti otkupio navedenu količinu po cijeni od 1700,00 KM/t (račun broj 82100802/18 od 27.02.2018. godine);
- da je BCM putem e-maila dana 07.02.2018. godine ponudio otkup i preostalih 155 tona starih akumulatora, te da je privredni subjekat TESLA

- odgovorio da je došlo da pada cijena olova na berzi, te preostalih 155 tona nisu bili u mogućnosti preuzeti zbog smanjene potražnje olova;
- da je privredni subjekat BCM putem e-maila dana 02.03.2018. godine tražio od privrednog subjekta TESLA da dostavi cijene otkupa za otpadne olovne baterije i olovne ploče iz baterija, te da u martu mjesecu 2018. godine ponuda privrednog subjekta TESLA za otkup je bila 39% od dnevnog LME, te da je privredni subjekat BCM ponudio 155 t po cijeni od 1500,00 KM/t koju je definisao TESLA, te da je TESLA obavijestio BCM da će otkup ponuđene količine izvršiti kad se stanje na berzi stabilizuje;
 - da u dopisu privrednog subjekta TESLA upućenom privrednom subjektu BCM dana 12.03.2018. godine, se pozivaju na Odluku Vijeća ministara, te navode da je ponuda BCM-a za otkup 180 t došla u momentu kada i drugi redovni sakupljači imaju određene količine, te zbog toga su preuzeli 25 t, te da zbog stanja na tržištu olova uzima se prosjek LME zadnjih 7 dana, a ne prosjek iz prethodnog mjeseca, što je nepovoljno i za sakupljače i za prerađivače;
 - da se veliki broj privrednih subjekata na teritoriji BiH bavi otkupom i prodajom akumulatora kao primarnom ili sekundarnom djelatnošću;
 - da prema dostavljenim podacima privrednih subjekata koji se bave otkupom akumulatora, vidljivo je da se cijene otkupa akumulatora formiraju individualno i slobodno, u zavisnosti od kretanja na tržištu odnosno ponude i potražnje, cijena koju nude konkurenti, te da neki privredni subjekti formiraju cijene za cijelu godinu unaprijed uz mogućnost korekcije, a neki na mjesečnom nivou u odnosu na cijenu olova na svjetskim tržištima;
 - da se na Londonskoj berzi određuju tržišni uslovi kupoprodaje metala i otpada i da na osnovu te cijene kupci koji kupuju od BCM olovne komponente akumulatora nude cijenu koju mogu da plate, pa na osnovu te cijene koju BCM dobije za olovne komponente određuje cijenu koju može da ponudi za otkup starih akumulatora u BiH (naravno u izračun ove cijene se moraju uračunati i svi zavisni troškovi, radna snaga, transport i slično);
 - da TESLA svoju cijenu koju nudi za otkup starih akumulatora određuje u zavisnosti od potražnje na berzi, te u vremenu kad je potražnja veća, kupci plaćaju i premiju preko LME, tako da je i cijena starih akumulatora veća. Potražnja olova u periodu od avgusta do januara je veća, zato što proizvođači novih akumulatora tada rade u punom kapacitetu, te od januara do jula potražnja je manja i manja je cijena, jer nema premije;
 - da Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa u svom odgovoru broj 08-3-50-164918/15 od 30.08.2017. godine Ministarstvu za prostorno uređenje, građevinarstvo i ekologiju RS, između ostalog navodi da u vezi sa članom 4. stav (2) Odluke, prerađivač je dužan pismenim putem vlasniku opasnog otpada ponuditi ukupnu cijenu za opasni otpad koji mu je u specificiranoj vrsti i količini ponuđena na otkup, a koju iskazuje u odgovarajućem procentu u odnosu na cijenu LME. Tako iskazanu ukupnu cijenu otkupa domaći prerađivač opasnog otpada je dužan na odgovarajući način obrazložiti po stavkama što naročito uključuje cijenu LME (uz dokaz o istoj), prosjek iskorištenja te vrste otpada u BiH, troškove transporta, tretmana, odnosno prerade na ekološki prihvatljiv način, kao i troškove povezane s tim, dobit, te ostale elemente na kojima je zasnovana ukupna cijena otkupa opasnog otpada koju nudi vlasniku opasnog otpada kao fer i korektnu cijenu otkupa opasnog otpada, što uključuje i podatke o cijenama koje drugi prerađivači plaćaju u zemljama EU. Pored ovih elemenata na osnovu kojih je određena cijena otkupa, ponuda domaćeg prerađivača će sadržavati podatke o vrsti i količini otpada, postupke odlaganja/zbrinjavanja otpada, razdoblje u kojem bi ugovor bio realizovan ukoliko ponuda bude prihvaćena, isporuku (način pakovanja), te rok za plaćanje cijene određene na naprijed navedeni način;
 - nadalje u dopisu Ministarstva se navodi da ukoliko, vlasnik opasnog otpada smatra da domaći prerađivač cijenu otkupa nije odredio u skladu sa članom 4. stav (2) Odluke, može podnijeti zahtjev za izdavanje dozvole za izvoz opasnog otpada, u formi i proceduri koju odredi nadležna entitetska institucija uz odgovarajuće dokaze na okolnost da je ponuđena cijena otkupa niža od cijene određene u skladu sa članom 4. stav (2) Odluke, kao i izjavu da ne pristaje na tu nižu cijenu;
 - da kao dokaz na naprijed navedenu okolnost, vlasnik opasnog otpada je dužan ovlaštenoj instituciji dostaviti, najmanje dvije originalne ponude, ovlaštenih prerađivača opasnog otpada iz zemalja članica EU, koje moraju sadržavati sve elemente kao i ponuda koja je za istu vrstu i količinu opasnog otpada, data od strane domaćeg prerađivača. Teret dokazivanja pred nadležnim organom da prerađivač nije ponudio adekvatnu cijenu je na vlasniku opasnog otpada;
 - da prema podacima Ministarstva spoljne trgovine i ekonomskih odnosa ovlašteni privredni subjekti koji raspolažu kapacitetima za tretman i odlaganje opasnog otpada (olovni akumulatori i olovne legure) na ekološki prihvatljiv način su privredni subjekti BCM (Rješenje o izdatoj ekološkoj dozvoli izdato od strane Ministarstva za prostorno uređenje, građevinarstvo i ekologiju RS) i TESLA (ekološka dozvola izdata od strane Odjeljenja za prostorno planiranje i imovinsko pravne poslove Vlade Brčko Distrikta);
 - da tačne i ažurirane podatke o registrovanim privrednim subjektima koji raspolažu kapacitetima za tretman ili odlaganje opasnog otpada, imaju nadležna entitetska ministarstva i nadležni organ Brčko Distrikta u skladu sa svojim nadležnostima;
 - da u Republici Srpskoj ekološke dozvole su izdate privrednom subjektu BCM za postrojenje za skladištenje i fizički tretman olovnih baterija/akumulatora (Rješenje broj 15.04-96-32/18 od 21.05.2018. godine) i privrednom subjektu Milkus d.o.o. Pale (Rješenje broj 15.04-96-40/17 od 11.08.2017 godine) koji samo skladište, a ne tretiraju akumulatore;
 - da u Federaciji BiH, postoji veći broj subjekata kojima su izdate ekološke dozvole, a koje se bave zbrinjavanjem otpada uključujući i olovne akumulatore;
 - da privredni subjekat Grioss d.o.o. Grude na osnovu dopisa Federalnog ministarstva okoliša i turizma broj UP-05-26-2-007-20/18 od dana 28.05.2018. godine obavlja i djelatnost izvoza olovnih akumulatora (opasni otpad) za Federaciju BiH;

Nakon sagledavanja svih relevantnih činjenica i dokaza stranaka u postupku, pojedinačno i zajedno, te na osnovu izvedenih dokaza Konkurencijsko vijeće je utvrdilo sljedeće:

Član 10. stav (2) tačke a) i b) Zakona propisuje da je zabranjena zloupotreba dominantnog položaja i to a) direktnim ili indirektnim nametanjem neloyalnih kupovnih i prodajnih cijena ili drugih trgovinskih uslova kojima se ograničava konkurencija i b) ograničavanje proizvodnje, tržišta ili tehničkog razvoja na štetu potrošača.

Nakon analize relevantnog tržišta, Konkurencijsko vijeće je utvrdilo da privredni subjekat TESLA na relevantnom tržištu otkupa akumulatora u 2017. godini ima 5,68%, odnosno da nema dominantan položaj.

Privredni subjekat TESLA je jedini prerađivač akumulatora u BiH, odnosno otkupljuje akumulatore i prerađuje ih u olovne legure i olovo, i kao takav ima dominantan položaj na tržištu prerade akumulatora.

Podnosilac Zahtjeva u samom Zahtjevu i tokom postupka, tvrdi da se zloupotreba dominantnog položaja privrednog subjekta TESLA, ogleda u tome da ne nude adekvatnu cijenu za otkup ovog otpada, niti vrši otkup u skladu sa odlukom Odlukom o uslovima prekograničnog prometa opasnog otpada u skladu s Konvencijom o kontroli prekograničnog kretanja opasnih otpada i njihovom zbrinjavanju (Sl. Glasnik BiH 83/16), čime je BCM onemogućen da posluje.

Konkurencijsko vijeće je u toku postupka utvrdilo da osim privrednih subjekata BCM i TESLA, postoji veliki broj privrednih subjekata koji kao primarnu ili sekundarnu djelatnost sa registrovanom šifrom djelatnosti - Trgovina na veliko otpadom i ostacima - 46.77, vrše otkup akumulatora, na području cijele BiH.

Da pored privrednog subjekta TESLA koji otkupljuje akumulatore i prerađuje te izvozi u obliku olovnih legura (koja se tretira kao sirovina) koje može izvoziti samo onaj privredni subjekat koji ima topionicu i rafinaciju, dozvolu za izvoz opasnog otpada (akumulatora) ima i privredni subjekat Grioss d.o.o. Grude, koji se bavi otkupljivanjem akumulatora sa cijele teritorije Bosne i Hercegovine, te se izvozom opasnog otpada bavio i privredni subjekat BCM do oduzimanja ekološke dozvole od strane nadležnog Ministarstva, koja mu je ponovno izdata Rješenjem broj 15.04-96-32/18 od 21.05.2018. godine.

Također, Konkurencijsko vijeće je utvrdilo da je privredni subjekat TESLA imao namjeru uspostaviti poslovnu saradnju sa privrednim subjektom BCM (dopis privrednog subjekta TESLA upućen BCM-u od 11.01.2017. godine) a do zaključenja istog nije došlo, jer nije postojala volja, ni namjera za zaključenje ugovora od strane privrednog subjekta BCM, te da se privredni subjekat BCM obratio nadležnom entitetskom ministarstvu 28.09.2017. godine za izdavanje saglasnosti za izvoz, s obzirom da nisu postigli dogovor o kupoprodaji sa privrednim subjektom TESLA.

Iz materijalne dokumentacije koja se nalazi u spisu (e-mail od 02.02.2018. godine, od 05.02.2018. godine, 16.02.2018. godine, 23.02.2018. godine, 26.02.2018. godine, od 02.03.2018. godine i 15.03.2018. godine), Konkurencijsko vijeće je utvrdilo da privredni subjekat BCM, iako nije pristao na ponudu za poslovnu saradnju od 11.01.2017. godine, početkom 2018. godine (februar i mart) ponudio privrednom subjektu TESLA da otkupi određenu količinu akumulatora (25 t), te pristao na cijenu od 1700 KM/t, što mu je uredno i isplaćeno, te da je BCM putem e-maila ponudio otkup i preostalih 155 tona starih akumulatora, te da je privredni subjekat TESLA odgovorio da je došlo da pada cijena olova na berzi, te preostalih 155 tona nisu bili u mogućnosti preuzeti zbog smanjene potražnje olova i obaveza prema redovnim sakupljačima, ni po nižoj cijeni olova.

Konkurencijsko vijeće je tokom provođenja predmetnog postupka utvrdilo da je nesporno da se cijene otkupa akumulatora formiraju u određenom procentu u odnosu na prosječnu LME

cijenu ili u odnosu na cijene koju drugi prerađivači plaćaju u zemljama EU uzimajući u obzir i zavisne troškove, te da privredni subjekti koji otkupljuju akumulatore nude cijene otkupa u zavisnosti od ponude i potražnje na relevantnom tržištu, kao i cijena koju nude konkurenti, odnosno privredni subjekti koji se bave otkupom akumulatora slobodno određuju cijene.

Također, imajući u vidu odredbe člana 4. stav 2) Odluke o uslovima prekograničnog prometa opasnog otpada kojim je propisano da cijena otkupa, ne može biti niža od prosječne cijene za tu vrstu otpada na Evropskoj berzi iz prethodnog mjeseca, odnosno od cijene koju drugi prerađivači plaćaju u zemljama Evropske unije u vrijeme kada se otkup vrši, proizilazi da privredni subjekat TESLA kao prerađivač, prilikom određivanja otkupne cijene ima mogućnost da je određuje u odnosu na prosječnu cijenu za tu vrstu otpada na Evropskoj berzi (LME) ili u odnosu na cijenu koju drugi prerađivači plaćaju u zemljama EU, pri čemu na osnovu odredbi navedene Odluke ne postoji ograničenje iz koje zemlje EU se moraju uzimati cijene koji drugi prerađivači plaćaju.

Imajući u vidu navedeno, Konkurencijsko vijeće je ustanovilo da je BCM privredni subjekat koji otkupljuje akumulatore u svrhu dalje prodaje (akumulatora ili postupkom rastavljanja i prodajom njegovih dijelova - olovne ploče i baterije), dok privredni subjekat TESLA vrši otkup akumulatora u svrhu njihove prerade i dobijanja finalnog proizvoda (olovne legure ili olova), te kao takvi prilikom različitog tretmana ove vrste otpada imaju različite troškove (troškovi plata, potrošnje struje, plina, nafte, lož ulja, transporta i dr.) koji također utiču na otkupnu cijenu, te da je privredni subjekat BCM formirao cijene otkupa u odnosu na cijene koja se kreću na LME berzi, kao i činjenica da je privredni subjekat TESLA mogao formirati cijenu i na osnovu cijene koju drugi prerađivači plaćaju u zemljama EU u vrijeme otkupa, pri čemu ima pravo izbora iz koje zemlje EU će uzeti cijene kao referentne za formiranje svoje cijene otkupa.

Na osnovu dostavljenih podataka o otkupnim cijenama privrednih subjekata BCM, TESLA i Grioss za 2017. godinu (po mjesecima), vidljivo je da su se prosječne LME cijene mijenjale te u vezi s tim i cijene otkupa navedenih subjekata i kretale su se u rasponu od 39,77 - 44,16% za BCM, 39 - 42% za Teslu i 35,63 - 40,710% za Grioss.

Također, dostavljeni podaci o otkupnim cijenama u periodu januar-maj 2018. godine pokazuju da se cijene otkupa razlikuju, ovisno da li je riječ o otkupljivačima ili prerađivačima akumulatora, kao i o kojim zemljama EU je riječ.

Na osnovu dostavljenih podataka privrednog subjekta TESLA za period januar - maj 2018. godine koji se odnose na prosječne cijene otkupa koje je nudio TESLA i prosječne cijene otkupa iz zemalja EU (Hrvatska i Slovenija), vidljivo je da su prosječne cijene otkupa privrednog subjekta TESLA bile znatno veće u odnosu na prosječne cijene otkupa iz zemalja EU (Hrvatska i Slovenija) (tabela 2.) u navedenom periodu koje je privredni subjekat TESLA uzeo kao referentne za formiranje svojih otkupnih cijena.

Neosporno je da je predmetnom Odlukom, s obzirom da je privredni subjekat TESLA jedini prerađivač akumulatora na teritoriji BiH imao dominantan položaj po pitanju tretmana i odlaganja otpada u trenutku kada je privrednom subjektu BCM oduzeta ekološka dozvola, te da je privredni subjekat TESLA na osnovu odredbi pomenute Odluke imao mogućnost da otkup vrši ne samo u odnosu na prosječnu LME cijenu, već i u odnosu na cijene koje drugi prerađivači plaćaju u zemljama EU, pri čemu je imao pravo izbora odlučivanja iz koje zemlje EU će uzimati otkupne cijene kao referentne za formiranje svojih otkupnih cijena.

Također, Konkurencijsko vijeće je uzelo u obzir i činjenicu da je BCM dok mu nije oduzeta ekološka dozvola, otkupljivao

akumulatore te otkupljene akumulatore nije nudio privrednom subjektu TESLA iako je TESLA jedini prerađivač akumulatora u BiH, već vršio njihov izvoz (olovne ploče i olovne baterije).

Iz navedenog proizilazi, da privredni subjekat BCM s obzirom da u periodu kada nije mogao vršiti izvoz akumulatora zbog oduzete ekološke dozvole, a nije bio zadovoljan ponudenom cijenom otkupa od strane privrednog subjekta TESLA, mogao da istu robu ponudi i privrednom subjektu Grioss koji takođe posjeduje ekološku dozvolu i vrši izvoz akumulatora, te iste otkupljuje na teritoriji BiH.

Također, Konkurencijsko vijeće je uzelo u obzir i činjenicu da privredni subjekat BCM pristao na ponudene cijene privrednog subjekta TESLA, te jedan dio akumulatora i prodao privrednom subjektu TESLA, dok za drugi dio ponudeni nije došlo do realizacije, iako je BCM pristao na ponudenu cijenu, zbog nemogućnosti preuzimanja preostale količine akumulatora od strane privrednog subjekta TESLA usljed smanjene potražnje olova i obaveze prema drugim sakupljačima.

Također, u toku postupka Konkurencijsko vijeće je utvrdilo da privredni subjekat TESLA ni na koji način nije mogao vršiti ograničavanje proizvodnje, tržišta ili tehničkog razvoja na štetu potrošača, s obzirom da je nadležno Ministarstvo za prostorno uređenje, građevinarstvo i ekologiju RS u okviru svojih nadležnosti donijelo Rješenje kojim je po pravu nadzora ukinuto rješenje o ekološkoj dozvoli Odjeljenja za prostorno uređenje Grada Banja Luka privrednom subjektu BCM, čime im je bio onemogućen dalji rad.

Nakon sagledavanja svih relevantnih činjenica i dokaza stranaka u postupku, pojedinačno i zajedno, Konkurencijsko vijeće je utvrdilo da privredni subjekat TESLA nije prekršio član 10. stav (2) tačka a) Zakona, u smislu da je direktno ili indirektno nametao nelojalne kupovne i prodajne cijene ili druge trgovinske uslove kojima se ograničava konkurencija, kao ni da je vršio ograničavanje proizvodnje, tržišta ili tehničkog razvoja na štetu potrošača u smislu člana 10. stav (2) tačka b).

Slijedom navedenog, Konkurencijsko vijeće je odlučilo kao u tački 1. dispozitiva ovog Rješenja.

9. Troškovi postupka

Članom 105. stav 1. Zakona o upravnom postupku je propisano da u pravilu svaka stranka snosi svoje troškove postupka (uključuju i troškove za pravno zastupanje), a članom 105. stav 2. istog Zakona je propisano da kada u postupku učestvuju dvije ili više stranaka sa suprotnim interesima, stranka koja je izazvala postupak, a na čiju je štetu postupak okončan, dužna je protivnoj stranci nadoknaditi opravdane troškove koji su nastali u postupku.

Članom 108. stav 1) istog Zakona je propisano da u rješenju kojim se postupak završava, organ koji donosi rješenje određuje ko snosi troškove postupka, njihov iznos i kome se i u kojem roku imaju isplatiti.

Na usmenoj raspravi su stranke, u smislu člana 105. stav (4) Zakona o upravnom postupku, upoznate sa obavezom podnošenja zahtjeva za naknadu troškova prije donošenja konačnog rješenja.

Kako do dana donošenja predmetnog rješenja stranke u postupku nisu dostavile zahtjev za naknadu troškova postupka, Konkurencijsko vijeće nije ni odlučivalo o istim.

10. Administrativna taksa

Podnosilac zahtjeva na ovo Rješenje, u skladu sa odredbom člana 2. Odluke o visini administrativnih taksi u vezi sa procesnim radnjama pred Konkurencijskim vijećem tarifni broj 107. stav (1) tačka f) Odluke o visini administrativnih taksi u vezi sa procesnim radnjama pred Konkurencijskim savjetom ("Službeni glasnik BiH", br. 30/06, 18/11 i 75/18) dužan je platiti administrativnu taksu u iznosu od 1.500,00 KM u korist Budžeta institucija Bosne i Hercegovine.

11. Pouka o pravnom lijeku

Protiv ovoga Rješenja nije dopuštena žalba.

Nezadovoljna stranka može pokrenuti upravni spor pred Sudom Bosne i Hercegovine u roku od 30 dana od dana prijema, odnosno objave ovoga Rješenja.

Broj UP-05-26-2-007-85/18

14. novembra 2018. godine
Sarajevo

Predsjednica
Adisa Begić, s. r.

Na temelju članka 25. stavak (1) tačka e), članka 42. stavak (1) tačka c), a u svezi s člankom 10. stavak (1) i (2) Zakona o konkurenciji ("Službeni glasnik BiH", br. 48/05, 76/07 i 80/09), te članka 105. Zakona o upravnom postupku ("Službeni glasnik BiH", br. 29/02, 12/04, 88/07, 93/09, 41/13 i 53/16), u postupku pokrenutom po Zahtjevu za pokretanje postupka podnesenim od strane gospodarskog subjekta BILL COLOUR METAL d.o.o., Veljka Mladenovića bb, 78000 Banja Luka, kojeg zastupa Odvjetnička firma "Sajić" o.d., Bulevar vojvode Živojina Mišića 49 b, 78000 Banja Luka, protiv gospodarskog subjekta TESLA d.d. poduzeće za proizvodnju akumulatora olovnih legura, opreme i trgovinu, Braće Ćuskića 13, 76100 Brčko radi utvrđivanja postojanja zlouporabe vladajućeg položaja iz članka 10. stavak 2. tačka a) i b) Zakona o konkurenciji ("Službeni glasnik BiH", br. 48/05, 76/07 i 80/09), zaprimljenog pod brojem UP-05-26-2-007-1/18 dana 26.3.2018. godine, Konkurencijsko vijeće, na 40. (četrdesetoj) sjednici održanoj dana 14.11.2018. godine, je donijelo

RJEŠENJE

- Odbija se Zahtjev gospodarskog subjekta BILL COLOUR METAL d.o.o., Veljka Mladenovića bb, 78000 Banja Luka, protiv gospodarskog subjekta TESLA d.d. poduzeće za proizvodnju akumulatora olovnih legura, opreme i trgovinu, Braće Ćuskića 13, 76100 Brčko, radi utvrđivanja postojanja zlouporabe vladajućeg položaja iz članka 10. stavak (2) tačka a) i b) Zakona o konkurenciji kao neutemeljen.
- Ovo Rješenje je konačno i bit će objavljeno u "Službenom glasniku BiH", službenim glasnicima entiteta i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine.

Obrazloženje

Konkurencijsko vijeće Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Konkurencijsko vijeće) je dana 26.3.2018. godine zaprimilo Zahtjev za pokretanje postupka pod brojem UP-05-26-2-007-1/18 (u daljem tekstu: Zahtjev) gospodarskog subjekta je BILL COLOUR METAL d.o.o., Veljka Mladenovića bb, 78000 Banja Luka (u daljem tekstu: BCM ili Podnositelj Zahtjeva) podnesen putem Odvjetničke firme "Sajić" o.d., Bulevar vojvode Živojina Mišića 49 b, 78000 Banja Luka, protiv gospodarskog subjekta TESLA d.d. poduzeće za proizvodnju akumulatora olovnih legura, opreme i trgovinu, Braće Ćuskića 13, 76100 Brčko (u daljem tekstu: TESLA) zbog sumnje o postojanju zlouporabe vladajućeg položaja iz članka 10. stavak (2) tačka a) i b) Zakona o konkurenciji ("Službeni glasnik BiH", br. 48/05, 76/07 i 80/09) (u daljem tekstu: Zakon).

Uvidom u podneseni Zahtjev, Konkurencijsko vijeće je utvrdilo da isti nije kompletan i uredan, u smislu članka 28. Zakona, te je zatražilo dopunu istog aktom broj UP-05-26-2-007-2/18 od 29.3.2018. godine.

Podnositelj Zahtjeva je dopunio isti i traženu dokumentaciju dostavio dana 12.4.2018. godine podneskom broj UP-05-26-2-007-3/18.

Kompletiranjem Zahtjeva, Konkurencijsko vijeće je Podnositelju zahtjeva izdalo Potvrdu o prijemu kompletnog i urednog Zahtjeva, u smislu članka 28. stavak (3) Zakona, broj UP-

05-26-2-007-4/18 dana 8.5.2018. godine i istu dostavilo podneskom broj UP-05-26-2-007-5/18.

1. Stranke u postupku

Stranke u postupku su gospodarski subjekat BILL COLOUR METAL d.o.o., Veljka Mladenovića bb, 78000 Banja Luka i gospodarski subjekat TESLA d.d. poduzeće za proizvodnju akumulatora olovnih legura, opreme i trgovinu, Braće Ćuskića 13, 76100 Brčko.

1.1. Gospodarski subjekat BILL COLOUR METAL d.o.o., Veljka Mladenovića bb, 78000 Banja Luka

Gospodarski subjekat BILL COLOUR METAL d.o.o., Veljka Mladenovića bb, 78000 Banja Luka, je registriran u Okružnom gospodarskom sudu Banja Luka pod matičnim brojem 1978293, i sa upisanim kapitalom od (...)***¹ KM, te osobom ovlaštenom za zastupanje Brankica Kalaba, direktor.

Pretežita registrirana djelatnost gospodarskog subjekta BILL COLOUR METAL je 46.77. - Trgovina na veliko otpadom i ostacima.

1.2. Gospodarski subjekat TESLA d.d. poduzeće za proizvodnju akumulatora olovnih legura, opreme i trgovinu, Braće Ćuskića 13, 76100 Brčko

Gospodarski subjekat TESLA d.d. poduzeće za proizvodnju akumulatora olovnih legura, opreme i trgovinu, Braće Ćuskića 13, 76100 Brčko, je registriran u Osnovnom sudu Brčko Distrikt BiH pod matičnim brojem 1-1657, i sa upisanim kapitalom od (...)*** KM, te osobom ovlaštenom za zastupanje Miodrag Bukvić, direktor.

Pretežita registrirana djelatnost gospodarskog subjekta TESLA je 46.77. - Trgovina na veliko otpadom i ostacima.

2. Pravni okvir predmetnog postupka

Konkurencijsko vijeće je u toku postupka primijenilo odredbe Zakona, Odluke o utvrđivanju mjerodavnog tržišta ("Službeni glasnik BiH", br. 18/06 i 34/10), i odredbe Zakona o upravnom postupku ("Službeni glasnik BiH", br. 29/02, 12/04, 88/07, 93/09, 41/13 i 53/16), u smislu članka 26. Zakona.

Također, Konkurencijsko vijeće je konsultiralo i odredbe Odluke o uvjetima prekograničnog prometa opasnog otpada u skladu s Konvencijom o kontroli prekograničnog kretanja opasnih otpada i njihovom zbrinjavanju ("Službeni glasnik BiH", br. 83/16).

Konkurencijsko vijeće sukladno članku 43. stavak (7) Zakona u svrhu ocjene datog slučaja može koristiti sudsku praksu Europskog suda pravde i odluke Europske komisije.

3. Postupak po Zahtjevu za pokretanje postupka

Kao razlog za podnošenje Zahtjeva Podnositelj Zahtjeva, u bitnom navodi sljedeće:

- da podnose prijavu smatrajući da društvo TESLA zlouporabljava vladajući položaj na teritoriji BiH u djelatnosti otkupa opasnog otpada;
- da je BCM društvo koje je registrirano u Banja Luci sa registriranom šifrom djelatnosti - Trgovina na veliko otpadom i ostacima - 46.77;
- da obavljajući ovu djelatnost društvo otkupljuje stare akumulatore, obrađuje ih na način da rastavlja plastični dio od olovnih legura i do donošenja rješenja Ministarstva za prostorno uređenje, građevinarstvo i ekologiju broj 15.04-96-122/17 od 25.12.2017. godine, je vršilo izvoz ovog otpada u treće zemlje;
- da je pomenutim rješenjem navedeno ministarstvo poništilo po pravu nadzora, a po predstavi

gospodarskog subjekta TESLA, rješenje o ekološkoj dozvoli koje je izdao Grad Banja Luka;

- da je donošenjem ovog rješenja BCM morao da otpusti radnike jer je time onemogućen bilo kakav rad ovom društvu, obzirom da im je ekološka dozvola osnova za sve dalje dozvole i za rad;
- da BCM podnosi ovu prijavu protiv društva TESLA koje, po mišljenju BCM, zlouporabljava vladajući položaj;
- da vladajući položaj društvo TESLA ima, imajući u vidu da je po njihovim saznanjima jedini ovlašten subjekt koji raspolaže kapacitetima za tretman i odlaganje otpada na ekološki prihvatljiv način, te je društvo BCM primorano da isključivo sa njima posluje, sukladno Odluci o uvjetima prekograničnog prometa opasnog otpada sukladno Konvenciji o kontroli prekograničnog kretanja opasnih otpada i njihovom zbrinjavanju (Sl. Glasnik BiH 83/16);
- da shodno navedenoj odluci vlasnici opasnog otpada su obvezni da opasni otpad ponude ovlaštenom subjektu u BiH (društvu TESLA) po cijeni koja ne može biti niža od prosječne cijene za tu vrstu otpada na europskoj berzi iz prethodnog mjeseca, odnosno od cijene koju drugi prerađivači plaćaju u zemljama Europske Unije u vrijeme kad se otkup vrši;
- da primjenom ove odluke i činjenicom da je društvo TESLA jedino ovlašteno za tretman i odlaganje opasnog otpada (ne postoji ni u jednom nadležnom organu registar ovih društava, pa je nemoguće doći do informacije da li postoji još neko društvo koje je ovlašteno za tretman i odlaganje opasnog otpada) oni koriste tu situaciju i društvu BCM ne nude adekvatnu cijenu za otkup ovog otpada, mjenjajući odredbe ove odluke pa cijenu formiraju na temelju samo one zemlje koja njima odgovora i na temelju tjedno utvrđene prosječne cijene u tjednu koja njima odgovora, ali ni tako određene cijene i uvjete ne poštuju pa su od društva BCM koje im je ponudilo na otkup cca 150 t otpada od prosinca prošle godine, otkupili samo 25 t po cijeni koja je niža od prosječne cijene utvrđene na europskoj berzi;
- da činjenica da BCM ukoliko mu nije prihvatljiva ponuđena cijena ima pravo da traži od nadležnog ministarstva izvoznu dozvolu za opasni otpad, ali su onemogućeni da pokrenu ovaj postupak obzirom da im je Ministarstvo ekologije RS oduzelo odnosno poništilo ekološku dozvolu, kako su ranije naveli po predstavi društva TESLA koje je iznijelo neistine o društvu BCM a koje je ministarstvo prihvatilo kao istinite;
- da korištenjem svog vladajućeg položaja, i po mišljenju BCM njegovom zlouporabom, društvo TESLA želi da onemogući bilo kakav rad društvu BCM da bi na teritoriji BiH imali monopol i potpunu kontrolu u oblasti otkupa i tretiranja ovog opasnog otpada;
- da u prilogu dostavljaju elektronsku komunikaciju između BCM i TESLA iz koje je vidljivo da TESLA ne poštuje odredbe navedene Odluke, i rješenje Ministarstva iz kojeg je vidljivo da je BCM-u poništena ekološka po predstavi TESLA;
- da napominju da Ministarstvo čak ni ne dostavlja društvu BCM podneske koje se tiču izravno BCM i njihovog poslovanja, a koje dobije od trećih osoba, čime je BCM onemogućen u zaštiti svojih prava i stavljen u neravnotežan položaj;

¹ (...)*** podaci predstavljaju poslovnu tajnu

- da je njihovo mišljenje da navedeni gospodarski subjekat vrši zlouporabu vladajućeg položaja na način što ne nudi cijenu za otkup niti vrši otkup sukladno Odluci o uvjetima prekograničnog prometa opasnog otpada sukladno Konvenciji o kontroli prekograničnog kretanja opasnih otpada i njihovom zbrinjavanju (Sl. Glasnik BiH 83/16), čime je BCM onemogućen da posluje;
- da po njihovim saznanjima, a kako su naveli u prvobitnom zahtjevu, nemaju službeni podatak, da TESLA jedini gospodarski subjekat u BiH koji je ovlašten da vrši otkup akumulatora, što ga čini gospodarskim subjektom sa vladajućim položajem na tržištu otkupa i skladištenja akumulatora, a opisanim aktivnostima su mišljenja da zluporabljava vladajući položaj iz članka 10. stavak 2. točka a) i b) Zakona o konkurenciji, jer koristeći svoj vladajući položaj nudi cijenu koja je mnogo niža od cijene na Londonskoj burzi, i na taj način faktički blokira poslovanje BCM, ne otkupljujući akumulatora ni po cijeni koju je nudio;
- da u prilog ovim navodima, dostavljaju izjavu osobe ovlaštene za zastupanje BCM koja je dostavljena ministarstvu Republike Srpske nadležnom za poslovne ekologije, iz koje su vidljivi, kao i iz priloga uz izjavu, uporedni podaci o cijenama koje je nudio TESLA i cijenama na Londonskoj burzi;
- da je mjerodavno zemljopisno tržište otkupa i prodaje akumulatora, sukladno Odluci o određivanju mjerodavnog tržišta čini teritorija Bosne i Hercegovine, imajući u vidu zakonske propise i vrstu robe koja je predmet prometa;
- da je BCM vršio otkup starih akumulatora sa područja cijele Bosne i Hercegovine, i obrađivao ih, odnosno tretirao u svojim postrojenjima u Banja Luci;
- da TESLA takođe vrši otkup sa područja cijele Bosne i Hercegovine, iz čega proizilazi da je mjerodavno zemljopisno tržište teritorija Bosne i Hercegovine;
- da je BCM cijenu otkupa starih akumulatora, do momenta gubitka ekološke dozvole, formirao na temelju cijena na Londonskoj burzi. Naime, kako je BCM izvezio olovne legure i prodavao ih u inozemstvu, cijena je formirana na temelju cijena olovnih legura na Londonskoj burzi, a na temelju te cijene je formirana i cijena otkupa starih akumulatora, na način da se u ukupnu cijenu po kojoj se u određenom momentu olovna legura i ostali elementi dobijeni tretmanom starih akumulatora mogla prodati na inozemnom tržištu, uračuna cijena koštanja obrade i tretmana starih akumulatora (što podrazumijeva troškove transporta do obrade, same obrade i tretmana, kao i troškove transporta i izvoza dobijenih proizvoda).

Na temelju navedenog, Konkurencijsko vijeće je ocijenilo da povrede Zakona, na koje Podnositelj zahtjeva ukazuje, nije moguće ustvrditi bez provedbe postupka, te je sukladno članku 32. stavak (2) Zakona, na 27. sjednici održanoj dana 8.5.2018. godine, donio Zaključak o pokretanju postupka, broj UP-05-26-2-007-6/18 (u daljem tekstu: Zaključak), radi utvrđivanja postojanja zabranjenih konkurencijskih djelovanja u smislu članka 10. Zakona. stavak 2. točka a) i b).

Podnositelju zahtjeva, Zaključak je dostavljen aktom broj UP-05-26-2-007-10/18 dana 14.5.2018. godine.

Konkurencijsko vijeće, sukladno članku 33. stavak (1) Zakona, je dostavilo Zahtjev i Zaključak na odgovor protivnoj strani u postupku, gospodarskom subjektu TESLA aktom broj UP-05-26-2-007-11/18 dana 14.5.2018. godine.

Gospodarski subjekat TESLA je dostavio odgovor kao i tražene podatke, koji je zaprimljen dana 04.06.2018. godine pod brojem UP-05-26-2-007-25/18 u kojem se između ostalog navodi sljedeće:

- da je tržišni udjeli gospodarskog subjekta TESLA na mjerodavnom tržištu otkupa i prodaje akumulatora na teritoriji Bosne i Hercegovine 20%;
- da je TESLA u 2017. godini otkupila 112.911,00 kg, dok su ML Metali otkupili 55.197,00 kg, te da je sva otkupljena roba prerađena u topionici olova TESLA;
- da je cijena otkupa 38%-42% od LME cijene, koja je promjenjiva, ovisno od potražnje olova na burzi;
- da dostavljaju kalkulaciju prerade i izvoza 6000 t starih akumulatora;
- preradom u TESLI, BiH dobije više od izvoza 3.901.415,00 KM, BCM kad isiječe i izveze kao otpad dobije 350.680,00 KM, dok GRIOSS d.o.o. Grude kad izveze stare akumulatora dobije 209.840,00 KM;
- da navodi gospodarskog subjekta BCM nisu tačni;
- da su u bivšoj SFRJ bile 4 topionice olova u republikama: u Srbiji, Sloveniji, Makedoniji i u BiH;
- da je prije 2 godine napravljena topionica olova u R. Hrvatskoj, kao i da je u svim topionicama instalirana nova oprema proizvođača S.E.R.I. Italija, koja je najsuvremenija i ispunjava sve uvjete za zaštitu životne sredine;
- da je od 1961. godine, TESLA jedini prerađivač starih i proizvođač novih akumulatora u BiH, te da je 2005. godine izvršena privatizacija i većinski vlasnik je nabavio novu opremu od pomenute firme S.E.R.I. Italija za preradu starih akumulatora koja se sastoji od: reciklaže, topionice i rafinacije;
- da na teritoriji BiH postoje 3 firme koje kupuju stare akumulatora od sakupljača tj otpada: TESLA, BCM i GRIOSS d.o.o. Grude;
- da firma GRIOSS kupuje od sakupljača na cijeloj teritoriji BiH i izvozi stare akumulatora na preradu u Hrvatsku i Sloveniju;
- da je firma BCM otkupljivala stare akumulatora na isti način i po istoj cijeni na cijeloj teritoriji BiH, kao što kupuju TESLA i GRIOSS, što ne predstavlja problem jer su svi ravnopravni;
- da je BCM do sada dovezio stare akumulatora u halu i na najprimitivniji način sa testerama iste sjekao i odvajao poklopac i istresao rešetku iz kutije, a iz poklopca ručno izbijao vezne dijelove i tako sa rešetkama prodavao tj. izvezio u topionice u EU gdje je mogao postići bolju cijenu;
- da je takav način rada najopasniji za zdravlje zaposlenih, te da je inspekcija utvrdila da je takav način rada štetan za zaposlene i sredinu u kojoj se ti poslovi obavljaju;
- da je Inspekcija za zaštitu životne sredine iz Banjaluke, tražila od inspekcije u Brčkom informaciju na koji način se zbrinjavaju stari akumulatori u TESLA, te na temelju dobijenog odgovora koji uvjeti trebaju da budu zadovoljeni, da bi se bavili ovim poslom, firmi BCM je odmah oduzeta ekološka dozvola i zabranjeno im je da rastavljaju stare akumulatora;
- prigovor BCM da TESLA ima monopol je netačna, jer firma GRIOSS koja izvozi stare akumulatora i plaća istu cijenu po kojoj i TESLA otkupljuje stare akumulatora, a tako je radio i BCM kada je otkupljivao, što znači da nema monopola kod otkupa;
- da TESLA nema konkurenciju unutar BiH jer ima opremu za preradu starih akumulatora kapaciteta

- 30000 t, a na teritoriji BiH u ponudi ima 6000 t, te bi bilo neisplativo praviti još jednu topionicu olova;
- da zemlje koje imaju jednu topionicu olova su: Srbija, Slovenija, Makedonija, Hrvatska, BiH, Mađarska, Austrija, Švicarska, Rumunija, Bugarska;
- da su TESLI konkurencija topionice iz ovih drugih država, jer su osposobljene da na najkvalitetniji način vrše preradu istih;
- da TESLA preradom starih akumulatora proizvodi leguru i rafinirano olovo koje je kvaliteta kao i olovo iz topionica u EU;
- da približavanjem BiH EU, donose se zakoni za zaštitu životne sredine koji su slični u zemljama u EU, tako da je Vijeće Ministara BiH donijelo Odluku o uvjetima sakupljanja, zbrinjavanja i prerade starih akumulatora na ekološki prihvatljiv način;
- da su slični uvjeti u svim zemljama gdje ima prerađivač kao što je TESLA i da se ne može dobiti dozvola na način na koji je BCM vršio rastavljanje akumulatora;
- da BCM nije izvezio olovnu leguru, već rešetku sa veznim dijelovima koja je bila u akumulatorima, što se tretira kao otpad a ne kao sirovina, jer leguru može izvoziti samo onaj gospodarski subjekat koji ima topionicu i rafinaciju;
- da iz navedenog proizilazi: da TESLA kod otkupa nema monopol jer postoji firma GRIOSS d.o.o. Grude, da TESLA od 1961. godine jedina vrši preradu starih akumulatora u BiH, da TESLI nije konkurent BCM već topionice olova u okruženju i da cijene starih akumulatora u BiH treba da bude kao što je u zemljama EU gdje ima topionica, da bi mogli da budu konkurenti na tržištu EU;
- da im je neshvatljivo da BCM traži zaštitu, kad ne ispunjavaju uvjete za obavljanje djelatnosti;
- da je vlasnik BCM državljanin Litvanije i da sigurno ne može dobiti dozvolu u svojoj zemlji niti u zemljama u okruženju, kao da za radnike koje su otpustili bolje da ne rade nego da rade u uvjetima u kojima su radili u firmi BCM;
- da dostavljaju slike kako izgleda proces proizvodnje u BCM i TESLI.

Konkurencijsko vijeće je aktom broj UP-05-26-2-007-28/18 dana 07.06.2018. godine, zatražilo određena pojašnjenja i podatke od gospodarskog subjekta TESLA, koji je isti dostavio podneskom zaprimljenim pod brojem UP-05-26-2-007-54/18 dana 05.07.2018. godine, u kojem se navodi da gospodarski subjekti TESLA i ML Metali nisu povezana društva, da firma ML Metali kupuje stare akumulatore na teritoriji BiH, te ima ugovor sa TESLOM o preradi starih akumulatora u pogonima Topionice TESLA.

Također, u istom podnesku se navodi da cijene otkupa starih akumulatora ovise od potražnje na burzi, te u vremenu kad je potražnja veća, kupci plaćaju i premiju preko LME, tako da je i cijena starih akumulatora veća. Potražnja olova u periodu od kolovoza do siječnja je veća, zato što proizvođači novih akumulatora tada rade u punom kapacitetu, te od siječnja do srpnja potražnja je manja i manja je cijena, jer nema premije. Trenutno ML Metali plaćaju 41% od LME + PDV.

Konkurencijsko vijeće je aktom broj UP-05-26-2-007-56/18 dana 09.07.2018. godine, zatražilo dopunu navedenih podataka od strane gospodarskog subjekta TESLA, te s obzirom da nisu dostavljeni, aktom broj UP-05-26-2-007-71/18 od 31.07.2018. godine obavijestilo gospodarski subjekt TESLA da nedostavljanjem podataka, a sukladno članku 49. stavak (1) točka a) Zakona je utvrđeno da Konkurencijsko vijeće može izreći

novčanu kaznu do 1,0% ukupnog prihoda gospodarskom subjektu, kao i odgovornim osobama u smislu članka 49. stavak (2) istog Zakona, ako ne postupe po zahtjevu Konkurencijskog vijeća.

Gospodarski subjekt TESLA je dostavio tražene podatke aktom zaprimljenim pod brojem UP-05-26-2-007-82/18 dana 10.10.2018. godine, koji se odnose na prosječne cijene otkupa koje je TESLA nudio u 2017. godini, kao i podatke o prosječnoj cijeni otkupa u prvih 5 mjeseci 2018. godini, kao i cijene otkupa u zemljama EU.

Podnositelj zahtjeva je dostavio odgovor i tražene podatke podneskom zaprimljenim pod brojem UP-05-26-2-007-42/18 dana 19.6.2018. godine. U dostavljenom odgovoru između ostalog navodi se sljedeće:

- da je potpuno nemjerodavno za postupak činjenica koliko je bilo topionica olova u bivšoj Jugoslaviji i u kojim zemljama ih trenutno ima;
- da je potpuno nemjerodavno za postupak dio podneska TESLA kojim opisuje rad BCM-a nadalje ne tačno;
- da nije na društvu TESLA da propisuje uvjete ko kakve uvjete treba ispunjavati za obavljanje bilo kakve djelatnosti niti da provjerava za bilo koju djelatnost da li neko društvo ispunjava uvjete ili ne;
- da su navodi da je inspekcija BCM-u oduzela ekološku dozvolu su potpuno netočni;
- da je tačno da je nadležno entitetsko ministarstvo poništilo ekološku dozvolu BCM po predstavi gospodarskog subjekta TESLA, sa obrazloženjem da organ koji je izdao postojeću ekološku dozvolu, Odjeljenje Grada Banja Luka, nije bio nadležan za izdavanje ove dozvole, ali ni jedna inspekcija (vodna inspekcija, urbanističko građevinska, ekološka, zdravstvena) nije imala primjedbe na rad BCM;
- da iz samog dostavljenog dopisa gospodarskog subjekta TESLA, može se zaključiti da su navodi potpuno paušalni i da uz isti nije dostavljen niti jedan dokaz kojim bi potkrijepili svoje tvrdnje, koje na ovaj način izrečene mogu biti temelj za pokretanje sudskih postupaka za naknadu štete zbog narušavanja ugleda društva i osnivača društva;
- da je BCM u 2017. godini otkupljivao stare akumulatore po prosječnoj cijeni od 1,612 KM/kg, odnosno 1.612,00 KM/t, te da su u 2017. godini otkupili ukupno 4.083.836,00 kg u vrijednosti od (.)** KM, kao i da su istom periodu prodali olovne komponente iz akumulatora 3.164.784,00 kg u vrijednosti od (.)** KM, iz čega proizilazi da je prosječna cijena 2,267 KM/kg, odnosno 2.267,00 KM/t;
- da što se tiče parametara na temelju kojih se određuje cijena otkupa, da ona zavisi od ponude i potražnje na Londonskoj berzi (LME);
- da BCM svoju cijenu koju nudi za otkup starih akumulatora određuje prema potražnji od kupaca (koji kupuju olovne komponente akumulatora);
- da se na Londonskoj burzi određuju tržišni uvjeti kupoprodaje metala i otpada i da na temelju te cijene kupci koji kupuju od BCM olovne komponente akumulatora nude cijenu koju mogu da plate, pa na temelju te cijene koju BCM dobije za olovne komponente određuje cijenu koju može da ponudi za otkup starih akumulatora u BiH (naravno u izračun ove cijene se moraju uračunati i svi ovisni troškovi, radna snaga, transport i slično).

Konkurencijsko vijeće je prema stanju spisa procijenilo da neće biti u mogućnosti donijeti konačno rješenje u roku od 4 mjeseca od dana donošenja Zaključka, kako je propisano člankom

41. stavak (1) točka c) Zakona, s obzirom da će za utvrđivanje činjeničnog stanja i ocjenu dokaza biti neophodno prikupiti dodatne podatke i izvršiti analize.

Imajući u vidu naprijed navedene činjenice, kao i činjenicu da se u predmetnom slučaju radi o osjetljivim tržištima, Konkurencijsko vijeće je ocijenilo da je rok za donošenje konačnog rješenja po Zaključku koji se odnosi na utvrđivanja kršenja članka 10. stavak (2) točka a) i b) Zakona potrebno produljiti za dodatna 3 (tri) mjeseca u smislu članka 41. stavak (2) Zakona.

Tako je dana 8.8.2018. godine na 34. (tridesetčetvrtj) sjednici donijelo Zaključak o produljenju roka za donošenje rješenja broj UP-05-26-2-007-72/18 koji je dostavljen stranama u postupku isti dan aktom broj UP-05-26-2-007-73/18, odnosno aktom broj UP-05-26-2-007-74/18.

4. Usmena rasprava

Budući da su u postupku stranke sa suprotnim interesima, Konkurencijsko vijeće je zakazalo, u skladu sa članom 39. Zakona, usmenu raspravu dana 18.07.2018. godine (pozivi dostavljeni Podnosiocu zahtjeva aktom broj UP-05-26-2-007-50/18 i gospodarskom subjektu TESLA aktom broj UP-05-26-2-007-51/18 od 03.07.2018. godine) koja je odgođena za dan 26.09.2018. godine zbog nedolaska gospodarskog subjekta TESLA. (sačinjen Zapisnik broj Zapisnik broj UP-05-26-2-007-66/18 od 18.07.2018. godine).

Na usmenoj raspravi održanoj u prostorijama Konkurencijskog vijeća dana 26.09.2018. godine (Zapisnik broj UP-05-26-2-007-77/18), ispred Podnosioca zahtjeva prisustvovao je punomoćnik Nataša Krejić, advokat, a ispred gospodarskog subjekta TESLA, zakonski zastupnik Miodrag Bukvić, direktor.

Punomoćnik Podnosioca Zahtjeva je na usmenoj raspravi između ostalog istakao sljedeće:

- da ostaju kod svog zahtjeva u cijelosti, da su se prije oduzimanja dozvole od strane nadležnog ministarstva bavili i izvozom opasnog otpada;
- da je otkup vršen na teritoriji cijele BiH do oduzimanja dozvole, te da sada kad im je ponovno izdata ekološka dozvola koja važi za cijelo područje BiH i predstavlja osnov za izdavanje izvozne dozvole, opet otkupljuju na cijeloj teritoriji;
- da se cijena formirala na osnovu ulaznih inputa sa Londonske berze na mjesečnoj bazi i na osnovu te kalkulacije formirala se otkupna cijena koju su nudili prodavateljima tih akumulatora, te da prema saznanju punomoćnika, kalkulacija se izračunava na mjesečnom nivou, ali prate se i mjesečna kretanja, tako da se u principu može tako korigirati, ali nije poznato da li je i bilo takvih korekcija;
- da im nije poznata činjenica da gospodarski subjekt Grioss je registriran za otkup i izvoz akumulatora, te da ne postoji registar gdje bi se mogla ta informacija provjeriti, kao i da bi ministarstvo trebalo dati takvu informaciju ali nema lakog pristupa online ili slično na kojoj bi mogli provjeriti u realnom vremenu koje je bitno za poslovanje,
- da je suština njihovog zahtjeva u tome da je nesporno da TESLA ima vladajući položaj na teritoriju BiH, te da smatraju da nepoštujući odredbe vezano za cijenu, a koje su navedene u odluci VM BiH, faktički ucjenjuje njihovog klijenta da proda po različitoj cijeni od one koju bi imali da mogu prodati vani;
- da u odnosu na članak 4. Odluke da prilikom otkupa, vama mora ponuditi cijenu koju imaju prerađivači iz susjednih zemalja, punomoćnik pita ko će utvrditi kolika je to cijena, te da se svi na kraju referišu na

berzu. Ako pronađu pet firmi iz okruženja koje imaju određenu cijenu, pa onda će drugi naći cijenu koja je na suprotnom kraju cjenovnog ranga i drugih pet firmi koje rade po toj drugačijoj cijeni, te je zato berza najbolji pokazatelj. Njima je nepojmljivo da cijena bude mnogo niža nego što je to ona izlistana na berzi;

- da je propisano da ako ima prerađivač, a jedini u BiH je TESLA, tako da se mora ponuditi prvo njima kao prerađivaču. BCM se obraćao Tesli i od njih dobijao ponude ispod cijene sa Londonske berze, a i one koje su mogli ostvariti izvozeći na drugim tržištima. Pristajali su i na cijenu koju su mogli dobiti na tim drugim tržištima, ali nije otkupljivano, već je po toj cijeni otkupljeno samo 10%, ali nisu nas odbili već su samo otkupili 10%;
- da ispada da se cijela EU urotila da bi ugušila Teslu koja ima topionicu. Ako regulativa jedne države nešto dozvoljava onda moraju svi imati jednak tretman. Oni u ovom slučaju moraju ponuditi Tesli za otkup;
- da je TESLA nudio cijenu puno nižu nego što je bila na burzi u tom trenutku. Da su godinama radili na osnovu dozvole koju je izdao gradski organ uprave. Godine 2017. Ministarstvo je utvrdilo da grad nije nadležan za izdavanje takve dozvole. U tom periodu su tražili od Suda BiH zahtjev za pokretanje postupka utvrđivanja zakonitosti odluke Vijeća ministara. U periodu kada BCM nije radio, jer im je tada bio stopiran i otkup i prerada, da akumulatori ne bi stajali lagerovani oni su ponudeni za otkup društvu TESLA. To je bilo u prosincu ili siječnju, i u siječnju je otkupljeno oko 25 tona i trebao je biti otkupljen ostatak. Obaveza po odluci je bila da se svaki mjesec traži nova otkupna cijena i da se radi nova cijena. Ali do ožujka ili travnja nije se dešavalo ništa više po tom pitanju. TESLA nije otkupio dogovorenu količinu;
- da nije postojao nikakav ugovor, već da je komunikacija išla putem e-maila;
- da je točno da se može izvesti mimo Tesle, ali postoje ljudi koji samo skupljaju i moraju prodati Tesli po cijeni koja nije sukladna sa ovom odlukom. A mora se ponuditi samo prerađivaču ili izvesti, te da je ovdje poenta nepoštivanja odredbi odluke koja nameće određena pravila ponašanja;
- da je cijena prihvaćena ali za jedan dio, TESLA ih nije odbio. Dogovorili su jednu cijenu, ali po njoj nije kasnije realizirano. Po odluci svaki mjesec morate slati zahtjev da vam se dostavi ponuda za otkup i otkupnu cijenu tih akumulatora. Za jedan dio bila je prihvaćena cijena koja je bila mnogo ispod cijene za koju pretpostavljam da će biti potvrđena i za ostale zemlje EU, i to je jednostavno bilo primoravanje da se otkupi po toj određenoj cijeni.

Predstavnik Protivne strane je na usmenoj raspravi istakao sljedeće:

- da pored izvoza finalnog proizvoda a ne opasnog otpada, prave i nove akumulatora, a izvoze i gotovu sirovinu za druge proizvođače akumulatora. Također prodaju i za Pobjeda Technology Goražde za potrebe izrade municije;
- da se oni bave preradom od 2007. godine i kao takvi su jedina firma, te da u svim zemljama svijeta ako postoji prerada opasnog otpada unutar zemlje, on se ne izvozi, već se preradije u državi. Otpad se preradije i onda izvozi kao sirovina ili gotov proizvod. Njihova je obveza da plaćaju akumulatora sukladno cijenama u okruženju u Hrvatskoj, Sloveniji i slično, te da je

interesu Slovenaca primjera radi nije da mi imamo svoju prerađivačku industriju, već da uvezemo akumulatore nove, kada ih potrošimo, da ih vratimo u Sloveniju na preradu i tako da mi budemo samo potrošačko društvo koje će trošiti tuđu robu, umjesto da ima svoju preradu i proizvodnju. Zato Slovenci daju povoljniju cijenu Griosu, da bi ugušili ovu našu proizvodnju, tako da je najskuplji stari akumulator u svijetu u našoj zemlji. Ovdje je cijena 1,40 KM a npr. u Hrvatskoj 1 KM;

- da rade po najvišim standardima, dok firma Grioss samo se bavi izvozom starih akumulatora, dok firma BCM rastavlja akumulatore na ekološki neprihvatljiv način;
- da cijenu određuje berza, te da je njima osnovno da kada prodaju olovo, kada cijena pada na berzi onda neće niko da kupuje, a kada cijena raste svi kupuju jer ne znaju na koliko će otići, kao i da nekada na cijenu utiče i premija koju određuje berza.
- u BiH cijena treba da se formira po tome da sve topionice moraju imati sličnu ili istu ulaznu sirovinu, inpute. Ovdje je najskuplja ulazna otkupna cijena akumulatora, jer zemlje iz okruženja nama povećavaju cijenu otkupljujući od Griosa i BCM. Nama otkupna cijena treba biti onolika kolika je i u EU zemljama u okruženju, te da za razliku od ovih drugih firmi oni imaju velika ulaganja, preradu i proizvodnju po najvišim standardima, a oni samo otkupljuju i rastavljaju na način na koji je navedeno ranije;
- da BCM plaća na terenu kao i oni za otkup. Oni rastavljaju i rade odnosno radili su dok im inspekcija nije zabranila i oduzela dozvolu. Kada se to desilo oni su njima ponudili da otkupimo i naveli su da su imali mogućnost za veću cijenu nego što smo im nudili. Njima je veća cijena nego što je to cijena u bilo kojoj zemlji EU, ali manja cijena nego što bi postigli u nekoj topionici vani. Dakle zna se šta je zvanična cijena otkupa akumulatora i ta cijena se može dobiti u svako doba, putem državnih organa. Ali njima je bitna cijena koju mogu dobiti od jednog proizvođača, topionice vani, pa mogu i dogovoriti da im se daje ta cijena, da nama unište proizvodnju. Nama nije u interesu da odbijemo otkup jer nam trebaju sirovine, ne samo radi akumulatora nego i radi industrije naoružanja za koju obezbjeđuju sirovinu;
- da im je od strane BCM ponudeno oko 200 tona za otkup, te da su uputili dopis da će otkupiti od njih i avansno platiti, ali nisu mogli to otkupiti odjednom. Ponudili su da otkupljuju sukcesivno i da plaćaju sukladno sa cijenom kakva će biti na berzi. Niko ne radi otkup po količini većoj od 20 do 25 tona u jednom momentu. Dakle oni su otkupili jednu količinu, i namjeravali su otkupljivati dalje, ali BCM su to stopirali jer su tražili da se otkupi sve odmah;
- da BCM ne odgovara odluka VM BiH zato što se njom favorizira prerađivač, onako kako to rade u svim zemljama EU, te da su oni poslali kamion da otkupe ostatak, ali nisu im dali robu.

Tijekom usmene rasprave je zabilježeno na Zapisnik (akt broj UP-05-26-2-007-77/18), da je Konkurencijsko vijeće naložilo i podnositelju zahtjeva i protivnoj strani da se u roku od osam dana dostave dokazi o visini ovih cijena u okruženju u datom periodu (Hrvatska i Slovenija), te kolika je bila cijena u zemljama okruženja Europske Unije, te Podnositelj zahtjeva je naveo da će se dodatno izjasniti pismeno.

U svezi sa naprijed navedenim, Podnositelj zahtjeva je dostavio podnesak zaprimljen pod brojem UP-05-26-2-007-75/18 dana 05.10.2018. godine i podnesak broj UP-05-26-2-007-76/18 dana 08.10.2018. godine kojim se dodatno izjašnjavaju, odgovor Ministarstva spoljne trgovine i ekonomskih odnosa broj 08-3-50-1649-18/15 od 30.08.2017. godine (na temelju dopisa Ministarstva za prostorno uređenje, građevinarstvo i ekologiju RS) i dostavljaju pregleda otkupnih cijena akumulatora.

Konkurencijsko vijeće je aktom broj UP-05-26-2-007-78/18 od dana 10.10.2018. godine zatražilo pojašnjenje od Podnositelja zahtjeva, koji su isti i dostavili aktom zaprimljenim pod brojem UP-05-26-2-007-81/18 dana 22.10.2018. godine.

Gospodarski subjekat TESLA je dostavio tražene podatke dopisom zaprimljenim pod brojem UP-05-26-2-007-82/18 dana 22.10.2018. godine.

5. Prikupljanje podataka od trećih osoba

Tijekom postupka radi utvrđivanja svih relevantnih činjenica u smislu odredbe članka 35. stavak (1) točka a) i c) Zakona, Konkurencijsko vijeće je prikupljalo podatke i dokumentaciju i od drugih institucija i gospodarskih subjekata koji nisu stranke u postupku.

Konkurencijsko vijeće je tako dana 22.05.2018. godine uputilo akte broj UP-05-26-2-007-14/18 Republičkom zavodu za statistiku RS, broj UP-05-26-2-007-15/18, Federalnom zavodu za statistiku, broj UP-05-26-2-007-16/18 Agenciji za statistiku BiH, broj UP-05-26-2-007-17/18 kojim su traženi podaci o ukupnoj količini (kg) i novčanoj vrijednosti (KM) otkupljenih i prodanih akumulatora (olovnih) za 2017. godinu kao i podatci o gospodarskim subjektima registriranim za trgovinu na veliko otpadom i ostacima (otkup i prodaja akumulatora).

Također, Konkurencijsko vijeće je dana 22.05.2018. godine uputilo akte broj UP-05-26-2-007-17/18 Ministarstvu za prostorno uređenje, građevinarstvo i ekologiju RS, broj UP-05-26-2-007-18/18, Federalnom ministarstvu okoliša i turizma, broj UP-05-26-2-007-19/18 Vanjsko trgovinskoj komori BiH i dana 07.06.2018. godine akt broj UP-05-26-2-007-27/18 Odjeljenju za prostorno planiranje i imovinsko pravne poslove Vladi Brčko Distrikta kojim su traženi podatci o gospodarskim subjektima registriranim za trgovinu na veliko otpadom i ostacima (otkup i prodaja akumulatora).

U odnosu na naprijed upućene zahtjeve, Federalni zavod za statistiku je dostavio odgovor zaprimljen pod brojem UP-05-26-2-007-23/18 od dana 01.06.2018. godine kojim nas obavještavaju da ne raspolazu podacima o otkupu i prodaji akumulatora, te nam dostavljaju podatke o gospodarskim subjektima koji su po pretežitoj djelatnosti prema Klasifikaciji djelatnosti razvrstani u razred 46.77 - Trgovina na veliko ostacima i otpacima.

Agencija za statistiku BiH je dostavila odgovor zaprimljen pod brojem UP-05-26-2-007-31/18 od dana 13.06.2018. godine kojim dostavljaju podatke o proizvedenoj, isporučenoj količini i vrijednosti prodaje pod šifrom 27.2 baterije i akumulatori - agregirani podaci, te da po pretežitoj djelatnosti prema Klasifikaciji djelatnosti razvrstani u razred 46.77 - Trgovina na veliko ostacima i otpacima da ukupan broj aktivnih gospodarskih subjekata i poduzetnika u 12. mjesecu 2017. godine je bio 78.

Vanjskotrgovinska komora BiH je dostavila odgovor zaprimljen pod brojem UP-05-26-2-007-22/18 od dana 31.05.2018. godine kojim nas obavještavaju da s obzirom da ne postoji precizna šifra prema Klasifikaciji djelatnosti 2010. za djelatnost reciklaže, otkupa i prodaje akumulatora dostavljaju podatke o gospodarskim subjektima koji se bave reciklažnom djelatnošću bez kriterija o kojoj vrsti otpada se radi.

Federalno ministarstvo okoliša i turizma je dostavilo odgovor zaprimljen pod brojem UP-05-26-2-007-20/18 od dana 28.05.2018. godine kojim dostavlja podatke o gospodarskim

subjektima kojima su izdane okolišne dozvole a bave se zbrinjavanjem otpada (uključujući olovne akumulatore), te spisak gospodarskih subjekata u FBiH koje se bave izvozom opasnog otpada, kao i podatak da djelatnost izvoza olovnih akumulatora za Federaciju BiH obavlja gospodarski subjekat Grioss d.o.o. Grude. (u toku je postupak izdavanja Rješenja o suglasnosti za izvoz opasnog otpada za gospodarski subjekat Modernizacija d.o.o. Gradačac).

Ministarstvo za prostorno uređenje, građevinarstvo i ekologiju RS je dostavilo odgovor zaprimljen pod brojem UP-05-26-2-007-24/18 od dana 04.06.2018. godine kojim dostavljaju podatke o gospodarskim subjektima kojima su izdane ekološke dozvole, kao i podatke o gospodarskim subjektima kojima su izdate dozvole za upravljanje otpadom, a bave se skladištenjem i reciklažom olovnih akumulatora, kao i da od stupanja na snagu Odluke o uslovima prekograničnog prometa opasnog otpada u skladu s Konvencijom o kontroli prekograničnog kretanja opasnih otpada i njihovom zbrinjavanju, nisu izdali nijednu dozvolu za izvoz olovnih baterija (akumulatora), iako je bilo podnesenih zahtjeva za izvoz takve vrste otpada.

Odjeljenje za prostorno planiranje i imovinsko pravne poslove Vlade Brčko Distrikta je dostavilo odgovor zaprimljen pod brojem UP-05-26-2-007-41/18 od dana 19.06.2018. godine kojim dostavljaju podatke o gospodarskim subjektima kojima su izdane ekološke dozvole, a bave se skladištenjem i reciklažom olovnih akumulatora, te da nisu nikada izdali nijednu dozvolu za izvoz navedene vrste opasnog otpada odnosno iskorištenih olovnih akumulatora.

Na temelju dobijenih podataka nadležnih ministarstava RS i FBiH, kao i nadležnog odjela Vlade Brčko Distrikta, Konkurencijsko vijeće je dana 07.06.2018. godine dopisom broj UP-05-26-2-007-29/18 (i broj UP-05-26-2-007-52/18 i broj UP-05-26-2-007-53/18 od 03.07.2018. godine) uputilo zahtjev gospodarskim subjektima koji se između ostalog bave otkupom i prodajom starih akumulatora da dostave podatke o otkupu i prodaji starih akumulatora za 2017. godinu, kao i podatke o načinu formiranja cijena prilikom otkupa odnosno prodaje istih.

U svezi navedenog dostavljeni su slijedeći podatci: Institut za građevinarstvo Banja Luka aktom zaprimljenim pod brojem UP-05-26-2-007-29/18 od 11.06.2018. godine nas je obavijestio da se ne bavi otkupom i prodajom akumulatora, gospodarski subjekat C.I.B.O.S d.o.o. Ilijaš aktom zaprimljenim pod brojem UP-05-26-2-007-30/18 od 11.06.2018. godine dostavio je tražene podatke, gospodarski subjekt Kemis BH d.o.o. Lukavac aktom zaprimljenim pod brojem UP-05-26-2-007-31/18 od 14.06.2018. godine nas je obavijestio da se ne bavi otkupom i prodajom akumulatora, gospodarski subjekt Kemokop d.o.o. Modriča aktom zaprimljenim pod brojem UP-05-26-2-007-32/18 od 14.06.2018. godine nas je obavijestio da se ne bavi otkupom i prodajom akumulatora, Eko Sirovina s.p. Kotor Varoš aktom zaprimljenim pod brojem UP-05-26-2-007-33/18 od 14.06.2018. godine dostavio je tražene podatke, gospodarski subjekt Kemokop d.o.o. Tuzla aktom zaprimljenim pod brojem UP-05-26-2-007-34/18 od 14.06.2018. godine nas je obavijestio da se ne bavi otkupom i prodajom akumulatora, gospodarski subjekt Instal - Komerc d.o.o. Prijedor aktom zaprimljenim pod brojem UP-05-26-2-007-35/18 od 19.06.2018. godine dostavio je tražene podatke te navode da na otkupne cijene utiču cijene koje imaju konkurenti, gospodarski subjekt Grioss d.o.o. Grude aktom zaprimljenim pod brojem UP-05-26-2-007-36/18 od 19.06.2018. godine dostavio je tražene podatke, gospodarski subjekt Green Tank d.o.o. Gradiška aktom zaprimljenim pod brojem UP-05-26-2-007-37/18 od 19.06.2018. godine nas je obavijestio da se ne bavi otkupom i prodajom akumulatora, gospodarski subjekt Reciklon d.o.o. Sarajevo aktom zaprimljenim pod brojem UP-05-26-2-007-38/18 od 19.06.2018. godine nas je obavijestio da se ne bavi otkupom i

prodajom akumulatora, gospodarski subjekt Sekundarac d.o.o. Gradiška aktom zaprimljenim pod brojem UP-05-26-2-007-39/18 od 19.06.2018. godine dostavio je tražene podatke te da se cijene otkupa formiraju slobodno i samostalno na osnovu informacija dobijenih sa tržišta, gospodarski subjekt Vamal d.o.o. Laktaši aktom zaprimljenim pod brojem UP-05-26-2-007-40/18 od 19.06.2018. godine dostavio je tražene podatke, gospodarski subjekt Bonzo d.o.o. Gračanica aktom zaprimljenim pod brojem UP-05-26-2-007-43/18 od 19.06.2018. godine dostavio je tražene podatke i naveo da su cijene formirali na osnovu cijena na tržištu sekundarnih sirovina, gospodarski subjekt Aida Commerce d.o.o. Sarajevo aktom zaprimljenim pod brojem UP-05-26-2-007-44/18 od 19.06.2018. godine i aktom broj UP-05-26-2-007-65/18 od 13.07.2018. godine dostavio je tražene podatke i naveo da su cijene formirali na osnovu ponude i potražnje na tržištu tih proizvoda, da cijene formiraju za cijelu godinu, što znači da se cijene ne korigiraju svaki mjesec, već samo u slučaju potrebe, gospodarski subjekt Sladaboni d.o.o. Banja Luka aktom zaprimljenim pod brojem UP-05-26-2-007-45/18 od 20.06.2018. godine i aktom broj UP-05-26-2-007-63/18 od 16.07.2018. godine dostavio je tražene podatke i naveo da su cijene formirali na osnovu dnevne cijene olova na svjetskoj berzi, trenutnog stanja na tržištu BiH, te cijene koju formiraju konkurenti, gospodarski subjekt Lucius d.o.o. Vitez aktom zaprimljenim pod brojem UP-05-26-2-007-46/18 od 20.06.2018. godine dostavio je tražene podatke, gospodarski subjekt Nova vrijednost d.o.o. Banja Luka aktom zaprimljenim pod brojem UP-05-26-2-007-47/18 od 22.06.2018. godine dostavio je tražene podatke i naveo da cijene formirao slobodno na temelju dogovora koji postigne, gospodarski subjekt Milić MiH d.o.o. Bijeljina aktom zaprimljenim pod brojem UP-05-26-2-007-48/18 od 25.06.2018. godine dostavio je tražene podatke, gospodarski subjekt VIN-PEX & CO Brestovsko bb, Kiseljak aktom zaprimljenim pod brojem UP-05-26-2-007-49/18 od 25.06.2018. godine nas je obavijestio da se ne bavi otkupom i prodajom akumulatora, gospodarski subjekt Milkus d.o.o. Pale aktom zaprimljenim pod brojem UP-05-26-2-007-55/18 od 05.07.2018. godine nas je obavijestio da nisu vršili otkup i prodaju akumulatora, gospodarski subjekt Delta Petrol d.o.o. Kakanj aktom zaprimljenim pod brojem UP-05-26-2-007-56/18 od 06.07.2018. godine nas je obavijestio da nisu vršili otkup i prodaju akumulatora, gospodarski subjekt Sirovina metal d.o.o. Bugojno aktima broj UP-05-26-2-007-58/18 od 09.07.2018. godine i broj UP-05-26-2-007-62/18 od 11.07.2018. godine dostavio je tražene podatke, Z Husić d.o.o. Bišće polje bb, Mostar aktom zaprimljenim pod brojem UP-05-26-2-007-61/18 od 10.07.2018. godine nas je obavijestio da se nalazi u stečaju i gospodarski subjekt Prizma Komerc d.o.o. Banja Luka aktom zaprimljenim pod brojem UP-05-26-2-007-64/18 od 13.07.2018. godine dostavio je tražene podatke.

Također, Konkurencijsko vijeće je uputilo dopis broj UP-05-26-2-007-69/18 dana 19.07.2018. godine gospodarskom subjektu Grioss d.o.o. Grude, s obzirom da se bavi izvozom opasnog otpada (olovnih akumulatora) da dostavi informaciju da li se bavi otkupljivanjem na području cijele BiH, kao i pregled cijena otkupa po mjesecima za 2017. godinu, te gospodarski subjekt Grioss d.o.o. Grude je dostavio odgovor zaprimljen pod brojem UP-05-26-2-007-72/18 dana 27.07.2018. godine kojim navode da se bave izvozom navedenog, da otkupljuju na području cijele BiH, te dostavljaju pregled cijena otkupa.

Konkurencijsko vijeće je dopisom broj UP-05-26-2-007-79/18 od 10.10.2018. godine, i dopisom broj UP-05-26-2-007-83/18 od 25.10.2018. godine, zatražio od Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH listu registriranih i ovlaštenih subjekata koji raspolažu sa kapacitetima za tretman ili odlaganje opasnog otpada na ekološki prihvatljiv način u Bosni i Hercegovini, te su dostavili odgovor zaprimljen pod brojem UP-

05-26-2-007-84/18 od 29.10.2018. godine, kojim su obavještavaju da ovlaštene gospodarski subjekti koji raspolazu kapacitetima za tretman i odlaganje opasnog otpada (olovni akumulatori i olovne legure) na ekološki prihvatljiv način su gospodarski subjekti BCM (Rješenje o izdatoj ekološkoj dozvoli izdato od strane Ministarstva za prostorno uređenje, građevinarstvo i ekologiju RS) i TESLA (ekološka dozvola izdata od strane Odjeljenja za prostorno planiranje i imovinsko pravne poslove Vlade Brčko Distrikta). Međutim, u navedenom dopisu navode, da sukladno svojim nadležnostima, točne i ažurirane podatke o registrovanim gospodarskim subjektima koji raspolazu kapacitetima za tretman ili odlaganje opasnog otpada, imaju nadležna entitetska ministarstva i nadležni organ Brčko Distrikta.

6. Mjerodavno tržište

Sukladno članku 3. Zakona i čl. 4. i 5. Odluke o utvrđivanju mjerodavnog tržišta mjerodavno tržište se određuje kao tržište određenih proizvoda koji su predmet obavljanja djelatnosti gospodarskih subjekata na određenom geografskom području.

Prema odredbi članka 4. Odluke o utvrđivanju mjerodavnog tržišta, mjerodavno tržište proizvoda obuhvata sve proizvode koje potrošači i/ili korisnici smatraju međusobno zamjenjivim, pod prihvatljivim uvjetima, imajući u vidu posebno njihove bitne značajke, kvalitetu, uobičajenu namjenu, način uporabe, uvjete prodaje i cijene.

Prema odredbi članka 5. Odluke o utvrđivanju mjerodavnog tržišta, mjerodavno zemljopisno tržište obuhvata cjelokupnu ili značajan dio teritorija Bosne i Hercegovine na kojem gospodarski subjekti djeluju u prodaji i/ili kupovini mjerodavnog proizvoda pod jednakim ili dovoljno ujednačenim uvjetima i koji to tržište bitno razlikuju od uvjeta konkurencije na susjednim zemljopisnim tržištima.

Imajući u vidu činjenicu da se gospodarski subjekt BCM bavi otkupom akumulatora i zatim njihovom prodajom (olovne ploče i olovne baterije), dok gospodarski subjekt TESLA otkupljuje akumulatore u svrhu njihovog prerađivanja u finalni proizvod (olovo ili olovnu leguru), Konkurencijsko vijeće je u predmetnom postupku odredilo dva međusobno povezana tržišta i to:

- tržište otkupa akumulatora i
- tržište prerade akumulatora.

U konkretnom slučaju mjerodavno zemljopisno tržište je Bosna i Hercegovina jer stranke u postupku djeluju ili imaju mogućnost da djeluju u prodaji ili kupovini mjerodavnog proizvoda na cijelom teritoriju Bosne i Hercegovine.

U smislu navedenog, Konkurencijsko vijeće je za mjerodavno tržište predmetnog postupka utvrdilo tržište otkupa akumulatora i tržište prerade akumulatora na teritoriju Bosne i Hercegovine.

6.1. Analiza mjerodavnog tržišta

6.1.1. Analiza tržišta otkupa akumulatora

Pregled tržišnog udjela gospodarskih subjekata BCM i TESLA na mjerodavnom tržištu otkupa akumulatora na teritoriju Bosne i Hercegovine na temelju podataka dostavljenih od strane Podnosioca zahtjeva, Tesle i od strane pojedinačnih gospodarskih subjekata (koji se bave istom djelatnošću) u 2017. godini:

Tablica 1.

R.br	Naziv gospodarskog subjekta	OTKUP		
		količina (kg)	vrijednost (KM)	Tržišni udjel (%)
1.	Grioss d.o.o. Grude	4.526.809,00	(..)**	39,81
2.	BCM d.o.o. Banja Luka	4.083.836,00	(..)**	35,92
3.	C.I.B.O.S d.o.o. Ilijaš ¹	(..)**	(..)**	11,03
4.	TESLA d.d. Brčko*	646.000,00	(..)**	5,68
5.	Sladaboni d.o.o. Banja Luka	580.831,67	(..)**	5,11

¹ podaci predstavljaju poslovnu tajnu privrednog subjekta C.I.B.O.S. d.o.o. Ilijaš

6.	Instalo Komerc d.o.o. Prijedor	82.311,30	(..)**	0,72
7.	Prizma Komerc d.o.o. Banja Luka	76.836,00	(..)**	0,68
8.	Sirovina Metal d.o.o. Bugojno	46.200,00	(..)**	0,41
9.	AIDA COMMERCE d.o.o. Sarajevo	25.626,00	(..)**	0,23
10.	Sekundarac d.o.o. Gradiška	21.157,00	(..)**	0,19
11.	Nova Vrijednost Banja Luka	18.528,00	(..)**	0,16
12.	MILIĆ MIX d.o.o. Bijeljina	4.067,50	(..)**	0,04
13.	Bonzo d.o.o. Gračanica	3.347,00	(..)**	0,03
14.	EKO Sirovina Gračanica	-	(..)**	-
15.	VAMAL Grupa d.o.o. Laktaši	786,50	(..)**	0,01
16.	LUCIUS d.o.o. Vitez	31,00	(..)**	0,00
Prosječni tržišni udio (Σ 1 do 17)		11.370.254,77	(..)**	-

Podatci prikupljeni od strane Konkurencijskog savjeta

* TESLA je dostavio podatke o otkupu u 2017. godini u koju su uključeni podatci ML Metali i sva otkupljena roba je prerađena i izvoze je kao finalni proizvod - olovnu leguru

** tržišni udjel gospodarskih subjekata na tržištu otkupa akumulatora je izračunato u odnosu na količinu otkupljenih akumulatora, zbog promjenjivosti cijena u tijeku godine

Na temelju dostavljenih podataka, najveći otkupljivač akumulatora u 2017. godini je bio gospodarski subjekt Grioss d.o.o. Grude sa 39,81% udjela, zatim BCM sa 35,92%, C.I.B.O.S sa 11,03%, dok je TESLA imao 5,68% udjela.

6.1.2. Analiza tržišta prerade akumulatora

Prema dostupnim podacima, kao i prema izjavama predstavnika gospodarskog subjekta TESLA, jedini prerađivač na teritoriju Bosne i Hercegovine olovnog otpada iz akumulatora je gospodarski subjekt TESLA, te je nesporno da ima vladajući položaj na navedenom tržištu.

U 2017. godini gospodarski subjekt TESLA je preradio i prodao 323.000,00 kg olovnih legura u vrijednosti (..)** KM.

6.1.3. Analiza otkupnih cijena akumulatora

Pregled prosječnih otkupnih cijena akumulatora gospodarskih subjekata TESLA, BCM i Grioss u odnosu na prosječnu LME cijenu u 2017. godini

Tablica 2.

	2017. godina						
	Prosječna LME cijena iz prethodnog mjeseca/t*	BCM		TESLA**		Grioss***	
		Prosječna otkupna cijena/t	% od LME	Prosječna otkupna cijena/t	% od LME	Prosječna otkupna cijena/t	% od LME
Siječanj				1.647,00	40,00	1.551,97	
Februar	4.117,18	1.700,00	41,29	1.665,00	39,00	1.667,07	40,49
Mart	4.267,56	1.700,00	39,84	1.626,00	39,00	1.693,25	39,68
April	4.167,25	1.700,00	40,79	1.588,00	39,00	1.624,61	38,99
Maj	4.069,03	1.700,00	41,78	1.510,00	40,00	1.517,63	37,30
Jun	3.771,88	1.500,00	39,77	1.486,00	40,00	1.343,88	35,63
Juli	3.711,11	1.500,00	40,42	1.540,00	40,00	1.378,28	37,14
August	3.849,95	1.700,00	44,16	1.600,00	41,00	1.438,33	37,36
Septembar	3.904,70	1.700,00	43,54	1.640,00	42,00	1.541,18	39,47
Oktoibar	3.900,78	1.750,00	44,86	1.751,00	42,00	1.526,05	39,12
Novembar	4.168,27	1.750,00	41,98	1.725,00	42,00	1.671,48	40,10
Decembar	4.104,60	1.750,00	42,64	1.700,00	41,00	1.671,02	40,71

* podatke o prosječnoj LME cijeni, te otkupnim cijenama za akumulatore u 2017. godini za gospodarski subjekt BCM dostavljeni od strane BCM-a

** gospodarski subjekt TESLA je dostavio podatke o prosječnim cijenama otkupa (+PDV), te podatke o % od LME cijene

*** gospodarski subjekt Grioss d.o.o. Grude je dostavio podatke o svojim otkupnim cijenama akumulatora za 2017. godinu na osnovu kojeg je izračunat % od LME cijene (koji je dostavljen od BCM) za Grioss

Na temelju dostavljenih podataka, uočljivo je da prosječna otkupna cijena akumulatora u 2017. godini u odnosu na prosječnu LME cijenu se mijenjala i nije bila u istom procentu od LME cijene, odnosno svaki gospodarski subjekt je formirao cijenu u određenom procentu.

Gospodarski subjekt TESLA je formirao otkupnu cijenu akumulatora koja se kretala u rasponu od 39,00% do 42,00%, gospodarski subjekt BCM je formirao cijenu koja se kretala u rasponu od 40% do 45%, dok je gospodarski subjekt Grioss formirao cijenu koja se kretala u rasponu 35,63% do 40,71%.

Prema dostavljenim podacima gospodarskog subjekta TESLA za period siječanj - svibanj 2018. godine cijene otkupa akumulatora (u odnosu na LME cijenu) gospodarskog subjekta TESLA i prosječne cijene otkupa u zemljama EU (Hrvatska i Slovenija) su bile sljedeće:

Tablica 3.

	2018. godina	2018. godina	2018. godina
	Prosječna otkupna cijena/t - TESLA	Prosječna otkupna cijena/t - zemlja EU*	Prosječna otkupna cijena/t - zemlja EU**
Siječanj	41-42%	33-39%	33-39%
Februar	41-42%	33-39%	33-39%
Mart	41-42%	33-39%	33-39%
April	37-38%	33-38%	33-38%
Maj	41-42%	33-39%	33-39%

* Hrvatska

** Slovenija (Zapisnikom o usmenoj raspravi broj UP-05-26-2-007-77/18 konstatovano je da se dostave otkupne cijene u danom periodu za Hrvatsku i Sloveniju)

Gospodarski subjekt BCM je dostavio podatke koji se odnose na prosječne cijene otkupa akumulatora u 2018. godini u periodu siječanj - svibanj, koji su dobijeni od gospodarskog subjekta Blancomet LTD, Velika Britanija, društva koje je uključeno u otkup istih i cijene su se kretale u siječnju 928,23 eur/t, veljača 916,30 eur/t, ožujak 860,88 eur/t, travanj 859,97 eur/t i u svibanj 877,80 eur/t. Navedene prosječne cijene otkupa su u navedenom periodu bile i u Škotskoj.

Dostavljeni su i podatci od strane BCM-a koji se odnose na prosječne cijene otkupa akumulatora u 2018. godini u periodu siječanj - svibanj u V. Britaniji, i cijene su se kretale u siječnju 922,57 eur/t, veljača 904,98 eur/t, ožujak 866,55 eur/t, travanj 865,70 eur/t i u svibnju 866,40 eur/t.

Gospodarski subjekt BCM je dostavio i podatke koji se odnose na prosječne cijene otkupa akumulatora u 2018. godini u periodu siječanj - svibanj, koji su dobijeni od gospodarskog subjekta Giglio Srl, R. Italija, društva koje je uključeno u otkup istih i cijene su se kretale u siječnju 930,00 eur/t, veljača 920,00 eur/t, ožujak 855,00 eur/t, travanj 850,00 eur/t i u svibanj 870,00 eur/t.

Navedene cijene - ponude iz Italije i Engleske su od otkupljivača, dok je ponuda iz Škotske od strane prerađivača.

Također, od strane BCM dostavljeni su podatci, koji se odnose na ponudu gospodarskog subjekta Omega Blanco Limited, Honk Kong, R. Kina koji u svojstvu trgovačkog zastupnika u periodu siječanj-svibanj 2018. godine nudi cijenu otkupa iskorištenih akumulatorskih ploča u visini od 63% LME promptne cijene sa mjestom isporuke u R. Češkoj odnosno 57% LME prosjeka za prethodni mjesec od datuma transporta sa mjestom isporuke u Grčkoj, koju s obzirom da je riječ o gospodarskom subjektu registriranom u R. Kini, nismo uzeli u razmatranje kao referentan podatak.

7. Vladajući položaj

Članak 9. stavak (1) Zakona propisuje da gospodarski subjekt ima vladajući položaj na mjerodavnom tržištu roba ili usluga, ako se zbog svoje tržišne snage može ponašati u značajnoj mjeri neovisno od stvarnih ili mogućih konkurenata, kupaca, potrošača ili dobavljača, takođe uzimajući u obzir udjel tog gospodarskog subjekta na tržištu, udjel koje na tom tržištu imaju njegovi konkurenti, kao i pravne i druge zapreke za ulazak drugih gospodarskih subjekata na tržište.

Članak 9. stavak (2) Zakona pretpostavlja da gospodarski subjekt ima vladajući položaj na tržištu roba ili usluga ako na mjerodavnom tržištu ima udjel veći od 40,0%.

Članak 2. Odluke o definiranju kategorije vladajućeg položaja dalje razrađuje pojam vladajućeg položaja, te određuje da gospodarski subjekt na mjerodavnom tržištu proizvoda ili usluga ima vladajući položaj, kada se zbog svoje tržišne snage može ponašati i djelovati u značajnoj mjeri neovisno od stvarnih ili mogućih konkurenata, kupaca, potrošača ili dobavljača, i na taj način ograničava ili sprječava učinkovitu konkurenciju.

Konkurencijsko vijeće je tijekom provođenja postupka utvrdilo da gospodarski subjekt TESLA na mjerodavnom tržištu otkupa akumulatora u 2017. godini ima 5,68%, odnosno da nema vladajući položaj u smislu članka 9. stavak (2) Zakona.

Međutim, gospodarski subjekt TESLA kao jedini prerađivač akumulatora u BiH, na mjerodavnom tržištu prerade akumulatora ima tržišni udjel od 100%, te samim time ima vladajući položaj na tržištu u smislu članka 9. stavak (2) Zakona.

8. Utvrđeno činjenično stanje i ocjena dokaza

Konkurencijsko vijeće je u postupku utvrđivanja postojanja zlouporabe vladajućeg položaja iz članka 10. stavak 2. točka a) i b), na neosporan način utvrdilo sljedeće činjenice:

- da gospodarski subjekti BCM i TESLA djeluju na tržištu otkupa akumulatora na teritoriju Bosne i Hercegovine;
- da se gospodarski subjekt TESLA pored otkupa akumulatora, bavi i preradom starih i proizvodnjom novih akumulatora u BiH, odnosno preradom starih akumulatora proizvodi leguru i rafinirano olovo i da je kao takav jedini prerađivač na teritoriju BiH;
- da je gospodarski subjekt BCM do donošenja rješenja Ministarstva za prostorno uređenje, građevinarstvo i ekologiju RS broj 15.04-96-122/17 od 25.12.2017. godine, kojim je ukinuto rješenje o ekološkoj dozvoli, vršilo izvoz ovog otpada u treće zemlje;
- da je gospodarskom subjektu BCM Rješenjem broj 15.04-96-32/18 od 21.05.2018. godine izdana ponovno ekološka dozvola od strane Ministarstva za prostorno uređenje, građevinarstvo i ekologiju RS za postrojenje za skladištenje i fizički tretman olovnih baterija/akumulatora;
- da je oduzimanjem ekološke dozvole, BCM kao vlasnik opasnog otpada bio u obvezi da opasni otpad ponudi ovlaštenom subjektu u BiH u skladu sa Odlukom o uvjetima prekograničnog prometa opasnog otpada sukladno s Konvencijom o kontroli prekograničnog kretanja opasnih otpada i njihovom zbrinjavanju ("Službeni glasnik BiH", broj 83/16);
- da je člankom 4. stavak 1) Odluke o uvjetima prekograničnog prometa opasnog otpada propisano da ukoliko u Bosni i Hercegovini postoji registriran i ovlašten subjekt koji raspolaže s kapacitetima za tretman ili odlaganje otpada na ekološki prihvatljiv način, vlasnik opasnog otpada, uključujući olovne akumulatore i olovne legure, je dužan isti ponuditi na otkup registriranom i ovlaštenom subjektu koji raspolaže s kapacitetima za tretman ili odlaganje otpada na ekološki prihvatljiv način;
- da je člankom 4. stavak 2) iste Odluke propisano da cijena otkupa iz stava (1) ovog člana, ne može biti niža od prosječne cijene za tu vrstu otpada na Europskoj burzi iz prethodnog mjeseca, odnosno od cijene koju drugi prerađivači plaćaju u zemljama Europske unije u vrijeme kada se otkup vrši;

- da je člankom 4. stavak 3) iste Odluke propisano da ukoliko subjekt registriran za tretman i odlaganje otpada, odbije izvršiti otkup opasnog otpada po cijeni iz stavka (2) ovog članka, a vlasnik opasnog otpada ne pristaje na nižu cijenu otkupa, ovlaštene institucije će vlasniku opasnog otpada, na njegov zahtjev izdati dozvolu za izvoz neotkupljenog opasnog otpada, uključujući olovne akumulatore i olovne legure, ukoliko su ispunjeni drugi uslovi propisani odredbama Bazelske konvencije, kao i važećim zakonskim i podzakonskim propisima u oblasti upravljanja otpadom;
- da je dopisom od 11.01.2017. godine, gospodarski subjekt TESLA pozvao na poslovnu suradnju gospodarski subjekt BCM (putem punomoćnika), te da nisu dostavljeni dokazi da je BCM prihvatio pomenutu poslovnu suradnju;
- da je gospodarski subjekt BCM putem e-maila dana 02.02.2018. godine ponudio gospodarskom subjektu TESLA da otkupi 25 t starih akumulatora, te je isti otkupio navedenu količinu po cijeni od 1700,00 KM/t (račun broj 82100802/18 od 27.02.2018. godine);
- da je BCM putem e-maila dana 07.02.2018. godine ponudio otkup i preostalih 155 tona starih akumulatora, te da je gospodarski subjekt TESLA odgovorio da je došlo da pada cijena olova na burzi, te preostalih 155 tona nisu bili u mogućnosti preuzeti zbog smanjene potražnje olova;
- da je gospodarski subjekt BCM putem e-maila dana 02.03.2018. godine tražio od gospodarskog subjekta TESLA da dostavi cijene otkupa za otpadne olovne baterije i olovne ploče iz baterija, te da u ožujku mjesecu 2018. godine ponuda gospodarskog subjekta TESLA za otkup je bila 39% od dnevnog LME, te da je gospodarski subjekt BCM ponudio 155 t po cijeni od 1500,00 KM/t koju je definirao TESLA, te da je TESLA obavijestio BCM da će otkup ponuđene količine izvršiti kad se stanje na burzi stabilizuje;
- da u dopisu gospodarskog subjekta TESLA upućenom gospodarskom subjektu BCM dana 12.03.2018. godine, se pozivaju na Odluku Vijeća ministara, te navode da je ponuda BCM-a za otkup 180 t došla u momentu kada i drugi redovni sakupljači imaju određene količine, te zbog toga su preuzeli 25 t, te da zbog stanja na tržištu olova uzima se prosjek LME zadnjih 7 dana, a ne prosjek iz prethodnog mjeseca, što je nepovoljno i za sakupljače i za prerađivače;
- da se veliki broj gospodarskih subjekata na teritoriju BiH bavi otkupom i prodajom akumulatora kao primarnom ili sekundarnom djelatnošću;
- da prema dostavljenim podacima gospodarskih subjekata koji se bave otkupom akumulatora, vidljivo je da se cijene otkupa akumulatora formiraju individualno i slobodno, u ovisnosti od kretanja na tržištu odnosno ponude i potražnje, cijena koju nude konkurenti, te da neki gospodarski subjekti formiraju cijene za cijelu godinu unaprijed uz mogućnost korekcije, a neki na mjesečnom nivou u odnosu na cijenu olova na svjetskim tržištima;
- da se na Londonskoj burzi određuju tržišni uvjeti kupoprodaje metala i otpada i da na osnovu te cijene kupci koji kupuju od BCM olovne komponente akumulatora nude cijenu koju mogu da plate, pa na osnovu te cijene koju BCM dobije za olovne komponente određuje cijenu koju može da ponudi za otkup starih akumulatora u BiH (naravno u izračun ove cijene se moraju uračunati i svi zavisni troškovi, radna snaga, transport i slično);
- da TESLA svoju cijenu koju nudi za otkup starih akumulatora određuje u zavisnosti od potražnje na burzi, te u vremenu kad je potražnja veća, kupci plaćaju i premiju preko LME, tako da je i cijena starih akumulatora veća. Potražnja olova u periodu od kolovoza do siječnja je veća, zato što proizvođači novih akumulatora tada rade u punom kapacitetu, te od siječnja do srpnja potražnja je manja i manja je cijena, jer nema premije;
- da Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa u svom odgovoru broj 08-3-50-164918/15 od 30.08.2017. godine Ministarstvu za prostorno uređenje, građevinarstvo i ekologiju RS, između ostalog navodi da u svezi sa člankom 4. stavak (2) Odluke, prerađivač je dužan pismenim putem vlasniku opasnog otpada ponuditi ukupnu cijenu za opasni otpad koji mu je u specificiranoj vrsti i količini ponuđena na otkup, a koju iskazuje u odgovarajućem procentu u odnosu na cijenu LME. Tako iskazanu ukupnu cijenu otkupa domaći prerađivač opasnog otpada je dužan na odgovarajući način obrazložiti po stavkama što naročito uključuje cijenu LME (uz dokaz o istoj), prosjek iskorištenja te vrste otpada u BiH, troškove transporta, tretmana, odnosno prerade na ekološki prihvatljiv način, kao i troškove povezane s tim, dobit, te ostale elemente na kojima je zasnovana ukupna cijena otkupa opasnog otpada koju nudi vlasniku opasnog otpada kao fer i korektnu cijenu otkupa opasnog otpada, što uključuje i podatke o cijenama koje drugi prerađivači plaćaju u zemljama EU. Pored ovih elemenata na osnovu kojih je određena cijena otkupa, ponuda domaćeg prerađivača će sadržavati podatke o vrsti i količini otpada, postupke odlaganja/zbrinjavanja otpada, razdoblje u kojem bi ugovor bio realiziran ukoliko ponuda bude prihvaćena, isporuku (način pakovanja), te rok za plaćanje cijene određene na naprijed navedeni način;
- nadalje u dopisu Ministarstva se navodi da ukoliko, vlasnik opasnog otpada smatra da domaći prerađivač cijenu otkupa nije odredio sukladno članku 4. stavak (2) Odluke, može podnijeti zahtjev za izdavanje dozvole za izvoz opasnog otpada, u formi i proceduri koju odredi nadležna entitetska institucija uz odgovarajuće dokaze na okolnost da je ponuđena cijena otkupa niža od cijene određene sukladno članku 4. stavak (2) Odluke, kao i izjavu da ne pristaje na tu nižu cijenu;
- da kao dokaz na naprijed navedenu okolnost, vlasnik opasnog otpada je dužan ovlaštenoj instituciji dostaviti, najmanje dvije originalne ponude, ovlaštenih prerađivača opasnog otpada iz zemalja članica EU, koje moraju sadržavati sve elemente kao i ponuda koja je za istu vrstu i količinu opasnog otpada, data od strane domaćeg prerađivača. Teret dokazivanja pred nadležnim organom da prerađivač nije ponudio adekvatnu cijenu je na vlasniku opasnog otpada;
- da prema podacima Ministarstva spoljne trgovine i ekonomskih odnosa ovlaštene gospodarski subjekti koji raspolažu kapacitetima za tretman i odlaganje opasnog otpada (olovni akumulatori i olovne legure) na ekološki prihvatljiv način su gospodarski subjekti BCM (Rješenje o izdatoj ekološkoj dozvoli izdato od strane Ministarstva za prostorno uređenje, građevinarstvo i ekologiju RS) i TESLA (ekološka

- dozvola izdata od strane Odjeljenja za prostorno planiranje i imovinsko pravne poslove Vlade Brčko Distrikta);
- da točne i ažurirane podatke o registriranim gospodarskim subjektima koji raspolažu kapacitetima za tretman ili odlaganje opasnog otpada, imaju nadležna entitetska ministarstva i nadležni organ Brčko Distrikta sukladno svojim nadležnostima;
 - da u Republici Srpskoj ekološke dozvole su izdane gospodarskom subjektu BCM za postrojenje za skladištenje i fizički tretman olovnih baterija/akumulatora (Rješenje broj 15.04-96-32/18 od 21.05.2018. godine) i gospodarskom subjektu Milkus d.o.o. Pale (Rješenje broj 15.04-96-40/17 od 11.08.2017 godine) koji samo skladište, a ne tretiraju akumulatore;
 - da u Federaciji BiH, postoji veći broj subjekata kojima su izdane ekološke dozvole, a koje se bave zbrinjavanjem otpada uključujući i olovne akumulatore;
 - da gospodarski subjekt Grioss d.o.o. Grude na osnovu dopisa Federalnog ministarstva okoliša i turizma broj UP-05-26-2-007-20/18 od dana 28.05.2018. godine obavlja i djelatnost izvoza olovnih akumulatora (opasni otpad) za Federaciju BiH;

Nakon sagledavanja svih mjerodavnih činjenica i dokaza stranaka u postupku, pojedinačno i zajedno, te na osnovu izvedenih dokaza Konkurencijsko vijeće je utvrdilo sljedeće:

Članak 10. stavak (2) točke a) i b) Zakona propisuje da je zabranjena zlouporaba vladajućeg položaja i to a) izravnim ili neizravnim nametanjem nelojalnih kupovnih i prodajnih cijena ili drugih trgovinskih uvjeta kojima se ograničava konkurencija i b) ograničavanje proizvodnje, tržišta ili tehničkog razvitka na štetu potrošača.

Nakon analize mjerodavnog tržišta, Konkurencijsko vijeće je utvrdilo da gospodarski subjekt TESLA na mjerodavnom tržištu otkupa akumulatora u 2017. godini ima 5,68%, odnosno da nema vladajući položaj.

Gospodarski subjekt TESLA je jedini prerađivač akumulatora u BiH, odnosno otkupljuje akumulatore i prerađuje ih u olovne legure i olovo, i kao takav ima vladajući položaj na tržištu prerade akumulatora.

Podnositelj Zahtjeva u samom Zahtjevu i tijekom postupka, tvrdi da se zlouporaba vladajućeg položaja gospodarskog subjekta TESLA, ogleda u tome da ne nude adekvatnu cijenu za otkup ovog otpada, niti vrši otkup sukladno odluci Odlukom o uslovima prekograničnog prometa opasnog otpada sukladno s Konvencijom o kontroli prekograničnog kretanja opasnih otpada i njihovom zbrinjavanju (Sl. Glasnik BiH 83/16), čime je BCM onemogućen da posluje.

Konkurencijsko vijeće je u tijeku postupka utvrdilo da osim gospodarskih subjekata BCM i TESLA, postoji veliki broj gospodarskih subjekata koji kao primarnu ili sekundarnu djelatnost sa registriranom šifrom djelatnosti - Trgovina na veliko otpadom i ostacima - 46.77, vrše otkup akumulatora, na području cijele BiH.

Da pored gospodarskog subjekta TESLA koji otkupljuje akumulatore i prerađuje te izvozi u obliku olovnih legura (koja se tretira kao sirovina) koje može izvoziti samo onaj gospodarski subjekt koji ima topionicu i rafinaciju, dozvolu za izvoz opasnog otpada (akumulatora) ima i gospodarski subjekat Grioss d.o.o. Grude, koji se bavi otkupljivanjem akumulatora sa cijele teritorije Bosne i Hercegovine, te se izvozom opasnog otpada bavio i gospodarski subjekt BCM do oduzimanja ekološke dozvole od strane nadležnog Ministarstva, koja mu je ponovno izdana Rješenjem broj 15.04-96-32/18 od 21.05.2018. godine.

Također, Konkurencijsko vijeće je utvrdilo da je gospodarski subjekt TESLA imao namjeru uspostaviti poslovnu suradnju sa gospodarskim subjektom BCM (dopis gospodarskog subjekta TESLA upućen BCM-u od 11.01.2017.godine) a do zaključenja istog nije došlo, jer nije postojala volja, ni namjera za zaključenje ugovora od strane gospodarskog subjekta BCM, te da se gospodarski subjekt BCM obratio nadležnom entitetskom ministarstvu 28.09.2017. godine za izdavanje suglasnosti za izvoz, s obzirom da nisu postigli dogovor o kupoprodaji sa gospodarskim subjektom TESLA.

Iz materijalne dokumentacije koja se nalazi u spisu (e-mail od 02.02.2018. godine, od 05.02.2018. godine, 16.02.2018. godine, 23.02.2018. godine, 26.02.2018. godine, od 02.03.2018. godine i 15.03.2018. godine), Konkurencijsko vijeće je utvrdilo da gospodarski subjekt BCM, iako nije pristao na ponudu za poslovnu suradnju od 11.01.2017. godine, početkom 2018. godine (veljača i ožujak) ponudio gospodarskom subjektu TESLA da otkupi određenu količinu akumulatora (25 t), te pristao na cijenu od 1700 KM/t, što mu je uredno i isplaćeno, te da je BCM putem e-maila ponudio otkup i preostalih 155 tona starih akumulatora, te da je gospodarski subjekt TESLA odgovorio da je došlo da pada cijena olova na burzi, te preostalih 155 tona nisu bili u mogućnosti preuzeti zbog smanjene potražnje olova i obaveza prema redovnim sakupljačima, ni po nižoj cijeni olova.

Konkurencijsko vijeće je tijekom provođenja predmetnog postupka utvrdilo da je nesporno da se cijene otkupa akumulatora formiraju u određenom procentu u odnosu na prosječnu LME cijenu ili u odnosu na cijene koju drugi prerađivači plaćaju u zemljama EU uzimajući u obzir i ovisne troškove, te da gospodarski subjekti koji otkupljuju akumulatore nude cijene otkupa u ovisnosti od ponude i potražnje na mjerodavnom tržištu, kao i cijena koju nude konkurenti, odnosno gospodarski subjekti koji se bave otkupom akumulatora slobodno određuju cijene.

Također, imajući u vidu odredbe članka 4. stavak 2) Odluke o uvjetima prekograničnog prometa opasnog otpada kojim je propisano da cijena otkupa, ne može biti niža od prosječne cijene za tu vrstu otpada na Europskoj burzi iz prethodnog mjeseca, odnosno od cijene koju drugi prerađivači plaćaju u zemljama Europske unije u vrijeme kada se otkup vrši, proizilazi da gospodarski subjekt TESLA kao prerađivač, prilikom određivanja otkupne cijene ima mogućnost da je određuje u odnosu na prosječnu cijenu za tu vrstu otpada na Europskoj burzi (LME) ili u odnosu na cijenu koji drugi prerađivači plaćaju u zemljama EU, pri čemu na osnovu odredbi navedene Odluke ne postoji ograničenje iz koje zemlje EU se moraju uzimati cijene koji drugi prerađivači plaćaju.

Imajući u vidu navedeno, Konkurencijsko vijeće je ustanovilo da je BCM gospodarski subjekt koji otkupljuje akumulatore u svrhu dalje prodaje (akumulatora ili postupkom rastavljanja i prodajom njegovih dijelova - olovne ploče i baterije), dok gospodarski subjekt TESLA vrši otkup akumulatora u svrhu njihove prerade i dobijanja finalnog proizvoda (olovne legure ili olova), te kao takvi prilikom različitog tretmana ove vrste otpada imaju različite troškove (troškovi plata, potrošnje struje, plina, nafte, lož ulja, transporta i dr.) koji također utiču na otkupnu cijenu, te da je gospodarski subjekt BCM formirao cijene otkupa u odnosu na cijene koja se kreću na LME berzi, kao i činjenica da je gospodarski subjekt TESLA mogao formirati cijenu i na osnovu cijene koju drugi prerađivači plaćaju u zemljama EU u vrijeme otkupa, pri čemu ima pravo izbora iz koje zemlje EU će uzeti cijene kao referentne za formiranje svoje cijene otkupa.

Na temelju dostavljenih podataka o otkupnim cijenama gospodarskih subjekata BCM, TESLA i Grioss za 2017. godinu (po mjesecima), vidljivo je da su se prosječne LME cijene mijenjale te u svezi s tim i cijene otkupa navedenih subjekata i

kretale su se u rasponu od 39,77 - 44,16% za BCM, 39 - 42% za Teslu i 35,63 - 40,710% za Grioss.

Također, dostavljeni podatci o otkupnim cijenama u periodu siječanj-svibanj 2018. godine pokazuju da se cijene otkupa razlikuju, ovisno da li je riječ o otkupljivačima ili prerađivačima akumulatora, kao i o kojim zemljama EU je riječ.

Na temelju dostavljenih podataka gospodarskog subjekta TESLA za period siječanj - svibanj 2018. godine koji se odnose na prosječne cijene otkupa koje je nudio TESLA i prosječne cijene otkupa iz zemalja EU (Hrvatska i Slovenija), vidljivo je da su prosječne cijene otkupa gospodarskog subjekta TESLA bile znatno veće u odnosu na prosječne cijene otkupa iz zemalja EU (Hrvatska i Slovenija) (tablica 2.) u navedenom periodu koje je gospodarski subjekt TESLA uzeo kao referentne za formiranje svojih otkupnih cijena.

Neosporno je da je predmetnom Odlukom, s obzirom da je gospodarski subjekt TESLA jedini prerađivač akumulatora na teritoriju BiH imao vladajući položaj po pitanju tretmana i odlaganja otpada u trenutku kada je gospodarskom subjektu BCM oduzeta ekološka dozvola, te da je gospodarski subjekt TESLA na osnovu odredbi pomenute Odluke imao mogućnost da otkup vrši ne samo u odnosu na prosječnu LME cijenu, već i u odnosu na cijene koje drugi prerađivači plaćaju u zemljama EU, pri čemu je imao pravo izbora odlučivanja iz koje zemlje EU će uzimati otkupne cijene kao referentne za formiranje svojih otkupnih cijena.

Također, Konkurencijsko vijeće je uzelo u obzir i činjenicu da je BCM dok mu nije oduzeta ekološka dozvola, otkupljivao akumulatore te otkupljene akumulatore nije nudio gospodarskom subjektu TESLA iako je TESLA jedini prerađivač akumulatora u BiH, već vršio njihov izvoz (olovne ploče i olovne baterije).

Iz navedenog proizilazi, da gospodarski subjekt BCM s obzirom da u periodu kada nije mogao vršiti izvoz akumulatora zbog oduzete ekološke dozvole, a nije bio zadovoljan ponudenom cijenom otkupa od strane gospodarskog subjekta TESLA, mogao da istu robu ponudi i gospodarskom subjektu Grioss koji takođe posjeduje ekološku dozvolu i vrši izvoz akumulatora, te iste otkupljuje na teritoriju BiH.

Također, Konkurencijsko vijeće je uzelo u obzir i činjenicu da gospodarski subjekt BCM pristao na ponuđene cijene gospodarskog subjekta TESLA, te jedan dio akumulatora i prodao gospodarskom subjektu TESLA, dok za drugi dio ponuđenog nije došlo do realizacije, iako je BCM pristao na ponuđenu cijenu, zbog nemogućnosti preuzimanja preostale količine akumulatora od strane gospodarskog subjekta TESLA usljed smanjene potražnje olova i obveze prema drugim sakupljačima.

Također, u tijeku postupka Konkurencijsko vijeće je utvrdilo da gospodarski subjekt TESLA ni na koji način nije mogao vršiti ograničavanje proizvodnje, tržišta ili tehničkog razvitka na štetu potrošača, s obzirom da je nadležno Ministarstvo za prostorno uređenje, građevinarstvo i ekologiju RS u okviru svojih nadležnosti donijelo Rješenje kojim je po pravu nadzora ukinuto rješenje o ekološkoj dozvoli Odjeljenja za prostorno uređenje Grada Banja Luka gospodarskom subjektu BCM, čime im je bio onemogućen daljnji rad.

Nakon sagledavanja svih mjerodavnih činjenica i dokaza stranaka u postupku, pojedinačno i zajedno, Konkurencijsko vijeće je utvrdilo da gospodarski subjekt TESLA nije prekršio članak 10. stavak (2) točka a) Zakona, u smislu da je izravno ili neizravno nametao neloyalne kupovne i prodajne cijene ili druge trgovinske uvjete kojima se ograničava konkurencija, kao ni da je vršio ograničavanje proizvodnje, tržišta ili tehničkog razvitka na štetu potrošača u smislu članka 10. stavak (2) točka b).

Slijedom navedenog, Konkurencijsko vijeće je odlučilo kao u točki 1. izreke ovog Rješenja.

9. Troškovi postupka

Člankom 105. stavak 1. Zakona o upravnom postupku je propisano da u pravilu svaka stranka snosi svoje troškove postupka (uključuju i troškove za pravno zastupanje), a člankom 105. stavak 2. istog Zakona je propisano da kada u postupku učestvuju dvije ili više stranaka sa suprotnim interesima, stranka koja je izazvala postupak, a na čiju je štetu postupak okončan, dužna je protivnoj stranci nadoknaditi opravdane troškove koji su nastali u postupku.

Člankom 108. stavak 1) istog Zakona je propisano da u rješenju kojim se postupak završava, organ koji donosi rješenje određuje ko snosi troškove postupka, njihov iznos i kome se i u kojem roku imaju isplatiti.

Na usmenoj raspravi su stranke, u smislu članka 105. stavak (4) Zakona o upravnom postupku, upoznate sa obvezom podnošenja zahtjeva za naknadu troškova prije donošenja konačnog rješenja.

Kako do dana donošenja predmetnog rješenja stranke u postupku nisu dostavile zahtjev za naknadu troškova postupka, Konkurencijsko vijeće nije ni odlučivalo o istim.

10. Administrativna pristojba

Podnositelj zahtjeva na ovo Rješenje, sukladno odredbi članka 2. Odluke o visini administrativnih pristojbi u svezi sa procesnim radnjama pred Konkurencijskim vijećem tarifni broj 107. stavak (1) točka f) Odluke o visini administrativnih pristojbi u svezi sa procesnim radnjama pred Konkurencijskim vijećem ("Službeni glasnik BiH", br. 30/06, 18/11 i 75/18) dužan je platiti administrativnu pristojbu u iznosu od 1.500,00 KM u korist Proračuna institucija Bosne i Hercegovine.

11. Pouka o pravnom lijeku

Protiv ovoga Rješenja nije dopušten priziv.

Nezadovoljna stranka može pokrenuti upravni spor pred Sudom Bosne i Hercegovine u roku od 30 dana od dana primitka, odnosno objave ovoga Rješenja.

Broj UP-05-26-2-007-85/18

14. studenoga 2018. godine

Sarajevo

Predsjednica

Adisa Begić, v. r.

На основу члана 25. став (1) тачка е), члана 42. став (1) тачка ц), а у вези с чланом 10. став (1) и (2) Закона о конкуренцији ("Службени гласник БиХ", бр. 48/05, 76/07 и 80/09), те члана 105. Закона о управном поступку ("Службени гласник БиХ", бр. 29/02, 12/04, 88/07, 93/09, 41/13 и 53/16), у поступку покренутом по Захтјеву за покретање поступка поднесеним од стране привредног субјекта BILL COLOUR METAL д.о.о., Вељка Млађеновића бб, 78000 Бања Лука, којег заступа Адвокатска фирма "Сајић" о.д., Булевар војводе Живојина Мишића 49 б, 78000 Бања Лука, против привредног субјекта ТЕСЛА д.д. предузеће за производњу акумулатора оловних легура, опреме и трговину, Браће Ћускића 13, 76100 Брчко, ради утврђивања постојања злоупотребе доминантног положаја из члана 10. став 2. тачка а) и б) Закона о конкуренцији ("Службени гласник БиХ", бр. 48/05, 76/07 и 80/09), за примљеног под бројем УП-05-26-2-007-1/18 дана 26.03.2018. године, Конкуренцијски савет, на 40. (четрдесетој) сједници одржаној дана 14.11.2018. године, је донио

РЈЕШЕЊЕ

1. Одбија се Захтјев привредног субјекта BILL COLOUR METAL д.о.о., Вељка Млађеновића бб, 78000 Бања Лука, против привредног субјекта ТЕСЛА д.д. предузеће за производњу акумулатора оловних легура,

опреме и трговину, Браће Ђускића 13, 76100 Брчко, ради утврђивања постојања злоупотребе доминантног положаја из члана 10. став 2. тачка а) и б) Закона о конкуренцији као неоснован.

2. Ово Рјешење је коначно и биће објављено у "Службеном гласнику БиХ", службеним гласницима ентитета и Брчко дистрикта Босне и Херцеговине.

Образложење

Конкуренијски савјет Босне и Херцеговине (у даљем тексту: Конкуренијски савјет) је дана 26.03.2018. године запримио Захтјев за покретање поступка под бројем УП-05-26-2-007-1/18 (у даљем тексту: Захтјев) привредног субјекта је BILL COLOUR METAL д.о.о., Вељка Млађеновића бб, 78000 Бања Лука (у даљем тексту: БЦМ или Подносилац Захтјева) поднесен путем Адвокатске фирме "Сајић" о.д., Булевар војводе Живојина Мишића 49 б, 78000 Бања Лука против привредног субјекта ТЕСЛА д.д. предузеће за производњу акумулатора оловних легура, опреме и трговину, Браће Ђускића 13, 76100 Брчко (у даљем тексту: ТЕСЛА) због сумње о постојању злоупотребе доминантног положаја из члана 10. став 2. тачка а) и б) Закона о конкуренцији ("Службени гласник БиХ", бр. 48/05, 76/07 и 80/09) (у даљем тексту Закон).

Увидом у поднесени Захтјев, Конкуренијски савјет је утврдио да исти није комплетан и уредан, у смислу члана 28. Закона, те је затражио допуну истог актом број УП-05-26-2-007-2/18 од 29.03.2018. године.

Подносилац Захтјева је допунио исти и тражену документацију доставио дана 12.04.2018. године поднеском број УП-05-26-2-007-3/18.

Комплетирањем Захтјева, Конкуренијски савјет је Подносиоцу захтјева издао Потврду о пријему комплетног и уредног Захтјева, у смислу члана 28. став (3) Закона, број УП-05-26-2-007-4/18 дана 08. 05.2018. године и исту доставио поднеском број УП-05-26-2-007-5/18.

1. Странке у поступку

Странке у поступку су привредни субјекат BILL COLOUR METAL д.о.о., Вељка Млађеновића бб, 78000 Бања Лука и привредни субјекат ТЕСЛА д.д. предузеће за производњу акумулатора оловних легура, опреме и трговину, Браће Ђускића 13, 76100 Брчко.

1.1. Привредни субјекат BILL COLOUR METAL д.о.о., Вељка Млађеновића бб, 78000 Бања Лука

Привредни субјекат BILL COLOUR METAL д.о.о., Вељка Млађеновића бб, 78000 Бања Лука, је регистрован у Окружном привредном суду Бања Лука под матичним бројем 1978293, и са уписаним капиталом од (.)**¹ КМ, те лицем овлашћеним за заступање Бранкица Калаба, директор.

Претежна регистрована дјелатност привредног субјекта BILL COLOUR METAL је 46.77. - Трговина на велико отпадом и остацима.

1.2. Привредни субјекат ТЕСЛА д.д. предузеће за производњу акумулатора оловних легура, опреме и трговину, Браће Ђускића 13, 76100 Брчко

Привредни субјекат ТЕСЛА д.д. предузеће за производњу акумулатора оловних легура, опреме и трговину, Браће Ђускића 13, 76100 Брчко, је регистрован у Основном суду Брчко Дистрикт БиХ под матичним бројем 1-1657, и са уписаним капиталом од (.)** КМ, те лицем овлашћеним за заступање Миодраг Буквић, директор.

Претежна регистрована дјелатност привредног субјекта ТЕСЛА је 46.77. - Трговина на велико отпадом и остацима.

2. Правни оквир предметног поступка

Конкуренијски савјет је у току поступка примјенио одредбе Закона, Одлуке о утврђивању релевантног тржишта ("Службени гласник БиХ", бр. 18/06 и 34/10), и одредбе Закона о управном поступку ("Службени гласник БиХ", бр. 29/02, 12/04, 88/07, 93/09, 41/13 и 53/16), у смислу члана 26. Закона.

Такође, Конкуренијски савјет је консултовао и одредбе Одлуке о условима прекограничног промета опасног отпада у складу с Конвенцијом о контроли прекограничног кретања опасних отпада и њиховом збрињавању ("Службени гласник БиХ", бр. 83/16).

Конкуренијски савјет у складу са чланом 43. став (7) Закона је у сврху оцјене датог случаја може користити судску праксу Европског суда правде и одлуке Европске комисије.

3. Поступак по Захтјеву за покретање поступка

Као разлог за подношење Захтјева Подносилац Захтјева, у битном наводи сљедеће:

- да поднесе пријаву сматрајући да друштво ТЕСЛА злоупотребљава доминантан положај на територији БиХ у дјелатности откупа опасног отпада;
- да је БЦМ друштво које је регистровано у Бања Луци са регистрованом шифром дјелатности - Трговина на велико отпадом и остацима - 46.77;
- да обављајући ову дјелатност друштво откупљује старе акумулаторе, обрађује их на начин да раставља пластични дио од оловних легура и до доношења рјешења Министарства за просторно уређење, грађевинарство и екологију број 15.04-96-122/17 од 25.12.2017. године, је вршило извоз овог отпада у треће земље;
- да је поменути рјешењем наведено министарство поништило по праву надзора, а по представици привредног субјекта ТЕСЛА, рјешење о еколошкој дозволи које је издао Град Бања Лука;
- да је доношењем овог рјешења БЦМ морао да отпусти раднике јер је тиме онемогућен било какав рад овом друштву, обзиром да им је еколошка дозвола основа за све даље дозволе и за рад;
- да БЦМ подноси ову пријаву против друштва ТЕСЛА које, по мишљењу БЦМ, злоупотребљава доминантан положај;
- да доминантан положај друштво ТЕСЛА има, имајући у виду да је по њиховим сазнањима једини овлаштени субјект који располаже капацитетима за третман и одлагање отпада на еколошки прихватљив начин, те је друштво БЦМ приморано да искључиво са њима послује, у складу са Одлуком о условима прекограничног промета опасног отпада у складу с Конвенцијом о контроли прекограничног кретања опасних отпада и њиховом збрињавању (Сл. Гласник БиХ 83/16);
- да сходно наведеној одлуци власници опасног отпада су обавезни да опасни отпад понуде овлашћеном субјекту у БиХ (друштву ТЕСЛА) по цијени која не може бити нижа од просјечне цијене за ту врсту отпада на европској берзи из претходног мјесеца, односно од цијене коју други прерађивачи плаћају у земљама Европске Уније у вријеме кад се откуп врши;
- да примјеном ове одлуке и чињеницом да је друштво ТЕСЛА једино овлаштено за третман и одлагање опасног отпада (не постоји ни у једном надлежном органу регистар ових друштава, па је

¹ (.)** подаци представљају пословну тајну

- немогуће доћи до информације да ли постоји још неко друштво које је овлаштено за третман и одлагање опасног отпада) они користе ту ситуацију и друштву БЦМ не нуде адекватну цијену за откуп овог отпада, мјењајући одредбе ове одлуке па цијену формирају на основу само оне земље која њима одговора и на основу седмично утврђене просјечне цијене у седмици која њима одговора, али ни тако одређене цијене и услове не поштују па су од друштва БЦМ које им је понудило на откуп цца 150 т отпада од децембра прошле године, откупили само 25 т по цијени која је нижа од просјечне цијене утврђене на европској берзи;
- да чињеница да БЦМ уколико му није прихватљива понуђена цијена има право да тражи од надлежног министарства извозну дозволу за опасни отпад, али су онемогућени да покрену овај поступак обзиром да им је Министарство екологије РС одузело односно поништило еколошку дозволу, како су раније навели по представци друштва ТЕСЛА које је изнијело неистине о друштву БЦМ а које је министарство прихватило као истините;
 - да кориштењем свог доминантног положаја, и по мишљењу БЦМ његовом злоупотребом, друштво ТЕСЛА жели да онемогући било какав рад друштву БЦМ да би на територији БиХ имали монопол и потпуну контролу у области откупа и третирања овог опасног отпада;
 - да у прилогу достављају електронску комуникацију између БЦМ и ТЕСЛА из које је видљиво да ТЕСЛА не поштује одредбе наведене Одлуке, и рјешење Министарства из којег је видљиво да је БЦМ-у поништена еколошка по представи ТЕСЛА;
 - да напомињу да Министарство чак ни не доставља друштву БЦМ поднеске које се тичу директно БЦМ и њиховог пословања, а које добије од трећих лица, чиме је БЦМ онемогућен у заштити својих права и стављен у неравноправан положај;
 - да је њихово мишљење да наведени привредни субјекат врши злоупотребу доминантног положаја на начин што не нуди цијену за откуп нити врши откуп у складу са одлуком Одлуком о условима прекограничног промета опасног отпада у складу с Конвенцијом о контроли прекограничног кретања опасних отпада и њиховом збрињавању (Сл. Гласник БиХ 83/16), чиме је БЦМ онемогућен да послује;
 - да по њиховим сазнањима, а како су навели у првобитном захтјеву, немају службени податак, да ТЕСЛА једини привредни субјекат у БиХ који је овлаштен да врши откуп акумулатора, што га чини привредним субјектом са доминантним положајем на тржишту откупа и складиштења акумулатора, а описаним активностима су мишљења да злоупотребљава доминантан положај из члана 10. став 2. тачка а) и б) Закона о конкуренцији, јер користећи свој доминантан положај нуди цијену која је много нижа од цијене на Лондонској берзи, и на тај начин фактички блокира пословање БЦМ, не откупљујући акумулаторе ни по цијени коју је нудио;
 - да у прилог овим наводима, достављају изјаву лица овлаштеног за заступање БЦМ која је достављена министарству Републике Српске надлежном за пословне екологије, из које су видљиви, као и из прилога уз изјаву, упоредни подаци о цијенама које је нудио ТЕСЛА и цијенама на Лондонској берзи;
 - да је релевантно географско тржиште откупа и продаје акумулатора, у складу са Одлуком о одређивању релевантног тржишта чини територија Босне и Херцеговине, имајући у виду законске прописе и врсту робе која је предмет промета;
 - да је БЦМ вршио откуп старих акумулатора са подручја цијеле Босне и Херцеговине, и обрађивао их, односно третирао у својим постројењима у Бања Луци;
 - да ТЕСЛА такође врши откуп са подручја цијеле Босне и Херцеговине, из чега произилази да је релевантно географско тржиште територија Босне и Херцеговине;
 - да је БЦМ цијену откупа старих акумулатора, до момента губитка еколошке дозволе, формирао на основу цијена на Лондонској берзи. Наиме, како је БЦМ извозио оловне легуре и продавао их у иностранству, цијена је формирана на основу цијена оловних легура на Лондонској берзи, а на основу те цијене је формирана и цијена откупа старих акумулатора, на начин да се у укупну цијену по којој се у одређеном моменту оловна легура и остали елементи добијени третманом старих акумулатора могла продати на иностраном тржишту, урачуна цијена коштања обраде и третмана старих акумулатора (што подразумева трошкове транспорта до обраде, саме обраде и третмана, као и трошкове транспорта и извоза добијених производа).
- На основу наведеног, Конкурентијски савјет је оцијенио да повреде Закона, на које Подносилац захтјева указује, није могуће утврдити без провођења поступка, те је у складу са чланом 32. став (2) Закона, на 27. сједници одржаној дана 8.05.2018. године, донио Закључак о покретању поступка, број УП-05-26-2-007-6/18 (у даљем тексту: Закључак), ради утврђивања постојања забрањених конкурентијских дјеловања у смислу члана 10. Закона. став 2. тачка а) и б).
- Подносиоцу захтјева, Закључак је достављен актом број УП-05-26-2-007-10/18 дана 14.05.2018. године.
- Конкурентијски савјет, у складу са чланом 33. став (1) Закона, је доставио Захтјев и Закључак на одговор противној страни у поступку, привредном субјекту ТЕСЛА актом број УП-05-26-2-007-11/18 дана 14.05.2018. године.
- Привредни субјекат ТЕСЛА је доставио одговор као и тражене податке, који је запримљен дана 04.06.2018. године под бројем УП-05-26-2-007-25/18 у којем се између осталог наводи следеће:
- да је тржишни удио привредног субјекта ТЕСЛА на релевантном тржишту откупа и продаје акумулатора на територији Босне и Херцеговине 20%;
 - да је ТЕСЛА у 2017. години откупила 112.911,00 кг, док су МЛ Метали откупили 55.197,00 кг, те да је сва откупљена роба прерађена у топионици олова ТЕСЛА;
 - да је цијена откупа 38%-42% од ЛМЕ цијене, која је промјенива, зависно од потражње олова на берзи;
 - да достављају калкулацију прераде и извоза 6000 т старих акумулатора;
 - прерадом у ТЕСЛИ, БиХ добије више од извоза 3.901.415,00 КМ, БЦМ кад исијече и извезе као

- отпад добије 350.680,00 КМ, док ГРИОСС д.о.о. Груде кад извезе старе акумулаторе добије 209.840,00 КМ;
- да наводи привредног субјекта БЦМ нису тачни;
 - да су у бившој СФРЈ биле 4 топионице олова у републикама: у Србији, Словенији, Македонији и у БиХ;
 - да је прије 2 године направљена топионица олова у Р. Хрватској, као и да је у свим топионицама инсталирана нова опрема произвођача S.E.R.I. Италија, која је најсавременија и испуњава све услове за заштиту животне средине;
 - да је од 1961. године, ТЕСЛА једини прерађивач старих и произвођач нових акумулатора у БиХ, те да је 2005. године извршена приватизација и већински власник је набавио нову опрему од поменуте фирме S.E.R.I. Италија за прераду старих акумулатора која се састоји од: рециклаже, топионице и рафинације;
 - да на територији БиХ постоје 3 фирме које купују старе акумулаторе од сакупљача тј отпада: ТЕСЛА, БЦМ и ГРИОСС д.о.о. Груде;
 - да фирма ГРИОСС купује од сакупљача на цијелој територији БиХ и извози старе акумулаторе на прераду у Хрватску и Словенију;
 - да је фирма БЦМ откупљивала старе акумулаторе на исти начин и по истој цијени на цијелој територији БиХ, као што купују ТЕСЛА и ГРИОСС, што не представља проблем јер су сви равноправни;
 - да је БЦМ до сада довозио старе акумулаторе у халу и на најпримитивнији начин са тестерама исте сјекао и одвајао поклопац и истресао решетку из кутије, а из поклопца ручно избијао везне дијелове и тако са решеткама продавао тј. извозио у топионице у ЕУ гдје је могао постићи бољу цијену;
 - да је такав начин рада најопаснији за здравље запослених, те да је инспекција утврдила да је такав начин рада штетан за запослене и средину у којој се ти послови обављају;
 - да је Инспекција за заштиту животне средине из Бањалуке, тражила од инспекције у Брчком информацију на који начин се збрињавају стари акумулатори у ТЕСЛА, те на основу добијеног одговора који услови требају да буду задовољени, да би се бавили овим послом, фирми БЦМ је одмах одузета еколошка дозвола и забрањено им је да растављају старе акумулаторе;
 - приговор БЦМ да ТЕСЛА има монопол је нетачна, јер фирма ГРИОСС која извози старе акумулаторе и плаћа исту цијену по којој и ТЕСЛА откупљује старе акумулаторе, а тако је радио и БЦМ када је откупљивао, што значи да нема монопола код откупа;
 - да ТЕСЛА нема конкуренцију унутар БиХ јер има опрему за прераду старих акумулатора капацитета 30000 т, а на територији БиХ у понуди има 6000 т, те би било неисплативо правити још једну топионицу олова;
 - да земље које имају једну топионицу олова су: Србија, Словенија, Македонија, Хрватска, БиХ, Мађарска, Аустрија, Швицарска, Румунија, Бугарска;
 - да су ТЕСЛИ конкуренција топионице из ових других држава, јер су оспособљене да на најквалитетнији начин врше прераду истих;
 - да ТЕСЛА прерадом старих акумулатора производи легуру и рафинисано олово које је квалитета као и олово из топионица у ЕУ;
 - да приближавањем БиХ ЕУ, доноси се закони за заштиту животне средине који су слични у земљама у ЕУ, тако да је Савјет Министара БиХ донио Одлуку о условима сакупљања, збрињавања и прераде старих акумулатора на еколошки прихватљив начин;
 - да су слични услови у свим земљама гдје има прерађивач као што је ТЕСЛА и да се не може добити дозвола на начин на који је БЦМ вршио растављање акумулатора;
 - да БЦМ није извозио оловну легуру, већ решетку са везним дијеловима која је била у акумулаторима, што се третира као отпад а не као сировина, јер легуру може извозити само онај привредни субјекат који има топионицу и рафинацију;
 - да из наведеног произилази: да ТЕСЛА код откупа нема монопол јер постоји фирма ГРИОСС д.о.о. Груде, да ТЕСЛА од 1961. године једина врши прераду старих акумулатора у БиХ, да ТЕСЛИ није конкурент БЦМ већ топионице олова у окружењу и да цијене старих акумулатора у БиХ треба да буде као што је у земљама ЕУ гдје има топионица, да би могли да буду конкуренти на тржишту ЕУ;
 - да им је несхватљиво да БЦМ тражи заштиту, кад не испуњавају услове за обављање дјелатности;
 - да је власник БЦМ држављанин Литваније и да сигурно не може добити дозволу у својој земљи нити у земљама у окружењу, као да за раднике које су отпустили боље да не раде него да раде у условима у којима су радили у фирми БЦМ;
 - да достављају слике како изгледа процес производње у БЦМ и ТЕСЛИ.
- Конкурнцијски савјет је актом број УП-05-26-2-007-28/18 дана 07.06.2018. године, затражио одређена појашњења и податке од привредног субјекта ТЕСЛА, који је исти доставио поднеском запримљеним под бројем УП-05-26-2-007-54/18 дана 05.07.2018. године, у којем се наводи да привредни субјекти ТЕСЛА и МЛ Метали нису повезана друштва, да фирма МЛ Метали купује старе акумулаторе на територији БиХ, те има уговор са ТЕСЛОМ о преради старих акумулатора у погонима Топионице ТЕСЛА.
- Такођер, у истом поднеску се наводи да цијене откупа старих акумулатора зависе од потражње на берзи, те у времену кад је потражња већа, купци плаћају и премију преко ЛМЕ, тако да је и цијена старих акумулатора већа. Потражња олова у периоду од августа до јануара је већа, зато што произвођачи нових акумулатора тада раде у пуном капацитету, те од јануара до јула потражња је мања и мања је цијена, јер нема премије. Тренутно МЛ Метали плаћају 41% од ЛМЕ + ПДВ.
- Конкурнцијски савјет је актом број УП-05-26-2-007-56/18 дана 09.07.2018. године, затражио допуну наведених података од стране привредног субјекта ТЕСЛА, те с обзиром да нису достављени, актом број УП-05-26-2-007-71/18 од 31.07.2018. године обавијестио привредног субјекта ТЕСЛУ да недостављањем података, а у складу са чланом 49. став (1) тачка а) Закона је утврђено да Конкурнцијски савјет може изрећи новчану казну до 1,0% укупног прихода привредном субјекту, као и одговорним лицима у смислу члана 49. став (2) истог Закона, ако не поступе по захтјеву Конкурнцијског савјета.

Привредни субјект ТЕСЛА је доставио тражене податке актом запримљеним под бројем УП-05-26-2-007-82/18 дана 10.10.2018. године, који се односе на просјечне цијене откупа које је ТЕСЛА нудио у 2017. години, као и податке о просјечној цијени откупа у првих 5 мјесеци 2018. години, као и цијене откупа у земљама ЕУ.

Подносилац захтјева је доставио одговор и тражене податке поднеском запримљеним под бројем УП-05-26-2-007-42/18 дана 19.06.2018. године. У достављеном одговору између осталог наводи се сљедеће:

- да је потпуно ирелевантно за поступак чињеница колико је било топионица олова у бившој Југославији и у којим земљама их тренутно има;
- да је потпуно ирелевантно за поступак дио поднеска ТЕСЛА којим описује рад БЦМ-а надасве је нетачно;
- да није на друштву ТЕСЛА да прописује услове ко какве услове треба да испуњава за обављање било какве дјелатности нити да провјерава за било коју дјелатност да ли неко друштво испуњава услове или не;
- да су наводи да је инспекција БЦМ-у одузела еколошку дозволу су потпуно нетачни;
- да је тачно да је надлежно ентитетско министарство поништило еколошку дозволу БЦМ по представи привредног субјекта ТЕСЛА, са образложењем да орган који је издао постојећу еколошку дозволу, Одјељење Града Бања Лука, није био надлежан за издавање ове дозволе, али ни једна инспекција (водна инспекција, урбанистичко грађевинска, еколошка, здравствена) није имала примједбе на рад БЦМ;
- да из самог достављеног дописа привредног субјекта ТЕСЛА, може се закључити да су наводи потпуно паушални и да уз исти није достављени нити један доказ којим би поткријепили своје тврдње, које на овај начин изречене могу бити основ за покретање судских поступака за накнаду штете због нарушавања угледа друштва и оснивача друштва;
- да је БЦМ у 2017. години откупљивао старе акумулаторе по просјечној цијени од 1,612 КМ/кг, односно 1.612,00 КМ/т, те да су у 2017. години откупили укупно 4.083.836,00 кг у вриједности од (...) КМ, као и да су истом периоду продали оловне компоненте из акумулатора 3.164.784,00 кг у вриједности од (...) КМ, из чега произилази да је просјечна цијена 2,267 КМ/кг, односно 2.267,00 КМ/т;
- да што се тиче параметара на основу којих се одређује цијена откупа, да она зависи од понуде и потражње на Лондонској берзи (ЛМЕ);
- да БЦМ своју цијену коју нуди за откуп старих акумулатора одређује према потражњи од купаца (који купују оловне компоненте акумулатора);
- да се на Лондонској берзи одређују тржишни услови купопродаје метала и отпада и да на основу те цијене купци који купују од БЦМ оловне компоненте акумулатора нуде цијену коју могу да плате, па на основу те цијене коју БЦМ добије за оловне компоненте одређује цијену коју може да понуди за откуп старих акумулатора у БиХ (наравно у израчун ове цијене се морају урачунати и сви зависни трошкови, радна снага, транспорт и слично).

Конкурентијски савјет је према стању списка процијенио да неће бити у могућности донијети коначно рјешење у року од 4 мјесеца од дана доношења Закључка, како је прописано чланом 41. став (1) тачка ц) Закона, с обзиром да ће за утврђивање чињеничног стања и оцјену доказа бити неопходно прикупити додатне податке и извршити анализе.

Имајући у виду напријед наведене чињенице, као и чињеницу да се у предметном случају ради о осјетљивим тржиштима, Конкурентијски савјет је оцијенио да је рок за доношење коначног рјешења по Закључку који се односи на утврђивања кршења члана 10. став (2) тачка а) и б) Закона потребно продужити за додатна 3 (три) мјесеца у смислу члана 41. став (2) Закона.

Тако је дана 08.08.2018. године на 34. (тридесетчетвртој) сједници донио Закључак о продужењу рока за доношење рјешења број УП-05-26-2-007-72/18 који је достављен странама у поступку исти дан актом број УП-05-26-2-007-73/18, односно актом број УП-05-26-2-007-74/18.

4. Усмена расправа

Будући да су у поступку странке са супротним интересима, Конкурентијски савјет је заказао у складу са чланом 39. Закона, усмену расправу дана 18.07.2018. године (позиви достављени Подносиоцу захтјева актом број УП-05-26-2-007-50/18 и привредном субјекту ТЕСЛА актом број УП-05-26-2-007-51/18 од 03.07.2018. године) која је одгођена за дан 26.09.2018. године због недоласка привредног субјекта ТЕСЛА. (сачињен Записник број Записник број УП-05-26-2-007-66/18 од 18.07.2018. године).

На усменој расправи одржаној у просторијама Конкурентијског савјета дана 26.09.2018. године (Записник број УП-05-26-2-007-77/18), испред Подносиоца захтјева присуствовао је пуномоћник Наташа Крејић, адвокат, а испред привредног субјекта ТЕСЛА, законски заступник Миодраг Буквић, директор.

Пуномоћник Подносиоца Захтјева је на усменој расправи између осталог истакао сљедеће:

- да остају код свог захтјева у цијелости, да су се прије одузимања дозволе од стране надлежног министарства бавили и извозом опасног отпада;
- да је откуп вршен на територији цијеле БиХ до одузимања дозволе, те да сада кад им је поновно издата еколошка дозвола која важи за цијело подручје БиХ и представља основ за издавање извозне дозволе, опет откупују на цијелој територији;
- да се цијена формирала на основу улазних инпута са Лондонске берзе на мјесечној бази и на основу те калкулације формирала се откупна цијена коју су нудили продавцима тих акумулатора, те да према сазнању пуномоћника, калкулација се израчунава на мјесечном нивоу, али прате се и мјесечна кретања, тако да се у принципу може тако кориговати, али није познато да ли је и било таквих корекција;
- да им није позната чињеница да привредни субјект Гриосс је регистрован за откуп и извоз акумулатора, те да не постоји регистар гдје би се могла та информација провјерити, као и да би министарство требало дати такву информацију али нема лаког приступа онлине или слично на којој би могли провјерити у реалном времену које је битно за пословање,
- да је суштина њиховог захтјева у томе да је неспорно да ТЕСЛА има доминантан положај на територији БиХ, те да сматрају да непоштујући

- одредбе везано за цијену, а које су наведене у одлуци ВМ БиХ, фактички уцјењује њиховог клијента да прода по различитој цијени од оне коју би имали да могу продати вани;
- да у односу на члан 4. Одлуке да приликом откупа, вама мора понудити цијену коју имају прерађивачи из сусједних земаља, пуномоћник пита ко ће утврдити колика је то цијена, те да се сви на крају реферишу на берзу. Ако пронађу пет фирми из окружења које имају одређену цијену, па онда ће други наћи цијену која је на супротном крају цјеновног ранга и других пет фирми које раде по тој другачијој цијени, те је зато берза најбољи показатељ. Њима је непојмљиво да цијена буде много нижа него што је то она излистана на берзи;
 - да је прописано да ако има прерађивач, а једини у БиХ је ТЕСЛА, тако да се мора понудити прво њима као прерађивачу. БЦМ се обраћао Тесли и од њих добијао понуде испод цијене са Лондонске берзе, а и оне које су могли остварити извозећи на другим тржиштима. Пристајали су и на цијену коју су могли добити на тим другим тржиштима, али није откупљивано, већ је по тој цијени откупљено само 10%, али нису нас одбили већ су само откупили 10%;
 - да испада да се цијела ЕУ уротила да би угушила Теслу која има топионицу. Ако регулатива једне државе нешто дозвољава онда морају сви имати једнак третман. Они у овом случају морају понудити Тесли за откуп;
 - да је ТЕСЛА нудио цијену пуно нижу него што је била на берзи у том тренутку. Да су годинама радили на основу дозволе коју је издао градски орган управе. Године 2017. Министарство је утврдило да град није надлежан за издавање такве дозволе. У том периоду су тражили од Суда БиХ захтјев за покретање поступка утврђивања законитости одлуке Савјета министара. У периоду када БЦМ није радио, јер им је тада био стопиран и откуп и прерада, да акумулатори не би стајали лагеровани они су понуђени за откуп друштву ТЕСЛА. То је било у децембру или јануару, и у јануару је откупљено око 25 тона и требао је бити откупљен остатак. Обавеза по одлуци је била да се сваки мјесец тражи нова откупна цијена и да се ради нова цијена. Али до марта или априла није се дешавало ништа више по том питању. ТЕСЛА није откупио договорену количину;
 - да није постојао никакав уговор, већ да је комуникација ишла путем е-маила;
 - да је тачно да се може извести мимо Тесле, али постоје људи који само скупају и морају продати Тесли по цијени која није у складу са овом одлуком. А мора се понудити само прерађивачу или извести, те да је овдје поента непоштивања одредби одлуке која намеће одређена правила понашања;
 - да је цијена прихваћена али за један дио, ТЕСЛА их није одбио. Договорили су једну цијену, али по њој није касније реализовано. По одлуци сваки мјесец морате слати захтјев да вам се достави понуда за откуп и откупну цијену тих акумулатора. За један дио била је прихваћена цијена која је била много испод цијене за коју претпостављамо да ће бити потврђена и за остале земље ЕУ, и то је једноставно било приморавање да се откупи по тој одређеној цијени.
- Представник Противне стране је на усменој расправи истакао следеће:
- да поред извоза финалног производа а не опасног отпада, праве и нове акумулаторе, а извозе и готову сировину за друге произвођаче акумулатора. Такођер продају и за Побједа Технологу Горажде за потребе израде муниције;
 - да се они баве прерадом од 2007. године и као такви су једина фирма, те да у свим земљама свијета ако постоји прерада отпаса отпада унутар земље, он се не извози, већ се прерађује у држави. Отпад се прерађује и онда извози као сировина или готов производ. Њихова је обавеза да плаћају акумулаторе у складу са цијенама у окружењу у Хрватској, Словенији и слично, те да је интересу Словенаца примјера ради није да ми имамо своју прерађивачку индустрију, већ да увеземо акумулаторе нове, када их потрошимо, да их вратимо у Словенију на прераду и тако да ми будемо само потрошачко друштво које ће трошити туђу робу, умјесто да има своју прераду и производњу. Зато Словенци дају повољнију цијену Гриосу, да би угушили ову нашу производњу, тако да је најскупљи стари акумулатор у свијету у нашој земљи. Овдје је цијена 1,40 КМ а нпр. у Хрватској 1 КМ;
 - да раде по највишим стандардима, док фирма Гриос само се бави извозом старих акумулатора, док фирма БЦМ раставља акумулаторе на еколошки неприхватљив начин;
 - да цијену одређује берза, те да је њима основно да када продају олово, када цијена пада на берзи онда неће нико да купује, а када цијена расте сви купују јер не знају на колико ће отићи, као и да некада на цијену утиче и премија коју одређује берза.
 - у БиХ цијена треба да се формира по томе да све топионице морају имати сличну или исту улазну сировину, инпуте. Овдје је најскупља улазна откупна цијена акумулатора, јер земље из окружења нама повећавају цијену откупљујући од Гриоса и БЦМ. Нама откупна цијена треба бити онолика колика је и у ЕУ земљама у окружењу, те да за разлику од ових других фирми они имају велика улагања, прераду и производњу по највишим стандардима, а они само откупљују и растављају на начин на који је наведено раније;
 - да БЦМ плаћа на терену као и они за откуп. Они растављају и раде односно радили су док им инспекција није забранила и одузела дозволу. Када се то десило они су њима понудили да откупимо и навели су да су имали могућност за већу цијену него што смо им нудили. Њима је већа цијена него што је то цијена у било којој земљи ЕУ, али мања цијена него што би постигли у некој топионици вани. Дакле зна се шта је званична цијена откупа акумулатора и та цијена се може добити у свако доба, путем државних органа. Али њима је битна цијена коју могу добити од једног произвођача, топионице вани, па могу и договорити да им се даје та цијена, да нама униште производњу. Нама није у интересу да одбијемо откуп јер нам требају сировине, не само ради акумулатора него и ради индустрије наоружања за коју обезбјеђују сировину;

- да им је од стране БЦМ понуђено око 200 тона за откуп, те да су упутили допис да ће откупити од њих и авансно платити, али нису могли то откупити одједном. Понудили су да откупљују sukcesивно и да плаћају у складу са цијеном каква ће бити на берзи. Нико не ради откуп по количини већ од 20 до 25 тона у једном моменту. Дакле они су откупили једну количину, и намјеравали су откупљивати даље, али БЦМ су то стопирали јер су тражили да се откупи све одмах;
- да БЦМ не одговара одлука ВМ БиХ зато што се њом фаворизира прерађивач, онако како то раде у свим земљама ЕУ, те да су они послали камион да откупе остатак, али нису им дали робу.

Током усмене расправе је забиљежено на Записник (акт број УП-05-26-2-007-77/18), да је Конкурентијски савјет наложио и подносиоцу захтјева и противној страни да се у року од осам дана доставе докази о висини ових цијена у окружењу у датом периоду (Хрватска и Словенија), те колика је била цијена у земљама окружења Европске Уније, те Подносилац захтјева је навео да ће се додатно изјаснити писмено.

У вези са напријед наведеним, Подносилац захтјева је доставио поднесак запримљен под бројем УП-05-26-2-007-75/18 дана 05.10.2018. године и поднесак број УП-05-26-2-007-76/18 дана 08.10.2018. године којим се додатно изјашњавају, одговор Министарства спољне трговине и економских односа број 08-3-50-1649-18/15 од 30.08.2017. године (на основу дописа Министарства за просторно уређење, грађевинарство и екологију РС) и достављају прегледе откупних цијена акумулатора.

Конкурентијски савјет је актом број УП-05-26-2-007-78/18 од дана 10.10.2018. године затражио појашњење од Подносиоца захтјева, који су исти и доставили актом запримљеним под бројем УП-05-26-2-007-81/18 дана 22.10.2018. године.

Привредни субјекат ТЕСЛА је доставио тражене податке дописом запримљеним под бројем УП-05-26-2-007-82/18 дана 22.10.2018. године.

5. Прикупљање података од трећих лица

Током поступка ради утврђивања свих релевантних чињеница у смислу одредбе члана 35. став (1) тачка а) и ц) Закона, Конкурентијски савјет је прикупао податке и документацију и од других институција и привредних субјеката који нису странке у поступку.

Конкурентијски савјет је тако дана 22.05.2018. године упутио акте број УП-05-26-2-007-14/18 Републичком заводу за статистику РС, број УП-05-26-2-007-15/18, Федералном заводу за статистику, број УП-05-26-2-007-16/18 Агенцији за статистику БиХ, број УП-05-26-2-007-17/18 којим су тражени подаци о укупној количини (кг) и новчаној вриједности (КМ) откупљених и проданих акумулатора (оловних) за 2017. годину као и подаци о привредним субјектима регистрованим за трговину на велико отпадом и остацима (откуп и продаја акумулатора).

Такођер, Конкурентијски савјет је дана 22.05.2018. године упутио акте број УП-05-26-2-007-17/18 Министарству за просторно уређење, грађевинарство и екологију РС, број УП-05-26-2-007-18/18, Федералном министарству околиша и туризма, број УП-05-26-2-007-19/18 Вањско трговинској комори БиХ и дана 07.06.2018. године акт број УП-05-26-2-007-27/18 Одјељењу за просторно планирање и имовинско правне послове Влади Брчко Дистрикта којим су тражени подаци о привредним субјектима регистрованим за трговину на велико отпадом и остацима (откуп и продаја акумулатора).

У односу на напријед упућене захтјева, Федерални завод за статистику је доставио одговор запримљен под бројем УП-05-26-2-007-23/18 од дана 01.06.2018. године којим нас обавјештавају да не располажу подацима о откупу и продаји акумулатора, те нам достављају податке о привредним субјектима који су по претежној дјелатности према Класификацији дјелатности разврстани у разред 46.77 – Трговина на велико остацима и отпацима.

Агенција за статистику БиХ је доставила одговор запримљен под бројем УП-05-26-2-007-31/18 од дана 13.06.2018. године којим достављају податке о произведеној, испорученој количини и вриједности продаје под шифром 27.2 батерије и акумулатори - агрегирани подаци, те да по претежној дјелатности према Класификацији дјелатности разврстани у разред 46.77 - Трговина на велико остацима и отпацима да укупан број активних привредних субјеката и подузетника у 12. мјесецу 2017. године је био 78.

Вањско трговинско комора БиХ је доставила одговор запримљен под бројем УП-05-26-2-007-22/18 од дана 31.05.2018. године којим нас обавјештавају да с обзиром да не постоји прецизна шифра према Класификацији дјелатности 2010. за дјелатност рециклаже, откупа и продаје акумулатора достављају податке о привредним субјектима који се баве рециклажном дјелатношћу без критерија о којој врсти отпада се ради.

Федерално министарство околиша и туризма је доставило одговор запримљен под бројем УП-05-26-2-007-20/18 од дана 28.05.2018. године којим доставља податке о привредним субјектима којима су издате околишне дозволе а баве се збрињавањем отпада (укључујући оловне акумулаторе), те списак привредних привредних субјеката у ФБиХ које се баве извозом опасног отпада, као и податак да дјелатност извоза оловних акумулатора за Федерацију БиХ обавља привредни субјекат Гриосс д.о.о. Груде. (у току је поступак издавања Рјешења о сагласности за извоз опасног отпада за привредни субјекат Модернизација д.о.о. Градачац).

Министарство за просторно уређење, грађевинарство и екологију РС је доставило одговор запримљен под бројем УП-05-26-2-007-24/18 од дана 04.06.2018. године којим достављају податке о привредним субјектима којима су издате еколошке дозволе, као и податке о привредним субјектима којима су издате дозволе за управљање отпадом, а баве се складиштењем и рециклажом оловних акумулатора, као и да од ступања на снагу Одлуке о условима прекограничног промета опасног отпада у складу с Конвенцијом о контроли прекограничног кретања опасног отпада и њиховом збрињавању, нису издали ниједну дозволу за извоз оловних батерија (акумулатора), иако је било поднесених захтјева за извоз такве врсте отпада.

Одјељење за просторно планирање и имовинско правне послове Владе Брчко Дистрикта је доставило одговор запримљен под бројем УП-05-26-2-007-41/18 од дана 19.06.2018. године којим достављају податке о привредним субјектима којима су издате еколошке дозволе а баве се складиштењем и рециклажом оловних акумулатора, те да нису никада издали ниједну дозволу за извоз наведене врсте опасног отпада односно искоришћених оловних акумулатора.

На основу добијених података надлежних министарстава РС и ФБиХ, као и надлежног одјела Владе Брчко Дистрикта, Конкурентијски савјет је дана 07.06.2018. године дописом број УП-05-26-2-007-29/18 (и број УП-05-26-2-007-52/18 и број УП-05-26-2-007-53/18 од 03.07.2018. године) упутио захтјев привредним субјектима који се између осталог баве откупом и продајом старих акумулатора да доставе податке о откупу и продаји старих акумулатора за 2017.

годину, као и податке о начину формирања цијена приликом откупа односно продаје истих.

У вези наведеног достављени су сљедећи подаци: Институт за грађевинарство Бања Лука актом запримљеним под бројем УП-05-26-2-007-29/18 од 11.06.2018. године нас је обавијестио да се не бави откупом и продајом акумулатора, привредни субјекат Ц.И.Б.О.С д.о.о. Илијаш актом запримљеним под бројем УП-05-26-2-007-30/18 од 11.06.2018. године доставио је тражене податке, привредни субјекат Кемис БХ д.о.о. Лукавац актом запримљеним под бројем УП-05-26-2-007-31/18 од 14.06.2018. године нас је обавијестио да се не бави откупом и продајом акумулатора, привредни субјекат Кемокоп д.о.о. Модрича актом запримљеним под бројем УП-05-26-2-007-32/18 од 14.06.2018. године нас је обавијестио да се не бави откупом и продајом акумулатора, Еко Сировина с.п. Котор Варош актом запримљеним под бројем УП-05-26-2-007-33/18 од 14.06.2018. године доставио је тражене податке, привредни субјекат Кемокоп д.о.о. Тузла актом запримљеним под бројем УП-05-26-2-007-34/18 од 14.06.2018. године нас је обавијестио да се не бави откупом и продајом акумулатора, привредни субјекат Инстало - Комерц д.о.о. Приједор актом запримљеним под бројем УП-05-26-2-007-35/18 од 19.06.2018. године доставио је тражене податке те наводе да на откупне цијене утичу цијене које имају конкуренти, привредни субјект Гриосс д.о.о. Груде актом запримљеним под бројем УП-05-26-2-007-36/18 од 19.06.2018. године доставио је тражене податке, привредни субјект Грен Танк д.о.о. Градишка актом запримљеним под бројем УП-05-26-2-007-37/18 од 19.06.2018. године нас је обавијестио да се не бави откупом и продајом акумулатора, привредни субјект Рециклон д.о.о. Сарајево актом запримљеним под бројем УП-05-26-2-007-38/18 од 19.06.2018. године нас је обавијестио да се не бави откупом и продајом акумулатора, привредни субјект Секундарац д.о.о. Градишка актом запримљеним под бројем УП-05-26-2-007-39/18 од 19.06.2018. године доставио је тражене податке те да се цијене откупа формирају слободно и самостално на основу информација добијених са тржишта, привредни субјект Вамал д.о.о. Лакташи актом запримљеним под бројем УП-05-26-2-007-40/18 од 19.06.2018. године доставио је тражене податке, привредни субјект Бонзо д.о.о. Грачаница актом запримљеним под бројем УП-05-26-2-007-43/18 од 19.06.2018. године доставио је тражене податке и навео да су цијене формирали на основу цијена на тржишту секундарних сировина, привредни субјекат Аида Поммерце д.о.о. Сарајево актом запримљеним под бројем УП-05-26-2-007-44/18 од 19.06.2018. године и актом број УП-05-26-2-007-65/18 од 13.07.2018. године доставио је тражене податке и навео да су цијене формирали на основу понуде и потражње на тржишту тих производа, да цијене формирају за цијелу годину, што значи да се цијене не коригују сваки мјесец, већ само у случају потребе, привредни субјекат Сладабона д.о.о. Бања Лука актом запримљеним под бројем УП-05-26-2-007-45/18 од 20.06.2018. године и актом број УП-05-26-2-007-63/18 од 16.07.2018. године доставио је тражене податке и навео да су цијене формирали на основу дневне цијене олова на свјетској берзи, тренутно стања на тржишту БиХ, те цијене коју формирају конкуренти, привредни субјекат Луциус д.о.о. Витез актом запримљеним под бројем УП-05-26-2-007-46/18 од 20.06.2018. године доставио је тражене податке, привредни субјекат Нова вриједност д.о.о. Бања Лука актом запримљеним под бројем УП-05-26-2-007-47/18 од 22.06.2018. године доставио је тражене податке и навео да цијене формирао слободно на основу договора који постигне, привредни субјекат Милић МиХ д.о.о. Бијељина актом запримљеним под бројем УП-05-

26-2-007-48/18 од 25.06.2018. године доставио је тражене податке, привредни субјекат VIN-PEX &CO Брестовско бб, Кисељак актом запримљеним под бројем УП-05-26-2-007-49/18 од 25.06.2018. године нас је обавијестио да се не бави откупом и продајом акумулатора, привредни субјекат Милкус д.о.о. Пале актом запримљеним под бројем УП-05-26-2-007-55/18 од 05.07.2018. године нас је обавијестио да нису вршили откуп и продају акумулатора, привредни субјекат Делта Петрол д.о.о. Какањ актом запримљеним под бројем УП-05-26-2-007-56/18 од 06.07.2018. године нас је обавијестио да нису вршили откуп и продају акумулатора, привредни субјекат Сировина метал д.о.о. Бугојно актима број УП-05-26-2-007-58/18 од 09.07.2018. године и број УП-05-26-2-007-62/18 од 11.07.2018. године доставио је тражене податке, 3 Хусић д.о.о. Бишће поље бб, Мостар актом запримљеним под бројем УП-05-26-2-007-61/18 од 10.07.2018. године нас је обавијестио да се налази у стечају и привредни субјекат Призма Комерц д.о.о. Бања Лука актом запримљеним под бројем УП-05-26-2-007-64/18 од 13.07.2018. године доставио је тражене податке.

Такође, Конкурентијски савјет је упутио допис број УП-05-26-2-007-69/18 дана 19.07.2018. године привредном субјекту Гриосс д.о.о. Груде, с обзиром да се бави извозом опасног отпада (оловних акумулатора) да достави информацију да ли се бави откупљивањем на подручју цијеле БиХ, као и преглед цијена откупа по мјесецима за 2017. годину, те привредни субјекат Гриосс д.о.о. Груде је доставио одговор запримљен под бројем УП-05-26-2-007-72/18 дана 27.07.2018. године којим наводе да се баве извозом наведеног, да откупљују на подручју цијеле БиХ, те достављају преглед цијена откупа.

Конкурентијски савјет је дописом број УП-05-26-2-007-79/18 од 10.10.2018. године, и дописом број УП-05-26-2-007-83/18 од 25.10.2018. године, затражио од Министарства вањске трговине и економских односа БиХ листу регистрованих и овлашћених субјеката који располажу са капацитетима за третман или одлагање опасног отпада на еколошки прихватљив начин у Босни и Херцеговини, те су доставили одговор запримљен под бројем УП-05-26-2-007-84/18 од 29.10.2018. године, којим нас обавјештавају да овлаштени привредни субјекти који располажу капацитетима за третман и одлагање опасног отпада (оловни акумулатори и оловне легуре) на еколошки прихватљив начин су привредни субјекти БЦМ (Рјешење о издатој еколошкој дозволи издато од стране Министарства за просторно уређење, грађевинарство и екологију РС) и ТЕСЈА (еколошка дозвола издата од стране Одјељења за просторно планирање и имовинско правне послове Владе Брчко Дистрикта). Међутим, у наведеном допису наводе, да у складу са својим надлежностима, тачне и ажуриране податке о регистрованим привредним субјектима који располажу капацитетима за третман или одлагање опасног отпада, имају надлежна ентитетска министарства и надлежни орган Брчко Дистрикта.

6. Релевантно тржиште

У складу са чланом 3. Закона и чл. 4. и 5. Одлуке о утврђивању релевантног тржишта релевантно тржиште се одређује као тржиште одређених производа који су предмет обављања дјелатности привредних субјеката на одређеном географском подручју.

Према одредби члана 4. Одлуке о утврђивању релевантног тржишта, релевантно тржиште производа обухвата све производе које потрошачи и/или корисници сматрају међусобно замјенивим, под прихватљивим условима, имајући у виду посебно њихове битне

карактеристике, квалитет, уобичајену намјену, начин употребе, услове продаје и цијене.

Према одредби члана 5. Одлуке о утврђивању релевантног тржишта, релевантно географско тржиште обухвата цјелокупну или значајан дио територије Босне и Херцеговине на којој привредни субјекти дјелују у продаји и/или куповини релевантног производа под једнаким или довољно уједначеним условима и који то тржиште битно разликују од услова конкуренције на сусједним географским тржиштима.

Имајући у виду чињеницу да привредни субјекат БЦМ се бави откупом акумулатора и затим њиховом продајом (оловне плоче и оловне батерије), док привредни субјекат ТЕСЛА откупљује акумулаторе у сврху њиховог прерађивања у финални производ (олово или оловну легуру), Конкуренијски савјет је у предметном поступку одредио два међусобно повезана тржишта и то:

- тржиште откупа акумулатора и
- тржиште прераде акумулатора.

У конкретном случају релевантно географско тржиште је Босна и Херцеговина јер странке у поступку дјелују или имају могућност да дјелују у продаји/или куповини релевантног производа на цијелој територији Босне и Херцеговине.

У смислу наведеног, Конкуренијски савјет је за релевантно тржиште предметног поступка утврдио тржиште откупа акумулатора и тржиште прераде акумулатора на територији Босне и Херцеговине.

6. 1. Анализа релевантног тржишта

6.1.1. Анализа тржишта откупа акумулатора

Преглед тржишног учешћа привредних субјеката БЦМ и ТЕСЛА на релевантно тржишту откупа акумулатора на територији Босне и Херцеговине на основу података достављених од стране Подносиоца захтјева, Тесле и од стране појединачних привредних субјеката (који се баве истом дјелатношћу) у 2017. години:

Табела 1.

Р. бр.	Назив привредног субјекта	ОТКУП	
		количина (кг)	вриједност (КМ)
1.	Гриосс д.о.о. Груде	4.526.809,00	(.)** 39,81
2.	БЦМ д.о.о. Бања Лука	4.083.836,00	(.)** 35,92
3.	Ц.И.Б.О.С д.о.о. Илијаш ¹	(.)**	(.)** 11,03
4.	ТЕСЛА д.д. Брчко*	646.000,00	(.)** 5,68
5.	Сладабони д.о.о. Бања Лука	580.831,67	(.)** 5,11
6.	Инстало Комерц д.о.о. Приједор	82.311,30	(.)** 0,72
7.	Призма Комерц д.о.о. Бања Лука	76.836,00	(.)** 0,68
8.	Сировина Метал д.о.о. Бугојно	46.200,00	(.)** 0,41
9.	АИДА ЦОММЕРЦЕ д.о.о. Сарајево	25.626,00	(.)** 0,23
10.	Секундарац д.о.о. Градишка	21.157,00	(.)** 0,19
11.	Нова Вриједност Бања Лука	18.528,00	(.)** 0,16
12.	МИЛИЋ МИХ д.о.о. Бијељина	4.067,50	(.)** 0,04
13.	Бонзо д.о.о. Грачаница	3.347,00	(.)** 0,03
14.	ЕКО Сировина Грачаница	-	(.)**
15.	ВАМАЛГ Група д.о.о. Лакташи	786,50	(.)** 0,01
16.	ЛУЦИУС д.о.о. Витез	31,00	(.)** 0,00
	Просјечни тржишни удио (Σ 1 до 17)	11.370.254,77	(.)**

¹ Подаци представљају пословну тајну привредног субјекта Ц.И.Б.О.С д.о.о. Илијаш

Подаци прикупљени од стране Конкуренијског савјета

* ТЕСЛА је доставио податке о откупу у 2017. години у коју су укључени подаци МЛ Метали и сва откупљена роба је прерађена и извозе је као финални производ – оловну легуру

** тржишно учешће привредних субјеката на тржишту откупа акумулатора је израчунато у односу на количину откупљених акумулатора, због промјенивости цијена у току године

На основу достављених података, највећи откупљивач акумулатора у 2017. години је био привредни субјекат Гриосс д.о.о. Груде са 39,81% учешћа, затим БЦМ са 35,92%, Ц.И.Б.О.С са 11,03%, док је ТЕСЛА имао 5,68% учешћа.

6.1.2. Анализа тржишта прераде акумулатора

Према доступним подацима, као и према изјавама представника привредног субјекта ТЕСЛА, једини прерађивач на територији Босне и Херцеговине оловног отпада из акумулатора је привредни субјекат ТЕСЛА, те је неспорно да има доминантан положај на наведеном тржишту.

У 2017. години привредни субјекат ТЕСЛА је прерадио и продао 323.000,00 кг оловних легура у вриједности (.)** КМ.

6.1.3. Анализа откупних цијена акумулатора

Преглед просјечних откупних цијена акумулатора привредних субјеката ТЕСЛА, БЦМ и Гриосс у односу на просјечну ЛМЕ цијену у 2017. години

Табела 2.

	2017. година						
	Просјечна ЛМЕ цијена из претходног мјесеца/т*	Просјечна откупна цијена/т	% од ЛМЕ	Просјечна откупна цијена/т	% од ЛМЕ	Просјечна откупна цијена/т	% од ЛМЕ
Јануар				1.647,00	40,00	1.551,97	
Фебруар	4.117,18	1.700,00	41,29	1.665,00	39,00	1.667,07	40,49
Март	4.267,56	1.700,00	39,84	1.626,00	39,00	1.693,25	39,68
Април	4.167,25	1.700,00	40,79	1.588,00	39,00	1.624,61	38,99
Мај	4.069,03	1.700,00	41,78	1.510,00	40,00	1.517,63	37,30
Јуни	3.771,88	1.500,00	39,77	1.486,00	40,00	1.343,88	35,63
Јули	3.711,11	1.500,00	40,42	1.540,00	40,00	1.378,28	37,14
Август	3.849,95	1.700,00	44,16	1.600,00	41,00	1.438,33	37,36
Септембар	3.904,70	1.700,00	43,54	1.640,00	42,00	1.541,18	39,47
Октобар	3.900,78	1.750,00	44,86	1.751,00	42,00	1.526,05	39,12
Новембар	4.168,27	1.750,00	41,98	1.725,00	42,00	1.671,48	40,10
Децембар	4.104,60	1.750,00	42,64	1.700,00	41,00	1.671,02	40,71

* податке о просјечној ЛМЕ цијени, те откупним цијенама за акумулаторе у 2017. години за привредни субјекат БЦМ достављени од стране БЦМ-а

** привредни субјекат ТЕСЛА је доставио податке о просјечним цијенама откупа (+ПДВ), те податке о % од ЛМЕ цијене

*** привредни субјекат Гриосс д.о.о. Груде је доставио податке о својим откупним цијенама акумулатора за 2017. годину на основу којих је израчунат % од ЛМЕ цијене (који је достављен од БЦМ) за Гриосс

На основу достављених података, уочљиво је да просјечна откупна цијена акумулатора у 2017. години у односу на просјечну ЛМЕ цијену се мјенјала и није била у истом проценту од ЛМЕ цијене, односно сваки привредни субјекат је формирао цијену у одређеном проценту.

Привредни субјекат ТЕСЛА је формирао откупну цијену акумулатора која се кретала у распону од 39,00 % до 42,00%, привредни субјекат БЦМ је формирао цијену која се кретала у распону од 40% до 45%, док је привредни субјекат Гриосс формирао цијену која се кретала у распону 35,63% до 40,71%.

Према достављеним подацима привредног субјекта ТЕСЛА за период јануар-мај 2018. године цијене откупа акумулатора (у односу на ЛМЕ цијену) привредног субјекта ТЕСЛА и просјечне цијене откупа у земљама ЕУ (Хрватска и Словенија) су биле следеће:

Табела 3.

	2018. година		2018. година	
	Просјечна откупна цијена/т - ТЕСЛА	Просјечна откупна цијена/т - земља ЕУ*	Просјечна откупна цијена/т - земља ЕУ*	Просјечна откупна цијена/т - земља ЕУ**
Јануар	41-42%	33-39%	33-39%	33-39%
Фебруар	41-42%	33-39%	33-39%	33-39%
Март	41-42%	33-39%	33-39%	33-39%
Април	37-38%	33-38%	33-38%	33-38%
Мај	41-42%	33-39%	33-39%	33-39%

* Хрватска

** Словенија (Записником о усменој расправи број УП-05-26-2-007-77/18 констатовано је да се доставе откупне цијене у датом периоду за Хрватску и Словенију)

Привредни субјекат БЦМ је доставио податке који се односе на просјечне цијене откупа акумулатора у 2018. години у периоду јануар – мај, који су добијени од привредног субјекта Blancomet LTD, Велика Британија, друштва које је укључено у откуп истих и цијене су се кретале у јануару 928,23 еур/т, фебруар 916,30 еур/т, март 860,88 еур/т, април 859,97 еур/т и у мају 877,80 еур/т. Наведене просјечне цијене откупа су у наведеном периоду биле и у Шкотској.

Достављени су и подаци од стране БЦМ-а који се односе на просјечне цијене откупа акумулатора у 2018. години у периоду јануар – мај у В. Британији, и цијене су се кретале у јануару 922,57 еур/т, фебруар 904,98 еур/т, март 866,55 еур/т, април 865,70 еур/т и у мају 866,40 еур/т.

Привредни субјекат БЦМ је доставио и податке који се односе на просјечне цијене откупа акумулатора у 2018. години у периоду јануар – мај, који су добијени од привредног субјекта Giglio Srl, Р. Италија, друштва које је укључено у откуп истих и цијене су се кретале у јануару 930,00 еур/т, фебруар 920,00 еур/т, март 855,00 еур/т, април 850,00 еур/т и у мају 870,00 еур/т.

Наведене цијене - понуде из Италије и Енглеске су од откупљивача, док је понуда из Шкотске од стране прерађивача.

Такођер, од стране БЦМ достављени су подаци, који се односе на понуду привредног субјекта Omega Blanco Limited, Хонг Конг, Р. Кина који у својству трговачког заступника у периоду јануар-мај 2018. године нуди цијену откупа искоришћених акумулаторских плоча у висини од 63% ЛМЕ протмне цијене са мјестом испоруке у Р. Чешкој односно 57% ЛМЕ просјека за претходни мјесец од датума транспорта са мјестом испоруке у Грчкој, коју с обзиром да је ријеч о привредном субјекту регистрованом у Р. Кини, нисмо узели у разматрање као референтан податак.

7. Доминантан положај

Члан 9. став (1) Закона прописује да привредни субјекат има доминантан положај на релевантном тржишту роба или услуга, ако се због своје тржишне снаге може понашати у значајној мјери независно од стварних или могућих конкурената, купаца, потрошача или добављача, такође узимајући у обзир удио тог привредног субјекта на тржишту, учешће које на том тржишту имају његови конкуренти, као и правне и друге запрете за улазак других привредних субјеката на тржиште.

Члан 9. став (2) Закона претпоставља да привредни субјекат има доминантан положај на тржишту роба или услуга ако на релевантном тржишту има учешће веће од 40,0%.

Члан 2. Одлуке о дефинисању категорије доминантног положаја даље разрађује појам доминантног положаја, те одређује да привредни субјекат на релевантном тржишту производа или услуга има доминантан положај, када се због своје тржишне снаге може понашати и дјеловати у значајној

мјери независно од стварних или могућих конкурената, купаца, потрошача или добављача, и на тај начин ограничава или спречава ефикасну конкуренцију.

Конкурентијски савјет је током провођења поступка утврдио да привредни субјекат ТЕСЛА на релевантном тржишту откупа акумулатора у 2017. години има 5,68%, односно да нема доминантан положај у смислу члана 9. став (2) Закона.

Међутим, привредни субјекат ТЕСЛА као једини прерађивач акумулатора у БиХ, на релевантном тржишту прераде акумулатора има тржишно учешће од 100%, те самим тиме има доминантан положај на тржишту у смислу члана 9. став (2) Закона.

8. Утврђено чињенично стање и оцјена доказа

Конкурентијски савјет је у поступку утврђивања постојања злоупотребе доминантног положаја из члана 10. став 2. тачка а) и б), на неоспоран начин утврдио слjedeће чињенице:

- да привредни субјекти БЦМ и ТЕСЛА дјелују на тржишту откупа акумулатора на територији Босне и Херцеговине;
- да се привредни субјекат ТЕСЛА поред откупа акумулатора, бави и прерадом старих и производњом нових акумулатора у БиХ, односно прерадом старих акумулатора производи легуру и рафинисано олово и да је као такав једини прерађивач на територији БиХ;
- да је привредни субјекат БЦМ до доношења рјешења Министарства за просторно уређење, грађевинарство и екологију РС број 15.04-96-122/17 од 25.12.2017. године, којим је укинута рјешење о еколошкој дозволи, вршило извоз овог отпада у треће земље;
- да је привредном субјекту БЦМ Рјешењем број 15.04-96-32/18 од 21.05.2018. године издата поновно еколошка дозвола од стране Министарства за просторно уређење, грађевинарство и екологију РС за постројење за складиштење и физички третман оловних батерија/акумулатора;
- да је одузимањем еколошке дозволе, БЦМ као власник опасног отпада био у обавези да опасни отпад понуди овлашћеном субјекту у БиХ у складу са Одлуком о условима прекограничног промета опасног отпада у складу с Конвенцијом о контроли прекограничног кретања опасних отпада и њиховом збрињавању (Сл. Гласник БиХ 83/16);
- да је чланом 4. став 1) Одлуке о условима прекограничног промета опасног отпада прописано да уколико у Босни и Херцеговини постоји регистрован и овлашћен субјект који располаже с капацитетима за третман или одлагање отпада на еколошки прихватљив начин, власник опасног отпада, укључујући оловне акумулаторе и оловне легуре, је дужан исти понудити на откуп регистрованом и овлашћеном субјекту који располаже с капацитетима за третман или одлагање отпада на еколошки прихватљив начин;
- да је чланом 4. став 2) исте Одлуке прописано да цијена откупа из става (1) овог члана, не може бити нижа од просјечне цијене за ту врсту отпада на Европској берзи из претходног мјесеца, односно од цијене коју други прерађивачи плаћају у земљама Европске уније у вријеме када се откуп врши;

- да је чланом 4. став 3) исте Одлуке прописано да уколико субјект регистрован за третман и одлагање отпада, одбије извршити откуп опасног отпада по цијени из става (2) овог члана, а власник опасног отпада не пристаје на нижу цијену откупа, овлаштене институције ће власнику опасног отпада, на његов захтјев издати дозволу за извоз неоткупљеног опасног отпада, укључујући оловне акумулаторе и оловне легуре, уколико су испуњени други услови прописани одредбама Базелске конвенције, као и важећим законским и подзаконским прописима у области управљања отпадом;
- да је дописом од 11.01.2017. године, привредни субјекат ТЕСЛА позвао на пословну сарадњу привредни субјекат БЦМ (путем пуномоћника), те да нису достављени докази да је БЦМ прихватио поменути пословну сарадњу;
- да је привредни субјекат БЦМ путем е-маила дана 02.02.2018. године понудио привредном субјекту ТЕСЛА да откупи 25 т старих акумулатора, те је исти откупио наведену количину по цијени од 1700,00 КМ/т (рачун број 82100802/18 од 27.02.2018. године);
- да је БЦМ путем е-маила дана 07.02.2018. године понудио откуп и преосталих 155 тона старих акумулатора, те да је привредни субјекат ТЕСЛА одговорио да је дошло да пада цијена олова на берзи, те преосталих 155 тона нису били у могућности преузети због смањене потражње олова;
- да је привредни субјекат БЦМ путем е-маила дана 02.03.2018. године тражио од привредног субјекта ТЕСЛА да достави цијене откупа за отпадне оловне батерије и оловне плоче из батерија, те да у марту мјесецу 2018. године понуда привредног субјекта ТЕСЛА за откуп је била 39% од дневног ЛМЕ, те да је привредни субјекат БЦМ понудио 155 т по цијени од 1500,00 КМ/т коју је дефинисао ТЕСЛА, те да је ТЕСЛА обавијестио БЦМ да ће откуп понуђене количине извршити кад се стање на берзи стабилизује;
- да у допису привредног субјекта ТЕСЛА упућеном привредном субјекту БЦМ дана 12.03.2018. године, се позивају на Одлуку Савјета министара, те наводе да је понуда БЦМ-а за откуп 180 т дошла у моменту када и други редовни сакупљачи имају одређене количине, те због тога су преузели 25 т, те да због стања на тржишту олова узима се просјек ЛМЕ задњих 7 дана, а не просјек из претходног мјесеца, што је неповољно и за сакупљаче и за прерађиваче;
- да се велики број привредних субјеката на територији БиХ бави откупом и продајом акумулатора као примарном или секундарном дјелатношћу;
- да према достављеним подацима привредних субјеката који се баве откупом акумулатора, видљиво је да се цијене откупа акумулатора формирају индивидуално и слободно, у зависности од кретања на тржишту односно понуде и потражње, цијена коју нуде конкуренти, те да неки привредни субјекти формирају цијене за цијелу годину унапријед уз могућност корекције, а неки на мјесечном нивоу у односу на цијену олова на свјетским тржиштима;
- да се на Лондонској берзи одређују тржишни услови купопродаје метала и отпада и да на основу те цијене купци који купују од БЦМ оловне компоненте акумулатора нуде цијену коју могу да плате, па на основу те цијене коју БЦМ добије за оловне компоненте одређује цијену коју може да понуди за откуп старих акумулатора у БиХ (наравно у израчун ове цијене се морају урачунати и сви зависни трошкови, радна снага, транспорт и слично);
- да ТЕСЛА своју цијену коју нуди за откуп старих акумулатора одређује у зависности од потражње на берзи, те у времену кад је потражња већа, купци плаћају и премију преко ЛМЕ, тако да је и цијена старих акумулатора већа. Потражња олова у периоду од августа до јануара је већа, зато што произвођачи нових акумулатора тада раде у пуном капацитету, те од јануара до јула потражња је мања и мања је цијена, јер нема премије;
- да Министарство вањске трговине и економских односа у свом одговору број 08-3-50-164918/15 од 30.08.2017. године Министрству за просторно уређење, грађевинарство и екологију РС, између осталог наводи да у вези са чланом 4. став (2) Одлуке, прерађивач је дужан писменим путем власнику опасног отпада понудити укупну цијену за опасни отпад који му је у специфицираној врсти и количини понуђена на откуп, а коју исказује у одговарајућем проценту у односу на цијену ЛМЕ. Тако исказану укупну цијену откупа домаћи прерађивач опасног отпада јс дужан на одговарајући начин образложити по ставкама што нарочито укључује цијену ЛМЕ (уз доказ о истој), просјек искориштења те врсте отпада у БиХ, трошкове транспорта, третмана, односно прераде на еколошки прихватљив начин, као и трошкове повезане с тим, добит, те остале елементе на којима је заснована укупна цијена откупа опасног отпада коју нуди власнику опасног отпада као фер и коректну цијену откупа опасног отпада, што укључује и податке о цијенама које други прерађивачи плаћају у земљама ЕУ. Поред ових елемената на основу којих је одређена цијена откупа, понуда домаћег прерађивача ће садржавати податке о врсти и количини отпада, поступке одлагања/збрињавања отпада, раздобље у којем би уговор био реализован уколико понуда буде прихваћена, испоруку (начин паковања), те рок за плаћање цијене одређене на напријед наведени начин;
- надаље у допису Министарства се наводи да уколико, власник опасног отпада сматра да домаћи прерађивач цијену откупа није одредио у складу са чланом 4. став (2) Одлуке, може поднијети захтјев за издавање дозволе за извоз опасног отпада, у форми и процедури коју одреди иадлежна ентитетска институција уз одговарајуће доказе на околност да је понуђена цијена откупа нижа од цијене одређене у складу са чланом 4. став (2) Одлуке, као и изјаву да не пристаје на ту нижу цијену;
- да као доказ на напријед наведену околност, власник опасног отпада је дужан овлашћеној институцији доставити, најмање двије оригиналне понуде, овлаштених прерађивача опасног отпада из земаља чланица ЕУ, које морају садржавати све

- елементе као и понуда која је за исту врсту и количину опасног отпада, дата од стране домаћег прерађивача. Терет доказивања пред надлежним органом да прерађивач није понудио адекватну цијену је на власнику опасног отпада;
- да према подацима Министарства спољне трговине и економских односа овлаштени привредни субјекти који располажу капацитетима за третман и одлагање опасног отпада (оловни акумулатори и оловне легуре) на еколошки прихватљив начин су привредни субјекти БЦМ (Рјешење о издатој еколошкој дозволи издато од стране Министарства за просторно уређење, грађевинарство и екологију РС) и ТЕСЛА (еколошка дозвола издата од стране Одјељења за просторно планирање и имовинско правне послове Владе Брчко Дистрикта);
 - да тачне и ажуриране податке о регистрованим привредним субјектима који располажу капацитетима за третман или одлагање опасног отпада, имају надлежна ентитетска министарства и надлежни орган Брчко Дистрикта у складу са својим надлежностима;
 - да у Републици Српској еколошке дозволе су издате привредном субјекту БЦМ за постројење за складиштење и физички третман оловних батерија/акумулатора (Рјешење број 15.04-96-32/18 од 21.05.2018. године) и привредном субјекту Милкус д.о.о. Пале (Рјешење број 15.04-96-40/17 од 11.08.2017. године) који само складиште, а не третирају акумулаторе;
 - да у Федерацији БиХ, постоји већи број субјеката којима су издате еколошке дозволе, а које се баве збрињавањем отпада укључујући и оловне акумулаторе;
 - да привредни субјекат Гриосс д.о.о. Груде на основу дописа Федералног министарства околиша и туризма број УП-05-26-2-007-20/18 од дана 28.05.2018. године обавља и дјелатност извоза оловних акумулатора (опасни отпад) за Федерацију БиХ;

Након сагледавања свих релевантних чињеница и доказа странака у поступку, појединачно и заједно, те на основу изведених доказа Конкуренцијски савјет је утврдио следеће:

Члан 10. став (2) тачке а) и б) Закона прописује да је забрањена злоупотреба доминантног положаја и то а) директним или индиректним наметањем нелојалних куповних и продајних цијена или других трговинских услова којима се ограничава конкуренција и б) ограничавање производње, тржишта или техничког развоја на штету потрошача.

Након анализе релевантног тржишта, Конкуренцијски савјет је утврдио да привредни субјекат ТЕСЛА на релевантом тржишту откупа акумулатора у 2017. години има 5,68%, односно да нема доминантан положај.

Привредни субјекат ТЕСЛА је једини прерађивач акумулатора у БиХ, односно откупљује акумулаторе и прерађује их у оловне легуре и олово, и као такав има доминантан положај на тржишту прераде акумулатора.

Подносилац Захтјева у самом Захтјеву и током поступка, тврди да се злоупотреба доминантног положаја привредног субјекта ТЕСЛА, огледа у томе да не нуде адекватну цијену за откуп овог отпада, нити врши откуп у складу са одлуком Одлуком о условима прекограничног промета опасног отпада у складу с Конвенцијом о контроли прекограничног кретања опасних отпада и њиховом

збрињавању (Сл. Гласник БиХ 83/16), чиме је БЦМ онемогућен да послује.

Конкуренцијски савјет је у току поступка утврдио да осим привредних субјеката БЦМ и ТЕСЛА, постоји велики број привредних субјеката који као примарну или секундарну дјелатност са регистрованом шифром дјелатности - Трговина на великом отпадом и остацима - 46.77, врше откуп акумулатора, на подручју цијеле БиХ.

Да поред привредног субјекта ТЕСЛА који откупљује акумулаторе и прерађује те извози у облику оловних легура (која се третира као сировина) које може извозити само онај привредни субјекат који има топионицу и рафинацију, дозволу за извоз опасног отпада (акумулатора) има и привредни субјекат Гриосс д.о.о. Груде, који се бави откупљивањем акумулатора са цијеле територије Босне и Херцеговине, те се извозом опасног отпада бавио и привредни субјекат БЦМ до одузимања еколошке дозволе од стране надлежног Министарства, која му је поновно издата Рјешењем број 15.04-96-32/18 од 21.05.2018. године.

Такођер, Конкуренцијски савјет је утврдио да је привредни субјекат ТЕСЛА имао намјеру успоставити пословну сарадњу са привредним субјектом БЦМ (допис привредног субјекта ТЕСЛА упућен БЦМ-у од 11.01.2017.године)а до закључења истог није дошло, јер није постојала воља, ни намјера за закључење уговора од стране привредног субјекта БЦМ, те да се привредни субјекат БЦМ обратио надлежном ентитетском министарству 28.09.2017. године за издавање сагласности за извоз, с обзиром да нису постигли договор о купопродаји са привредним субјектом ТЕСЛА.

Из материјалне документације која се налази у спису (е-маил од 02.02.2018. године, од 05.02.2018. године, 16.02.2018. године, 23.02.2018. године, 26.02.2018. године, од 02.03.2018. године и 15.03.2018. године), Конкуренцијски савјет је утврдио да привредни субјекат БЦМ, иако није пристао на понуду за пословну сарадњу од 11.01.2017. године, почетком 2018. године (фебруар и март) понудио привредном субјекту ТЕСЛА да откупи одређену количину акумулатора (25 т), те пристао на цијену од 1700 КМ/т, што му је уредно и исплаћено, те да је БЦМ путем е-маила понудио откуп и преосталих 155 тона старих акумулатора, те да је привредни субјекат ТЕСЛА одговорио да је дошло да пада цијена олова на берзи, те преосталих 155 тона нису били у могућности преузети због смањене потражње олова и обавеза према редовним сакупљачима, ни по нижој цијени олова.

Конкуренцијски савјет је током провођења предметног поступка утврдио да је неспорно да се цијене откупа акумулатора формирају у одређеном проценту у односу на просјечну ЛМЕ цијену или у односу на цијене коју други прерађивачи плаћају у земљама ЕУ узимајући у обзир и зависне трошкове, те да привредни субјекти који откупљују акумулаторе нуде цијене откупа у зависности од понуде и потражње на релевантном тржишту, као и цијена коју нуде конкуренти, односно привредни субјекти који се баве откупом акумулатора слободно одређују цијене.

Такођер, имајући у виду одредбе члана 4. став 2) Одлуке о условима прекограничног промета опасног отпада којим је прописано да цијена откупа, не може бити нижа од просјечне цијене за ту врсту отпада на Европској берзи из претходног мјесеца, односно од цијене коју други прерађивачи плаћају у земљама Европске уније у вријеме када се откуп врши, произилази да привредни субјекат ТЕСЛА као прерађивач, приликом одређивања откупне цијене има могућност да је одређује у односу на просјечну цијену за ту врсту отпада на Европској берзи (LME) или у односу на цијену који други прерађивачи плаћају у земљама ЕУ, при чему на основу

одредби наведене Одлуке не постоји ограничење из које земље ЕУ се морају узимати цијене који други прерађивачи плаћају.

Имајући у виду наведено, Конкурнцијски савјет је установио да је БЦМ привредни субјекат који откупљује акумулаторе у сврху даље продаје (акумулатора или поступком растављања и продајом његових дијелова – оловне плоче и батерије), док привредни субјекат ТЕСЛА врши откуп акумулатора у сврху њихове прераде и добијања финалног производа (оловне легуре или олова), те као такви приликом различитог третмана ове врсте отпада имају различите трошкове (трошкови плата, потрошње струје, плина, нафте, лож уља, транспорта и др.) који такођер утичу на откупну цијену, те да је привредни субјекат БЦМ формирао цијене откупа у односу на цијене која се крећу на ЛМЕ берзи, као и чињеница да је привредни субјекат ТЕСЛА могао формирати цијену и на основу цијене коју други прерађивачи плаћају у земљама ЕУ у вријеме откупа, при чему има право избора из земље ЕУ ће узети цијене као референтне за формирање своје цијене откупа.

На основу достављених података о откупним цијенама привредних субјеката БЦМ, ТЕСЛА и Гриосс за 2017. годину (по мјесецима), видљиво је да су се просјечне ЛМЕ цијене мијењале те у вези с тим и цијене откупа наведених субјеката и кретале су се у распону од 39,77-44,16% за БЦМ, 39-42% за Теслу и 35,63-40,710% за Гриосс.

Такођер, достављени подаци о откупним цијенама у периоду јануар-мај 2018. године показују да се цијене откупа разликују, овисно да ли је ријеч о откупљивачима или прерађивачима акумулатора, као и о којим земљама ЕУ је ријеч.

На основу достављених података привредног субјекта ТЕСЛА за период јануар-мај 2018. године који се односе на просјечне цијене откупа које је нудио ТЕСЛА и просјечне цијене откупа из земаља ЕУ (Хрватска и Словенија), видљиво је да су просјечне цијене откупа привредног субјекта ТЕСЛА биле знатно веће у односу на просјечне цијене откупа из земаља ЕУ (Хрватска и Словенија) (табела 2.) у наведеном периоду које је привредни субјекат ТЕСЛА узео као референтне за формирање својих откупних цијена.

Неоспорно је да је предметном Одлуком, с обзиром да је привредни субјекат ТЕСЛА једини прерађивач акумулатора на територији БиХ имао доминантан положај по питању третмана и одлагања отпада у тренутку када је привредном субјекту БЦМ одузета еколошка дозвола, те да је привредни субјекат ТЕСЛА на основу одредби поменуте Одлуке имао могућност да откуп врши не само у односу на просјечну ЛМЕ цијену, већ и у односу на цијене које други прерађивачи плаћају у земљама ЕУ, при чему је имао право избора одлучивања из које земље ЕУ ће узимати откупне цијене као референтне за формирање својих откупних цијена.

Такођер, Конкурнцијски савјет је узео у обзир и чињеницу да је БЦМ док му није одузета еколошка дозвола, откупљивао акумулаторе те откупљене акумулаторе није нудио привредном субјекту ТЕСЛА иако је ТЕСЛА једини прерађивач акумулатора у БиХ, већ вршио њихов извоз (оловне плоче и оловне батерије).

Из наведеног произилази, да привредни субјекат БЦМ с обзиром да у периоду када није могао вршити извоз акумулатора због одузете еколошке дозволе, а није био задовољан понуђеном цијеном откупа од стране привредног субјекта ТЕСЛА, могао да исту робу понуди и привредном субјекту Гриосс који такође посједује еколошку дозволу и врши извоз акумулатора, те исте откупљује на територији БиХ.

Такођер, Конкурнцијски савјет је узео у обзир и чињеницу да привредни субјекат БЦМ пристао на понуђене цијене привредног субјекта ТЕСЛА, те један дио акумулатора и продао привредном субјекту ТЕСЛА, док за други дио понуђеног није дошло до реализације, иако је БЦМ пристао на понуђену цијену, због немогућности преузимања преостале количине акумулатора од стране привредног субјекта ТЕСЛА усљед смањене потражње олова и обавезе према другим сакупљачима.

Такођер, у току поступка Конкурнцијски савјет је утврдио да привредни субјекат ТЕСЛА ни на који начин није могао вршити ограничавање производње, тржишта или техничког развоја на штету потрошача, с обзиром да је надлежно Министарство за просторно уређење, грађевинарство и екологију РС у оквиру својих надлежности донијело Рјешење којим је по праву надзора укинута рјешење о еколошкој дозволи Одјељења за просторно уређење Града Бања Лука привредном субјекту БЦМ, чиме им је био онемогућен даљи рад.

Након сагледавања свих релевантних чињеница и доказа странака у поступку, појединачно и заједно, Конкурнцијски савјет је утврдио да привредни субјект ТЕСЛА није прекршио члан 10. став (2) тачка а) Закона, у смислу да је директно или индиректно наметао нелојалне куповне и продајне цијене или друге трговинске услове којима се ограничава конкуренција, као ни да је вршио ограничавање производње, тржишта или техничког развоја на штету потрошача у смислу члана 10. став (2) тачка б).

Слиједом наведеног, Конкурнцијски савјет је одлучио као у тачки 1. диспозитива овог Рјешења.

9. Трошкови поступка

Чланом 105. став 1. Закона о управном поступку је прописано да у правилу свака странка сноси своје трошкове поступка (укључују и трошкове за правно заступање), а чланом 105. став 2. истог Закона је прописано да када у поступку учествују двије или више странака са супротним интересима, странка која је изазвала поступак, а на чију је штету поступак окончан, дужна је противној странци надокнадити оправдане трошкове који су настали у поступку.

Чланом 108. став 1) истог Закона је прописано да у рјешењу којим се поступак завршава, орган који доноси рјешење одређује ко сноси трошкове поступка, њихов износ и коме се и у којем року имају исплатити.

На усменој расправи су странке, у смислу члана 105. став (4) Закона о управном поступку, упознате са обавезом подношења захтјева за накнаду трошкова прије доношења коначног рјешења.

Како до дана доношења предметног рјешења странке у поступку нису доставиле захтјев за накнаду трошкова поступка, Конкурнцијски савјет није ни одлучивао о истим.

10. Административна такса

Подносилац захтјева на ово Рјешење, у складу са одредбом члана 2. Одлуке о висини административних такси у вези са процесним радњама пред Конкурнцијском савјетом тарифни број 107. став (1) тачка ф) Одлуке о висини административних такси у вези са процесним радњама пред Конкурнцијским савјетом ("Службени гласник БиХ", бр. 30/06, 18/11 и 75/18) дужан је платити административну таксу у износу од 1.500,00 КМ у корист Буџета институција Босне и Херцеговине.

11. Поука о правном лијеку

Против овога Рјешења није допуштена жалба.

Незадовољна странка може покренути управни спор пред Судом Босне и Херцеговине у року од 30 дана од дана пријема, односно објаве овога Рјешења.

Број УП-05-26-2-007-85/18

14. новембра 2018. године

Сарајево

Предсједница
Адиса Бегвић, с. р.

DIREKCIJA ZA CIVILNO ZRAKOPLOVSTVO BOSNE I HERCEGOVINE

6

Na osnovu člana 16. i 61. stav (2) Zakona o upravi ("Službeni glasnik BiH", br. 32/02, 102/09 i 72/17) i člana 14. stav (1) Zakona o zrakoplovstvu Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", br. 39/09 i 25/18), vršitelj dužnosti generalnog direktora Direkcije za civilno zrakoplovstvo Bosne i Hercegovine donosi

PRAVILNIK O UTVRĐIVANJU ZAHTJEVA ZDRAVSTVENE SPOSOBNOSTI I POSTUPKU IZDAVANJA LJEKARSKOG UVJERENJA KATEGORIJE NAT ZRAKOPLOVNOM OSOBLJU

Član 1.

(Predmet)

Predmet ovog pravilnika je utvrđivanje zahtjeva zdravstvene sposobnosti i postupku izdavanja ljekarskog uvjerenja kategorije NAT zrakoplovnom osoblju.

Član 2.

(Područje primjene)

Ovim pravilnikom se utvrđuju:

- uvjeti i način obavljanja ljekarskog pregleda koji se obavlja u svrhu utvrđivanja zdravstvene sposobnosti zrakoplovnog osoblja za kategoriju NAT;
- uvjeti i način izdavanja, produžavanja i obnavljanja roka važnosti ljekarskog uvjerenja kategorije NAT;
- način odobravanja ljekara za obavljanje ljekarskih pregleda i izdavanje ljekarskog uvjerenja kategorije NAT;
- način vođenja evidencije obavljenih ljekarskih pregleda, izdatih certifikata o zdravstvenoj sposobnosti, te način čuvanja medicinske dokumentacije.

Član 3.

(Pojmovi i skraćenice)

- Pojmovi koji se upotrebljavaju u ovom pravilniku imaju sljedeće značenje:
 - kategorija uvjerenja NAT:** vrsta ljekarskog uvjerenja koje se odnosi na certificirano zrakoplovno osoblje definirano članom 4. Pravilnika;
 - nositelj dozvole:** osoba koja posjeduje dozvolu za obavljanje određenih stručnih poslova u zrakoplovstvu;
 - nositelj ljekarskog uvjerenja:** osoba koja posjeduje važeće ljekarsko uvjerenje o zdravstvenoj sposobnosti kategorije NAT;
 - kandidat:** osoba koja pristupi ljekarskom pregledu radi inicijalnog izdavanja, produženja ili obnavljanja roka važnosti ljekarskog uvjerenja kategorije NAT;
 - obnavljanje roka važnosti ljekarskog uvjerenja kategorije NAT:** postupak koji se provodi nakon isteka roka važnosti ljekarskog uvjerenja kategorije NAT;

- produženje roka važnosti ljekarskog uvjerenja kategorije NAT:** postupak koji se provodi prije isteka roka važnosti ljekarskog uvjerenja kategorije NAT;
 - psihoaktivne supstance:** alkohol, kanabis, sedativi, hipnotici, halucinogeni, isparljiva otapala (kafa i duhanski proizvodi su isključeni);
- Skraćenice koje se upotrebljavaju u ovom pravilniku imaju sljedeće značenje:
 - AeMC** (Aeromedical Center): zrakoplovno-medicinski centar odobren od strane BHDCA za obavljanje ljekarskih pregleda zrakoplovnog osoblja;
 - AME** (Aeromedical Examiner): zrakoplovno-medicinski ispitivač odobren od strane BHDCA za obavljanje ljekarskih pregleda zrakoplovnog osoblja;
 - MA** (Medical assessor): glavni zrakoplovno-medicinski ispitivač ovlašten od strane BHDCA;
 - EMPIC MED:** Elektronski sistem za dokumentiranje ljekarskih pregleda, uz primjenu zahtjeva iz važećih propisa.

Član 4.

(Kategorije zdravstvene sposobnosti - NAT)

- Ljekarsko uvjerenje klase NAT dužno je posjedovati zrakoplovno osoblje koje svoje poslove u zrakoplovstvu obavlja saglasno Dozvoli ili Potvrdi o stručnoj obučenosti, izdatoj na osnovu podzakonskih propisa kojima se regulira pitanje izdavanja predmetne dozvole ili potvrde o stručnoj obučenosti i kojim se zahtjeva da navedena dozvola ili potvrda o stručnoj obučenosti bude podržana ljekarskim uvjerenjem.
- Nositelj Dozvole ili Potvrde o stručnoj obučenosti zrakoplovnog osoblja koristi privilegije dozvole samo ako kod sebe ima važeće ljekarsko uvjerenje definirano u stavu (1) ovog člana.
- Odredbe ovog pravilnika se ne primjenjuju na osoblje koje posjeduje Dozvolu ili Potvrdu o stručnoj obučenosti izdatu na osnovu Pravilnika o utvrđivanju tehničkih zahtjeva i upravnih postupaka u vezi sa letačkim osobljem u civilnom zrakoplovstvu ("Službeni glasnik BiH", broj 4/18) ili Pravilnika o dozvolama kontrolora zračnog prometa, organizacijama za obuku i zrakoplovno-medicinskim centrima ("Službeni glasnik BiH", broj 4/18).

Član 5.

(Zdravstvena sposobnost za izdavanje ljekarskog uvjerenja kategorije NAT)

- Zdravstvena sposobnost zrakoplovnog osoblja uključuje ispunjenje zahtjeva u pogledu fizičkog i mentalnog zdravlja, vida, raspoznavanja boja i zahtjeve u pogledu sluha kandidata za izdavanje ljekarskog uvjerenja.
- Zdravstveni zahtjevi za izdavanje ljekarskog uvjerenja kategorije NAT propisani su u Dodatku 1 i 2 ovog pravilnika.

Član 6.

(Utvrđivanje zdravstvene sposobnosti)

- Zdravstvena sposobnost zrakoplovnog osoblja utvrđuje se na osnovu ljekarskih pregleda koje obavljaju AeMC i AME.
- Zdravstvenu sposobnost zrakoplovnog osoblja, koje nije zadovoljno ocjenom zdravstvene sposobnosti kako je to propisano stavom (1), utvrđuje komisija koju imenuje BHDCA.

Član 7.

(Smanjenje zdravstvene sposobnosti)

- Nositelju dozvole zabranjeno je koristiti privilegije dozvole kada je svjestan smanjenja zdravstvene sposobnosti koja bi mogla imati uticaj na sigurno korištenje privilegija dozvole.

- (2) Nositelj Ljekarskog uvjerenja o zdravstvenoj sposobnosti mora, bez odgađanja, zatražiti zrakoplovno-medicinski savjet AeMC-a ili AME-a kod kojeg je obavio zadnji pregled, kako bi potvrdio da li ispunjava zahtjeve u pogledu zdravstvene sposobnosti pod kojim je izdato dato Ljekarsko uvjerenje, u sljedećim slučajevima:
- bilo kakve bolesti koja bi mogla uključivati nesposobnost korištenja privilegije dozvole;
 - bilo kakve sumnje u zdravstvenu sposobnost, usljed korištenja lijekova ili medicinskih, hirurških ili drugih postupaka.
- (3) Kada je zatražen medicinski savjet, AeMC ili AME mora dokumentovati slučaj u dosije nositelja Ljekarskog uvjerenja.
- (4) Nositelj Ljekarskog uvjerenja o zdravstvenoj sposobnosti, ukoliko namjerava nastaviti koristiti privilegije dozvole, mora u što kraćem roku, a najduže 21 dan od saznanja ili otpuštanja na kućno liječenje, pisanim putem izvijestiti AeMC ili AME o sljedećem:
- ako je podvrgnut hirurškom ili invazivnom postupku;
 - ako je pretrpio bilo kakvu ozljedu koja utiče na zdravstvenu sposobnost kandidata;
 - ako mu je propisana redovna upotreba bilo kakvih lijekova;
 - ako boluje od bolesti koja utiče na zdravstvenu sposobnost;
 - u slučaju trudnoće;
 - ako je primljen u bolnicu ili kliniku;
 - ako mu je propisano nošenje korekcijskih pomagala.
- (5) Certifikat o zdravstvenoj sposobnosti se, u slučajevima iz stava 4. tačka a) do g) ovog člana, smatra privremeno nevažećim dok AeMC/AME ili MA ne donese odluku o zdravstvenoj sposobnosti nositelja.
- (6) AeMC/AME ili MA može prije donošenja odluke o zdravstvenoj sposobnosti odrediti obnavljanje Ljekarskog pregleda ako i kada to ocijeni potrebnim.

Član 8.

(Upotreba lijekova, omamljujućih sredstava i psihoaktivnih supstanci)

- Nositelju Ljekarskog uvjerenja zabranjeno je da koristi privilegije dozvole ako uzima bilo kakve lijekove koji se izdaju na Ljekarski recept ili lijekove koji se izdaju bez Ljekarskog recepta, omamljujuća sredstva ili psihoaktivne supstance, uključujući one koji se koriste za liječenje bolesti ili poremećaja, ukoliko je svjestan bilo kakvih popratnih pojava koje su nespojive sa sigurnim korištenjem privilegija dozvole.
- Nositelju Ljekarskog uvjerenja zabranjeno je uzimati bilo kakav lijek koji se izdaje na Ljekarski recept ili lijek koji se izdaje bez Ljekarskog recepta, te neće biti podvrgnut bilo kakvoj terapiji ako nije siguran da taj lijek ili terapija neće uticati na njegovu sposobnost za sigurno korištenje privilegije dozvole. Ukoliko postoji bilo kakva sumnja, mora zatražiti prethodno mišljenje od AeMC-a ili AME-a.
- Ukoliko nositelj Ljekarskog uvjerenja postupi protivno zabranama navedenim u stavu (1) i (2), a nije prethodno zatražio mišljenje od AeMC-a ili AME-a, BHDCA preduzima mjere propisane Pravilnikom o nadzoru u civilnom zrakoplovstvu ("Službeni glasnik BiH", broj 22/16 i 55/18) i Zakonom o upravi ("Službeni glasnik BiH", br. 32/02, 102/09 i 72/17).

Član 9.

(Ljekarski pregledi)

- Po obimu i sadržaju Ljekarski pregledi mogu biti inicijalni, redovni i vanredni.

- Inicijalni pregled podrazumijeva sveobuhvatni medicinski pregled koji kandidat obavlja prvi put u svrhu sticanja Ljekarskog uvjerenja, a obuhvata pregled u skladu sa zahtjevima za procjenu zdravstvene sposobnosti kategorije NAT.
- Inicijalni Ljekarski pregled mora biti obavljen u AeMC-u ili od strane AME-a u državi izdavanja dozvole zrakoplovnog osoblja.
- Redovni Ljekarski pregled podrazumijeva periodični opšti pregled u skladu sa zahtjevima za procjenu zdravstvene sposobnosti kategorije NAT i mora biti obavljen u roku važnosti Ljekarskog uvjerenja. Isti može biti obavljen u AeMC-u ili od strane AME-a.
- Vanrednim pregledom smatra se svaki pregled zatražen od strane nositelja dozvole, BHDCA ili drugog ovlaštenog lica. Vanredni pregled zrakoplovnog osoblja mora se obaviti u AeMC-u.
- Razlozi za vanredni pregled su gubitak zdravstvene sposobnosti ili sumnja u psihičku ili fizičku sposobnost nositelja dozvole za sigurno korištenje privilegije dozvole. Izvori ovakvih podataka mogu biti nesreće ili nezgode, problemi u radnom okruženju, problem tokom osposobljavanja, stručnih provjera i slično.
- Opseg i sadržaj vanrednog pregleda određuje MA ili odgovorno lice AeMC-a na osnovu razloga zbog kojih se traži vanredni pregled nositelja Ljekarskog uvjerenja.

Član 10.

(Obavljanje Ljekarskih pregleda)

- Kandidat podnosi zahtjev za izdavanje Ljekarskog uvjerenja, u elektronskoj formi EMPIC MED, čiji su izgled i sadržaj propisani i čine sastavni dio EMPIC-a. Ukoliko AeMC ili AME utvrde kako navodi i izjave u zahtjevu nisu istinite, neće izdati Ljekarsko uvjerenje kandidatu, te o tome moraju obavijestiti BHDCA.
- AME je dužan prije pregleda utvrditi identitet kandidata vidom u lični kartu ili drugi identifikacijski dokument sa fotografijom, provjeriti dozvolu zrakoplovnog ovlaštenog lica, odnosno potvrdu o stručnoj obučenosti zrakoplovnog osoblja (ukoliko je izdana), te upozoriti nositelja na materijalnu i krivičnu odgovornost u vezi sa istinitošću podataka navedenih na obrascu zahtjeva.
- Na zahtjev AME-a ili BHDCA, kandidat mora dostaviti potvrdu izabranog, porodičnog ili drugog ljekara kod kojeg se vodi evidencija o njegovoj primarnoj zaštiti i evidencija o ličnom zdravstvenom statusu.
- Nakon obavljenog Ljekarskog pregleda, AME mora usaglasiti rezultate pregleda, ocijeniti zdravstvenu sposobnost i potpisati izvještaj o obavljenom pregledu na obrascu ili putem elektronskog medija, čiji je izgled i sadržaj utvrdila BHDCA i isti je sastavni dio EMPIC-a.
- Ukoliko nisu zadovoljeni zdravstveni zahtjevi za kategoriju zdravstvene sposobnosti NAT, kandidatu AeMC ili AME neće izdati Ljekarsko uvjerenje dok nisu ispunjeni sljedeći uvjeti:
 - da dostavljeni akreditirani medicinski zaključak, donesen od strane BHDCA, ukazuje da je, u posebnim okolnostima, neispunjenje bilo kojeg zahtjeva takvo da neće ugroziti sigurno korištenje privilegija dozvole;
 - da su uzete u obzir odgovarajuće sposobnosti, vještine i iskustvo kandidata i operativni uvjeti pod kojim se kandidat nalazi tokom zrakoplovne aktivnosti;
 - da je u Ljekarskom uvjerenju ili dozvoli/potvrdi o stručnoj obučenosti upisano odgovarajuće ograničenje.
- Ograničenja koja se upisuju u Ljekarskom uvjerenju opisana su u Dodatku 4 ovog pravilnika.

- (7) Ukoliko je kandidat ocijenjen sposobnim, AeMC, odnosno AME, izdaje mu ljekarsko uvjerenje čiji je izgled i sadržaj definiran u Dodatku 3 ovog pravilnika.
- (8) Izuzetno od stava (7) ovog člana, BHDCA može izdati novo ljekarsko uvjerenje, a koje je izdao AeMC, odnosno AME, ako ustanovi da su potrebne ispravke podataka u izdatom uvjerenju.
- (9) Ukoliko je kandidat ocijenjen nesposobnim, AeMC ili AME izdaje konačan akt o neispunjavanju uvjeta za izdavanje ljekarskog uvjerenja kategorije NAT, čiji izgled i osnovne elemente propisuje Zakon o upravnom postupku BiH.
- (10) U slučaju da je kandidat ocijenjen nesposobnim, AeMC/AME mora u roku od 5 dana od dana obavljenog pregleda dostaviti u BHDCA originalan izvještaj o obavljenom ljekarskom pregledu, sa pripadajućom medicinskom dokumentacijom, i kopiju rješenja konačnog akta o neispunjavanju uvjeta za izdavanje ljekarskog uvjerenja kategorije NAT.
- (11) Nakon što je započeo pregled kod jednog AeMC-a ili AME-a, kandidat ne može započeti novi pregled dok u prethodno započetom pregledu nije donesena ocjena zdravstvene sposobnosti u cilju izdavanja ljekarskog uvjerenja klase NAT.
- (12) BHDCA/MA će ograničiti, privremeno suspendovati ili trajno oduzeti izdato ljekarsko uvjerenje i o tome obavijestiti AeMC ili AME, koji je izdao to ljekarsko uvjerenje, ukoliko utvrdi neispunjavanje primjenljivih zahtjeva za lice kome je izdato ljekarsko uvjerenje kategorije NAT.

Član 11.

(Rok važnosti ljekarskog uvjerenja kategorije NAT)

- (1) Ljekarsko uvjerenje kategorije NAT biće važeće za period od:
 - a) 60 mjeseci prije nego kandidat za izdavanje ljekarskog uvjerenja napuni 40 godina starosti. Ljekarsko uvjerenje izdato prije navršenih 40 godine starosti pretaće biti važeće kada nositelj dozvole napuni 42 godine starosti;
 - b) 24 mjeseca poslije navršenih 40 godina starosti kandidata.
- (2) Ukoliko se pregled za produženje roka važnosti ljekarskog uvjerenja obavi unutar 45 dana prije isteka roka važnosti, datum važnosti prethodnog uvjerenja mjerodavan je za određivanje novog roka važnosti uvjerenja.
- (3) Ako postoji klinička indikacija, važnost ljekarskog uvjerenja može biti vremenski ograničena na kraće razdoblje od razdoblja propisanog u ovom članu, uz naznaku ograničenja TML - rok važnosti, u rubriku Ograničenje ljekarskom uvjerenju.
- (4) Ukoliko je rok važnosti ljekarskog uvjerenja istekao najduže do 2 godine, za obnavljanje uvjerenja zahtijeva se redovni ljekarski pregled, koji se mora proširiti dodatnim dijagnostičkim postupcima ili specijalističkim pregledom, prema procjeni MA ili AME-a.
- (5) Ukoliko je rok važnosti ljekarskog uvjerenja istekao duže od 2 godine, BHDCA zahtijeva inicijalni pregled, zasnovan na zahtjevima za procjenu zdravstvene sposobnosti za produženje važnosti ljekarskog uvjerenja.
- (6) Ukoliko je rok važnosti ljekarskog uvjerenja istekao duže od 5 godina, za obnavljanje uvjerenja BHDCA zahtijeva inicijalni pregled, zasnovan na zahtjevima za procjenu zdravstvene sposobnosti za izdavanje roka važnosti ljekarskog uvjerenja.
- (7) Ukoliko AeMC/AME tako procijeni, pregled se može rutinski proširiti bez obzira na vrijeme izdavanja predhodnog ljekarskog uvjerenja.

Član 12.

(Odobrenje zrakoplovno-medicinskog centra (AeMC))

- (1) Na zahtjev AeMC-a, BHDCA izdaje odobrenje za obavljanje ljekarskih pregleda zrakoplovnog osoblja za kategoriju NAT.
- (2) Odobrenje iz stava (1) ovog člana izdaje se AeMC-u odobrenom za provođenje pregleda i izdavanje ljekarskih uvjerenja klase 2.
- (3) AeMC, koji nije prethodno odobren za provođenje ljekarskih pregleda klase 2, u cilju pribavljanja odobrenja za provođenje pregleda i izdavanje ljekarskih uvjerenja klase NAT mora ispuniti uvjete propisane zahtjevima Priloga VI, Poddio AeMC Zrakoplovno-medicinski centri Pravilnika o utvrđivanju tehničkih zahtjeva i upravnih postupaka u vezi sa letačkim osobljem u civilnom zrakoplovstvu ("Službeni glasnik BiH", broj 4/18).

Član 13.

(Odobrenje zrakoplovno-medicinskog ispitivača - AME)

- (1) Na zahtjev AME-a, BHDCA izdaje odobrenje za obavljanje ljekarskih pregleda zrakoplovnog osoblja za kategoriju NAT.
- (2) Odobrenje iz stava (1) ovog člana izdaje se AME-u odobrenom za provođenje pregleda i izdavanje ljekarskih uvjerenja klase 2.
- (3) AME, koji nije prethodno odobren za provođenje ljekarskih pregleda klase 2, u cilju pribavljanja odobrenja za provođenje pregleda i izdavanje ljekarskih uvjerenja klase NAT mora ispuniti uvjete propisane zahtjevima Priloga IV, Poddio D Zrakoplovno-medicinski ispitivači Pravilnika o utvrđivanju tehničkih zahtjeva i upravnih postupaka u vezi sa letačkim osobljem u civilnom zrakoplovstvu ("Službeni glasnik BiH", broj 4/18).

Član 14.

(Evidencija obavljenih ljekarskih pregleda i izdatih ljekarskih uvjerenja, čuvanje medicinske dokumentacije)

- (1) AeMC i AME vodi evidenciju obavljenih ljekarskih pregleda i izdatih ljekarskih uvjerenja elektronskim putem na osnovu evidencije iz EMPIC-a.
- (2) BHDCA arhivira originalnu dokumentaciju i vodi evidenciju obavljenih ljekarskih pregleda od strane AeMC/AME na osnovu dostavljenih elektronskih izvještaja putem EMPIC-a.
- (3) AeMC/AME je dužan dostaviti u BHDCA originalnu medicinsku dokumentaciju, na osnovu koje je izdato ljekarsko uvjerenje putem EMPIC-a, najmanje jednom godišnje radi arhiviranja iste u BHDCA.
- (4) (1) Sva dokumentacija je dostupna samo ovlaštenim osobama. Povjerljivost medicinskih podataka mora se uvijek poštovati. BHDCA, kandidat/nositelj ljekarskog uvjerenja ili njegov izabrani ljekar, te AME, imaju pristup tim dokumentima putem ovlaštenog lica ili EMPIC-a.
(2) Povjerljivost medicinskih podataka je u skladu sa Zakonom o zaštiti ličnih podataka ("Službeni glasnik BiH", br. 49/06, 76/11 i 89/11).
- (5) Kada je to opravdano operativnim okolnostima u službene svrhe, ili na zahtjev kandidata/nositelja ljekarskog uvjerenja, BHDCA može odrediti koji medicinski podaci kandidata/nositelja ljekarskog uvjerenja se mogu prikazati drugim licima ili tijelima, u skladu sa propisima kojima je regulirana zaštita ličnih podataka.
- (6) Medicinsku dokumentaciju, na osnovu koje je izdato ljekarsko uvjerenje, BHDCA čuva 10 godina od isteka roka važnosti ljekarskog uvjerenja.
- (7) Medicinsku dokumentaciju, na osnovu koje je kandidat ocijenjen zdravstveno nesposobnim, BHDCA čuva 10 godina od dana ocjene.

Član 15.

(Dodaci)

Dodaci, štampani uz ovaj pravilnik, čine njegov sastavni dio.
 Dodatak 1: Opšti zahtjevi za procjenu zdravstvene sposobnosti za kategoriju NAT;
 Dodatak 2: Posebni zahtjevi za procjenu zdravstvene sposobnosti za kategoriju NAT;
 Dodatak 3: Obrazac Ljekarskog uvjerenja kategorije NAT;
 Dodatak 4: Ograničenja na Ljekarskom uvjerenju kategorije NAT.

Član 16.

(Prijelazne i završne odredbe)

- (1) Odobrenja, koje je izdao AeMC ili AME, na osnovu propisa koji je bio na snazi prije stupanja na snagu ovog pravilnika, ostaju na snazi do izdavanja odobrenja AeMC ili AME u skladu sa ovim pravilnikom.
- (2) Ljekarska uvjerenja o zdravstvenoj sposobnosti, izdata na osnovu propisa koji je bio na snazi do stupanja na snagu ovog pravilnika, ostaju na snazi do isteka njihove važnosti.

Član 17.

(Stupanje na snagu)

Ovaj pravilnik stupa na snagu 8 dana od dana objave u "Službenom glasniku BiH".

Broj 1-3-02-2-1053-1/18

26. decembra 2018. godine

Banja Luka

V. d. generalnog direktora

Željko Travar, s. r.**DODATAK 1****ZAHTEJEVI ZA PROCJENU ZDRAVSTVENE SPOSOBNOSTI ZA KATEGORIJU 'NAT'****Uopšteno**

Uvjerjenje o zdravstvenoj sposobnosti može biti izdato kandidatu kod koga je ljekarskim pregledom ustanovljeno da:

- a) nema bilo kakvu abnormalnost, urođenu ili stečenu;
- b) nema bilo kakvu aktivnu, latentnu, akutnu ili hroničnu nesposobnost;
- c) nema ranu, ozljedu ili postoperativnu komplikaciju;
- d) nema bilo kakve posljedice ili nuspojave ukoliko uzima bilo koji propisani lijek ili lijek koji se uzima bez recepta u terapijske, dijagnostičke ili preventivne svrhe, a koje bi imale za posljedicu određeni stepen funkcionalne nesposobnosti, koja bi dovela do iznenadne nesposobnosti za sigurno korištenje privilegija dozvole.

Psihijatrijski zahtjevi

Uvjerjenje o zdravstvenoj sposobnosti izdaje se kandidatu koji nema utvrđenu istoriju bolesti ili kliničke dijagnoze organsko-mentalni poremećaj:

- a) poremećaj u ponašanju i mentalni poremećaj uzrokovan upotrebom psihostimulansa (uključuje sindrom ovisnosti alkoholom i psihostimulansima);
- b) šizofreniju, šizoidni poremećaj;
- c) halucinacije;
- d) poremećaj raspoloženja, neurozu uzrokovanu hroničnim nagomilanim stresom ili somatoformnim poremećajem;
- e) bihevioristički sindrom udružen sa fiziološkim poremećajima ili fizičkim manifestacijama;
- f) poremećaj zrele ličnosti ili ponašanja, posebno ako se objelodani kao radnja koja se ponavlja;
- g) poremećaj psihološkog razvoja bihevioristički ili emocionalni poremećaj sa početkom u djetinjstvu ili adolescenciji;

- h) nespecifičan mentalni poremećaj kada kandidat nije u mogućnosti da koristi privilegije dozvole/ovlaštenja.
- i) kandidat sa depresijom, tretiran antidepressivnim lijekovima, mora biti ocijenjen nesposobnim ukoliko AME ima podatke da stanje kandidata može uticati na sigurno korištenje privilegija dozvole.

Neurološki zahtjevi

- (1) Uvjerjenje o zdravstvenoj sposobnosti izdaje se kandidatu koji nema utvrđenu povijest bolesti ili kliničke dijagnoze:
 - a) progresivne ili neprogresivne bolesti nervnog sistema koje bi mogle uticati na sigurno korištenje privilegija dozvole;
 - b) epilepsija;
 - c) slučajevi poremećaja svijesti bez odgovarajućeg medicinskog objašnjenja.
- (2) Uvjerjenje o zdravstvenoj sposobnosti izdaje se kandidatu koji nema ozljedu glave koja bi mogla uticati na sigurno korištenje privilegija dozvole.

Kardio-vaskularni sistem

- (1) Uvjerjenje o zdravstvenoj sposobnosti izdaje se kandidatu koji nema nikakvu abnormalnost srca, urođenu ili stečenu, koja bi mogla uticati na sigurno korištenje privilegija dozvole.
- (2) Kandidat nakon operacije koronarne spojnice (by-pass) ili angioplastike (sa ili bez stenta) ili sa nekom drugom intervencijom na srcu ili ima istoriju infarkta miokarda ili ima moguće rizike srčane nesposobnosti, ocjenjuje se nesposobnim dok se stanje srca kandidata ne ispita i evaluira saglasno sa najboljom medicinskom praksom i donese ocjena da stanje srca kandidata ne može uticati na sigurno korištenje privilegija dozvole.
- (3) Kandidat sa abnormalnim srčanim ritmom ocjenjuje se nesposobnim dok se srčana aritmija kandidata ne ispita i evaluira u skladu sa najboljom medicinskom praksom i donese ocjena da srčana aritmija kandidata ne mora uticati na sigurno korištenje privilegija dozvole.
- (4) Elektrokardiogram je dio pregleda kardio-vaskularnog sistema i zahtijeva se na svakom ljekarskom pregledu za izdavanje sertifikata o zdravstvenoj sposobnosti.
- (5) Sistolički i dijastolički krvni pritisak moraju biti u granicama vrijednosti normalnog krvnog pritiska. Upotreba lijekova za kontrolu krvnog pritiska je diskvalificirajuća osim kod upotrebe lijekova koji ne utiču na sigurno korištenje privilegija dozvole.
- (6) Uvjerjenje o zdravstvenoj sposobnosti izdaje se kandidatu koji nema nikakvu značajnu abnormalnost funkcija i građe kardio-vaskularnog sistema.

Sistem za disanje

- (1) Uvjerjenje o zdravstvenoj sposobnosti izdaje se kandidatu kod koga ne postoji nesposobnost pluća niti aktivna bolest građe pluća, medijastinuma ili plućne ovojnice, koja bi mogla uticati na gubitak sposobnosti tokom normalnih ili vanrednih zahtjeva. Rendgenski snimak grudnog koša može biti dio inicijalnog ili redovnog ljekarskog pregleda u slučajevima gdje se mogu očekivati znaci asimptomatske plućne bolesti.
- (2) Kandidat s hroničnom opstruktivnom bolešću pluća ocjenjuje se nesposobnim dok se ne ispita i evaluira u skladu sa najboljom medicinskom praksom i donese ocjena da stanje kandidata ne može uticati na sigurno korištenje privilegija dozvole.
- (3) Kandidat s bronhijalnom astmom, sa značajnim simptomima ili vjerovatnim uzrokom znakova nesposobnosti tokom normalnih ili vanrednih zahtjeva, ocjenjuje se nesposobnim.

Upotreba lijekova je diskvalificirajuća, osim onih koji ne bi mogli uticati na sigurno korištenje privilegija dozvole.

- (4) Kandidat sa aktivnom tuberkulozom pluća ocjenjuje se nesposobnim.
- (5) Kandidat sa tuberkulozom koja miruje ili sa zaliječenim lezijama može biti ocijenjen sposobnim.

Probavni sistem

- (1) Kandidat mora biti potpuno bez znakova pojave hernija.
- (2) Kandidat sa značajnim znakovima umanjena funkcije želučano-crijevnog trakta ili njihovih adneksa ocjenjuje se nesposobnim.
- (3) Kandidat sa posljedicama bolesti ili operativnog tretmana na bilo kojem dijelu želučano-crijevnog trakta i njihovih adneksa, bila koja opstrukcija ili kompresija, ocjenjuje se nesposobnim.
- (4) Kandidat, podvrgnut operativnom zahvatom na žučovodu ili crijevnom traktu ili adneksima sa totalnim ili djelimičnim isijecanjem ili odvajanjem bilo kojeg od organa, ocjenjuje se nesposobnim dok AME ne dobije kompletnu medicinsku dokumentaciju i napravi procjenu učinka operacije.

Bolesti u vezi sa metabolizmom, prehranom i endokrinim žlijezdama

- (1) Kandidat sa bolestima u vezi sa metabolizmom, prehranom ili endokrinim žlijezdama, koje bi mogle uticati na sigurno korištenje privilegija dozvole, ocjenjuje se nesposobnim.
- (2) Kandidat s dijabetesom, koji zahtijev inzulina, ocjenjuje se nesposobnim.
- (3) Kandidat s dijabetesom, koji ne zahtijeva inzulina, ocjenjuje se nesposobnim dok stanje kandidata ne pokazuje znakove zadovoljavajuće kontrole primjenom odgovarajuće dijete ili uz dijetu upotreba antidijabetičkih lijekova, koji ne bi mogli uticati na sigurno korištenje privilegija dozvole.

Hematologija

Kandidat sa bolestima krvi i/ili limfnog sistema mora biti ocijenjen nesposobnim dok istraživanje i njegovo stanje ne pokaže da je mala vjerovatnoća uticaja na sigurno korištenje privilegija dozvole. Bolesti srpastih stanica i druge hemoglobinopatije se uobičajeno usklađuju sa ocjenom sposoban.

Genito-urinarne sistem

- (1) Kandidat sa bubrežnim bolestima ili bolestima genito-urinarne sistema ocjenjuje se nesposobnim dok njegovo stanje ne pokaže da je malo vjerovatan uticaj na sigurno korištenje privilegija dozvole.
- (2) Pregled urina je dio svakog ljekarskog pregleda za izdavanje sertifikata o zdravstvenoj sposobnosti i svaka abnormalnost nalaza urina zahtijeva odgovarajuće medicinske pretrage.
- (3) Kandidat sa posljedicama bolesti ili operativnog tretmana na bubrežima ili genito-urinarne traktu, pojedinačne opstrukcije, sužavanje ili kompresije, ocjenjuje se nesposobnim dok se stanje kandidata ne ispita i evaluira u skladu sa najboljom medicinskom praksom i donese ocjena da je malo vjerovatan uticaj na sigurno korištenje privilegija dozvole.
- (4) Kandidat podvrgnut nefrektomiji ocjenjuje se nesposobnim do stanja zadovoljavajuće kompenzacije.

Spolno prenosive bolesti i druge infekcije

Kandidat koji je seropozitivan na virus humane imunodeficijencije (HIV) ocjenjuje se nesposobnim dok se stanje kandidata podvrgne ispitivanju i evaluaciji u skladu sa najboljom medicinskom praksom i donese ocjena da je malo vjerovatan uticaj na sigurno korištenje privilegija dozvole. Rana dijagnoza i liječenja sa antiretroviralnom terapijom poboljšava prognozu i stanje kandidata se mora ispitati i evaluirati u skladu sa najboljom

medicinskom praksom. Ukoliko se donese ocjena da je malo vjerovatan uticaj na sigurno korištenje privilegija dozvole, kandidat se može ocijeniti sposobnim.

Ginekologija i porodiljstvo

Kandidatkinja koja je trudna ocjenjuje se nesposobnom. Ako ginekološki nalaz potvrđuje normalnu trudnoću, kandidatkinja se ocjenjuje sposobnom do kraja 15. tjedna trudnoće.

Mišićno-koštani sistem

Kandidat ne smije imati nikakvu abnormalnost kostiju, zglobova, mišića, tetiva ili građe, koja bi mogla uticati na sigurno korištenje privilegija dozvole. Svaka posljedica nastala ozljedom kostiju, zglobova, mišića ili tetiva i anatomska oštećenja zahtijeva funkcionalnu procjenu za ocjenu sposobnosti. Primjenom ovih kriterija kandidat se ocjenjuje sposobnim u dogovoru sa BHDCA, pod uvjetom da nosi odgovarajuće pomagalo.

Otorinolaringološki (Zahtjevi sluha)

- (1) Kandidat koji nije u mogućnosti ispravno razumjeti konverzijski govor u tihoj sobi, na svako uho na udaljenosti od 2 metra, leđima okrenutim od ispitivača, ocjenjuje se nesposobnim.
 - (2) Kad se sluh testira čistom tonalnom audiometrijom, kandidat sa gubitkom sluha, na svako uho odvojeno, većim od 35 dB na bilo kojoj od frekvencije 500, 1 000 ili 2 000 Hz, ili više od 50 dB na 3 000 Hz, ocjenjuje se nesposobnim. Primjenom ovih kriterija kandidat može biti ocijenjen sposobnim u dogovoru sa BHDCA, pod uvjetom da nosi odgovarajuće slušno pomagalo.
 - (3) Ljekarsko uvjerenje izdaje se kandidatu koji nema abnormalnost ili bolest ušiju ili povezanih sistema koji vjerovatno ometaju sigurno korištenje privilegija dozvole. Nalaz mora biti:
 - a) bez smetnji vestibularnih funkcija;
 - b) bez značajne disfunkcije Eustahijeve cijevi; i
 - c) bez neizliječene perforacije membrane bubnjića.
 - (4) Pojedinačna suha perforacija membrane bubnjića ne uvjetuje donošenje ocjene nesposobnosti kandidata. Nalaz mora biti:
 - a) bez opstrukcije nosa;
 - b) bez malformacije ili nikakve bolesti usne šupljine ili gornjeg disajnog puta; koji vjerovatno ometaju sigurno korištenje privilegija dozvole.
 - c) (Zahtjevi za govor)
 - (5) Kandidat sa značajnim smetnjama u govoru ili glasu koji značajno otežavaju govornu komunikaciju ocjenjuje se nesposobnim.
- #### **Oftalmološki zahtjevi**
- (1) Ljekarsko uvjerenje izdaje se kandidatu kod kojeg ne postoji aktivno patološko stanje, akutno i hronično, bez ikakvih sekvela od operativnog tretmana ili ozljeda očiju i njihovih adneksa koji vjerovatno umanjuju normalne vidne funkcije i ometaju sigurno korištenje privilegija dozvole.
 - (2) Zahtjevi vida:
 - a) Testiranje oštine provodi se u okruženju sa nivoom osvjetljenja koji odgovara za redovno uredsko osvjetljenje (30-60 cd/m²).
 - b) Oština vida mjeri se pomoću niza Landoltovih prstena ili sličnim optotipom, postavljenim na odgovarajuću udaljenost od podnosioca zahtjeva, zavisno od načina testiranja.
 - c) Oština vida na daljinu, sa ili bez korekcije, mora biti 6/12 ili bolja na svakom oku odvojeno i oština vida na oba oka mora biti 6/9 ili bolja. Za neispravljenu oštrinu vida ne primjenjuju se ograničenja. Primjenom ovih kriterija za oštrinu vida na daljinu sa korekcijskim

lećama kandidat se ocjenjuje sposobnim pod uvjetom da nosi ili ima na raspolaganju korekcijske leće tokom korištenja privilegija dozvole.

- d) Kandidat može koristiti kontaktna leće pod uvjetom da su leće monofokalne i neobojene i da se dobro podnose. Određivanje oštine vida sa ili bez korekcije provodi se na svakom ljekarskom pregledu za izdavanje certifikata o zdravstvenoj sposobnosti.
- e) Kandidat koji ima oštrinu vida bez korekcije na svakom oku slabije od 6/6 mora imati kompletan oftalmološki pregled na inicijalnom pregledu za izdavanje certifikata o zdravstvenoj sposobnosti i dalje prema procjeni AME-a. Kandidat mora biti sposoban čitati, sa ili bez korekcije, tabelu NS ili ekvivalentnu na udaljenosti 30 - 50 cm.
- f) Ako postoje zahtjevi sa korekcijom vida na blizinu, kandidat se ocjenjuje sposobnim uz prepisivanje nošenja korekcijskih naočala na blizinu.
- g) Ako postoje zahtjevi sa korekcijom vida na blizinu uz neobavezno nošenje korekcijskih naočala, korekcijske naočale moraju biti na raspolaganju tokom korištenja privilegija dozvole.
- (3) Kandidat mora imati normalno vidno polje.
- a) Stanja koja zahtijevaju izvještaj specijaliste oftalmologa: bitno pogoršanje oštine vida bez korekcije, pogoršanje oštine vida sa korekcijom, pojava bolesti oka, ozljeda oka i operacije oka.
- b) Kandidat koji je bio podvrgnut operativnom tretmanu, korekciji grešaka refrakcije, ocjenjuje se nesposobnim dok ne bude oslobođen smetnji koje bi mogle ometati sigurno korištenje privilegija dozvole.
- c) Kandidat mora imati normalan binokularni vid. Gubitak stereovida, nenormalna konvergencija, s neravnotežom očnih mišića, gdje su rezerve fuzije nedovoljne da spriječe astenopiju i diplopiju, je diskvalificirajuće.

DODATAK 2

POSEBNI ZAHTJEVI ZA PROCJENU ZDRAVSTVENE SPOSOBNOSTI ZA KATEGORIJU NAT

Posebni zahtjevi za procjenu zdravstvene sposobnosti kandidata za izdavanje ljekarskog uvjerenja kategorije NAT definirani su MED.B.095, Priloga IV Pravilnika o utvrđivanju tehničkih zahtjeva i upravnih postupaka u vezi sa letačkim osobljem u civilnom zrakoplovstvu ("Službeni glasnik BiH", broj 4/18) i pripadajućim Prihvatljivim načinima ispunjenja zahtjeva MED.B.095, kako slijedi:

- a) AMC2 MED.B.095 - Kardiovaskularni sistem;
- b) AMC3 MED.B.095 - Sistem za disanje;
- c) AMC4 MED.B.095 - Probavni sistem;
- d) AMC5 MED.B.095 - Sistem metabolizma, ishrane i endokrine žlijezde;
- e) AMC6 MED.B.095 - Hematologija;
- f) AMC7 MED.B.095 - Genito-urinarni sistem;
- g) AMC8 MED.B.095 - Infektivne bolesti;
- h) AMC9 MED.B.095 - Ginekologija i porodiljstvo;
- i) AMC10 MED.B.095 - Mišićno-koštani sistem;
- j) AMC11 MED.B.095 - Psihijatrija;
- k) AMC12 MED.B.095 - Psihologija;
- l) AMC13 MED.B.095 - Neurologija;
- m) AMC14 MED.B.095 - Oftalmologija;
- n) AMC15 MED.B.095 - Raspoznavanje boja;
- o) AMC16 MED.B.095 - Otorinolaringologija;

DODATAK 3

OBRAZAC LJEKARSKOG UVJERENJA KATEGORIJE NAT

- (1) Ljekarsko uvjerenje klase NAT štampa se na papiru dimenzija 297x210 mm i sastavljeno je iz sedam nezavisnih polja.
- (2) Ljekarsko uvjerenje iz stava (1) ovog dodatka ispisano je na jednom od službenih jezika u Bosni i Hercegovini. Predmetno uvjerenje može sadržavati i prevod teksta uvjerenja i na engleski jezik.
- (3) Sadržaj polja ljekarskog uvjerenja treba da sadrži sljedeće elemente:
- a) Prvo polje sadrži minimalno sljedeće elemente:
- Naziv države koja je izdala uvjerenje;
 - Broj dozvole na koju se uvjerenje odnosi, odnosno broj pod kojim je izdato ljekarsko uvjerenje;
 - Ime i prezime nositelja dozvole;
 - Datum rođenja imatelja uvjerenja;
 - Adresa prebivališta imatelja uvjerenja;
 - Državljanstvo imatelja uvjerenja;
 - Prostor za svojeručni potpis imatelja uvjerenja.
- b) Drugo polje sadrži minimalno sljedeće elemente:
- Oznaku kategorije uvjerenja 'NAT';
 - Rok važnosti uvjerenja;
 - Datum izdavanja uvjerenja;
 - Podatke i svojeručni potpis ljekara koji je izdao uvjerenje.
- c) Treće polje sadrži minimalno sljedeće elemente:
- Ograničenja ljekarskog uvjerenja;
 - Ostale primjedbe.
- d) Četvrto polje sadrži minimalno sljedeće elemente:
- Datum isteka prethodnog ljekarskog uvjerenja;
 - Datum posljednjih i sljedećih testova koje kandidat provodi;
 - Izjavu o svjesnosti postojanja ograničenja i obaveze pridržavanja ograničenja.
- e) Peto polje sadrži minimalno sljedeće elemente:
- Minimalni periodični zahtjevi za preglede pri izdavanju ljekarskog uvjerenja;
 - Primjedbe;
- f) Šesto polje je prazno polje, i
- g) Sedmo polje sadrži sljedeće podatke:

Naziv organa: Direkcija za civilno zrakoplovstvo BiH
Grb Bosne i Hercegovine;

Naziv: Ljekarsko uvjerenje klase NAT

Osnov za izdavanje ljekarskog uvjerenja: Ljekarsko uvjerenje izdato u skladu sa Pravilnikom o utvrđivanju zahtjeva zdravstvene sposobnosti i postupku izdavanja ljekarskog uvjerenja kategorije NAT zrakoplovnom osoblju.

DODATAK 4

OGRAIČENJA LJEKARSKOG UVJERENJA KATEGORIJE "NAT"

Oznaka ograničenja	Opis ograničenja	Privilegija izdavanja ograničenja
VDL	Korekcija vida na daljinu Correction for defective distant vision	AME/AeMC
VML	Korekcija vida na daljinu i blizinu Correction for defective distant, intermediate and near vision	AME/AeMC
VNL	Korekcija vida na blizinu Correction for defective near vision	AME/AeMC
CCL	Korekcija samo pomoću kontaktnih leća Correction by means of contact lenses only	AME/AeMC
APL	Važi samo uz odobreno pomagalo Valid only with approved prosthesis	AME/AeMC

HAL	Važi samo uz nošenje slušnih pomagala Valid only when hearing aids are worn	AME/AeMC
SIC	Specifični standardni ljekarski pregled(i)- kontaktiraj nadležno tijelo za dozvole Specific regular medical examination(s) - contact licensing authority	AMS
SSL	Posebna ograničenja kao što je navedeno Special restrictions as specified	AMS
RXO	Specijalistički oftalmološki pregledi Specialist ophthalmological examinations	AME/AeMC

Temeljem članka 16. i 61. stavak (2) Zakona o upravi ("Službeni glasnik BiH", br. 32/02, 102/09 i 72/17) i članka 14. stavak (1) Zakona o zrakoplovstvu Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", br. 39/09 i 25/18), vršitelj dužnosti generalnog ravnatelja Direkcije za civilno zrakoplovstvo Bosne i Hercegovine donosi

PRAVILNIK O UTVRĐIVANJU ZAHTJEVA ZDRAVSTVENE SPOSOBNOSTI I POSTUPKU IZDAVANJA LIJEČNIČKOG UVJERENJA KATEGORIJE NAT ZRAKOPLOVNOG OSOBLJU

Članak 1.

(Predmet)

Predmet ovog pravilnika je utvrđivanje zahtjeva zdravstvene sposobnosti i postupku izdavanja liječničkog uvjerenja kategorije NAT zrakoplovnog osoblja.

Članak 2.

(Područje primjene)

Ovim pravilnikom se utvrđuju:

- a) uvjeti i način obavljanja liječničkog pregleda koji se obavlja u svrhu utvrđivanja zdravstvene sposobnosti zrakoplovnog osoblja za kategoriju NAT;
- b) uvjeti i način izdavanja, produžavanja i obnavljanja roka važnosti liječničkog uvjerenja kategorije NAT;
- c) način odobravanja liječnika za obavljanje liječničkih pregleda i izdavanje liječničkog uvjerenja kategorije NAT;
- d) način vođenja evidencije obavljenih liječničkih pregleda, izdatih certifikata o zdravstvenoj sposobnosti, te način čuvanja medicinske dokumentacije.

Članak 3.

(Pojmovi i kratice)

- (1) Pojmovi koji se upotrebljavaju u ovom pravilniku imaju sljedeće značenje:
 - a) **kategorija uvjerenja NAT**: vrsta liječničkog uvjerenja koje se odnosi na certificirano zrakoplovno osoblje definirano člankom 4. Pravilnika;
 - b) **nositelj dozvole**: osoba koja posjeduje dozvolu za obavljanje određenih stručnih poslova u zrakoplovstvu;
 - c) **nositelj ljekarskog uvjerenja**: osoba koja posjeduje važeće liječničko uvjerenje o zdravstvenoj sposobnosti kategorije NAT;
 - d) **kandidat**: osoba koja pristupi liječničkom pregledu radi inicijalnog izdavanja, produženja ili obnavljanja roka važnosti liječničkog uvjerenja kategorije NAT;
 - e) **obnavljanje roka važnosti liječničkog uvjerenja kategorije NAT**: postupak koji se provodi nakon isteka roka važnosti liječničkog uvjerenja kategorije NAT;
 - f) **produženje roka važnosti liječničkog uvjerenja kategorije NAT**: postupak koji se provodi prije isteka roka važnosti liječničkog uvjerenja kategorije NAT;

- g) **psihoaktivne supstance**: alkohol, kanabis, sedativi, hipnotici, halucinogeni, isparljiva otapala (kafa i duhanski proizvodi su isključeni);
- (2) Kratice koje se upotrebljavaju u ovom pravilniku imaju sljedeće značenje:
 - a) **AeMC** (Aeromedical Center): zrakoplovno-medicinski centar odobren od strane BHDCA za obavljanje liječničkih pregleda zrakoplovnog osoblja;
 - b) **AME** (Aeromedical Examiner): zrakoplovno-medicinski ispitivač odobren od strane BHDCA za obavljanje liječničkih pregleda zrakoplovnog osoblja;
 - c) **MA** (Medical assessor): glavni zrakoplovno-medicinski ispitivač ovlašten od strane BHDCA;
 - d) **EMPIC MED**: Elektronski sustav za dokumentiranje liječničkih pregleda, uz primjenu zahtjeva iz važećih propisa.

Članak 4.

(Kategorije zdravstvene sposobnosti - NAT)

- (1) Liječničko uvjerenje klase NAT dužno je posjedovati zrakoplovno osoblje koje svoje poslove u zrakoplovstvu obavlja saglasno Dozvoli ili Potvrdi o stručnoj obučenosti, izdatoj na temelju podzakonskih propisa kojima se regulira pitanje izdavanja predmetne dozvole ili potvrde o stručnoj obučenosti i kojim se zahtijeva da navedena dozvola ili potvrda o stručnoj obučenosti bude podržana liječničkim uvjerenjem.
- (2) Nositelj Dozvole ili Potvrde o stručnoj obučenosti zrakoplovnog osoblja koristi privilegije dozvole samo ako kod sebe ima važeće liječničko uvjerenje definirano u stavku (1) ovog članka.
- (3) Odredbe ovog pravilnika se ne primjenjuju na osoblje koje posjeduje Dozvolu ili Potvrdu o stručnoj obučenosti izdatu na temelju Pravilnika o utvrđivanju tehničkih zahtjeva i upravnih postupaka u vezi sa letačkim osobljem u civilnom zrakoplovstvu ("Službeni glasnik BiH", broj 4/18) ili Pravilnika o dozvolama kontrolora zračnog prometa, organizacijama za obuku i zrakoplovno-medicinskim centrima ("Službeni glasnik BiH", broj 4/18).

Članak 5.

(Zdravstvena sposobnost za izdavanje liječničkog uvjerenja kategorije NAT)

- (1) Zdravstvena sposobnost zrakoplovnog osoblja uključuje ispunjenje zahtjeva u pogledu fizičkog i mentalnog zdravlja, vida, raspoznavanja boja i zahtjeve u pogledu sluha kandidata za izdavanje liječničkog uvjerenja.
- (2) Zdravstveni zahtjevi za izdavanje liječničkog uvjerenja kategorije NAT propisani su u Dodatku 1 i 2 ovoga pravilnika.

Članak 6.

(Utvrđivanje zdravstvene sposobnosti)

- (1) Zdravstvena sposobnost zrakoplovnog osoblja utvrđuje se na temelju liječničkih pregleda koje obavljaju AeMC i AME.
- (2) Zdravstvenu sposobnost zrakoplovnog osoblja, koje nije zadovoljno ocjenom zdravstvene sposobnosti kako je to propisano stavkom (1), utvrđuje povjerenstvo koje imenuje BHDCA.

Članak 7.

(Smanjenje zdravstvene sposobnosti)

- (1) Nositelju dozvole zabranjeno je koristiti privilegije dozvole kada je svjestan smanjenja zdravstvene sposobnosti koja bi mogla imati utjecaj na sigurno korištenje privilegija dozvole.
- (2) Nositelj liječničkog uvjerenja o zdravstvenoj sposobnosti mora, bez odgađanja, zatražiti zrakoplovno-medicinski savjet AeMC-a ili AME-a kod kojeg je obavio zadnji pregled, kako bi potvrdio da li ispunjava zahtjeve u pogledu

- zdravstvene sposobnosti pod kojim je izdato dato liječničko uvjerenje, u sljedećim slučajevima:
- a) bilo kakve bolesti koja bi mogla uključivati nesposobnost korištenja privilegije dozvole;
 - b) bilo kakve sumnje u zdravstvenu sposobnost, usljed korištenja lijekova ili medicinskih, kirurških ili drugih postupaka.
- (3) Kada je zatražen medicinski savjet, AeMC ili AME mora dokumentirati slučaj u dosije nositelja liječničkog uvjerenja.
 - (4) Nositelj liječničkog uvjerenja o zdravstvenoj sposobnosti, ukoliko namjerava nastaviti koristiti privilegije dozvole, mora u što kraćem roku, a najduže 21 dan od saznanja ili otpuštanja na kućno liječenje, pisanim putem izvijestiti AeMC ili AME o sljedećem:
 - a) ako je podvrgnut kirurškom ili invazivnom postupku;
 - b) ako je pretrpio bilo kakvu ozljedu koja utječe na zdravstvenu sposobnost kandidata;
 - c) ako mu je propisana redovna uporaba bilo kakvih lijekova;
 - d) ako boluje od bolesti koja utječe na zdravstvenu sposobnost;
 - e) u slučaju trudnoće;
 - f) ako je primljen u bolnicu ili kliniku;
 - g) ako mu je propisano nošenje korekcijskih pomagala.
 - (5) Certifikat o zdravstvenoj sposobnosti se, u slučajevima iz stavka 4. točka a) do g) ovog članka, smatra privremeno nevažećim dok AeMC/AME ili MA ne donese odluku o zdravstvenoj sposobnosti nositelja.
 - (6) AeMC/AME ili MA može prije donošenja odluke o zdravstvenoj sposobnosti odrediti obnavljanje liječničkog pregleda ako i kada to ocijeni potrebnim.
- Članak 8.
(Uporaba lijekova, omamljujućih sredstava i psihoaktivnih supstanci)
- (1) Nositelju ljekarskog uvjerenja zabranjeno je da koristi privilegije dozvole ako uzima bilo kakve lijekove koji se izdaju na liječnički recept ili lijekove koji se izdaju bez liječničkog recepta, omamljujuća sredstva ili psihoaktivne supstance, uključujući one koji se koriste za liječenje bolesti ili poremećaja, ukoliko je svjestan bilo kakvih popratnih pojava koje su nespojive sa sigurnim korištenjem privilegija dozvole.
 - (2) Nositelju liječničkog uvjerenja zabranjeno je uzimati bilo kakav lijek koji se izdaje na liječnički recept ili lijek koji se izdaje bez liječničkog recepta, te neće biti podvrgnut bilo kakvoj terapiji ako nije siguran da taj lijek ili terapija neće utjecati na njegovu sposobnost za sigurno korištenje privilegije dozvole. Ukoliko postoji bilo kakva sumnja, mora zatražiti prethodno mišljenje od AeMC-a ili AME-a.
 - (3) Ukoliko nositelj liječničkog uvjerenja postupi protivno zabranama navedenim u stavku (1) i (2), a nije prethodno zatražio mišljenje od AeMC-a ili AME-a, BHDCA poduzima mjere propisane Pravilnikom o nadzoru u civilnom zrakoplovstvu ("Službeni glasnik BiH", broj 22/16 i 55/18) i Zakonom o upravi ("Službeni glasnik BiH", br. 32/02, 102/09 i 72/17).
- Članak 9.
(Liječnički pregledi)
- (1) Po opsegu i sadržaju liječnički pregledi mogu biti inicijalni, redovni i izvanredni.
 - (2) Inicijalni pregled podrazumijeva sveobuhvatni medicinski pregled koji kandidat obavlja prvi put u svrhu sticanja liječničkog uvjerenja, a obuhvata pregled sukladno zahtjevima za procjenu zdravstvene sposobnosti kategorije NAT.
 - (3) Inicijalni liječnički pregled mora biti obavljen u AeMC-u ili od strane AME-a u državi izdavanja dozvole zrakoplovnog osoblja.
 - (4) Redovni liječnički pregled podrazumijeva periodični opći pregled sukladno zahtjevima za procjenu zdravstvene sposobnosti kategorije NAT i mora biti obavljen u roku važnosti liječničkog uvjerenja. Isti može biti obavljen u AeMC-u ili od strane AME-a.
 - (5) Izvanrednim pregledom smatra se svaki pregled zatražen od strane nositelja dozvole, BHDCA ili druge ovlaštene osobe. Izvanredni pregled zrakoplovnog osoblja mora se obaviti u AeMC-u.
 - (6) Razlozi za izvanredni pregled su gubitak zdravstvene sposobnosti ili sumnja u psihičku ili fizičku sposobnost nositelja dozvole za sigurno korištenje privilegije dozvole. Izvori ovakvih podataka mogu biti nesreće ili nezgode, problemi u radnom okruženju, problem tijekom osposobljavanja, stručnih provjera i slično.
 - (7) Opseg i sadržaj izvanrednog pregleda određuje MA ili odgovorna osoba AeMC-a na osnovu razloga zbog kojih se traži izvanredni pregled nositelja liječničkog uvjerenja.
- Članak 10.
(Obavljanje liječničkih pregleda)
- (1) Kandidat podnosi zahtjev za izdavanje liječničkog uvjerenja, u elektronskoj formi EMPIC MED, čiji su izgled i sadržaj propisani i čine sastavni dio EMPIC-a. Ukoliko AeMC ili AME utvrde kako navodi i izjave u zahtjevu nisu istinite, neće izdati liječničko uvjerenje kandidatu, te o tome moraju obavijestiti BHDCA.
 - (2) AME je dužan prije pregleda utvrditi identitet kandidata uvidom u osobnu iskaznicu ili drugi identifikacijski dokument sa fotografijom, provjeriti dozvolu zrakoplovne ovlaštene osobe, odnosno potvrdu o stručnoj obučenosti zrakoplovnog osoblja (ukoliko je izdana), te upozoriti nositelja na materijalnu i kaznenu odgovornost u vezi sa istinitošću podataka navedenih na obrascu zahtjeva.
 - (3) Na zahtjev AME-a ili BHDCA, kandidat mora dostaviti potvrdu izabranog, obiteljskog ili drugog liječnika kod kojeg se vodi evidencija o njegovoj primarnoj zaštiti i evidencija o osobnom zdravstvenom statusu.
 - (4) Nakon obavljenog liječničkog pregleda, AME mora usaglasiti rezultate pregleda, ocijeniti zdravstvenu sposobnost i potpisati izvješće o obavljenom pregledu na obrascu ili putem elektronskog medija, čiji je izgled i sadržaj utvrdila BHDCA i isti je sastavni dio EMPIC-a.
 - (5) Ukoliko nisu zadovoljeni zdravstveni zahtjevi za kategoriju zdravstvene sposobnosti NAT, kandidatu AeMC ili AME neće izdati liječničko uvjerenje dok nisu ispunjeni sljedeći uvjeti:
 - a) da dostavljeni akreditirani medicinski zaključak, donesen od strane BHDCA, ukazuje da je, u posebnim okolnostima, neispunjenje bilo kojeg zahtjeva takvo da neće ugroziti sigurno korištenje privilegija dozvole;
 - b) da su uzete u obzir odgovarajuće sposobnosti, vještine i iskustvo kandidata i operativni uvjeti pod kojim se kandidat nalazi tijekom zrakoplovne aktivnosti;
 - c) da je u liječničkom uvjerenju ili dozvoli/potvrdi o stručnoj obučenosti upisano odgovarajuće ograničenje.
 - (6) Ograničenja koja se upisuju u liječničkom uvjerenju opisana su u Dodatku 4 ovog pravilnika.
 - (7) Ukoliko je kandidat ocijenjen sposobnim, AeMC, odnosno AME, izdaje mu liječničko uvjerenje čiji je izgled i sadržaj definiran u Dodatku 3 ovog pravilnika.
 - (8) Izuzetno od stavka (7) ovog članka, BHDCA može izdati novo liječničko uvjerenje, a koje je izdao AeMC, odnosno

AME, ako ustanovi da su potrebne ispravke podataka u izdatom uvjerenju.

- (9) Ukoliko je kandidat ocijenjen nesposobnim, AeMC ili AME izdaje konačan akt o neispunjavanju uvjeta za izdavanje liječničkog uvjerenja kategorije NAT, čiji izgled i osnovne elemente propisuje Zakon o upravnom postupku BiH.
- (10) U slučaju da je kandidat ocijenjen nesposobnim, AeMC/AME mora u roku od 5 dana od dana obavljenog pregleda dostaviti u BHDCA originalno izvješće o obavljenom liječničkom pregledu, sa pripadajućom medicinskom dokumentacijom, i kopiju rješenja konačnog akta o neispunjavanju uvjeta za izdavanje liječničkog uvjerenja kategorije NAT.
- (11) Nakon što je započeo pregled kod jednog AeMC-a ili AME-a, kandidat ne može započeti novi pregled dok u prethodno započetom pregledu nije donesena ocjena zdravstvene sposobnosti u cilju izdavanja liječničkog uvjerenja klase NAT.
- (12) BHDCA/MA će ograničiti, privremeno suspendirati ili trajno oduzeti izdato liječničko uvjerenje i o tome obavijestiti AeMC ili AME, koji je izdao to liječničko uvjerenje, ukoliko utvrdi neispunjavanje primjenljivih zahtjeva za osobu kojoj je izdato liječničko uvjerenje kategorije NAT.

Članak 11.

(Rok važnosti liječničkog uvjerenja kategorije NAT)

- (1) Liječničko uvjerenje kategorije NAT bit će važeće za period od:
 - a) 60 mjeseci prije nego kandidat za izdavanje liječničkog uvjerenja napuni 40 godina starosti. Liječničko uvjerenje izdato prije navršenih 40 godine starosti prestat će biti važeće kada nositelj dozvole napuni 42 godine starosti;
 - b) 24 mjeseca poslije navršenih 40 godina starosti kandidata.
- (2) Ukoliko se pregled za produženje roka važnosti liječničkog uvjerenja obavi unutar 45 dana prije isteka roka važnosti, datum važnosti prethodnog uvjerenja mjerodavan je za određivanje novog roka važnosti uvjerenja.
- (3) Ako postoji klinička indikacija, važnost liječničkog uvjerenja može biti vremenski ograničena na kraće razdoblje od razdoblja propisanog u ovom članku, uz naznaku ograničenja TML - rok važnosti, u rubriku Ograničenje liječničkom uvjerenju.
- (4) Ukoliko je rok važnosti liječničkog uvjerenja istekao najduže do 2 godine, za obnavljanje uvjerenja zahtijeva se redovni liječnički pregled, koji se mora proširiti dodatnim dijagnostičkim postupcima ili specijalističkim pregledom, prema procjeni MA ili AME-a.
- (5) Ukoliko je rok važnosti liječničkog uvjerenja istekao duže od 2 godine, BHDCA zahtijeva inicijalni pregled, zasnovan na zahtjevima za procjenu zdravstvene sposobnosti za produženje važnosti liječničkog uvjerenja.
- (6) Ukoliko je rok važnosti liječničkog uvjerenja istekao duže od 5 godina, za obnavljanje uvjerenja BHDCA zahtijeva inicijalni pregled, zasnovan na zahtjevima za procjenu zdravstvene sposobnosti za izdavanje roka važnosti liječničkog uvjerenja.
- (7) Ukoliko AeMC/AME tako procijeni, pregled se može rutinski proširiti bez obzira na vrijeme izdavanja prethodnog liječničkog uvjerenja.

Članak 12.

(Odobrenje zrakoplovno-medicinskog centra (AeMC))

- (1) Na zahtjev AeMC-a, BHDCA izdaje odobrenje za obavljanje liječničkih pregleda zrakoplovnog osoblja za kategoriju NAT.
- (2) Odobrenje iz stavka (1) ovoga članka izdaje se AeMC-u odobrenom za provođenje pregleda i izdavanje liječničkih uvjerenja klase 2.
- (3) AeMC, koji nije prethodno odobren za provođenje liječničkih pregleda klase 2, u cilju pribavljanja odobrenja za provođenje pregleda i izdavanje liječničkih uvjerenja klase NAT mora ispuniti uvjete propisane zahtjevima Priloga VI, Poddio AeMC Zrakoplovno-medicinski centri Pravilnika o utvrđivanju tehničkih zahtjeva i upravnih postupaka u vezi sa letaćkim osobljem u civilnom zrakoplovstvu ("Službeni glasnik BiH", broj 4/18).

Članak 13.

(Odobrenje zrakoplovno-medicinskog ispitivača - AME)

- (1) Na zahtjev AME-a, BHDCA izdaje odobrenje za obavljanje liječničkih pregleda zrakoplovnog osoblja za kategoriju NAT.
- (2) Odobrenje iz stavka (1) ovoga članka izdaje se AME-u odobrenom za provođenje pregleda i izdavanje liječničkih uvjerenja klase 2.
- (3) AME, koji nije prethodno odobren za provođenje liječničkih pregleda klase 2, u cilju pribavljanja odobrenja za provođenje pregleda i izdavanje liječničkih uvjerenja klase NAT mora ispuniti uvjete propisane zahtjevima Priloga IV, Poddio D Zrakoplovno-medicinski ispitivači Pravilnika o utvrđivanju tehničkih zahtjeva i upravnih postupaka u vezi sa letaćkim osobljem u civilnom zrakoplovstvu ("Službeni glasnik BiH", broj 4/18).

Članak 14.

(Evidencija obavljenih liječničkih pregleda i izdatih liječničkih uvjerenja, čuvanje medicinske dokumentacije)

- (1) AeMC i AME vodi evidenciju obavljenih liječničkih pregleda i izdatih liječničkih uvjerenja elektronskim putem na temelju evidencije iz EMPIC-a.
- (2) BHDCA arhivira originalnu dokumentaciju i vodi evidenciju obavljenih liječničkih pregleda od strane AeMC/AME na temelju dostavljenih elektronskih izvješća putem EMPIC-a.
- (3) AeMC/AME je dužan dostaviti u BHDCA originalnu medicinsku dokumentaciju, na temelju koje je izdato liječničko uvjerenje putem EMPIC-a, najmanje jednom godišnje radi arhiviranja iste u BHDCA.
- (4) (1) Sva dokumentacija je dostupna samo ovlaštenim osobama. Povjerljivost medicinskih podataka mora se uvijek poštovati. BHDCA, kandidat/nositelj liječničkog uvjerenja ili njegov izabrani liječnik, te AME, imaju pristup tim dokumentima putem ovlaštenog lica ili EMPIC-a.
(2) Povjerljivost medicinskih podataka je sukladna Zakonu o zaštiti osobnih podataka ("Službeni glasnik BiH", br. 49/06, 76/11 i 89/11).
- (5) Kada je to opravdano operativnim okolnostima u službene svrhe, ili na zahtjev kandidata/nositelja liječničkog uvjerenja, BHDCA može odrediti koji medicinski podaci kandidata/nositelja liječničkog uvjerenja se mogu prikazati drugim osobama ili tijelima, sukladno propisima kojima je regulirana zaštita osobnih podataka.
- (6) Medicinsku dokumentaciju, na temelju koje je izdato liječničko uvjerenje, BHDCA čuva 10 godina od isteka roka važnosti liječnikog uvjerenja.
- (7) Medicinsku dokumentaciju, na temelju koje je kandidat ocijenjen zdravstveno nesposobnim, BHDCA čuva 10 godina od dana ocjene.

Članak 15.

(Dodaci)

Dodaci, štampani uz ovaj pravilnik, čine njegov sastavni dio.
 Dodatak 1: Opći zahtjevi za procjenu zdravstvene sposobnosti za kategoriju NAT;
 Dodatak 2: Posebni zahtjevi za procjenu zdravstvene sposobnosti za kategoriju NAT;
 Dodatak 3: Obrazac Liječničkog uvjerenja kategorije NAT;
 Dodatak 4: Ograničenja na Liječničkom uvjerenju kategorije NAT.

Članak 16.

(Prijelazne i završne odredbe)

- (1) Odobrenja, koje je izdao AeMC ili AME, na temelju propisa koji je bio na snazi prije stupanja na snagu ovoga pravilnika, ostaju na snazi do izdavanja odobrenja AeMC ili AME sukladno ovom pravilniku.
- (2) Liječnička uvjerenja o zdravstvenoj sposobnosti, izdata na temelju propisa koji je bio na snazi do stupanja na snagu ovoga pravilnika, ostaju na snazi do isteka njihove važnosti.

Članak 17.

(Stupanje na snagu)

Ovaj pravilnik stupa na snagu 8 dana od dana objave u "Službenom glasniku BiH".

Broj 1-3-02-2-1053-1/18

26. prosinca 2018. godine
Banja LukaV. d. generalnog ravnatelja
Željko Travar, v. r.**DODATAK 1****ZAHTJEVI ZA PROCJENU ZDRAVSTVENE SPOSOBNOSTI ZA KATEGORIJU 'NAT'****Općenito**

Uvjerenje o zdravstvenoj sposobnosti može biti izdato kandidatu kod koga je liječničkim pregledom ustanovljeno da:

- a) nema bilo kakvu abnormalnost, urođenu ili stečenu;
- b) nema bilo kakvu aktivnu, latentnu, akutnu ili kroničnu nesposobnost;
- c) nema ranu, ozljedu ili postoperativnu komplikaciju;
- d) nema bilo kakve posljedice ili nuspojave ukoliko uzima bilo koji propisani lijek ili lijek koji se uzima bez recepta u terapijske, dijagnostičke ili preventivne svrhe, a koje bi imale za posljedicu određeni stupanj funkcionalne nesposobnosti, koja bi dovela do iznenadne nesposobnosti za sigurno korištenje privilegija dozvole.

Psihijatrijski zahtjevi

Uvjerenje o zdravstvenoj sposobnosti izdaje se kandidatu koji nema utvrđenu povijest bolesti ili kliničke dijagnoze organsko-mentalni poremećaj:

- a) poremećaj u ponašanju i mentalni poremećaj uzrokovan uporabom psihostimulansa (uključuje sindrom ovisnosti alkoholom i psihostimulansima);
- b) šizofreniju, šizoidni poremećaj;
- c) halucinacije;
- d) poremećaj raspoloženja, neurozu uzrokovanu kroničnim nagomilanim stresom ili somatoformnim poremećajem;
- e) bihevioristički sindrom udružen sa fiziološkim poremećajima ili fizičkim manifestacijama;
- f) poremećaj zrele osobnosti ili ponašanja, posebno ako se objelodani kao radnja koja se ponavlja;
- g) poremećaj psihološkog razvoja bihevioristički ili emocionalni poremećaj sa početkom u djetinjstvu ili adolescenciji;

- h) nespecifičan mentalni poremećaj kada kandidat nije u mogućnosti da koristi privilegije dozvole/ovlaštenja.
- i) kandidat sa depresijom, tretiran antidepressivnim lijekovima, mora biti ocijenjen nesposobnim ukoliko AME ima podatke da stanje kandidata može utjecati na sigurno korištenje privilegija dozvole.

Neurološki zahtjevi

- (1) Uvjerenje o zdravstvenoj sposobnosti izdaje se kandidatu koji nema utvrđenu povijest bolesti ili kliničke dijagnoze:
 - a) progresivne ili neprogresivne bolesti živčanog sustava koje bi mogle utjecati na sigurno korištenje privilegija dozvole;
 - b) epilepsija;
 - c) slučajevi poremećaja svijesti bez odgovarajućeg medicinskog objašnjenja.
- (2) Uvjerenje o zdravstvenoj sposobnosti izdaje se kandidatu koji nema ozljedu glave koja bi mogla utjecati na sigurno korištenje privilegija dozvole.

Kardio-vaskularni sustav

- (1) Uvjerenje o zdravstvenoj sposobnosti izdaje se kandidatu koji nema nikakvu abnormalnost srca, urođenu ili stečenu, koja bi mogla utjecati na sigurno korištenje privilegija dozvole.
- (2) Kandidat nakon operacije koronarne spojnice (by-pass) ili angioplastike (sa ili bez stenta) ili sa nekom drugom intervencijom na srcu ili ima povijest infarkta miokarda ili ima moguće rizike srčane nesposobnosti, ocjenjuje se nesposobnim dok se stanje srca kandidata ne ispita i evaluira saglasno sa najboljom medicinskom praksom i donese ocjena da stanje srca kandidata ne može utjecati na sigurno korištenje privilegija dozvole.
- (3) Kandidat sa abnormalnim srčanim ritmom ocjenjuje se nesposobnim dok se srčana aritmija kandidata ne ispita i evaluira sukladno najboljoj medicinskoj praksi i donese ocjena da srčana aritmija kandidata ne mora utjecati na sigurno korištenje privilegija dozvole.
- (4) Elektrokardiogram je dio pregleda kardio-vaskularnog sustava i zahtijeva se na svakom liječničkom pregledu za izdavanje certifikata o zdravstvenoj sposobnosti.
- (5) Sistolički i dijastolički krvni tlak moraju biti u granicama vrijednosti normalnog krvnog tlaka. Uporaba lijekova za kontrolu krvnog tlaka je diskvalificirajuća osim kod uporabe lijekova koji ne utječu na sigurno korištenje privilegija dozvole.
- (6) Uvjerenje o zdravstvenoj sposobnosti izdaje se kandidatu koji nema nikakvu značajnu abnormalnost funkcija i građe kardio-vaskularnog sustava.

Sustav za disanje

- (1) Uvjerenje o zdravstvenoj sposobnosti izdaje se kandidatu kod koga ne postoji nesposobnost pluća niti aktivna bolest građe pluća, medijastinuma ili plućne ovojnice, koja bi mogla utjecati na gubitak sposobnosti tijekom normalnih ili izvanrednih zahtjeva. Rendgenski snimak grudnog koša može biti dio inicijalnog ili redovnog liječničkog pregleda u slučajevima gdje se mogu očekivati znaci asimptomatske plućne bolesti.
- (2) Kandidat s kroničnom opstruktivnom bolešću pluća ocjenjuje se nesposobnim dok se ne ispita i evaluira sukladno najboljoj medicinskoj praksi i donese ocjena da stanje kandidata ne može utjecati na sigurno korištenje privilegija dozvole.
- (3) Kandidat s bronhijalnom astmom, sa značajnim simptomima ili vjerojatnim uzrokom znakova nesposobnosti tijekom normalnih ili izvanrednih zahtjeva, ocjenjuje se

nesposobnim. Uporaba lijekova je diskvalificirajuća, osim onih koji ne bi mogli utjecati na sigurno korištenje privilegija dozvole.

- (4) Kandidat sa aktivnom tuberkulozom pluća ocjenjuje se nesposobnim.
- (5) Kandidat sa tuberkulozom koja miruje ili sa zaliječenim lezijama može biti ocijenjen sposobnim.

Probavni sustav

- (1) Kandidat mora biti potpuno bez znakova pojave hernija.
- (2) Kandidat sa značajnim znakovima umanjena funkcije želučano-crijevnog trakta ili njihovih adneksa ocjenjuje se nesposobnim.
- (3) Kandidat sa posljedicama bolesti ili operativnog tretmana na bilo kojem dijelu želučano-crijevnog trakta i njihovih adneksa, bila koja opstrukcija ili kompresija, ocjenjuje se nesposobnim.
- (4) Kandidat, podvrgnut operativnom zahvatom na žučovodu ili crijevnom traktu ili adneksima sa totalnim ili djelomičnim isijecanjem ili odvajanjem bilo kojeg od organa, ocjenjuje se nesposobnim dok AME ne dobije kompletnu medicinsku dokumentaciju i napravi procjenu učinka operacije.

Bolesti u vezi sa metabolizmom, prehranom i endokrinim žlijezdama

- (1) Kandidat sa bolestima u vezi sa metabolizmom, prehranom ili endokrinim žlijezdama, koje bi mogle utjecati na sigurno korištenje privilegija dozvole, ocjenjuje se nesposobnim.
- (2) Kandidat s dijabetesom, koji zahtijeva inzulin, ocjenjuje se nesposobnim.
- (3) Kandidat s dijabetesom, koji ne zahtijeva inzulin, ocjenjuje se nesposobnim dok stanje kandidata ne pokazuje znakove zadovoljavajuće kontrole primjenom odgovarajuće dijete ili uz dijetu uporaba antidijabetičkih lijekova, koji ne bi mogli utjecati na sigurno korištenje privilegija dozvole.

Hematologija

Kandidat sa bolestima krvi i/ili limfnog sustava mora biti ocijenjen nesposobnim dok istraživanje i njegovo stanje ne pokaže da je mala vjerojatnoća utjecaja na sigurno korištenje privilegija dozvole. Bolesti srpastih stanica i druge hemoglobinopatije se uobičajeno usklađuju sa ocjenom sposoban.

Genito-urinarni sustav

- (1) Kandidat sa bubrežnim bolestima ili bolestima genito-urinarnog sustava ocjenjuje se nesposobnim dok njegovo stanje ne pokaže da je malo vjerojatan utjecaj na sigurno korištenje privilegija dozvole.
- (2) Pregled urina je dio svakog liječničkog pregleda za izdavanje certifikata o zdravstvenoj sposobnosti i svaka abnormalnost nalaza urina zahtijeva odgovarajuće medicinske pretrage.
- (3) Kandidat sa posljedicama bolesti ili operativnog tretmana na bubrezima ili genito-urinarnom traktu, pojedinačne opstrukcije, sužavanje ili kompresije, ocjenjuje se nesposobnim dok se stanje kandidata ne ispita i evaluira sukladno najboljoj medicinskoj praksi i donese ocjena da je malo vjerojatan utjecaj na sigurno korištenje privilegija dozvole.
- (4) Kandidat podvrgnut nefrektomiji ocjenjuje se nesposobnim do stanja zadovoljavajuće kompenzacije.

Spolno prenosive bolesti i druge infekcije

Kandidat koji je seropozitivan na virus humane imunodeficijencije (HIV) ocjenjuje se nesposobnim dok se stanje kandidata podvrgne ispitivanju i evaluaciji sukladno najboljoj medicinskoj praksi i donese ocjena da je malo vjerojatan utjecaj na sigurno korištenje privilegija dozvole. Rana dijagnoza i

liječenja sa antiretroviralnom terapijom poboljšava prognozu i stanje kandidata se mora ispitati i evaluirati sukladno najboljoj medicinskoj praksi. Ukoliko se donese ocjena da je malo vjerojatan utjecaj na sigurno korištenje privilegija dozvole, kandidat se može ocijeniti sposobnim.

Ginekologija i porodiljstvo

Kandidatkinja koja je trudna ocjenjuje se nesposobnom. Ako ginekološki nalaz potvrđuje normalnu trudnoću, kandidatkinja se ocjenjuje sposobnom do kraja 15. tjedna trudnoće.

Mišićno-koštani sustav

Kandidat ne smije imati nikakvu abnormalnost kostiju, zglobova, mišića, tetiva ili građe, koja bi mogla utjecati na sigurno korištenje privilegija dozvole. Svaka posljedica nastala ozljedom kostiju, zglobova, mišića ili tetiva i anatomska oštećenja zahtijeva funkcionalnu procjenu za ocjenu sposobnosti. Primjenom ovih kriterija kandidat se ocjenjuje sposobnim u dogovoru sa BHDCA, pod uvjetom da nosi odgovarajuće pomagalo.

Otorinolaringološki (Zahtjevi sluha)

- (1) Kandidat koji nije u mogućnosti ispravno razumjeti konverzijski govor u tihoj sobi, na svako uho na udaljenosti od 2 metra, leđima okrenutim od ispitivača, ocjenjuje se nesposobnim.
- (2) Kad se sluh testira čistom tonalnom audiometrijom, kandidat sa gubitkom sluha, na svako uho odvojeno, većim od 35 dB na bilo kojoj od frekvencije 500, 1 000 ili 2 000 Hz, ili više od 50 dB na 3 000 Hz, ocjenjuje se nesposobnim. Primjenom ovih kriterija kandidat može biti ocijenjen sposobnim u dogovoru sa BHDCA, pod uvjetom da nosi odgovarajuće slušno pomagalo.
- (3) Liječničko uvjerenje izdaje se kandidatu koji nema abnormalnost ili bolest ušiju ili povezanih sustava koji vjerojatno ometaju sigurno korištenje privilegija dozvole. Nalaz mora biti:
 - a) bez smetnji vestibularnih funkcija;
 - b) bez značajne disfunkcije Eustahijeve cijevi; i
 - c) bez neizliječene perforacije membrane bubnjića.
- (4) Pojedinačna suha perforacija membrane bubnjića ne uvjetuje donošenje ocjene nesposobnosti kandidata. Nalaz mora biti:
 - a) bez opstrukcije nosa;
 - b) bez malformacije ili nikakve bolesti usne šupljine ili gornjeg disajnog puta; koji vjerojatno ometaju sigurno korištenje privilegija dozvole;
 - c) (Zahtjevi za govor)
- (5) Kandidat sa značajnim smetnjama u govoru ili glasu koji značajno otežavaju govoru komunikaciju ocjenjuje se nesposobnim.

Oftalmološki zahtjevi

- (1) Liječničko uvjerenje izdaje se kandidatu kod kojeg ne postoji aktivno patološko stanje, akutno i kronično, bez ikakvih sekvela od operativnog tretmana ili ozljeda očiju i njihovih adneksa koji vjerojatno umanjuju normalne vidne funkcije i ometaju sigurno korištenje privilegija dozvole.
- (2) Zahtjevi vida:
 - a) Testiranje oštine provodi se u okruženju sa razinom osvjetljenja koja odgovara za redovno uredsko osvjetljenje (30-60 cd/m²).
 - b) Oštrina vida mjeri se pomoću niza Landoltovih prstena ili sličnim optotipom, postavljenim na odgovarajuću udaljenost od podnositelja zahtjeva, ovisno od načina testiranja.
 - c) Oštrina vida na daljinu, sa ili bez korekcije, mora biti 6/12 ili bolja na svakom oku odvojena i oštrina vida na oba oka mora biti 6/9 ili bolja. Za neispravljenu oštrinu

vida ne primjenjuju se ograničenja. Primjenom ovih kriterija za oštrinu vida na daljinu sa korekcijskim lećama kandidat se ocjenjuje sposobnim pod uvjetom da nosi ili ima na raspolaganju korekcijske leće tijekom korištenja privilegija dozvole.

- d) Kandidat može koristiti kontaktne leće pod uvjetom da su leće monofokalne i neobojene i da se dobro podnose. Određivanje oštine vida sa ili bez korekcije provodi se na svakom liječničkom pregledu za izdavanje certifikata o zdravstvenoj sposobnosti.
- e) Kandidat koji ima oštrinu vida bez korekcije na svakom oku slabije od 6/6 mora imati kompletan oftalmološki pregled na inicijalnom pregledu za izdavanje certifikata o zdravstvenoj sposobnosti i dalje prema procjeni AME-a. Kandidat mora bit sposoban čitati, sa ili bez korekcije, tabelu NS ili ekvivalentnu na udaljenosti 30 - 50 cm.
- f) Ako postoje zahtjevi sa korekcijom vida na blizinu, kandidat se ocjenjuje sposobnim uz prepisivanje nošenja korekcijskih naočala na blizinu.
- g) Ako postoje zahtjevi sa korekcijom vida na blizinu uz neobavezno nošenje korekcijskih naočala, korekcijske naočale moraju biti na raspolaganju tijekom korištenja privilegija dozvole.
- (3) Kandidat mora imati normalno vidno polje.
- a) Stanja koja zahtijevaju izvješće specijaliste oftalmologa: bitno pogoršanje oštine vida bez korekcije, pogoršanje oštine vida sa korekcijom, pojava bolesti oka, ozljeda oka i operacije oka.
- b) Kandidat koji je bio podvrgnut operativnom tretmanu, korekciji grešaka refrakcije, ocjenjuje se nesposobnim dok ne bude oslobođen smetnji koje bi mogle ometati sigurno korištenje privilegija dozvole.
- c) Kandidat mora imati normalan binokularni vid. Gubitak stereovida, nenormalna konvergencija, s neravnotežom očnih mišića, gdje su rezerve fuzije nedovoljne da spriječe astenopiju i diplopiju, je diskvalificirajuće.

DODATAK 2

POSEBNI ZAHTJEVI ZA PROCJENU ZDRAVSTVENE SPOSOBNOSTI ZA KATEGORIJU NAT

Posebni zahtjevi za procjenu zdravstvene sposobnosti kandidata za izdavanje liječničkog uvjerenja kategorije NAT definirani su MED.B.095, Priloga IV Pravilnika o utvrđivanju tehničkih zahtjeva i upravnih postupaka u vezi sa letačkim osobljem u civilnom zrakoplovstvu ("Službeni glasnik BiH", broj: 4/18) i pripadajućim Prihvatljivim načinima ispunjenja zahtjeva MED.B.095, kako slijedi:

- a) AMC2 MED.B.095 - Kardiovaskularni sustav;
- b) AMC3 MED.B.095 - Sustav za disanje;
- c) AMC4 MED.B.095 - Probavni sustav;
- d) AMC5 MED.B.095 - Sustav metabolizma, ishrane i endokrine žlijezde;
- e) AMC6 MED.B.095 - Hematologija;
- f) AMC7 MED.B.095 - Genito-urinarni sustav;
- g) AMC8 MED.B.095 - Infektivne bolesti;
- h) AMC9 MED.B.095 - Ginekologija i porodiljstvo;
- i) AMC10 MED.B.095 - Mišićno-koštani sustav;
- j) AMC11 MED.B.095 - Psihijatrija;
- k) AMC12 MED.B.095 - Psihologija;
- l) AMC13 MED.B.095 - Neurologija;
- m) AMC14 MED.B.095 - Oftalmologija;
- n) AMC15 MED.B.095 - Raspoznavanje boja;
- o) AMC16 MED.B.095 - Otorinolaringologija;

DODATAK 3

OBRAZAC LIJEČNIČKOG UVJERENJA KATEGORIJE NAT

- (1) Liječničko uvjerenje klase NAT štampa se na papiru dimenzija 297x210 mm i sastavljeno je iz sedam neovisnih polja.
- (2) Liječničko uvjerenje iz stavka (1) ovog dodatka ispisano je na jednom od službenih jezika u Bosni i Hercegovini. Predmetno uvjerenje može sadržavati i prijevod teksta uvjerenja i na engleski jezik.
- (3) Sadržaj polja liječničkog uvjerenja treba da sadrži sljedeće elemente:
- a) Prvo polje sadrži minimalno sljedeće elemente:
- Naziv države koja je izdala uvjerenje;
 - Broj dozvole na koju se uvjerenje odnosi, odnosno broj pod kojim je izdato liječničko uvjerenje;
 - Ime i prezime nositelja dozvole;
 - Datum rođenja imatelja uvjerenja;
 - Adresa prebivališta imatelja uvjerenja;
 - Državljanstvo imatelja uvjerenja;
 - Prostor za vlastoručni potpis imatelja uvjerenja.
- b) Drugo polje sadrži minimalno sljedeće elemente:
- Oznaku kategorije uvjerenja 'NAT';
 - Rok važnosti uvjerenja;
 - Datum izdavanja uvjerenja;
 - Podatke i vlastoručni potpis liječnika koji je izdao uvjerenje.
- c) Treće polje sadrži minimalno sljedeće elemente:
- Ograničenja liječničkog uvjerenja;
 - Ostale primjedbe.
- d) Četvrto polje sadrži minimalno sljedeće elemente:
- Datum isteka prethodnog liječničkog uvjerenja;
 - Datum posljednjih i sljedećih testova koje kandidat provodi;
 - Izjavu o svjesnosti postojanja ograničenja i obveze pridržavanja ograničenja.
- e) Peto polje sadrži minimalno sljedeće elemente:
- Minimalni periodični zahtjevi za preglede pri izdavanju liječničkog uvjerenja;
 - Primjedbe;
- f) Šesto polje je prazno polje, i
- g) Sedmo polje sadrži sljedeće podatke:

Naziv organa: Direkcija za civilno zrakoplovstvo BiH
Grb Bosne i Hercegovine;

Naziv: Liječničko uvjerenje klase NAT

Temelj za izdavanje liječničkog uvjerenja: Liječničko uvjerenje izdato sukladno Pravilniku o utvrđivanju zahtjeva zdravstvene sposobnosti i postupku izdavanja liječničkog uvjerenja kategorije NAT zrakoplovnom osoblju.

DODATAK 4

OGRAIČENJA LIJEČNIČKOG UVJERENJA KATEGORIJE "NAT"

Oznaka ograničenja	Opis ograničenja	Privilegija izdavanja ograničenja
VDL	Korekcija vida na daljinu Correction for defective distant vision	AME/AeMC
VML	Korekcija vida na daljinu i blizinu Correction for defective distant, intermediate and near vision	AME/AeMC
VNL	Korekcija vida na blizinu Correction for defective near vision	AME/AeMC
CCL	Korekcija samo pomoću kontaktnih leća Correction by means of contact lenses only	AME/AeMC
APL	Važi samo uz odobreno pomagalo Valid only with approved prosthesis	AME/AeMC

HAL	Važi samo uz nošenje slušnih pomagala Valid only when hearing aids are worn	AME/AeMC
SIC	Specifični standardni liječnički pregled(i)- kontaktiraj nadležno tijelo za dozvole Specific regular medical examination(s) - contact licensing authority	AMS
SSL	Posebna ograničenja kao što je navedeno Special restrictions as specified	AMS
RXO	Specijalistički oftalmološki pregledi Specialist ophthalmological examinations	AME/AeMC

На основу члана 16. и 61. став (2) Закона о управи ("Службени гласник БиХ", бр. 32/02, 102/09 и 72/17) и члана 14. став (1) Закона о ваздухопловству Босне и Херцеговине ("Службени гласник БиХ", бр. 39/09 и 25/18), вршилац дужности генералног директора Дирекције за цивилно ваздухопловство Босне и Херцеговине доноси

ПРАВИЛНИК О УТВРЂИВАЊУ ЗАХТЈЕВА ЗДРАВСТВЕНЕ СПОСОБНОСТИ И ПОСТУПКУ ИЗДАВАЊА ЉЕКАРСКОГ УВЈЕРЕЊА КАТЕГОРИЈЕ NAT ВАЗДУХОПЛОВНОМ ОСОБЉУ

Члан 1. (Предмет)

Предмет овог правилника је утврђивање захтјева здравствене способности и поступку издавања љекарског увјерења категорије NAT ваздухопловном особљу.

Члан 2. (Подручје примјене)

Овим правилником се утврђују:

- а) услови и начин обављања љекарског прегледа који се обавља у сврху утврђивања здравствене способности ваздухопловног особља за категорију NAT;
- б) услови и начин издавања, продужавања и обнављања рока важења љекарског увјерења категорије NAT;
- ц) начин одобравања љекара за обављање љекарских прегледа и издавање љекарског увјерења категорије NAT;
- д) начин вођења евиденције обављених љекарских прегледа, издатих сертификата о здравственој способности, те начин чувања медицинске документације.

Члан 3. (Појмови и скраћенице)

- (1) Појмови који се употребљавају у овом правилнику имају следеће значење:
 - а) **категирија увјерења NAT**: врста љекарског увјерења које се односи на сертифицирано ваздухопловно особље дефинисано чланом 4. Правилника;
 - б) **носилац дозволе**: лице које посједује дозволу за обављање одређених стручних послова у ваздухопловству;
 - ц) **носилац љекарског увјерења**: лице које посједује важеће љекарско увјерење о здравственој способности категорије NAT;
 - д) **кандидат**: лице које приступи љекарском прегледу ради иницијалног издавања, продужења или обнављања рока важења љекарског увјерења категорије NAT;
 - е) **обнављање рока важења љекарског увјерења категорије NAT**: поступак који се спроводи након

истека рока важења љекарског увјерења категорије NAT;

- ф) **продужење рока важења љекарског увјерења категорије NAT**: поступак који се спроводи прије истека рока важења љекарског увјерења категорије NAT;
- г) **психоактивне супстанце**: алкохол, канабис, седативи, хипнотици, халуциногени, испарљива отапала (кафа и дувански производи су искључени);
- (2) Скраћенице које се употребљавају у овом правилнику имају следеће значење:
 - а) **АеМС** (Aeromedical Center): ваздухопловно-медицински центар одобрен од стране BHDCA за обављање љекарских прегледа ваздухопловног особља;
 - б) **АМЕ** (Aeromedical Examiner): ваздухопловно-медицински испитивач одобрен од стране BHDCA за обављање љекарских прегледа ваздухопловног особља;
 - ц) **МА** (Medical assessor): главни ваздухопловно-медицински испитивач овлаштен од стране BHDCA;
 - д) **EMPIС MED**: Електронски систем за документовање љекарских прегледа, уз примјену захтјева из важећих прописа.

Члан 4.

(Категорије здравствене способности - NAT)

- (1) Љекарско увјерење класе NAT дужно је посједовати ваздухопловно особље које своје послове у ваздухопловству обавља сагласно Дозволи или Потврди о стручној обучености, издатој на основу подзаконских прописа којима се регулише питање издавања предметне дозволе или потврде о стручној обучености и којим се захтијева да наведена дозвола или потврда о стручној обучености буде подржана љекарским увјерењем.
- (2) Носилац Дозволе или Потврде о стручној обучености ваздухопловног особља користи привилегије дозволе само ако код себе има важеће љекарско увјерење дефинисано у ставу (1) овог члана.
- (3) Одредбе овог правилника се не примјењују на особље које посједује Дозволу или Потврду о стручној обучености издату на основу Правилника о утврђивању техничких захтјева и управних поступака у вези са летачким особљем у цивилном ваздухопловству ("Службени гласник БиХ", број 4/18) или Правилника о дозволама контролора ваздушног саобраћаја, организацијама за обуку и ваздухопловно-медицинским центрима ("Службени гласник БиХ", број 4/18).

Члан 5.

(Здравствена способност за издавање љекарског увјерења категорије NAT)

- (1) Здравствена способност ваздухопловног особља укључује испуњење захтјева у погледу физичког и менталног здравља, вида, распознавања боја и захтјева у погледу слуха кандидата за издавање љекарског увјерења.
- (2) Здравствени захтјеви за издавање љекарског увјерења категорије NAT прописани су у Додатку 1 и 2 овог правилника.

Члан 6.

(Утврђивање здравствене способности)

- (1) Здравствена способност ваздухопловног особља утврђује се на основу љекарских прегледа које обављају АеМС и АМЕ.
- (2) Здравствену способност ваздухопловног особља, које није задовољно оцјеном здравствене способности како је то прописано ставом (1), утврђује комисија коју именује ВНДСА.

Члан 7.

(Смањење здравствене способности)

- (1) Носиоцу дозволе забрањено је користити привилегије дозволе када је свјестан смањења здравствене способности која би могла имати утицај на безбједно кориштење привилегија дозволе.
- (2) Носилац љекарског увјерења о здравственој способности мора, без одгађања, затражити ваздухопловно-медицински савјет АеМС-а или АМЕ-а код којег је обавио задњи преглед, како би потврдио да ли испуњава захтјеве у погледу здравствене способности под којим је издато дато љекарско увјерење, у сљедећим случајевима:
 - а) било какве болести која би могла укључивати неспособност кориштења привилегије дозволе;
 - б) било какве сумње у здравствену способност, услед кориштења лијекова или медицинских, хируршких или других поступака.
- (3) Када је затражен медицински савјет, АеМС или АМЕ мора документовати случај у досије носиоца љекарског увјерења.
- (4) Носилац љекарског увјерења о здравственој способности, уколико намјерава наставити користити привилегије дозволе, мора у што краћем року, а најдуже 21 дан од сазнања или отпуштања на кућно лијечење, писаним путем извјестити АеМС или АМЕ о сљедећем:
 - а) ако је подвргнут хируршком или инвазивном поступку;
 - б) ако је претрпио било какву повреду која утиче на здравствену способност кандидата;
 - ц) ко му је прописана редовна употреба било каквих лијекова;
 - д) ако болује од болести која утиче на здравствену способност;
 - е) у случају трудноће;
 - ф) ако је примљен у болницу или клинику;
 - г) ако му је прописано ношење корекционих помагала.
- (5) Сертификат о здравственој способности се, у случајевима из става 4. тачка а) до г) овог члана, сматра привремено неважећим док АеМС/АМЕ или МА не донесе одлуку о здравственој способности носиоца.
- (6) АеМС/АМЕ или МА може прије доношења одлуке о здравственој способности одредити обнављање љекарског прегледа ако и када то оцијени потребним.

Члан 8.

(Употреба лијекова, омамљујућих средстава и психоактивних супстанци)

- (1) Носиоцу љекарског увјерења забрањено је да користи привилегије дозволе ако узима било какве лијекове који се издају на љекарски рецепт или лијекове који се издају без љекарског рецепта, омамљујућа средства или психоактивне супстанце, укључујући оне који се користе за лијечење болести или поремећаја, уколико је

свјестан било каквих попутних појава које су неспојиве са безбједним кориштењем привилегија дозволе.

- (2) Носиоцу љекарског увјерења забрањено је узимати било какав лијек који се издаје на љекарски рецепт или лијек који се издаје без љекарског рецепта, те неће бити подвргнут било каквој терапији ако није сигуран да тај лијек или терапија неће утицати на његову способност за безбједно кориштење привилегије дозволе. Уколико постоји било каква сумња, мора затражити претходно мишљење од АеМС-а или АМЕ-а.
- (3) Уколико носилац љекарског увјерења поступи противно забранама наведеним у ставу (1) и (2), а није претходно затражио мишљење од АеМС-а или АМЕ-а, ВНДСА предузима мјере прописане Правилником о надзору у цивилном ваздухопловству ("Службени гласник БиХ", број 22/16 и 55/18) и Законом о управи ("Службени гласник БиХ", бр. 32/02, 102/09 и 72/17).

Члан 9.

(Љекарски прегледи)

- (1) По обиму и садржају љекарски прегледи могу бити иницијални, редовни и ванредни.
- (2) Иницијални преглед подразумијева свеобухватни медицински преглед који кандидат обавља први пут у сврху стицања љекарског увјерења, а обухвата преглед у складу са захтјевима за процјену здравствене способности категорије NAT.
- (3) Иницијални љекарски преглед мора бити обављен у АеМС-у или од стране АМЕ-а у држави издавања дозволе ваздухопловног особља.
- (4) Редовни љекарски преглед подразумијева периодични општи преглед у складу са захтјевима за процјену здравствене способности категорије NAT и мора бити обављен у року важења љекарског увјерења. Исти може бити обављен у АеМС-у или од стране АМЕ-а.
- (5) Ванредним прегледом сматра се сваки преглед затражен од стране носиоца дозволе, ВНДСА или другог овлашћеног лица. Ванредни преглед ваздухопловног особља мора се обавити у АеМС-у.
- (6) Разлози за ванредни преглед су губитак здравствене способности или сумња у психичку или физичку способност носиоца дозволе за безбједно кориштење привилегије дозволе. Извори оваквих података могу бити несреће или незгоде, проблеми у радном окружењу, проблем током оспособљавања, стручних провјера и слично.
- (7) Обим и садржај ванредног прегледа одређује МА или одговорно лице АеМС-а на основу разлога због којих се тражи ванредни преглед носиоца љекарског увјерења.

Члан 10.

(Обављање љекарских прегледа)

- (1) Кандидат подноси захтјев за издавање љекарског увјерења, у електронској форми ЕМРПС МЕД, чији су изглед и садржај прописани и чине саставни дио ЕМРПС-а. Уколико АеМС или АМЕ утврде како наводи и изјаве у захтјеву нису истинити, неће издати љекарско увјерење кандидату, те о томе морају обавијестити ВНДСА.
- (2) АМЕ је дужан прије прегледа утврдити идентитет кандидата увидом у лични карту или други идентификациони документ са фотографијом, провјерити дозволу ваздухопловног овлашћеног лица, односно потврду о стручној обучености ваздухопловног особља (уколико је издата), те упозорити носиоца на материјалну и кривичну одговорност у вези са истинитошћу података наведених на обрасцу захтјева.

- (3) На захтјев АМЕ-а или ВНДСА, кандидат мора доставити потврду изабраног, породичног или другог љекара код којег се води евиденција о његовој примарној заштити и евиденција о личном здравственом статусу.
- (4) Након обављеног љекарског прегледа, АМЕ мора усагласити резултате прегледа, оцијенити здравствену способност и потписати извјештај о обављеном прегледу на обрасцу или путем електронског медија, чији је изглед и садржај утврдила ВНДСА и исти је саставни дио ЕМРС-а.
- (5) Уколико нису задовољени здравствени захтјеви за категорију здравствене способности NAT, кандидату АеМС или АМЕ неће издати љекарско увјерење док нису испуњени следећи услови:
- да достављени акредитовани медицински закључак, донесен од стране ВНДСА, указује да је, у посебним околностима, неиспуњење било којег захтјева такво да неће угрозити безбједно кориштење привилегија дозволе;
 - да су узете у обзир одговарајуће способности, вјештине и искуство кандидата и оперативни услови под којим се кандидат налази током ваздухопловне активности;
 - да је у љекарском увјерењу или дозволи/потврди о стручној обучености уписано одговарајуће ограничење.
- (6) Ограничења која се уписују у љекарском увјерењу описана су у Додатку 4 овог правилника.
- (7) Уколико је кандидат оцијењен способним, АеМС, односно АМЕ, издаје му љекарско увјерење чији је изглед и садржај дефинисан у Додатку 3 овог правилника.
- (8) Изузетно од става (7) овог члана, ВНДСА може издати ново љекарско увјерење, а које је издао АеМС, односно АМЕ, ако установи да су потребне исправке података у издатом увјерењу.
- (9) Уколико је кандидат оцијењен неспособним, АеМС или АМЕ издаје коначан акт о неиспуњавању услова за издавање љекарског увјерења категорије NAT, чији изглед и основне елементе прописује Закон о управном поступку БиХ.
- (10) У случају да је кандидат оцијењен неспособним, АеМС/АМЕ мора у року од 5 дана од дана обављеног прегледа доставити у ВНДСА оригиналан извјештај о обављеном љекарском прегледу, са припадајућом медицинском документацијом, и копију рјешења коначног акта о неиспуњавању услова за издавање љекарског увјерења категорије NAT.
- (11) Након што је започео преглед код једног АеМС-а или АМЕ-а, кандидат не може започети нови преглед док у претходно започетом прегледу није донесена оцјена здравствене способности у циљу издавања љекарског увјерења класе NAT.
- (12) ВНДСА/МА ће ограничити, привремено суспендовати или трајно одузети издато љекарско увјерење и о томе обавијестити АеМС или АМЕ, који је издао то љекарско увјерење, уколико утврди неиспуњавање примјенљивих захтјева за лице коме је издато љекарско увјерење категорије NAT.
- Члан 11.
- (Рок важења љекарског увјерења категорије NAT)
- (1) Йекарско увјерење категорије NAT биће важеће за период од:
- 60 мјесеци прије него кандидат за издавање љекарског увјерења напуни 40 година старости.
- Йекарско увјерење издато прије навршених 40 године старости престаће бити важеће када носилац дозволе напуни 42 године старости;
- б) 24 мјесеца послје навршених 40 година старости кандидата.
- (2) Уколико се преглед за продужење рока важења љекарског увјерења обави унутар 45 дана прије истека рока важења, датум важења претходног увјерења мјеродаван је за одређивање новог рока важења увјерења.
- (3) Ако постоји клиничка индикација, важење љекарског увјерења може бити временски ограничено на краће раздобље од раздобља прописаног у овом члану, уз назнаку ограничења TML - рок важења, у рубрику Ограничење љекарском увјерењу.
- (4) Уколико је рок важења љекарског увјерења истекао најдуже до 2 године, за обнављање увјерења захтјева се редовни љекарски преглед, који се мора проширити додатним дијагностичким поступцима или специјалистичким прегледом, према процјени МА или АМЕ-а.
- (5) Уколико је рок важења љекарског увјерења истекао дуже од 2 године, ВНДСА захтјева иницијални преглед, заснован на захтјевима за процјену здравствене способности за продужење важења љекарског увјерења.
- (6) Уколико је рок важења љекарског увјерења истекао дуже од 5 година, за обнављање увјерења ВНДСА захтјева иницијални преглед, заснован на захтјевима за процјену здравствене способности за издавање рока важења љекарског увјерења.
- (7) Уколико АеМС/АМЕ тако процијени, преглед се може рутински проширити без обзира на вријеме издавања претходног љекарског увјерења.
- Члан 12.
- (Одобрење ваздухопловно-медицинског центра (АеМС))
- (1) На захтјев АеМС-а, ВНДСА издаје одобрење за обављање љекарских прегледа ваздухопловног особља за категорију NAT.
- (2) Одобрење из става (1) овог члана издаје се АеМС-у одобреном за спровођење прегледа и издавање љекарских увјерења класе 2.
- (3) АеМС, који није претходно одобрен за спровођење љекарских прегледа класе 2, у циљу прибављања одобрења за спровођење прегледа и издавање љекарских увјерења класе NAT мора испунити услове прописане захтјевима Прилога VI, Поддио АеМС Ваздухопловно-медицински центри Правилника о утврђивању техничких захтјева и управних поступака у вези са летачким особљем у цивилном ваздухопловству ("Службени гласник БиХ", број 4/18).
- Члан 13.
- (Одобрење ваздухопловно-медицинског испитивача - АМЕ)
- (1) На захтјев АМЕ-а, ВНДСА издаје одобрење за обављање љекарских прегледа ваздухопловног особља за категорију NAT.
- (2) Одобрење из става (1) овог члана издаје се АМЕ-у одобреном за спровођење прегледа и издавање љекарских увјерења класе 2.
- (3) АМЕ, који није претходно одобрен за спровођење љекарских прегледа класе 2, у циљу прибављања одобрења за спровођење прегледа и издавање љекарских увјерења класе NAT мора испунити услове прописане захтјевима Прилога IV, Поддио Д Ваздухопловно-медицински испитивачи Правилника о утврђивању техничких захтјева и управних поступака у

вези са летачким особљем у цивилном ваздухопловству ("Службени гласник БиХ", број 4/18).

Члан 14.

(Евиденција обављених љекарских прегледа и издатих љекарских увјерења, чување медицинске документације)

- (1) АеМС и АМЕ води евиденцију обављених љекарских прегледа и издатих љекарских увјерења електронским путем на основу евиденције из ЕМРПС-а.
- (2) ВНДСА архивира оригиналну документацију и води евиденцију обављених љекарских прегледа од стране АеМС/АМЕ на основу достављених електронских извјештаја путем ЕМРПС-а.
- (3) АеМС/АМЕ је дужан доставити у ВНДСА оригиналну медицинску документацију, на основу које је издато љекарско увјерење путем ЕМРПС-а, најмање једном годишње ради архивирања исте у ВНДСА.
- (4) (1) Сва документација је доступна само овлашћеним особама. Повјерљивост медицинских података мора се увијек поштовати. ВНДСА, кандидат/носилац љекарског увјерења или његов изабрани љекар, те АМЕ, имају приступ тим документима путем овлашћеног лица или ЕМРПС-а.
(2) Повјерљивост медицинских података је у складу са Законом о заштити личних података ("Службени гласник БиХ", бр. 49/06, 76/11 и 89/11).
- (5) Када је то оправдано оперативним околностима у службене сврхе, или на захтјев кандидата/носиоца љекарског увјерења, ВНДСА може одредити који медицински подаци кандидата/носиоца љекарског увјерења се могу приказати другим лицима или тијелима, у складу са прописима којима је регулисана заштита личних података.
- (6) Медицинску документацију, на основу које је издато љекарско увјерење, ВНДСА чува 10 година од истека рока важења љекарског увјерења.
- (7) Медицинску документацију, на основу које је кандидат оцијењен здравствено неспособним, ВНДСА чува 10 година од дана оцјене.

Члан 15.

(Додаци)

Додаци, штампани уз овај правилник, чине његов саставни дио.

Додатак 1: Општи захтјевии за процјену здравствене способности за категорију NAT;

Додатак 2: Посебни захтјевии за процјену здравствене способности за категорију NAT;

Додатак 3: Образац Љекарског увјерења категорије NAT;

Додатак 4: Ограничења на Љекарском увјерењу категорије NAT.

Члан 16.

(Прелазне и завршне одредбе)

- (1) Одобрења, које је издао АеМС или АМЕ, на основу прописа који је био на снази прије ступања на снагу овог правилника, остају на снази до издавања одобрења АеМС или АМЕ у складу са овим правилником.
- (2) Љекарска увјерења о здравственој способности, издата на основу прописа који је био на снази до ступања на снагу овог правилника, остају на снази до истека њиховог важења.

Члан 17.

(Ступање на снагу)

Овај правилник ступа на снагу 8 дана од дана објављивања у "Службеном гласнику БиХ".

Број 1-3-02-2-1053-1/18

26. децембра 2018. године

Бања Лука

В. д. генералног директора

Жељко Травар, с. р.

ДОДАТАК 1 ЗАХТЈЕВИ ЗА ПРОЦЈЕНУ ЗДРАВСТВЕНЕ СПОСОБНОСТИ ЗА КАТЕГОРИЈУ 'NAT' Уопштено

Увјерење о здравственој способности може бити издато кандидату код кога је љекарским прегледом установљено да:

- а) нема било какву абнормалност, урођену или стечену;
- б) нема било какву активну, латентну, акутну или хроничну неспособност;
- ц) нема рану, повреду или постоперативну компликацију;
- д) нема било какве посљедице или нуспојаве уколико узима било који прописани лијек или лијек који се узима без рецепта у терапијске, дијагностичке или превентивне сврхе, а које би имале за посљедицу одређени степен функционалне неспособности, која би довела до изненадне неспособности за безбједно кориштење привилегија дозволе.

Психијатријски захтјевии

Увјерење о здравственој способности издаје се кандидату који нема утврђену историју болести или клиничке дијагнозе органско-ментални поремећај:

- а) поремећај у понашању и ментални поремећај узрокован употребом психостимуланса (укључује синдром овисности алкохолном и психостимулансима);
- б) шизофренију, шизоидни поремећај;
- ц) халуцинације;
- д) поремећај расположења, нервозу узроковану хроничним нагомиланим стресом или соматоформним поремећајем;
- е) бихејвиористички синдром удружен са физиолошким поремећајима или физичким манифестацијама;
- ф) поремећај зреле личности или понашања, посебно ако се објелодани као радња која се понавља;
- г) поремећај психолошког развоја бихејвиористички или емоционални поремећај са почетком у дјетињству или адолесценцији;
- х) неспецифичан ментални поремећај када кандидат није у могућности да користи привилегије дозволе/овлаштења.
- и) кандидат са депресијом, третиран антидепресивним лијековима, мора бити оцијењен неспособним уколико АМЕ има податке да стање кандидата може утицати на безбједно кориштење привилегија дозволе.

Неуролошки захтјевии

- (1) Увјерење о здравственој способности издаје се кандидату који нема утврђену историју болести или клиничке дијагнозе:
 - а) прогресивне или непрогресивне болести нервног система које би могле утицати на безбједно кориштење привилегија дозволе;
 - б) епилепсија;

- ц) случајеви поремећаја свијести без одговарајућег медицинског објашњења.
- (2) Увјерење о здравственој способности издаје се кандидату који нема повреду главе која би могла утицати на безбједно кориштење привилегија дозволе.

Кардио-васкуларни систем

- (1) Увјерење о здравственој способности издаје се кандидату који нема никакву абнормалност срца, урођену или стечену, која би могла утицати на безбједно кориштење привилегија дозволе.
- (2) Кандидат након операције коронарне спојнице (by-pass) или ангиопластике (са или без стента) или са неком другом интервенцијом на срцу или има историју инфаркта миокарда или има могуће ризике срчане неспособности, оцјењује се неспособним док се стање срца кандидата не испита и евалуира сагласно са најбољом медицинском праксом и донесе оцјена да стање срца кандидата не може утицати на безбједно кориштење привилегија дозволе.
- (3) Кандидат са абнормалним срчаним ритмом оцјењује се неспособним док се срчана аритмија кандидата не испита и евалуира у складу са најбољом медицинском праксом и донесе оцјена да срчана аритмија кандидата не мора утицати на безбједно кориштење привилегија дозволе.
- (4) Електрокардиограм је дио прегледа кардио-васкуларног система и захтијева се на сваком љекарском прегледу за издавање сертификата о здравственој способности.
- (5) Систолни и дијастолни крвни притисак морају бити у границама вриједности нормалног крвног притиска. Употреба лијекова за контролу крвног притиска је дисквалификујућа осим код употребе лијекова који не утичу на безбједно кориштење привилегија дозволе.
- (6) Увјерење о здравственој способности издаје се кандидату који нема никакву значајну абнормалност функција и грађе кардио-васкуларног система.

Систем за дисање

- (1) Увјерење о здравственој способности издаје се кандидату код кога не постоји неспособност плућа нити активна болест грађе плућа, медијастинума или плућне овојнице, која би могла утицати на губитак способности током нормалних или ванредних захтјева. Рендгенски снимак грудног коша може бити дио иницијалног или редовног љекарског прегледа у случајевима гдје се могу очекивати знаци асимптоматске плућне болести.
- (2) Кандидат с хроничном опструктивном болешћу плућа оцјењује се неспособним док се не испита и евалуира у складу са најбољом медицинском праксом и донесе оцјена да стање кандидата не може утицати на безбједно кориштење привилегија дозволе.
- (3) Кандидат с бронхијалном астмом, са значајним симптомима или вјероватним узроком знакова неспособности током нормалних или ванредних захтјева, оцјењује се неспособним. Употреба лијекова је дисквалификујућа, осим оних који не би могли утицати на безбједно кориштење привилегија дозволе.
- (4) Кандидат са активном туберкулозом плућа оцјењује се неспособним.
- (5) Кандидат са туберкулозом која мирује или са залијеченим лезијама може бити оцијенен способним.

Систем органа за варење

- (1) Кандидат мора бити потпуно без знакова појаве хернија.

- (2) Кандидат са значајним знаковима умањења функције желучано-цријевног тракта или њихових аднекса оцјењује се неспособним.
- (3) Кандидат са посљедицама болести или оперативног третмана на било којем дијелу желучано-цријевног тракта и њихових аднекса, била која опструкција или компресија, оцјењује се неспособним.
- (4) Кандидат, подвргнут оперативном захватом на жучоводу или цријевном тракту или аднексима са тоталним или дјелимичним исијецањем или одвајањем било којег од органа, оцјењује се неспособним док АМЕ не добије комплетну медицинску документацију и направи процјену учинка операције.

Болести у вези са метаболизмом, исхраном и ендокриним жлијездама

- (1) Кандидат са болестима у вези са метаболизмом, исхраном или ендокриним жлијездама, које би могле утицати на безбједно кориштење привилегија дозволе, оцјењује се неспособним.
- (2) Кандидат с дијабетесом, који захтијева инсулин, оцјењује се неспособним.
- (3) Кандидат с дијабетесом, који не захтијева инсулин, оцјењује се неспособним док стање кандидата не показује знакове задовољавајуће контроле примјеном одговарајуће дијете или уз дијету употреба антидијабетичких лијекова, који не би могли утицати на безбједно кориштење привилегија дозволе.

Хематологија

Кандидат са болестима крви и/или лимфног система мора бити оцијенен неспособним док истраживање и његово стање не покаже да је мало вјероватноћа утицаја на безбједно кориштење привилегија дозволе. Болести српастих ћелија и друге хемоглобинопатије се уобичајено усклађују са оцјеном способан.

Генито-уринарни систем

- (1) Кандидат са бубрежним болестима или болестима генито-уринарног система оцјењује се неспособним док његово стање не покаже да је мало вјероватан утицај на безбједно кориштење привилегија дозволе.
- (2) Преглед урина је дио сваког љекарског прегледа за издавање сертификата о здравственој способности и свака абнормалност налаза урина захтијева одговарајуће медицинске претраге.
- (3) Кандидат са посљедицама болести или оперативног третмана на бубрезима или генито-уринарном тракту, појединачне опструкције, сужавање или компресије, оцјењује се неспособним док се стање кандидата не испита и евалуира у складу са најбољом медицинском праксом и донесе оцјена да је мало вјероватан утицај на безбједно кориштење привилегија дозволе.
- (4) Кандидат подвргнут нефректомији оцјењује се неспособним до стања задовољавајуће компензације.

Полно преносиве болести и друге инфекције

Кандидат који је серопозитиван на вирус хумане имунодефицијенције (HIV) оцјењује се неспособним док се стање кандидата подвргне испитивању и евалуацији у складу са најбољом медицинском праксом и донесе оцјена да је мало вјероватан утицај на безбједно кориштење привилегија дозволе. Рана дијагноза и лијечења са антиретровиралном терапијом побољшава прогнозу и стање кандидата се мора испитати и евалуирати у складу са најбољом медицинском праксом. Уколико се донесе оцјена да је мало вјероватан утицај на безбједно кориштење привилегија дозволе, кандидат се може оцијенити способним.

Гинекологија и акушерство

Кандидаткиња која је трудна оцјењује се неспособном. Ако гинеколошки налаз потврђује нормалну трудноћу, кандидаткиња се оцјењује способном до краја 15. седмице трудноће.

Мишићно-коштани систем

Кандидат не смије имати никакву абнормалност костију, зглобова, мишића, тетива или грађе, која би могла утицати на безбједно кориштење привилегија дозволе. Свака посљедица настала повредом костију, зглобова, мишића или тетива и анатомска оштећења захтијева функционалну процјену за оцјену способности. Примјеном ових критеријума кандидат се оцјењује способним у договору са ВНДСА, под условом да носи одговарајуће помагало.

Оториноларинголошки (Захтјеви слуха)

- (1) Кандидат који није у могућности исправно разумјети конверзациони говор у тихој соби, на свако уво на удаљености од 2 метра, леђима окренутим од испитивача, оцјењује се неспособним.
- (2) Кад се слух тестира чистом тоналном аудиометријом, кандидат са губитком слуха, на свако уво одвојено, већим од 35 dB на било којој од фреквенције 500, 1 000 или 2 000 Hz, или више од 50 dB на 3 000 Hz, оцјењује се неспособним. Примјеном ових критеријума кандидат може бити оцијењен способним у договору са ВНДСА, под условом да носи одговарајуће слушно помагало.
- (3) Лјекарско увјерење издаје се кандидату који нема абнормалност или болест ушију или повезаних система којио вјероватно ометају безбједно кориштење привилегија дозволе. Налаз мора бити:
 - а) без сметњи вестибуларних функција;
 - б) без значајне дисфункције Еустахијевог цијеви; и
 - ц) без неизлијечене перфорације мембране бубњића.
- (4) Појединачна сува перфорација мембране бубњића не условљава доношење оцјене неспособности кандидата. Налаз мора бити:
 - а) без опструкције носа;
 - б) без малформације или никакве болести усне шупљине или горњег дисајног пута; који вјероватно ометају безбједно кориштење привилегија дозволе;
 - ц) (Захтјеви за говор)
- (5) Кандидат са значајним сметњама у говору или гласу који значајно отежавају говорну комуникацију оцјењује се неспособним.

Офталмолошки захтјеви

- (1) Лјекарско увјерење издаје се кандидату код којег не постоји активно патолошко стање, акутно и хронично, без икаквих секвела од оперативног третмана или повреда очију и њихових аднекса који вјероватно умањују нормалне видне функције и ометају безбједно кориштење привилегија дозволе.
- (2) Захтјеви вида:
 - а) Тестирање оштрине спроводи се у окружењу са нивоом освјетљења који одговара за редовно канцеларијско освјетљење (30-60 cd/m²).
 - б) Оштрина вида мјери се помоћу низа Ландолтових прстена или сличним оптотипом, постављеним на одговарајућу удаљеност од подносиоца захтјева, зависно од начина тестирања.
 - ц) Оштрина вида на даљину, са или без корекције, мора бити 6/12 или боља на сваком оку одвојена и оштрина вида на оба ока мора бити 6/9 или боља.

За неисправљену оштрину вида не примјењују се ограничења. Примјеном ових критеријума за оштрину вида на даљину са корекционим сочивима кандидат се оцјењује способним под условом да носи или има на располагању корекциона сочива током кориштења привилегија дозволе.

- д) Кандидат може користити контактна сочива под условом да су сочива монофокална и необојена и да се добро подносе. Одређивање оштрине вида са или без корекције спроводи се на сваком лјекарском прегледу за издавање сертификата о здравственој способности.
 - е) Кандидат који има оштрину вида без корекције на сваком оку слабије од 6/6 мора имати комплетан офталмолошки преглед на иницијалном прегледу за издавање сертификата о здравственој способности и даље према процјени АМЕ-а. Кандидат мора бити способан читати, са или без корекције, табелу NS или еквивалентну на удаљености 30 - 50 cm.
 - ф) Ако постоје захтјеви са корекцијом вида на близину, кандидат се оцјењује способним уз преписивање ношења корекционих наочала на близину.
 - г) Ако постоје захтјеви са корекцијом вида на близину уз необавезно ношење корекционих наочала, корекционе наочале морају бити на располагању током кориштења привилегија дозволе.
- (3) Кандидат мора имати нормално видно поље.
- а) Стања која захтијевају извјештај специјалисте офталмолога: битно погоршање оштрине вида без корекције, погоршање оштрине вида са корекцијом, појава болести ока, повреда ока и операције ока.
 - б) Кандидат који је био подвргнут оперативном третману, корекцији грешака рефракције, оцјењује се неспособним док не буде ослобођен сметњи које би могле ометати безбједно кориштење привилегија дозволе.
 - ц) Кандидат мора имати нормалан бинокуларни вид. Губитак стереовида, ненормална конвергенција, с неравнотежом очних мишића, гдје су резерве фузије недовољне да спријече астенопију и диплопију, је дисквалификујуће.

**ДОДАТАК 2
ПОСЕБНИ ЗАХТЈЕВИ ЗА ПРОЦЈЕНУ ЗДРАВСТВЕНЕ СПОСОБНОСТИ ЗА КАТЕГОРИЈУ NAT**

Посебни захтјеви за процјену здравствене способности кандидата за издавање лјекарског увјерења категорије NAT дефинисани су MED.B.095, Прилога IV Правилника о утврђивању техничких захтјева и управних поступака у вези са летачким особљем у цивилном ваздухопловству ("Службени гласник БиХ", број 4/18) и припадајућим Прихватљивим начинима испуњења захтјева MED.B.095, како слиједи:

- а) AMC2 MED.B.095 - Кардиоваскуларни систем;
- б) AMC3 MED.B.095 - Систем за дисање;
- ц) AMC4 MED.B.095 - Систем органа за варење;
- д) AMC5 MED.B.095 - Систем метаболизма, исхране и ендокрине жлијезде;
- е) AMC6 MED.B.095 - Хематологија;
- ф) AMC7 MED.B.095 - Генито-уринарни систем;
- г) AMC8 MED.B.095 - Инфективне болести;

- х) AMC9 MED.B.095 - Гинекологија и акушерство;
- и) AMC10 MED.B.095 - Мишићно-коштани систем;
- ј) AMC11 MED.B.095 - Психијатрија;
- к) AMC12 MED.B.095 - Психологија;
- л) AMC13 MED.B.095 - Неурологија;
- м) AMC14 MED.B.095 - Офталмологија;
- н) AMC15 MED.B.095 - Распознавање боја;
- о) AMC16 MED.B.095 - Оториноларингологија;

ДОДАТАК 3**ОБРАЗАЦ ЛЕКАРСКОГ УВЈЕРЕЊА КАТЕГОРИЈЕ NAT**

- (1) Лекарско увјерење класе NAT штампа се на папиру димензија 297x210 mm и састављено је из седам независних поља.
- (2) Лекарско увјерење из става (1) овог додатка исписано је на једном од службених језика у Босни и Херцеговини. Предметно увјерење може садржавати и превод текста увјерења и на енглески језик.
- (3) Садржај поља лекарског увјерења треба да садржи сљедеће елементе:
 - а) Прво поље садржи минимално сљедеће елементе:
 - а. Назив државе која је издала увјерење;
 - б. Број дозволе на коју се увјерење односи, односно број под којим је издато лекарско увјерење;
 - ц. Име и презиме носиоца дозволе;
 - д. Датум рођења имаоца увјерења;
 - е. Адреса пребивалишта имаоца увјерења;
 - ф. Држављанство имаоца увјерења;
 - г. Простор за својеручни потпис имаоца увјерења.
 - б) Друго поље садржи минимално сљедеће елементе:
 - а. Ознаку категорије увјерења "NAT";
 - б. Рок важења увјерења;
 - ц. Датум издавања увјерења;
 - д. Податке и својеручни потпис лекара који је издао увјерење.
 - ц) Треће поље садржи минимално сљедеће елементе:
 - а. Ограничења лекарског увјерења;
 - б. Остале примједбе.
 - д) Четврто поље садржи минимално сљедеће елементе:
 - а. Датум истека претходног лекарског увјерења;
 - б. Датум посљедњих и сљедећих тестова које кандидат проводи;
 - ц. Изјаву о свјесности постојања ограничења и обавезе придржавања ограничења.
 - е) Пето поље садржи минимално сљедеће елементе:
 - а. Минимални периодични захтјеви за прегледе при издавању лекарског увјерења;
 - б. Примједбе;
 - ф) Шесто поље је празно поље, и
 - г) Седмо поље садржи сљедеће податке:

Назив органа: Дирекција за цивилно ваздухопловство

БиХ

Грб Босне и Херцеговине;

Назив: Лекарско увјерење класе NAT

Основ за издавање лекарског увјерења: Лекарско увјерење издато у складу са Правилником о утврђивању захтјева здравствене способности и поступку издавања лекарског увјерења категорије NAT ваздухопловном особљу.

ДОДАТАК 4**ОГРАНИЧЕЊА ЛЕКАРСКОГ УВЈЕРЕЊА КАТЕГОРИЈЕ "NAT"**

Ознака ограничења	Опис ограничења	Привилегија издавања ограничења
VDL	Корекција вида на даљину Correction for defective distant vision	AME/AeMC
VML	Корекција вида на даљину и близину Correction for defective distant, intermediate and near vision	AME/AeMC
VNL	Корекција вида на близину Correction for defective near vision	AME/AeMC
CCL	Корекција само помоћу контактних сочива Correction by means of contact lenses only	AME/AeMC
APL	Важи само уз одобрено помагало Valid only with approved prosthesis	AME/AeMC
HAL	Важи само уз ношење слушних помагала Valid only when hearing aids are worn	AME/AeMC
SIC	Специфични стандардни лекарски преглед(и)- контактирај надлежно тијело за дозволе Specific regular medical examination(s) - contact licensing authority	AMS
SSL	Посебна ограничења као што је наведено Special restrictions as specified	AMS
RXO	Специјалистички офталмолошки прегледи Specialist ophthalmological examinations	AME/AeMC

VANJSKOTRGOVINSKA KOMORA BOSNE I HERCEGOVINE

7

Na osnovu člana 22. Zakona o Vanjskotrgovinskoj komori Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", broj 30/01 i 72/13) i člana 46. Statuta Vanjskotrgovinske komore Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", broj 52/14), Skupština Vanjskotrgovinske komore Bosne i Hercegovine, na sjednici održanoj 14.12.2018. godine, donijela je

ODLUKU**O ČLANARINI VANJSKOTRGOVINSKOJ KOMORI BOSNE I HERCEGOVINE ZA 2019. GODINU**

Član 1.

Ovom odlukom propisuje se osnovica, stopa i način plaćanja članarine koju članovi plaćaju Vanjskotrgovinskoj komori Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Komora) u 2019. godini.

Član 2.

Svaki član Komore dužan je plaćati članarinu Komori, na osnovu kvartalnog obavještenja o osnovici i visini članarine.

Članarina utvrđena članu Komore pojedinačno ne može biti veća od najvišeg iznosa utvrđenog Zakonom o Komori, niti manja od 20,00 KM mjesečno.

Osnovica za obračun članarine Komori je ukupan uvoz realiziran u 2018. godini ili iznos bruto plaće zaposlenih iskazan u završnom računu za 2018. godinu.

Članu Komore može se obračunati članarina samo po jednom od osnova iz prethodnog stava, a prema raspoloživim podacima.

Član 3.

Privredno-pravna lica registrirana u Bosni i Hercegovini za obavljanje poslova u inostranstvu koja su u 2018. godini imala realiziran vanjskotrgovinski promet po osnovu uvoza plaćaju članarinu koja se obračunava u odnosu na vrijednost uvezene robe.

Članarina se obračunava kvartalno, a osnovica za obračun kvartala je jedna četvrtina ukupnog uvoza u 2018. godini.

Stopa članarina iz prethodnog stava iznosi 0,1% na utvrđenu osnovicu.

Minimalan iznos članarine obračunat u skladu sa ovim članom je 20,00 KM mjesečno, odnosno 60,00 KM kvartalno.

Član 4.

Banke, osiguravajuća društva, privredno-pravna lica iz oblasti građevinarstva i privredno-pravna lica iz oblasti prometa, komunikacija i usluga (cestovni promet, željeznički promet, zračni promet, djelatnost putničkih agencija i turoperatora, poštanske aktivnosti, telekomunikacije i ostale prateće djelatnosti te ostale kompanije koje ostvaruju prihod po osnovu usluge u inostranstvu), kao i drugi članovi Komore kojima se članarina ne obračunava u skladu sa članom 3. ove odluke, plaćaju članarinu koja se obračunava u odnosu na bruto plaću.

Članarina se obračunava kvartalno, a osnovica za obračun članarine kvartala je jedna četvrtina iznosa bruto plaće iskazanog u završnom računu za 2018. godinu.

Stopa članarina iz ovog člana iznosi 0,2% na utvrđenu osnovicu.

Minimalan iznos članarine obračunat u skladu sa ovim članom je 20,00 KM mjesečno, odnosno 60,00 KM kvartalno.

Član 5.

Privredno-pravna lica kojima članarina nije utvrđena u skladu sa članom 3. i 4. ove odluke plaćaju minimalan iznos članarine od 60,00 KM kvartalno.

Privredno-pravna lica koja su osnovana u 2019. godini nisu obavezna plaćati članarinu za 2019. godinu.

Član 6.

Članu Komore koji ostvaruje više od 50% ukupnog prihoda po osnovu prihoda na inostranom tržištu (izvoza) obračunata osnovica za plaćanje se umanjuje za 20%.

Član 7.

Naučnoistraživačke i obrazovne institucije, udruženja građana koja u svojoj registraciji imaju privrednu djelatnost, savezi, interesne asocijacije, fondacije, zaklade i druge organizacije koje obavljaju djelatnost od značaja za privredu, kao pojedinačni ili kolektivni članovi, ukoliko je provedena procedura predviđena članom 6. stav 4. i 5. Statuta Komore, plaćaju članarinu obračunatu u skladu sa članom 4. ove odluke.

Član 8.

Uplata članarine po osnovama propisanim ovom odlukom vrši se na račune Komore koji se vode kod poslovnih banaka.

Član 9.

Generalni sekretar Komore je ovlašten da angažira sredstva u cilju pribavljanja podataka za obračun od institucija koje raspolazu zvaničnim podacima, odnosno pravnih lica čiji su podaci verificirani od tih institucija.

Član 10.

Svi eventualni sporovi zbog nepostupanja po ovoj odluci rješavat će se dogovorom, ako to nije moguće sporovi će se voditi kod nadležnog suda.

Član 11.

Stupanjem na snagu ove odluke prestaje važiti Odluka o članarini Vanjskotrgovinskoj komori Bosne i Hercegovine broj 01-1-01-1-2026-5/17 od 15.12.2017. godine ("Službeni glasnik BiH", broj 6/18; "Službeni glasnik RS", broj 7/18; "Službeni glasnik Brčko distrikta BiH", broj 4/18).

Član 12.

Ova odluka stupa na snagu i primjenjuje se od 1.1.2019. godine do 31.12.2019. godine, izuzetno, ukoliko Skupština Komore u 2019. godini ne donese odluku o članarini za 2020. godinu, ova odluka će se primjenjivati do donošenja odluke o članarini za 2020. godinu.

Broj 01-1-01-1-1860-5/18
14. decembra 2018. godine

Predsjednik Skupštine
Asmin Veladžić, s. r.

Temeljem članka 22. Zakona o Vanjskotrgovinskoj komori Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", broj 30/01 i 72/13) i članka 46. Statuta Vanjskotrgovinske komore Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", broj 52/14), Skupština Vanjskotrgovinske komore Bosne i Hercegovine, na sjednici održanoj 14.12.2018. godine, donijela je

ODLUKU

O ČLANARINI VANJSKOTRGOVINSKOJ KOMORI BOSNE I HERCEGOVINE ZA 2019. GODINU

Članak 1.

Ovom Odlukom propisuje se osnovica, stopa i način plaćanja članarine koju članovi plaćaju Vanjskotrgovinskoj komori Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Komora) u 2019. godini.

Članak 2.

Svaki član Komore dužan je plaćati članarinu Komori, temeljem kvartalnog obavještenja o osnovici i visini članarine.

Članarina utvrđena članu Komore pojedinačno ne može biti veća od najvišeg iznosa utvrđenog Zakonom o Komori, niti manja od 20,00 KM mjesečno.

Osnovica za obračun članarine Komori je ukupan uvoz realiziran u 2018. godini ili iznos bruto plaće zaposlenih iskazan u završnom računu za 2018. godinu.

Članu Komore može se obračunati članarina samo po jednom od osnova iz prethodnog stavka, a prema raspoloživim podacima.

Članak 3.

Gospodarsko-pravne osobe registrirane u Bosni i Hercegovini za obavljanje poslova u inozemstvu koja su u 2018. godini imala realiziran vanjskotrgovinski promet po osnovu uvoza plaćaju članarinu koja se obračunava u odnosu na vrijednost uvezene robe.

Članarina se obračunava kvartalno, a osnovica za obračun kvartala je jedna četvrtina ukupnog uvoza u 2018. godini.

Stopa članarina iz prethodnog stavka iznosi 0,1% na utvrđenu osnovicu.

Minimalan iznos članarine obračunat sukladno ovom članku je 20,00 KM mjesečno, odnosno 60,00 KM kvartalno.

Članak 4.

Banke, osiguravajuća društva, gospodarsko-pravne osobe iz oblasti građevinarstva i gospodarsko-pravne osobe iz oblasti prometa, komunikacija i usluga (cestovni promet, željeznički promet, zračni promet, djelatnost putničkih agencija i turoperatora, poštanske aktivnosti, telekomunikacije i ostale prateće djelatnosti te ostale kompanije koje ostvaruju prihod po osnovu usluge u inozemstvu), kao i drugi članovi Komore kojima se članarina ne obračunava sukladno članku 3. ove Odluke, plaćaju članarinu koja se obračunava u odnosu na bruto plaću.

Članarina se obračunava kvartalno, a osnovica za obračun članarine kvartala je jedna četvrtina iznosa bruto plaće iskazanog u završnom računu za 2018. godinu.

Stopa članarina iz ovog članka iznosi 0,2% na utvrđenu osnovicu.

Minimalan iznos članarine obračunat sukladno ovom članku je 20,00 KM mjesečno, odnosno 60,00 KM kvartalno.

Članak 5.

Gospodarsko-pravne osobe kojima članarina nije utvrđena sukladno članku 3. i 4. ove Odluke plaćaju minimalan iznos članarine od 60,00 KM kvartalno.

Gospodarsko-pravne osobe koje su utemeljene u 2019. godini nisu obvezne plaćati članarinu za 2019. godinu.

Članak 6.

Članu Komore koji ostvaruje više od 50% ukupnog prihoda po osnovu prihoda na inozemnom tržištu (izvoza) obračunata osnovica za plaćanje se umanjuje za 20%.

Članak 7.

Znanstvenoistraživačke i obrazovne institucije, udruge građana koje u svojoj registraciji imaju gospodarsku djelatnost, savezi, interesne asocijacije, fondacije, zaklade i druge organizacije koje obavljaju djelatnost od značaja za gospodarstvo, kao pojedinačni ili kolektivni članovi, ukoliko je provedena procedura predviđena člankom 6. stavak 4. i 5. Statuta Komore, plaćaju članarinu obračunatu sukladno članku 4. ove Odluke.

Članak 8.

Uplata članarine na temeljima propisanim ovom Odlukom vrši se na račune Komore koji se vode kod poslovnih banaka.

Članak 9.

Generalni tajnik Komore je ovlašten da angažira sredstva u cilju pribavljanja podataka za obračun od institucija koje raspoložuju službenim podacima, odnosno pravnih osoba čiji su podaci verificirani od tih institucija.

Članak 10.

Svi eventualni sporovi zbog nepostupanja po ovoj Odluci rješavat će se dogovorom, ako to nije moguće sporovi će se voditi kod mjerodavnog suda.

Članak 11.

Stupanjem na snagu ove Odluke prestaje važiti Odluka o članarini Vanjskotrgovinskoj komori Bosne i Hercegovine broj 01-1-01-1-2026-5/17 od 15.12.2017. godine ("Službeni glasnik BiH", broj 6/18; "Službeni glasnik RS", broj 7/18; "Službeni glasnik Brčko distrikta BiH", broj 4/18).

Članak 12.

Ova Odluka stupa na snagu i primjenjuje se od 1.1.2019. godine do 31.12.2019. godine, izuzetno, ukoliko Skupština Komore u 2019. godini ne donese odluku o članarini za 2020. godinu, ova Odluka će se primjenjivati do donošenja odluke o članarini za 2020. godinu.

Broj 01-1-01-1-1860-5/18
14. prosinca 2018. godine

Predsjednik Skupštine
Asmin Veladžić, v. r.

Na osnovu člana 22. Zakona o Spoljnotrgovinskoj komori Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", broj 30/01 i 72/13) i člana 46. Statuta Spoljnotrgovinske komore Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", broj 52/14), Skupština Spoljnotrgovinske komore Bosne i Hercegovine, na sjednici održanoj 14.12.2018. godine, donijela je

ОДЛУКУ О ЧЛАНАРИНИ СПОЉНОТРГОВИНСКОЈ КОМОРИ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ ЗА 2019. ГОДИНУ

Члан 1.

Овом одлуком прописује се основица, стопа и начин плаћања чланарине коју чланови плаћају Спољнотрговинској комори Босне и Херцеговине (у даљем тексту: Комора) у 2019. години.

Члан 2.

Сваки члан Коморе дужан је плаћати чланарину Комори, на основу тромјесечног обавјештења о основици и висини чланарине.

Чланарина утврђена члану Коморе појединачно не може да буде већа од највишег износа утврђеног Законом о Комори, нити мања од 20,00 КМ мјесечно.

Основица за обрачун чланарине Комори је укупан увоз реализован у 2018. години или износ бруто плате запослених исказан у завршном рачуну за 2018. годину.

Члану Коморе може да се обрачуна чланарина само по једном од основа из претходног става, а према расположивим подацима.

Члан 3.

Привредно-правна лица регистрована у Босни и Херцеговини за обављање послова у иностранству која су у 2018. години имала реализован спољнотрговински промет по основу увоза плаћају чланарину која се обрачунава у односу на вриједност увезене робе.

Чланарина се обрачунава тромјесечно, а основица за обрачун квартала је једна четвртина укупног увоза у 2018. години.

Стопа чланарина из претходног става износи 0,1% на утврђену основицу.

Минималан износ чланарине обрачунат у складу са овим чланом је 20,00 КМ мјесечно, односно 60,00 КМ тромјесечно.

Члан 4.

Банке, осигуравајућа друштва, привредно-правна лица из области грађевинарства и привредно-правна лица из области транспорта, комуникација и услуга (друмски саобраћај, жељезнички саобраћај, ваздушни саобраћај, дјелатност путничких агенција и туроператора, поштанске активности, телекомуникације и остале пратеће дјелатности те остале компаније које остварују приход по основу услуге у иностранству), као и други чланови Коморе којима се чланарина не обрачунава у складу са чланом 3. ове одлуке, плаћају чланарину која се обрачунава у односу на бруто плату.

Чланарина се обрачунава тромјесечно, а основица за обрачун чланарине тромјесечја је једна четвртина износа бруто плате исказаног у завршном рачуну за 2018. годину.

Стопа чланарина из овог члана износи 0,2% на утврђену основицу.

Минималан износ чланарине обрачунат у складу са овим чланом је 20,00 КМ мјесечно, односно 60,00 КМ тромјесечно.

Члан 5.

Привредно-правна лица којима чланарина није утврђена у складу са чланом 3. и 4. ове одлуке плаћају минималан износ чланарине од 60,00 КМ тромјесечно.

Привредно-правна лица која су основана у 2019. години нису обавезна да плаћају чланарину за 2019. годину.

Члан 6.

Члану Коморе који остварује више од 50% укупног прихода по основу прихода на иностраном тржишту (извоза) обрачуната основица за плаћање се умањује за 20%.

Члан 7.

Научноистраживачке и образовне институције, удружења грађана која у својој регистрацији имају привредну дјелатност, савези, интересне асоцијације, фондације, закlade и друге организације које обављају дјелатност од значаја за привреду, као појединачни или колективни чланови, уколико је проведена процедура предвиђена чланом 6. став 4. и 5. Статута Коморе, плаћају чланарину обрачунату у складу са чланом 4. ове одлуке.

Члан 8.

Уплата чланарине по основама прописаним овом одлуком врши се на рачуне Коморе који се воде код пословних банака.

Члан 9.

Генерални секретар Коморе је овлаштен да ангажује средства у циљу прибављања података за обрачун од институција које располажу званичним подацима, односно правних лица чији су подаци верификовани од тих институција.

Члан 10.

Сви евентуални спорови због непоступања по овој одлуци рјешаваће се договором, ако то није могуће спорови ће се водити код надлежног суда.

Члан 11.

Ступањем на снагу ове одлуке престаје да важи Одлука о чланарини Спољнотрговинској комори Босне и Херцеговине број 01-1-01-1-2026-5/17 од 15.12.2017. године ("Службени гласник БиХ", број 6/18; "Службени гласник РС", број 7/18; "Службени гласник Брчко дистрикта БиХ", број 4/18).

Члан 12.

Ова одлука ступа на снагу и примјењује се од 1.1.2019. године до 31.12.2019. године, изузетно, уколико Скупштина Коморе у 2019. години не донесе одлуку о чланарини за 2020. годину, ова одлука ће се примјењивати до доношења одлуке о чланарини за 2020. годину.

Број 01-1-01-1-1860-5/18
14. децембра 2018. године

Предсједник Скупштине
Асмин Велашић, с. р.

(SI-9/19-G)

CENTAR ZA INFORMIRANJE I PRIZNAVANJE DOKUMENATA IZ OBLASTI VISOKOG OBRAZOVANJA

8

На основу члана 45. став 1. аинеја 7. Оквирног закона о високим образовању у Босни и Херцеговини ("Службени гласник БиХ", број 59/07, 59/09), директор Центра за информирање и признавање докумената из области високог образовања (у даљем тексту СИП), доноси

PREPORUKE

O PRIZNAVANJU INOZEMNIH VISOKOŠKOLSKIH KVALIFIKACIJA U SVRHU NASTAVKA OBRAZOVANJA

СИП, као државни информацијски центар,

- поштујући Конвенцију Вјећа Европе/UNESCO-а о признавању високошколских квалификација у европској регији - Лисабонска конвенција и њене пратеће документе;
- поштујући UNESCO-ву Препоруку о признавању квалификација и студија у високим образовању и друге битне документе;
- поштујући одредбе Оквирног закона о високим образовању у Босни и Херцеговини;
- поштујући уставне надлежности органа за признавање, односно Министарства проsvјете и културе Републике Српске, кантонских/жупанијских министарстава образовања у Федерацији Босне и Херцеговине, Одјелjenja за образовање Владе Брчко дистрикта Босне и Херцеговине, те стручних органа високошколских установа одређених њиховим статутима;

препоручује надлежним органима за академско признавање у Босни и Херцеговини:

1. да узму у обзир, код успостављања својих политика признавања, принципе садржане у овом документу;
2. да промовишу увођење ових принципа;

3. да осигурају да су ове Препоруке доступне свим заинтересованим странам из области признавања иностраних високошколских квалификација у Босни и Херцеговини у сврху наставака образовања.

Ове су Препоруке настале на основу Лисабонске конвенције и њених пратећих докумената. Међутим, принципи ових Препорука могу се примјенити и на признавање квалификација издатих у другим земљама које нису потписнице Лисабонске конвенције о признавању.

DIO I

Pojmovi

Akademsko priznavanje, priznavanje u svrhu nastavka obrazovanja је потврђивање студијских програма, квалификација или диплома с једне (домаће или иностране) високошколске установе у сврху приступа студената даљим студијима. Унутар Европског простора високог образовања постоје три врсте признавања:

- признавање квалификација, укључујући претходно учење и професионално искуство, омогућајући приступ или поновни приступ високим образовању;
- признавање кратких периода студија периода vezаниh за studentsku mobilnost s ECTS sistemom bodovanja kao glavnim instrumentom;
- признавање потпуних stepena, s dodatkom diplomi kao glavnim instrumentom.

Priznavanje neformalnog obrazovanja i informalnog učenja је процес путем којег високошколска установа потврђује да ishodi učenja postignuti i ocijenjeni u drugačijem kontekstu zadovoljavaju uslove određenog studijskog programa, njegovih komponenti ili kvalifikacija.

Priznavanje prethodnog učenja i iskustva је потврђивање ishoda učenja stečenog formalnim obrazovanjem ili neformalnim obrazovanjem ili informalnim učenjem, a koje је stečeno prije traženog zahtjeva за потврђивање.

Priznavanje perioda studija је потврђивање dijela studijskog programa на студијском програму на другој високошколској установи ради наставака студија.

Uslovno priznavanje је облик признавања којим се признаје образовање подносиоцу заhtjeva на nivou obrazovne isprave i dopušta се upis на студијски програм уз ispunjavanje nedostajućih uslova за приступ одређеном студијском програму током студија.

Djelomično priznavanje је облик признавања којим се признају само одређени bodovi, односно ishodi učenja i podnosilac zahtjeva има mogućnost upisa studijskog programa nižeg nivoa od traženog, tokom kojega има izuzeće od polaganja tih predmeta односно ishoda učenja.

Alternativno priznavanje је облик признавања којим се признаје образовна isprava, односно ishodi učenja nižeg nivoa od onog koji је zahtijevao podnosilac zahtjeva или се признаје isti nivo, ali се omogućује upis на sličan studijski program.

Vrednovanje је procjena inostrane високошколске квалификације о правима и vrijednostima која из nje proizilaze.

Visokoškolska kvalifikacija је одређени nivo, односно stepen stečenih znanja, vještina i kompetencija koji се dokazuje obrazovnom ispravom, a označuje uspješan završetak programa visokog obrazovanja.

Visokoškolska ustanova је установа која izvodi visoko obrazovanje i priznata је од nadležnog organa државе у којој врши djelatnost visokog obrazovanja те је dio njenog sistema visokog obrazovanja.

Studijski program је studij за који nadležni organ potvrđuje да pripada njegovom sistemu visokog obrazovanja i čijim završetkom се stiče високошколска квалификација.

DIO II**Opšti principi**

1. Ove Preporuke uzimaju u obzir činjenicu da zajednički razvoj priznavanja inostranih visokoškolskih kvalifikacija doprinosi studentskoj i akademskoj mobilnosti.
2. Ove Preporuke uzimaju u obzir činjenicu da poboljšanje priznavanja inostranih visokoškolskih kvalifikacija doprinosi unapređenju internacionalizacije visokoškolskih ustanova u Bosni i Hercegovini i ima za cilj olakšati studentsku i akademsku mobilnost.
3. Ove Preporuke pokazuju načine na osnovu kojih se može pomoći u provođenju postupka priznavanja inostranih visokoškolskih kvalifikacija u Bosni i Hercegovini u svrhu nastavka obrazovanja.

DIO III**Preporuke**

1. Preporučuje se nadležnim organima za akademsko priznavanje u Bosni i Hercegovini da razdvoje procedure akademskog priznavanja od procedura priznavanja u svrhu zapošljavanja.
2. Preporučuje se nadležnim organima za akademsko priznavanje u Bosni i Hercegovini da uspostave procedure za priznavanje inostranih visokoškolskih kvalifikacija u svrhu nastavka obrazovanja u skladu sa odredbama Lisabonske konvencije i njenih pratećih dokumenata.
3. Preporučuje se nadležnim organima za akademsko priznavanje u Bosni i Hercegovini da pri razvijanju procedura priznavanja u svrhu nastavka obrazovanja koriste preporuke, mišljenja, informacije i iskustva CIP-a.
4. Preporučuje se nadležnim organima za akademsko priznavanje u Bosni i Hercegovini da u postupcima priznavanja od podnosioca zahtjeva ne traže dokumentaciju koja nije relevantna za akademsko priznavanje.
5. Preporučuje se nadležnim organima za akademsko priznavanje da u postupcima akademskog priznavanja razdvoje utvrđivanje prava na dalje obrazovanje od prava upisa na određeni studijski program.
6. Preporučuje se nadležnim organima za akademsko priznavanje da utvrđivanje prava na dalje obrazovanje nije bitna razlika nego samo informacije koje će olakšati procjenu kompetencija podnosioca zahtjeva za akademsko priznavanje.
7. Preporučuje se nadležnim organima za akademsko priznavanje u Bosni i Hercegovini da u toku utvrđivanja prava na dalje obrazovanje nocioa inostrane visokoškolske kvalifikacije provjere status visokoškolske ustanove koja je izdala kvalifikaciju, status studijskog programa čijim završetkom je stečena kvalifikacija, provjere autentičnost dokumenta kojim se dokazuje stečena kvalifikacija, kao i prava u pogledu nastavka obrazovanja koja proizilaze iz stečene kvalifikacije u državi izdavanja.
8. Preporučuje se nadležnim organima za akademsko priznavanje da postupci akademskog priznavanja budu zasnovani na poređenju ishoda učenja i kompetencija nosioca kvalifikacije i/ili perioda studija.
9. Preporučuje se nadležnim organima za akademsko priznavanje da priznaju svaki vid obrazovanja i učenja koji se može dokumentovati.
10. Preporučuje se nadležnim organima za akademsko priznavanje da postupak akademskog priznavanja provodi isključivo organizaciona jedinica (fakultet) na kojoj podnosilac zahtjeva želi nastaviti obrazovanje, a da većina, ili po mogućnosti svi članovi komisije budu usko povezani sa određenim studijskim programom.

11. Preporučuje se nadležnim organima za akademsko priznavanje da u postupku akademskog priznavanja vrednuju svaki vid obrazovanja i učenja na način da isti pretvore u jedan ili više ECTS bodova jednog ili više predmeta, sve ECTS bodove jednog ili više predmeta, odnosno sve ECTS bodove određenog studijskog programa i omoguće nastavak obrazovanja na određenom studijskom programu ili studijskom programu višeg ciklusa.
12. Preporučuje se nadležnim organima za akademsko priznavanje da u postupcima akademskog priznavanja izvrše ponovno vrednovanje stečenih kompetencija u skladu sa specifičnostima određenog studijskog programa, iako je podnosilac zahtjeva već izvršio akademsko priznavanje na drugoj visokoškolskoj ustanovi u Bosni i Hercegovini.
13. Preporučuje se nadležnim organima za akademsko priznavanje da, ukoliko se utvrde bitne razlike zbog kojih se priznavanje ne može dodijeliti, razmotre mogućnost alternativnih oblika priznavanja: uslovno, djelomično i alternativno.
14. Preporučuje se nadležnim organima za akademsko priznavanje da samo u slučajevima kada se ne može dodijeliti nijedan oblik alternativnog priznavanja da se zahtjev za priznavanje odbija.
15. Preporučuje se nadležnim organima za akademsko priznavanje u Bosni i Hercegovini da podnosiocu zahtjeva omoguće pravo na žalbu.
16. Preporučuje se nadležnim organima za akademsko priznavanje da troškovi postupka priznavanja budu minimalni.

DIO IV**Završne odredbe**

Ove Preporuke stupaju na snagu osmog dana od dana objavljivanja u "Službenom glasniku BiH".

Broj 03-33-1-2083/18

28. decembra 2018. godine
Mostar

Direktor
Mr. **Damir Ljubić**, s. r.

Na temelju članka 45. stavak 1. alineja 7. Okvirnog zakona o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini ("Službeni glasnik BiH", broj 59/07, 59/09), ravnatelj Centra za informiranje i priznavanje dokumenata iz područja visokog obrazovanja (u daljnjem tekstu CIP), donosi

PREPORUKE**O PRIZNAVANJU INOZEMNIH VISOKOŠKOLSKIH
KVALIFIKACIJA U SVRHU NASTAVKA
OBRAZOVANJA**

CIP, kao državni informacijski centar,

- poštujući Konvenciju Vijeća Europe/UNESCO-a o priznavanju visokoškolskih kvalifikacija u europskoj regiji - Lisabonska konvencija i njene prateće dokumente;
- poštujući UNESCO-vu Preporuku o priznavanju kvalifikacija i studija u visokom obrazovanju i druge bitne dokumente;
- poštujući odredbe Okvirnog zakona o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini;
- poštujući ustavne nadležnosti tijela za priznavanje, odnosno Ministarstva prosvjete i kulture Republike Srpske, županijskih/kantonálnih ministarstava obrazovanja u Federaciji Bosne i Hercegovine, Odjela za obrazovanje Vlade Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, te stručnih tijela visokoškolskih ustanova određenih njihovim statutima;

preporučuje nadležnim tijelima za akademsko priznavanje u Bosni i Hercegovini:

1. da uzmu u obzir, kod uspostavljanja svojih politika priznavanja, načela sadržana u ovom dokumentu;
2. da promoviraju uvođenje ovih načela;
3. da osiguraju da su ove Preporuke dostupne svim zainteresiranim stranama iz područja priznavanja inozemnih visokoškolskih kvalifikacija u Bosni i Hercegovini u svrhu nastavka obrazovanja.

Ove su Preporuke nastale na temelju Lisabonske konvencije i njenih pratećih dokumenata. Međutim, načela ovih Preporuka mogu se primijeniti i na priznavanje kvalifikacija izdanih u drugim zemljama koje nisu potpisnice Lisabonske konvencije o priznavanju.

DIO I

Pojmovi

Akademsko priznavanje, priznavanje u svrhu nastavka obrazovanja je potvrđivanje studijskih programa, kvalifikacija ili diploma s jedne (domaće ili inozemne) visokoškolske ustanove u svrhu pristupa studenata daljnim studijima. Unutar Europskog prostora visokog obrazovanja postoje tri vrste priznavanja:

- priznavanje kvalifikacija, uključujući prethodno učenje i profesionalno iskustvo, omogućujući pristup ili ponovni pristup visokom obrazovanju;
- priznavanje kratkih razdoblja studija razdoblja vezanih za studentsku mobilnost s ECTS sustavom bodovanja kao glavnim instrumentom;
- priznavanje potpunih stupnjeva, s dodatkom diploma kao glavnim instrumentom.

Priznavanje neformalnog obrazovanja i informalnog učenja je proces putem kojeg visokoškolska ustanova potvrđuje da ishodi učenja postignuti i ocijenjeni u drugačijem kontekstu zadovoljavaju uvjete određenog studijskog programa, njegovih komponenti ili kvalifikacije.

Priznavanje prethodnog učenja i iskustva je potvrđivanje ishoda učenja stečenog formalnim obrazovanjem ili neformalnim obrazovanjem ili informalnim učenjem, a koje je stečeno prije traženog zahtjeva za potvrđivanje.

Priznavanje razdoblja studija je potvrđivanje dijela studijskog programa na studijskom programu na drugoj visokoškolskoj ustanovi radi nastavka studija.

Uvjetno priznavanje je oblik priznavanja kojim se priznaje obrazovanje podnositelju zahtjeva na razini obrazovne isprave i dopušta se upis na studijski program uz ispunjavanje nedostajućih uvjeta za pristup određenom studijskom programu tijekom studija.

Djelomično priznavanje je oblik priznavanja kojim se priznaju samo određeni bodovi, odnosno ishodi učenja i podnositelj zahtjeva ima mogućnost upisa studijskog programa niže razine od traženog, tijekom kojega ima izuzeće od polaganja tih predmeta odnosno ishoda učenja.

Alternativno priznavanje je oblik priznavanja kojim se priznaje obrazovna isprava, odnosno ishodi učenja niže razine od one koju je zahtijevao podnositelj zahtjeva ili se priznaje ista razina, ali se omogućuje upis na sličan studijski program.

Vrednovanje je procjena inozemne visokoškolske kvalifikacije o pravima i vrijednostima koja iz nje proizilaze.

Visokoškolska kvalifikacija je određena razina, odnosno stupanj stečenih znanja, vještina i kompetencija koji se dokazuje obrazovnom ispravom, a označuje uspješan završetak programa visokog obrazovanja.

Visokoškolska ustanova je ustanova koja izvodi visoko obrazovanje i priznata je od nadležnog tijela države u kojoj vrši djelatnost visokog obrazovanja te je dio njezinog sustava visokog obrazovanja.

Studijski program je studij za koji nadležno tijelo potvrđuje da pripada njegovom sustavu visokog obrazovanja i čijim završetkom se stječe visokoškolska kvalifikacija.

DIO II

Opća načela

1. Ove Preporuke uzimaju u obzir činjenicu da zajednički razvoj priznavanja inozemnih visokoškolskih kvalifikacija doprinosi studentskoj i akademskoj mobilnosti.
2. Ove Preporuke uzimaju u obzir činjenicu da poboljšanje priznavanja inozemnih visokoškolskih kvalifikacija doprinosi unapređenju internacionalizacije visokoškolskih ustanova u Bosni i Hercegovini i ima za cilj olakšati studentsku i akademsku mobilnost.
3. Ove Preporuke pokazuju načine na temelju kojih se može pomoći u provedbi postupka priznavanja inozemnih visokoškolskih kvalifikacija u Bosni i Hercegovini u svrhu nastavka obrazovanja.

DIO III

Preporuke

1. Preporučuje se nadležnim tijelima za akademsko priznavanje u Bosni i Hercegovini da razdvoje procedure akademskog priznavanja od procedura priznavanja u svrhu zapošljavanja.
2. Preporučuje se nadležnim tijelima za akademsko priznavanje u Bosni i Hercegovini da uspostave procedure za priznavanje inozemnih visokoškolskih kvalifikacija u svrhu nastavka obrazovanja sukladno odredbama Lisabonske konvencije i njenih pratećih dokumenata.
3. Preporučuje se nadležnim tijelima za akademsko priznavanje u Bosni i Hercegovini da pri razvijanju procedura priznavanja u svrhu nastavka obrazovanja koriste preporuke, mišljenja, informacije i iskustva CIP-a.
4. Preporučuje se nadležnim tijelima za akademsko priznavanje u Bosni i Hercegovini da u postupcima priznavanja od podnositelja zahtjeva ne traže dokumentaciju koja nije relevantna za akademsko priznavanje.
5. Preporučuje se nadležnim tijelima za akademsko priznavanje da u postupcima akademskog priznavanja razdvoje utvrđivanje prava na daljnje obrazovanje od prava upisa na određeni studijski program.
6. Preporučuje se nadležnim tijelima za akademsko priznavanje da utvrđivanje prava na daljnje obrazovanje nije bitna razlika nego samo informacije koje će olakšati procjenu kompetencija podnositelja zahtjeva za akademsko priznavanje.
7. Preporučuje se nadležnim tijelima za akademsko priznavanje u Bosni i Hercegovini da u tijeku utvrđivanja prava na daljnje obrazovanje nositelja inozemne visokoškolske kvalifikacije provjere status visokoškolske ustanove koja je izdala kvalifikaciju, status studijskog programa čijim završetkom je stečena kvalifikacija, provjere autentičnost dokumenta kojim se dokazuje stečena kvalifikacija, kao i prava u pogledu nastavka obrazovanja koja proizilaze iz stečene kvalifikacije u državi izdavanja.
8. Preporučuje se nadležnim tijelima za akademsko priznavanje da postupci akademskog priznavanja budu zasnovani na poređenju ishoda učenja i kompetencija nositelja kvalifikacije i/ili razdoblja studija.
9. Preporučuje se nadležnim tijelima za akademsko priznavanje da priznaju svaki vid obrazovanja i učenja koji se može dokumentirati.
10. Preporučuje se nadležnim tijelima za akademsko priznavanje da postupak akademskog priznavanja provodi isključivo organizaciona jedinica (fakultet) na kojoj podnositelj zahtjeva želi nastaviti obrazovanje, a da većina, ili po

- могућности сви чланови повјеренства буду уско повезани с одређеним студијским програмом.
11. Препоручује се надлежним тијелима за академско признавање да у поступку академског признавања вреднују сваки вид образовања и учења на начин да исти претворе у један или више ECTS бодова једног или више предмета, све ECTS бодове једног или више предмета, односно све ECTS бодове одређеног студијског програма и омогуће наставак образовања на одређеном студијском програму или студијском програму већег циклуса.
 12. Препоручује се надлежним тијелима за академско признавање да у поступцима академског признавања изврше поновно вредновање стечених компетенција у складу са специфичностима одређеног студијског програма, иако је подносилац захтјева већ извршио академско признавање на другој високошколској установи у Босни и Херцеговини.
 13. Препоручује се надлежним тијелима за академско признавање да, уколико се утврде битне разлике због којих се признавање не може додјелити, размотре могућност алтернативних облика признавања: увјетно, дјеломично и алтернативно.
 14. Препоручује се надлежним тијелима за академско признавање да само у случајевима када се не може додјелити нити један облик алтернативног признавања захтјев за признавање се одбија.
 15. Препоручује се надлежним тијелима за академско признавање у Босни и Херцеговини да подносиоцу захтјева омогуће право на жалбу.
 16. Препоручује се надлежним тијелима за академско признавање да трошкови поступка признавања буду минимални.

DIO IV

Završne odredbe

Ове Препоруке ступају на снагу осмог дана од дана објављивања у "Службеном гласнику БиХ".

Број 03-33-1-2083/18
28. просинца 2018. године
Mostar

Директор
Mr. Damir Ljubić, v. r.

На основу члана 45. став 1. алинеја 7. Оквирног закона о високом образовању у Босни и Херцеговини ("Службени гласник БиХ", број 59/07, 59/09), директор Центра за информисање и признавање докумената из области високог образовања (у даљем тексту ЦИП), доноси

ПРЕПОРУКЕ

О ПРИЗНАВАЊУ ИНОСТРАНИХ ВИСОКОШКОЛСКИХ КВАЛИФИКАЦИЈА У СВРХУ НАСТАВКА ОБРАЗОВАЊА

- ЦИП, као државни информациони центар,
- поштујући Конвенцију Савјета Европе/UNESCO-а о признавању високошколских квалификација у европској регији - Лисабонска конвенција и њене пратеће документе;
 - поштујући UNESCO-ву Препоруку о признавању квалификација и студија у високом образовању и друге битне документе;
 - поштујући одредбе Оквирног закона о високом образовању у Босни и Херцеговини;
 - поштујући уставне надлежности органа за признавање, односно Министарства просвјете и културе Републике Српске, кантоналних/жупанијских министарстава образовања у Федерацији Босне и Херцеговине, Одјељења за образовање Владе Брчко дистрикта Босне и Херцеговине, те стручних органа

високошколских установа одређених њиховим статутима;

препоручује надлежним органима за академско признавање у Босни и Херцеговини:

1. да узму у обзир, код успостављања својих политика признавања, принципе садржане у овом документу;
2. да промовишу увођење ових принципа;
3. да осигурају да су ове Препоруке доступне свим заинтересованим странама из области признавања иностраних високошколских квалификација у Босни и Херцеговини у сврху наставак образовања.

Ове Препоруке су настале на основу Лисабонске конвенције и њених пратећих докумената. Међутим, принципи ових Препорука могу се примијенити и на признавање квалификација издатих у другим земљама које нису потписнице Лисабонске конвенције о признавању.

ДИО I Појмови

Академско признавање, признавање у сврху наставак образовања је потврђивање студијског програма, квалификација или диплома с једне (домаће или иностране) високошколске установе у сврху приступа студената даљим студијама. У оквиру Европског простора високог образовања постоје три врсте признавања:

- признавање квалификација, укључујући претходно учење и професионално искуство, омогућујући приступ или поновни приступ високом образовању;
- признавање кратких периода студија, периода везаних за студентску мобилност с ECTS системом бодовања као главним инструментом;
- признавање потпуних степена, с додатком дипломи као главним инструментом.

Признавање неформалног образовања и информалног учења је поступак путем којег високошколска установа потврђује да исходи учења постигнути и оцијенени у другачијем контексту задовољавају услове одређеног студијског програма, његових компоненти или квалификација.

Признавање претходног учења и искуства је потврђивање исхода учења стеченог формалним образовањем или неформалним образовањем или информалним учењем, а које је стечено прије траженог захтјева за потврђивање.

Признавање периода студија је потврђивање дијела студијског програма на студијском програму на другој високошколској установи ради наставак студија.

Условно признавање је облик признавања којим се признаје образовање подносиоцу захтјева на нивоу образовног документа и допушта се упис на студијски програм уз испуњавање недостајућих услова за приступ одређеном студијском програму током студија.

Дјеломично признавање је облик признавања којим се признају само одређени бодови, односно исходи учења и подносилац захтјева има могућност уписа студијског програма нижег нивоа од траженог, током којег има изузеће од полагања тих предмета односно исхода учења.

Алтернативно признавање је облик признавања којим се признаје образовни документ, односно исходи учења нижег нивоа од оног којег је захтијевао подносилац захтјева или се признаје исти ниво, али се омогућује упис на сличан студијски програм.

Вредновање је процјена иностране високошколске квалификације о правима и вриједностима која из ње произлазе.

Високошколска квалификација је одређени ниво, односно степен стеченог знања, вјештина и компетенција који се доказује образовним документом, а означава успјешан завршетак програма високог образовања.

Високошколска установа је установа која изводи високо образовање и призната је од надлежног органа државе у којој врши дјелатност високог образовања те је дио њеног система високог образовања.

Студијски програм је студиј за који надлежни орган потврђује да припада његовом систему високог образовања и чијим завршетком се стиче високошколска квалификација.

ДИО II

Општи принципи

1. Ове Препоруке узимају у обзир чињеницу да заједнички развој признавања иностраних високошколских квалификација доприноси студентској и академској мобилности.
2. Ове Препоруке узимају у обзир чињеницу да побољшање признавања иностраних високошколских квалификација доприноси унапређењу интернационализације високошколских установа у Босни и Херцеговини и има за циљ да олакша студентску и академску мобилност.
3. Ове Препоруке показују начине на основу којих се може помоћи у спровођењу поступка признавања иностраних високошколских квалификација у Босни и Херцеговини у сврху наставка образовања.

ДИО III

Препоруке

1. Препоручује се надлежним органима за академско признавање у Босни и Херцеговини да раздвоје процедуре академског признавања од процедура признавања у сврху запошљавања.
2. Препоручује се надлежним органима за академско признавање у Босни и Херцеговини да успоставе процедуре за признавање иностраних високошколских квалификација у сврху наставка образовања у складу са одредбама Лисабонске конвенције и њених пратећих докумената.
3. Препоручује се надлежним органима за академско признавање у Босни и Херцеговини да при развијању процедура признавања у сврху наставка образовања користе препоруке, мишљења, информације и искуства ЦИП-а.
4. Препоручује се надлежним органима за академско признавање у Босни и Херцеговини да у поступцима признавања од подносиоца захтјева не траже документацију која није релевантна за академско признавање.
5. Препоручује се надлежним органима за академско признавање да у поступцима академског признавања раздвоје утврђивање права на даље образовање од права уписа на одређени студијски програм.
6. Препоручује се надлежним органима за академско признавање да утврђивање права на даље образовање није битна разлика него само информације које ће олакшати процјену компетенција подносиоца захтјева за академско признавање.
7. Препоручује се надлежним органима за академско признавање у Босни и Херцеговини да у току утврђивања права на даље образовање носиоца иностране високошколске квалификације провјере

статус високошколске установе која је издала квалификацију, статус студијског програма чијим завршетком је стечена квалификација, провјере аутентичност документа којим се доказује стечена квалификација, као и права у погледу наставка образовања која произлазе из стечене квалификације у држави издавања.

8. Препоручује се надлежним органима за академско признавање да поступци академског признавања буду засновани на поређењу исхода учења и компетенција носиоца квалификације и/или периода студија.
9. Препоручује се надлежним органима за академско признавање да признају сваки вид образовања и учења који се може документовати.
10. Препоручује се надлежним органима за академско признавање да поступак академског признавања проводи искључиво организациона јединица (факултет) на којој подносилац захтјева жели наставити образовање, а да већина, или по могућности сви чланови комисије буду уско повезани с одређеним студијским програмом.
11. Препоручује се надлежним органима за академско признавање да у поступку академског признавања вреднују сваки вид образовања и учења на начин да исти претворе у један или више ECTS бодова једног или више предмета, све ECTS бодове једног или више предмета, односно све ECTS бодове одређеног студијског програма и омогуће наставак образовања на одређеном студијском програму или студијском програму вишег циклуса.
12. Препоручује се надлежним органима за академско признавање да у поступцима академског признавања изврше поновно вредновање стечених компетенција у складу са специфичностима одређеног студијског програма, иако је подносилац захтјева већ извршио академско признавање на другој високошколској установи у Босни и Херцеговини.
13. Препоручује се надлежним органима за академско признавање да, уколико се утврде битне разлике због којих се признавање не може додијелити, размотре могућност алтернативних облика признавања: условно, дјеломично и алтернативно.
14. Препоручује се надлежним органима за академско признавање да само у случајевима када се не може додијелити ниједан облик алтернативног признавања да се захтјев за признавање одбије.
15. Препоручује се надлежним органима за академско признавање у Босни и Херцеговини да подносиоцу захтјева омогуће право на жалбу.
16. Препоручује се надлежним органима за академско признавање да трошкови поступка признавања буду минимални.

ДИО IV

Завршне одредбе

Ове Препоруке ступају на снагу осмог дана од дана објављивања у "Службеном гласнику БиХ".

Број 03-33-1-2083/18

28. децембра 2018. године
Мостар

Директор
Мр Дамир Љубић, с. р.

SADRŽAJ

**VIJEĆE MINISTARA
BOSNE I HERCEGOVINE**

- 1 Odluka o uspostavljanju Komisije za NATO integracijski proces Bosne i Hercegovine (bosanski jezik)
Odluka o uspostavljanju Povjerenstva za NATO integracijski proces Bosne i Hercegovine (hrvatski jezik)
Одлука о успостављању Комисије за НАТО интеграциони процес Босне и Херцеговине (српски језик)
- 2 Odluka o usvajanju Akcionog plana za implementaciju UN Rezolucije 1325 u Bosni i Hercegovini za period 2018-2022. godine (bosanski jezik)
Odluka o usvajanju Akcijskog plana za implementaciju UN Rezolucije 1325 u Bosni i Hercegovini za razdoblje 2018-2022. godine (hrvatski jezik)
Одлука о усвајању Акционог плана за имплементацију УН Резолуције 1325 у Босни и Херцеговини за период 2018-2022. године (српски језик)
- 3 Odluka o utvrđivanju minimuma procesa rada u Službi za zajedničke poslove institucija Bosne i Hercegovine za vrijeme trajanja štrajka (bosanski jezik)
Odluka o utvrđivanju minimuma procesa rada u Službi za zajedničke poslove institucija Bosne i Hercegovine tijekom trajanja štrajka (hrvatski jezik)
Одлука о утврђивању минимума процеса рада у Служби за заједничке послове институција Босне и Херцеговине за вријеме трајања штрајка (српски језик)
- 4 Odluka o izmjeni Odluke o uspostavljanju Komisije za NATO integracijski proces Bosne i Hercegovine (bosanski jezik)
Odluka o izmjeni Odluke o uspostavljanju Povjerenstva za NATO integracijski proces Bosne i Hercegovine (hrvatski jezik)
Одлука о измјени Одлуке о успостављању Комисије за интеграциони НАТО процес Босне и Херцеговине (српски језик)

**KONKURENCIJSKO VIJEĆE
BOSNE I HERCEGOVINE**

- 5 Rješenje broj UP-05-26-2-007-85/18 (bosanski jezik)

- Rješenje broj UP-05-26-2-007-85/18 (hrvatski jezik) 78
Рјешење број УП-05-26-2-007-85/18 (српски језик) 89

**1 DIREKCIJA ZA CIVILNO ZRAKOPLOVSTVO
BOSNE I HERCEGOVINE**

- 6 Pravilnik o utvrđivanju zahtjeva zdravstvene sposobnosti i postupku izdavanja ljekarskog uvjerenja kategorije NAT zrakoplovnom osoblju (bosanski jezik) 102
3 Pravilnik o utvrđivanju zahtjeva zdravstvene sposobnosti i postupku izdavanja liječničkog uvjerenja kategorije NAT zrakoplovnom osoblju (hrvatski jezik) 108
4 Правилник о утврђивању захтјева здравствене способности и поступку издавања љекарског увјерења категорије NAT ваздухопловном особљу (српски језик) 114

**23 VANJSKOTRGOVINSKA KOMORA
BOSNE I HERCEGOVINE**

- 7 Odluka o članarini Vanjskotrgovinskoj komori Bosne i Hercegovine za 2019. godinu (bosanski jezik) 120
43 Odluka o članarini Vanjskotrgovinskoj komori Bosne i Hercegovine za 2019. godinu (hrvatski jezik) 121
65 Одлука о чланарини Спољнотрговинској комори Босне и Херцеговине за 2019. годину (српски језик) 122

**CENTAR ZA INFORMIRANJE I PRIZNAVANJE
DOKUMENATA IZ OBLASTI VISOKOG
OBRAZOVANJA**

- 66 8 Preporuke o priznavanju inozemnih visokoškolskih kvalifikacija u svrhu nastavka obrazovanja (bosanski jezik) 123
66 Preporuke o priznavanju inozemnih visokoškolskih kvalifikacija u svrhu nastavka obrazovanja (hrvatski jezik) 124
66 Препоруке о признавању иностраних високошколских квалификација у сврху наставка образовања (српски језик) 126

67

Izdavač: Ovlaštena služba Doma naroda Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, Trg BiH 1, Sarajevo - Za izdavača: sekretar Doma naroda Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine Bojan Ninković - Priprema i distribucija: JP NIO Službeni list BiH Sarajevo, Džemala Bijedića 39/III - Direktor: Dragan Prusina - Telefoni: Centrala: 722-030 - Direktor: 722-061 - Pretplata: 722-054, faks: 722-071 - Oglasni odjel: 722-049, 722-050, faks: 722-074 - Služba za pravne i opće poslove: 722-051 - Računovodstvo: 722-044 722-046 - Komercijala: 722-042 - Pretplata se utvrđuje polugodišnje, a uplata se vrši UNAPRIJED u korist računa: UNICREDIT BANK d.d. 338-320-22000052-11, VAKUFKA BANKA d.d. Sarajevo 160-200-00005746-51, HYPO-ALPE-ADRIA-BANK A.D. Banja Luka, filijala Brčko 552-000-0000017-12, RAIFFEISEN BANK d.d. BiH Sarajevo 161-000-00071700-57 - Štampa: "Unioninvestplastika" d.d. Sarajevo - Za štampariju: Jasmin Muminović - Reklamacije za neprimljene brojeve primaju se 20 dana od izlaska glasila.

"Službeni glasnik BiH" je upisan u evidenciju javnih glasila pod rednim brojem 731.

Upis u sudski registar kod Kantonalnog suda u Sarajevu, broj UF/I - 2168/97 od 10.07.1997. godine. - Identifikacijski broj 4200226120002. - Porezni broj 01071019. - PDV broj 200226120002. Molimo pretplatnike da obavezno dostave svoj PDV broj radi izdavanja poreske fakture.

Pretplata za 1 polugodište 2019. za "Službeni glasnik BiH" i "Međunarodne ugovore" 120,00 KM, "Službene novine Federacije BiH" 110,00 KM.

Web izdanje: <http://www.sluzbenilist.ba> - godišnja pretplata 240,00 KM